

**T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**PEYAMİ SAFA'NIN DİL, EDEBİYAT,
KÜLTÜR VE TOPLUMA DAİR YAZILARI
-DERGİLERDE YER ALAN YAZILAR-**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet TEKİN**

**HAZIRLAYAN
Nuray KUZUCU**

KONYA 2006

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
PEYAMİ SAFA 'NIN DERGİLERDE YAYINLANAN YAZILARINA DAİR	14
YAZILAR	29
İtiraf.....	30
Tılsımlı Bir Kadın	37
Tılsımlı Bir Kadın 2	45
Selma'nın Üzüntüsü	52
İlk Çarşaf.....	55
Onlardan Biri.....	58
Genç Kızlar Cumhuriyeti 1	61
Genç Kızlar Cumhuriyeti 2	64
Genç Kızlar Cumhuriyeti 3	66
Genç Kızlar Cumhuriyeti 4	69
Başka Düşünceleri Yok ki.....	71
Hanımefendinin Dayısı	73
Bizde Gençlik Var mı?	75
Alaturka mı? Alafranga mı?	77
Rejisörün Paltosu Ve Şapkası	79
Güzellik Müsabakalarının İçinden Görünüşü	81
Yahudinin Suçu Ne?.....	84
Dilimize İftira Edenler	86
Vallahi Bu Böyledir	88
Karpuz ve Elmas!.....	90
Bir Abidenin İntiharı!.....	92
Aşk ve Tabanca	94
Bir Berber Çırağına Cevap	96
Tramvayda Kadınlar.....	98
Hitler Bir Boyacı İdi!.....	100
Ahmet Haşimin Ölümü	102
Haşimin Dostluğu ve Düşmanlığı	104
Ey Fakir Delikanlı!.....	106
Kabahat Bende!.....	108
Yalana Dair Gevezelik	110
Bir Gencin Hususi Anketi	112

Acaba?.....	114
Bir ve İki Yüzlü Bıçak	116
Çakıl, Başak ve Ördek.....	118
Aşk Etrafında Bir Gezinti.....	120
Büyülü Taşın Sırrı	122
Tarihe Karışan Maddeler.....	124
Kesik Başlar Pazarı	126
Dostlarım Ağaçlar	128
Üstadım Hayvanlar.....	130
Gençlik Bilseydi.....	132
10 Yıl.....	134
Üzüme Dair	136
Sükut ve Cinayet	138
Bir Yılbaşı Gecesinde Üç İnsan	140
Spor, Sinema, Dans	142
Celal Sahir Erozan Hakkında	144
Edebiyatın Güç Tarafı	145
Memleket Gençliği.....	147
İnkıraz Tipleri.....	149
Şimdi	151
Düşünmek İşkencesi.....	154
Şiir Nedir?	156
Bir Nevi Bekara Dair.....	158
Tatilde Seyahat.....	160
Bizde ve Avrupada Kübik	162
Şiir ve Bahar.....	164
Atatürkün Nutku.....	165
Hızır Aleyhisselam 1	167
Hızır Aleyhisselam 2	171
Hızır Aleyhisselam 3	175
Hızır Aleyhisselam 4	180
Hızır Aleyhisselam 5	184
Hızır Aleyhisselam 6	188
Hızır Aleyhisselam 7.....	192
Hızır Aleyhisselam 8.....	195
Hızır Aleyhisselam 9.....	201
Hızır Aleyhisselam 10.....	205
Hızır Aleyhisselam 11.....	210
Hızır Aleyhisselam 12.....	216

Hızır Aleyhisselam 13	221
Mehmet Akif'e Dair	226
Medeniyet ve Sürat.....	228
Biz İnsanlar	230
Bir Cenaze Arkasından Fısıltılar	231
Sarhoş ve Sanatkar	232
Şiir Ölüyor mu.....	235
Şiir Hakkında.....	238
Şiir Hakkında 2.....	241
Kuvvet ve Teknik	245
Âlim ve Pehlivan.....	247
Bay ve Bey	249
Modern Kız Bu mu.....	251
Okuyucu Olmak Sanatı	254
Yarım Türk.....	257
Kahrolsun	259
Beşik ve Tabut.....	261
Kırk Beş Para İle Devri Alem	263
Utanmaya Dair	265
Felsefi Buhran	268
Felsefi Buhran 2	273
Büyük Ölü Karşısında	280
Çarpık Resim Yaşayacak mı	282
İyi Yazı Kötü Yazı	286
Fikir ve Spor Gençliği.....	289
Sevilen Kadın Tipi	292
Muharrirlikte Nasıl Tutunabilirsiniz	295
Kader Terazisi	299
Direklerarası	303
Milli Birlik Ve Milli Teazzuv	308
Kavanoz Çocukları.....	310
Kavanoz Çocukları İçin.....	311
İnsan Yok, Millet Var.....	312
Milli İdealimiz Apartman Yaptırmak mı?.....	314
Sözde Türkler	316
Çanakkale	318
Yazık ve Bravo.....	320
Bir Mecmuanın Rengi ve Hedefi	322
Milli Cemiyetlerde İdeal	324

İdealsiz Adamı Çeviren Boşluk.....	327
Cumhuriyetin Maddesiz Kazancı.....	329
Terbiye Kongremiz Hakkında İntibalar.....	331
Peyami Safa Fikir Hayatımızı Tenkit Ediyor.....	332
İki Ziya Gökalp.....	337
Para ve Ahlâk.....	339
Sapık İdeolojiler.....	341
Hasta Adam ve Reçeteleri.....	343
Babîâli Romanı.....	345
Bu ve Ötekiler.....	347
Sovyetlere Bir Bakış.....	349
Bizden İleri Memleketler.....	351
Bir Ümitsiz Dostla Münakaşa.....	353
Yüz – Kırk – Yediler.....	356
Üçüncü Dünya Savaşı Başladı.....	358
Sosyalizm İhtikârı.....	360
Doğulu ve Batılı Olmak.....	361
Yarın Meçhuldür.....	362
Modern Adam Üzerine.....	364
Sihirli Formül Sihiri Adam.....	366
İrkçi Mıyız, Milliyetçi mi.....	368
Marksist, Komünist ve Ajanları.....	370
Diktatörlüğe Dair Bir Eser.....	372
Kim Komünisttir Kim Değildir.....	375
Gelenek Düşmanlığı ve İnkılâplarımız.....	378
Müsamaha ve Medeniyet.....	380
Ordu, Muhafazakârlar ve Mürteciler.....	383
SONUÇ.....	385
KAYNAKÇA.....	388
I. Peyami Safa'nın Dil, Edebiyat, Kültür ve Topluma Dair Yazıları.....	388
II- Çalışmaya Esas Olan Yazarın Eserleri.....	395
III- Yararlanılan Diğer Kaynaklar.....	397
DİZİN.....	400
I- Eser Adları ve Yazı Başlıkları Dizini.....	400
II- Şahıs Adları Dizini.....	404

ÖN SÖZ

Peyami Safa, Türk edebiyat ve fikir hayatının önde gelen isimlerinden biridir. Çok yönlü kişiliği ve parlak zekâsı sayesinde sayısı yüzlerle ifade edilen pek çok esere imza atmıştır. Yazar otodidakt denilen, düzenli eğitim göremeden, kendi kendisini yetiştiren insanlardandır. Bu özelliğiyle birlikte onun kişisel tecrübeleri ve hayat karşısında verdiği mücadele de örnek alınmaya değerdir.

Peyami Safa, hayatını sadece kalemiyle kazanan bir yazar olmuştur. Bu sayede kendisini sürekli geliştirmiş, çok okumuş, meseleleri en ince ayrıntısına kadar araştırmış ve devamlı düşünmüştür. Yazar, Doğu ve Batı meselelerinde ciddi tezler öne sürmüştür; felsefe, psikoloji ve terbiye konularında eserler vermiş büyük bir mütefekkindir. Server Bedi müstear adıyla sayısız aşk ve cinayet romanına da imza atmıştır. Bunun yanında birçok gazetede başyazarlık yapmış; haftalık ve aylık mecmualarda fıkra ve makalelerini yayınlamıştır.

Peyami Safa'nın kuşkusuz ki asıl başarı kazandığı alan roman olmuştur. Ustaca kullandığı roman tekniği sayesinde *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*, *Fatih-Harbiye*, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Yalnızız* gibi Türk edebiyatının en başarılı romanlarına imza atmıştır. Onun haysiyet meselesi olarak benimsediği romancılığında ulaştığı bu başarıda, gazete ve dergilerde yayınladığı fıkra ve makalelerinin payı büyüktür. Bu sayede bilgi dağarcığı zenginleşmiş, üslubu güzelleşmiş ve yazı yazma kabiliyeti güçlenmiştir.

Hazırladığımız bu çalışmada, Peyami Safa'nın tespit edebildiğimiz dergilerdeki yazılarını bir araya getirmeyi amaçladık. Dergiler hakkında yaptığımız uzun inceleme ve araştırmalar sonucu *Fağfur*, *Süs*, *Yeni İnci*, *Papağan*, *Yedigün*, *Çığır*, *Gündüz*, *Herşey*, *Foto Magazin*, *Bozkurt*, *Ülkü*, *Bilgi*, *İç Varlık* ve *Düşünen Adam* isimli dergilere ulaştık.

Bunlar dışında Peyami Safa, 1936'da 21 sayı çıkan *Kültür Haftası* ve 1953-1960 yılları arasında 63 sayı devam eden *Türk Düşüncesi* dergilerini bizzat kendisi çıkarmıştır. Sözü edilen dergiler, daha önce çeşitli çalışmalarda yer aldığı için tezimize dahil edilmemiştir.

Sözü edilen dergilerde yer alan Peyami Safa'nın çalışmalarını ise "Dil, Edebiyat, Kültür ve Toplum Dair Yazılar" başlığı altında ele aldık. Çalışmamıza kaynak teşkil eden makale ve fıkralar hakkında okuma ve incelerimizi tamamladık.

Tezimizin “Giriş” bölümünde Peyami Safa’nın hayatı, edebi şahsiyeti ve eserlerinden bahsetmeye çalıştık. Bu bölüme yazarın sanatçı kişiliğini ve yazılarında ele aldığı dünya görüşünü anlamak bakımından gerek duyduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde “Peyami Safa’nın Dergilerde Yayınlanan Yazılarına Dair” başlığıyla onun dil, edebiyat, kültür ve toplum konulu yazılarını değerlendirdik.

Üçüncü kısımda Peyami Safa’nın tespit edebildiğimiz dergilerdeki toplam 136 tane yazısını kronolojik olarak sıraladık. Bu bölümü “Yazılar” başlığıyla verdik. Yazıların tümünü dil ve imla yönünden aslına sadık kalmaya çalışarak hazırladık. Ayrıca her yazı metninden sonra bu yazıların künyelerini dipnotta belirttik.

“Sonuç” bölümünde Peyami Safa’nın fıkra yazarlığı konusunda ulaştığımız bazı ipuçları sayesinde tüm yazıları hakkında bir neticeye vardık.

“Kaynakça” bölümünü ise üçe ayırdık. Birinci kısımda Peyami Safa’nın dergilerde yer alan tüm yazılarını, ikinci bölümde çalışmaya esas olan yazarın eserlerini kronolojik olarak sıraladık. Yararlandığımız diğer kaynakları ise soyadına göre alfabetik olarak esere dahil ettik.

“Dizin” kısmında çalışmamızda geçen bütün eser adları ve yazı başlıkları ile şahıs adlarını iki bölüm halinde sıraya koyduk.

Çalışmamız sırasında araştırma yaptığımız kütüphanelerde karşılaştığımız bazı aksaklıklar, konumuzun genişliği, eserde Osmanlıca çevirilerin de bulunuyor olmasından kaynaklanabilecek bir takım teknik sorunlara karşı hoşgörülle yaklaşılmasını umut ediyoruz.

Türk edebiyatının değerli simalarından biri olan Peyami Safa’nın dergilerde yer alan yazıları hakkında hazırladığımız bu çalışmayla Türk edebiyat ve kültür hayatına faydalı olabilirsek memnun olacağız.

Bu vesileyle tezimizin oluşmasına katkıda bulunanlara teşekkürlerimizi sunmak istiyoruz.

Tez konumuzu belirleyerek, ilk günden itibaren çalışmalarımızı yönlendiren, devamlı ilgi ve bilgileriyle yanımızda olan kıymetli hocamız Prof. Dr. Mehmet Tekin’e sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Ayrıca üniversite öğrenimimiz süresince görüşlerinden ve bilgi birikimlerinden yararlandığımız değerli hocalarımız Prof. Dr. Mustafa Özcan’a ve Doç. Dr. Âlim Gür’e, hayatım boyunca maddî ve manevî destekleriyle hep yanımda olan sevgili babam Ertuğrul

Kuzucu'ya, canım annem Güner Kuzucu'ya, çok değerli Nurgül ve Erdoğan Uslu'ya şükranlarımı sunarım.

Son olarak Peyami Safa'nın dergilerde yer alan yazıları için arşivlerine başvurduğum, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt Merkez Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı ve İSAM Kütüphanesi yetkililerinin sıcak ilgi ve alakalarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

KONYA - 2006

Nuray KUZUCU

KISALTMALAR

bs.	Baskı, basım
C.	Cilt
Çev.	Çevirmen
Doç. Dr.	Doçent Doktor
hzl.	Hazırlayan
Nu	Numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
S.	Sayı
s.	Sayfa

GİRİŞ

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en başarılı yazarlarından biri olan Peyami Safa, 2 Nisan 1899 tarihinde doğmuş ve ismi Tevfik Fikret¹ tarafından konulmuştur. Babası Servet-i Fünun şairlerinden “şâir-i mâderzâd” (anadan doğma şair) diye tanınan İsmail Safa, (1866-1901), annesi Server Bedia Hanım’dır. İsmail Safa, Mehmet Behçet Efendi adında, aslen Trabzonlu olan, Hicaz’da görevli bir Osmanlı devlet memurunun oğludur. Mehmet Behçet Efendi, Fatih’in meşhur mürşidi, büyük âlim ve mutasavvıf Ak Şemsettin’in soyundan gelen Ayşe Samiye Hanım’la evlenir.

Peyami Safa’nın yakın dostu olan Vecdi Bürün kitabında bu durumu şöyle nakleder: “Peyami Safa *Milliyet* gazetesindeki fıkralarından birinde, değerli tarihçimiz İsmail Hâmi Danişmend’in, kendisinde bulunan şecere cetvelini inceledikten sonra, Fatih’in hocası ve Hacı Bayram’ın halefi (vefatından sonra yerine geçen) Ak Şemsettin’in torunlarından olduğu müjdesini verdiği anlatır. Yazının sonunda, bu büyük insanın torunu olmakla övünmediğini söyler.”²

Mehmet Behçet Efendi, Hicaz’daki görevinden istifa edip İstanbul’a döndüğü günlerde, eşi Ayşe Samiye Hanım’ı kaybeder. Ayşe Samiye Hanım’dan İsmail Safa, Ahmet Vefa, Ali Kâmi (Akyüz), Fatma Vehibe ve Hacer Merve adlarında beş çocuğu olan Behçet Efendi’nin ikinci evliliğinden de Selma ve Âkile adlarını verdiği iki kızı dünyaya gelir. Mehmet Behçet Efendi, 1868’de Mekke’de vefat eder ve Cennet-i Muallâ Mezarlığında toprağa verilir. Öksüzlüklerine yetimlik de eklenen üç kardeş, İsmail Safa, Ahmet Vefa ve Ali Kâmi İstanbul’a dönerler ve Darüşşafaka’nın ikinci sınıfına imtihansız kabul edilirler.

İsmail Safa, Darüşşafaka’dan 1886 yılında mezun olur. Ardından Evkaf Nezâreti Mesârifat Kalemine girer. Bir süre sonra İstanbul Telgrafhânesi muhabere memurluğuna, oradan Mekteb-i İdadi-i Mülkî’nin son sınıf edebiyat muallimliğine tayin edilir. (1887) “Birkaç yıl sonra Meclis kaleminde “müsevvid” olarak görev alan genç şair, adını edebiyat çevrelerinde de duyurmaya başlamış ve bu arada evlenmiştir. Ne var ki eşi Refia Hanım’ı, oğlu Selâmi’nin dünyaya geldiği 1893 yılında kaybedecektir.”³ İsmail Safa, ikinci eşi

¹ P. Safa, “Ölümünün Yıldönümünde Tevfik Fikret”, *Tercüman*, 21 Ağustos 1959.

² V. Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, s. 174.

³ B. Ayvazoğlu, *Peyami: Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, s. 31.

Server Bedia Hanım'dan İlhami, Selma, Ulya, Peyami isimlerinde ikisi erkek, dört çocuk sahibi olur.

İsmail, Safa, ilk şiirini 1884 yılında *Tercümanı-ı Hakikat*'in edebiyat sütununda yayımlar. Bu sütunu idare eden Muallim Nâci'nin dikkatini çeken İsmail Safa, onun tarafından “şâir-i mâderzâd” (anadan doğma şair) diye adlandırılır. Aynı yıllarda Sultan II. Abdülhamid'e muhalif gruplarla ilişki kuran İsmail Safa, 1888 yılında *Saadet*'te yayımladığı “*Gelmeyecek mi*” adlı şiiri yüzünden sorguya çekilir. “İngiltere'nin Güney Afrika'da bağımsızlık savaşı veren Boerlere karşı galibiyetinin temenni edildiği bildiriye İngiliz sefirine takdim eden Jöntürkler arasında da yer aldı. Bu son eylemi yüzünden sürüldüğü Sivas'ta daha önce geçirdiği tüberküloz nüksetti.”⁴

Sivas'ta yaklaşık on bir ay sürgün hayatı yaşayan İsmail Safa, 24 Mart 1901'de ölür ve Garipler Mezarlığı'nda toprağa verilir.

İsmail Safa'yı Sivas'ta toprağa veren Server Bedia Hanım, çocuklarıyla İstanbul'a döner. Peyami Safa ise henüz bir buçuk yaşındadır. Çocuklarını babasız büyütmek zorunda kalan, acılı bir annenin hıçkırıkları arasındaki Peyami Safa, o yıllardan şöyle bahsetmektedir:

“Benim şuurum bir facia atmosferi içinde doğdu. Ben iki yaşında iken, babam ve kardeşim Sivas'ta on ay içinde öldü. Böyle kısa bir fasılayla hem kocasını, hem çocuğunu kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmaya başladım. Belki bütün kitaplarımı dolduran “bir facia beklemek vehmi” ve yaklaşan her ayak sesinden bir tehlike sezme korkusu, böyle bir başlangıcın neticesidir.”⁵

Yaşanılan bunca sıkıntı ve acıya rağmen, küçük Peyami, oldukça meraklı ve annesinin anlattığına göre de epeyce haşarı bir çocuktur:

“O kadar pek sakin değildi, bazı haşarılıkları vardı. Her şeye pek meraklı idi, hiçbir şeyi öğrenmeden rahat etmezdi. Her sözü dikkatle dinler, her işittiğinden istifade etmeye çalışırdı. Bir şeyi kendisine izah edemedik mi, “Ağabeyime sorun da ben de öğreneyim!” diye tuttururdu.”⁶ Henüz altı yedi yaşlarındayken, babasının yakın arkadaşlarından Abdullah Cevdet'in hediye ettiği Petit Lorraine'u okuyup, onu yutarcasına ezberlemesi ve bu sayede Fransızca'yı öğrenmesi onun meraklı mizacını sergilemektedir.

⁴ B. Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 12.

⁵ C. S. Tarancı, *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, s. 3.

⁶ M. Tekin, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, s. 111.

Peyami, henüz dokuz yaşında iken ağır bir kemik hastalığı geçirir. 1908’de sağ kolunda başlayıp yedi sene boyunca “ruhî ve uzvî acılara” sebep olan bir hastalık, çocuk Peyami’nin hayatını karabasana çevirir. Bu hastalığın sebep olduğu üzüntüleri onunla beraber paylaşan çocukluk arkadaşı Elif Naci, okuyucusuna o yılları şöyle anlatmaktadır:

“Bütün yaşamında Peyami Safa hastalıkları ile didinmiş, çok acı çekmiş bir insandı. Yedi yıl kolunda dinmeyen bir ağrı, işleyen bir yara... doktorların koyduğu teşhis: Sağ kol mafsalında “Arthrite tuberculeuse” Ha bugün ha yarım o kol kesilecekti. Sonradan yazar olacak bir çocuk için sağ kolunu kaybetmenin dramını bende yaşadım onunla birlikte. Hastane dönüşlerinde bana gelir, dertleşirdi. Bütün tıp deyimleri ile, hastalığını hoyrat doktorların o gün ne dediklerini en ince ayrıntılarıyla anlatırdı; karşılıklı ağlaşırdık sabahlara kadar. Gerçi ankylose olup kolu kesilmekten kurtuldu ama Türk edebiyatı “*Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*”nu kazandı.⁷

Peyami Safa’nın, küçük yaşta yaşadığı bu tecrübe; “onun romancı mahayiyeli üzerinde uyarıcı rolünü oynamış, ondaki araştırma (tecessüs) duygusunun ve tahlil yeteneğinin gelişmesini sağlamıştır. Çocukluğunda ve ilk gençlik çağlarında sık sık hastaneye gidip gelmesi, Peyami’yi, “beşer ızdırabı” diyebileceğimiz trajedi ile karşı karşıya getirmiş ve bu trajedi; onun ruhunda silinmez izler bırakmıştır.”⁸

Menbau’l İrfan adlı, ibtidai mektebindeki ilk tahsili sırasında yakalandığı bu hastalık yüzünden, delikanlı ruhunda dalgalanmalar yaşanmıştır. Ancak Peyami Safa, çocuk yaşta görülemeyecek bir sabır ve çalışma azmiyle sağlığına kavuşur. Peyami Safa da, bu konuda: “Fakirlik ve hastalık dirilticidir: Korkutur ve iradeyi kırbaçlar, uyuklayan enerjileri ayaklandırır (...) Başarmak için korku da ümit kadar şarttır. İnsana fakirliğin ve hastalığın öğrettiklerini hiçbir okul ve kitap veremez.”⁹ demiştir.

Peyami Safa, 1910 yılında Vefa İdadisi’ne başlar. Ancak ailesinin yaşadığı maddi imkansızlıklar yüzünden okulu bırakmak zorunda kalır. Ailesinin yükünü hafifletmek için Posta-Telgraf Nezareti’ne müracaat eder ve küçük yaşına rağmen, imtihanı kazanarak göreve başlar. Bir süre sonra da Boğaziçi’ndeki Rehber-i İttihad Mektebi’ne muallim olarak girer. Harp ortasında hayatını kazanma zarureti, Peyami’nin kendisini yetiştirmesi için de uygun bir ortamdır:

⁷ E. Naci, “Anılardan Damlalar/ “Ölümünün Yıldönümünde Peyami Safa”, *Milliyet Sanat*, s. 66.

⁸ M. Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, s. 14.

⁹ B. Ayvazoğlu, *Peyami:Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, s. 51.

“Dokuz yaşında başlayan bir hastalık ve on üç yaşında başlayan hayatımı kazanmak zarureti, beni, edebiyattan evvel kendimi anlamaya ve yetiştirmeye me’mur bir küçük insanın hayatı zaruretlerden doğma bir terbiye, psikoloji ve felsefe tecessüsü ile doldurdu. On dokuz yaşına kadar hem kendime, hem de muallimlik ettiğim mekteplerde çocuklara bir rehber olarak yaşadım. Harbi umumî ortasında on beş yaşında muallimlik ediyordum.”¹⁰

Peyami Safa Vefa İdadisi’nde okuduğu yıllarda bile, annesi Server Bedia Hanım’ın sıkıntılarını azaltmak, para kazanmak zorunda olduğunu düşünür. Böylece “kurabiye tüccarlığı” yapmaya karar verir. Annesi kurabiyeler yapacak, o da bu kurabiyeleri Kitapçı Acem’in dükkanında satacaktır. Ancak bu ilginç teşebbüs başarısızlıkla sonuçlanır. Bir tanesi bile satılmayan kurabiyeler, akşama kadar bozulup şekil değiştirir. Peyami Safa, bu başarısızlığının acısını, birkaç formalık bir hikâye kitabı yazarak çıkarır: “... Üstadın ilk yayın teşebbüsü tam bir başarı ile taçlandı. Henüz delikanlı idi. Birkaç formalık bir hikâye yazdı. Hikâye hiç mühim değildi, fakat ismi, asıl iş isimdeydi: “*Sakin Bu Kitabı Okumayın*”.”¹¹ Adının uyandırdığı ilgiyle birkaç günde tükenen bu kitapçık, Peyami Safa’nın Bâbîâli’ye attığı ilk sağlam adım sayılabilir.

On bir yaşındayken *Piyano Muallimesi* adlı bir hikâye, on üç yaşındayken de *Eski Dost* adlı bir roman denemesi yazan Peyami Safa’nın, 1913’te Vefa İdadisi’nde öğrenciyken çıkardığı *Bir Mekteplinin Hâtıratı/Karanlıklar Kralı* adlı hikâyesi önemlidir: “Bu hikâyede yatılı bir özel okulda, Fatin adlı zeki, güçlü ve yakışıklı bir öğrencinin, kendine “Karanlıklar Kralı” adını veren bir başka öğrencinin kurduğu hırsızlık çetesini nasıl ortaya çıkardığı anlatılıyordu. Birinci şahıs ağızından anlatılan hikâyede, güçlü, yakışıklı ve zeki Fatin, bir bakıma Cingöz Recai’nin protipidir.”¹²

Peyami Safa, baba dostu Dr. Abdullah Cevdet’in sünnetinde hediye ettiği Petit Larousse sayesinde Fransızca’sını ilerletir. Fransızca’da gramer yazacak kadar bu dilde bilgi sahibi olmasında doktorun büyük emeği geçmiştir.¹³ Kültür ve bilgisinin kaynağını bu Fransızcasıyla bol bol ve devamlı okuduğu kitaplar teşkil etmiştir.¹⁴ Küçük yaşta öğrendiği Fransızca’sı sayesinde Batı edebiyatını da tanıma imkânına kavuşan Peyami Safa, birçok tercüme denemeleri yapmıştır. Hikâye, tercüme ve makalelerini *Servet-i Fünun*, *Fağfur*

¹⁰ C. S. Tarancı, *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, s. 3.

¹¹ E. Göze, *Peyami Safa*, s. 6.

¹² B. Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 14.

¹³ V. Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, s. 83.

¹⁴ F. K. Timurtaş - E. Göze, *Peyami Safa’dan Seçmeler*, s. 16.

gibi dergilerde yayımlayan Peyami Safa, ismini *Yirminci Asır* gazetesinde duyurmaya başlar:

“Edebiyat, dokuz yaşında başlayan ihtiraslarımdan biridir. On üç yaşında “*Eski Dost*” diye yazdığım ilk çocukluk romanımın müsveddelerini hala saklıyorum. Fakat edebiyata girişim hakikaten, benim için haberim olmadan olmuştur. On dokuz yaşında kardeşimin teşvikiyle, muallimlik ve memuriyet hayatından matbuata geçerek “*Yirminci Asır*” adlı bir akşam gazetesi çıkarmaya başladık. Orada “*Asrın Hikayeleri*” başlığı altında ilk otuz kırk tanesi imzasız ve tamamıyla halk için gazete hikâyeleri yazmaya başladım.”¹⁵ Hikâyeleri büyük ilgi uyandırır: “Yakup Kadri, “Bize üslûp getirdin”, Yahya Kemal Beyatlı “İsmail Safa’nın en güzel eseri Peyami’dir” diyordu.”¹⁶ Peyami Safa, dil ve üslûb özgünlüğünü bu hikâyelerde yakalar; gelecekte kaleme alacağı romanlarının sosyal şemasını, tipoloji haritasını, yine bu hikâyelerinde verir.¹⁷

Yirminci Asır kapandıktan sonra *Son Telgraf*, *Tasvir-i Efkâr* ve *Tercüman-ı Hakikat* gazetelerinde çalışır.

Asrın Hikayeleri’nde, kadın erkek ilişkilerini ele alan Peyami Safa, Mütareke dönemi İstanbul’unda yaşanan ahlak çöküntüsünü anlatmıştır. İlk uzun hikâyesi olan *Gençliğimiz*’de ise (1922) bu çevreleri ağır bir biçimde eleştirmiştir. *Gençliğimiz* hikâyesinde, “batılı yaşama biçimiyle gelenekler arasındaki çatışma ve savaşın yıkıntıları ortasında gençliğini yaşayamayan bir neslin dramı anlatılmaktadır.”¹⁸

Peyami Safa, aynı yıl (1922) ilk roman denemesi olan *Sözde Kızlar*’ı kaleme alır. Bu roman, ilk önce “Serâzad” imzasıyla Sabah gazetesinde tefrika edilir. Tefrikanın yarıda kalmasına rağmen roman, çok beğenilir. Bu romanla birlikte “hemen bütün romanlarının sosyal ve düşünce şemasını şekillendiren doğu-batı meselesi, bu meseleye bağlı olarak cereyan eden kuşak çatışması, düşünce ihtilâfi, kozmopolizm...”¹⁹ gibi konular ilk önce *Sözde Kızlar*’da işlenir.

Peyami Safa, ilk romanının gördüğü ilgiyi şöyle değerlendirmiştir:

“Bence kıymetsiz olan bu kitabın halk arasında bugün üçüncü tabını idrâk edecek derecede bir muvaffakiyet kazanması, herhalde farkında olmadan okuyucuya, sonradan

¹⁵ C. S. Tarancı, *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, s. 3.

¹⁶ Komisyon: Yüz Büyük Edip Yüz Büyük Şair, *Peyami Safa*, s. 12.

¹⁷ M. Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, s. 18.

¹⁸ B. Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 15.

¹⁹ M. Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, s. 18.

yazacağım eserlerin iyiliğine ait bir vaitte bulunmuş olmama hamledilebilir. Belki halk sezişi o kitapta hâlâ büyütüp olduramadığım bazı mahsüllerin çekirdeklerini keşfeder olmuştur.”²⁰

1924 yılında, Server Bedi müstear adıyla aşk ve cinayet romanları da yazan Peyami Safa, Maurice Leblanc’ın *Arsen Lupen*’ini örnek almıştır. Cingöz Recai, polisi sinirlendiren, şeytana taş çıkartacak derecede kurnaz, cesur, soğukkanlı, zarif, tahsilli, cömert ve kibar bir serseridir. Cingöz Recai, helal para kazanan insanlara dokunmaz, fakat haksız yollardan servet sahibi olan zenginlerden şaşırtıcı hilelerle çalar ve elde ettiklerini de muhtaçlara dağıtır. Cingöz Recai tipi beklenmedik bir ilgi görür. Böylece 1924-1928 yıllarında onar kitaplık *Cingöz Recai’nin Harikulâde Sergüzeştləri ve Cingöz Recai Kibar Serseri* dizileri çıkar. Server Bedi, dizinin son kitabı olan *Cingöz’ün Akıbeti*’nde Cingöz’ü Ser-hafiye Mehmet Rıza’ya yakalatarak seriye noktayı koyar.

Annesinin adını kullanarak yazdığı bu hikâyeler, imzalı yazılarına göre, ona daha çok para kazandırmıştır. Elif Naci, ona ait bir hatırasını şöyle nakletmektedir:

“Server Bedi takma adıyla yazdığı romanlara, Cingöz Recai’lere gazeteler, Peyami Safa imzalı yazılarına oranla, daha çok para verirlerdi. Onun için kendisine nedense “işler nasıl?” diye soranlara şu yanıtı verirdi:

“Çok şükür, Server Bedi’nin evinde yiyip içiyoruz, kendisine dua ediyoruz.”²¹

Çekirge Zehra, Tilki Leman, Civa Necati gibi yeni kahramanlar yaratan Server Bedi, Cingöz Recai serisine geri dönmek zorunda kalır. Çünkü bu yeni tipler, beklenen başarıyı sağlayamamıştır.

Peyami Safa, 1923 yılında kaleme aldığı *Sözde Kızlar*’dan sonra roman denemelerini sürdürür. 1923 yılında *Şimşek* adlı romanını yazar. Aile ortamında başlayan ‘garı meşru’ bir ilişkinin bireyler arasında huzursuzluğa, çatışmaya ve nihayet bir aile faciâsına yol açması, *Şimşek* romanın konusunu meydana getirir.²² Cahit Sıtkı Tarancı, *Şimşek* romanı için şunları söyler:

“*Şimşek*, Peyami’nin ustalaşmaya başladığı, cidden muvaffakiyetli ruh tahlilleri yaptığı, kahramanlarının her hareketini, her fikrinin sebeplerini gösterebildiği ilk roman.”²³

²⁰ C. S. Tarancı, *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, s. 4.

²¹ E. Naci, “Anılardan Damlalar/Ölümünün Yıldönümünde Peyami Safa, *Milliyet Sanat*, s. 67.

²² M. Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, s. 78.

²³ C. S. Tarancı, *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, s. 14.

1924 yıllarında *Mahşer* ve *Bir Akşamdı* romanlarını yazan Peyami Safa, aynı başarıyı bu romanlarında da göstermiştir. *Mahşer* romanında, “Çanakkale’de gazi olup İstanbul’a ümitle dönen bir gencin, burada karşılaştığı olayların etkisiyle hayâl kırıklığına düşmesi”²⁴ anlatılır. *Bir Akşamdı* da ise Peyami Safa, diğer romanlarında görülen, “teknikten ziyâde insan ruhuna ait endişeleri”²⁵ işlemiştir. İçinde bulunduğu şartlar ve psikolojinin etkisiyle farklı yaşamak isteyen, bunun için de evinden kaçan Meliha’nın karşılaştığı olaylar ve bu olayların sonunda da hayal kırıklığı yaşaması, *Bir Akşamdı* romanının konusunu oluşturur.

Peyami Safa’nın, *Cânân*’da ele aldığı konu ise diğerlerinden farklıdır: “Bu romanda, tutkularının baskısıyla bir takım vaadler ve geçici hevesler peşinde koşan, bu uğurda, bazı kutsal değerleri zedelemeyi göze alan insanın, sonuçta nasıl bir hüsrana ve pişmanlığa uğradığı anlatılır.”²⁶ Peyami Safa, bu romanını oldukça kusurlu bulur. Bu romanlar onun bir anlamda, hazırlık döneminin ürünleridir. Kendisi de romanlarını üç merhaleye ayırır. *Sözde Kızlar*, *Mahşer* ve *Cânân* birinci devre kitaplarıdır. İkinci devre kitapları ise, *Şimşek* ve *Bir Akşamdı*’dır:

“*Sözde Kızlar*, *Mahşer* ve *Cânân* çocukluk kitaplarımdır. Bunlar yirmi yaşımın etrafında doğmuşlardır. Hepsini bilhassa *Cânân*’ı ele alınmayacak kadar kusurlu bulurum. İkinci devre kitaplarım: “*Şimşek*, *Bir Akşamdı*”dır.”²⁷

Yazarın üçüncü devre kitaplarım diye tarif ettiği *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, *Fatih Harbiye* ve *Bir Tereddüdün Romanı*’yla yazar, çalışma hedefine daha çok yaklaştığını düşünür. Peyami Safa 1930’dan sonra kaleme aldığı bu romanlarda devrin problemlerini ele almıştır. Osmanlı Devleti’nin çöküşüne, Mütareke ve Milli Mücadele’de yaşanan acılara şahit olan Peyami Safa, bu meseleleri ister istemez eserlerine de taşır.

1930 yılında kaleme aldığı *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, büyük yankı uyandırır. Bu roman, otobiyografik özellikler taşımaktadır: “Yazarın çocukluk yıllarını, şahsiyetinin oluşumuna ve yakalandığı kemik veremi yüzünden yaşadığı büyük acılara dair önemli ipuçları taşıyan *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, insan ruhunun derinliklerinde ve labirentlerinde dolaşan ilk roman olması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.”²⁸ Kitap,

²⁴ M. Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, s. 94.

²⁵ M. Tekin, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, s. 24.

²⁶ M. Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, s. 129.

²⁷ M. Tekin, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, s. 24.

²⁸ B. Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 18.

“etin ızdırabını bizzat kendinde duymuş, uzun senelerini onunla baş başa geçirmiş”²⁹ bir insan tarafından yazılmıştır. Bu özelliğiyle roman, okuyucuda ayrı bir etki yaratır.

Fatih-Harbiye, 1931 yılında yazılır ve İnkılâp yıllarını konu alır. Bu romanda, “doğu/batı meselesine, kuşak çatışması ile “alaturka/alafranga” musiki ihtilafı açısından”³⁰ bakılmaktadır. *Fatih-Harbiye*’de, yanlış anlaşılan batılılaşma meselesinin Türk insanında yarattığı bunalım ve ardından yaşanan pişmanlıklar konu edilir.

Bir Tereddüdün Romanı’nda, Dünya Savaşı’nın problemlerini yaşayan ve manevî anlamda rahatlayamayan insanların dramı anlatılır. Romanda, Birinci Dünya Savaşı sonrası tereddüt ve şüphe krizine yakalanan insanın, psiko-sosyal problemleri anlatılmakta, insanın bu problemlerden sıyrılabilmesi için de, bazı geleneksel değerlere inanıp sarılmasının şart olduğu vurgulanmaktadır.³¹

Peyami Safa’nın *Biz İnsanlar* romanı, 1937 yılında Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilir. Yazar, eseri yeniden ele aldıktan sonra 1959’da neşretmiştir. Bu roman, fakir ama faziletli ve vatansever bir gencin zengin tabakadan bir genç kıza âşık olması, nihayet bu ilişki dolayısıyla yüksek tabakanın içinde bulunduğu durumu³² konu edinmektedir.

Yazarın en olgun eserleri, 1949 yılında neşrettiği *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* ve 1951 yılında yazdığı *Yalnızız* romanlarıdır. İki roman da İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçer. Peyami Safa, bu romanlarda teknik açıdan çok iyidir. Yazar, “*Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* ve *Yalnızız*’da, ne yapacağını bilen bir sanat virtüözü gibi davranarak”³³ roman sanatında kendisini ispat eder.

Peyami Safa, savaş yıllarında mistisizmle ve parapsikolojik olaylarla ilgilenmeye başlar. Hatta evinde ispiritizma celseleri düzenler. Bu konuda yazılan Fransızca literatürü de takip eder. Onun bu merakının en önemli sonucu da, *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* olur. Romanda, karşılaştığı bir takım olağanüstü olayları, bağlı bulunduğu materyalist ve pozitivist felsefelerle açıklamaya çalışan, başarılı olamayınca da tereddüde düşen Ferid adlı bir gencin, *Matmazel Noraliya* ile tanışması böylece şüphelerinden kurtulup huzura kavuşması anlatılır. *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* ile yazar, Türk edebiyatında daha önce denenmemiş olan “bakış açısı” tekniğini de uygular.

²⁹ A. H. Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s. 364.

³⁰ M. Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, s. 23.

³¹ Aynı eser, s. 183.

³² Aynı eser, s. 197.

³³ Aynı eser, s. 24.

Peyami Safa'nın yakın arkadaşı Vecdi Bürün, bir yazısında Matmazel Noraliya ile tanıştığını ve Peyami Safa'nın yeni bir romana imza atacağını hissettiğini anlatır:

“... Kadın fazla bir şey konuşmak imkanından yoksun görünüyordu. Peyami Safa da fazla konuşmadı. Ama, ben bir romanın gelmekte olduğunu hissediyor ayak sesini, nefes alışını duyuyordum. Herhalde çok güzel bir roman doğacaktı”³⁴

Peyami Safa, *Yeni İstanbul*'da tefrika edildikten sonra kitap olarak 1951 yılında yayımlanan *Yalnızız* isimli son romanında da mistisizmle uğraşır. Romanın en orijinal bölümü ise, bir ütopya olarak işlenen Simeranya'dır. Simeranya, roman kahramanı Samim'in sıkıldığı zaman kendisini attığı hayal ülkesidir.

Peyami Safa'nın fikri eserlerinin en önemlisi ise, 1938 yılında yayımladığı *Türk İnkılabına Bakışlar*'dır. Peyami Safa, “Türk İnkılabına” sadece ekonomik, hukuki ve siyasi açılardan bakmamıştır. Onun için inkılapların içtimaî ve tarihî bir özellik de taşıması gerekir. Peyami Safa, “Türk İnkılabı”nı etraflıca bu kitabında işler. Eserde, inkılap öncesi fikir cereyanlarını gerçek kaynaklarıyla ortaya koymaya çalışır. Atatürk inkılabı ise İkinci Meşrutiyette ortaya çıkan ve müdafaası yapılan Avrupalılaştırma hareketinden aynen ilham almıştır. Türk İnkılabının tarih felsefesi, medeniyetlerin mukayesesi, Doğu ve Batı medeniyetlerinin tahlili anlamında bu eser, bir ilktir.

Peyami Safa, romanları ve Server Bedi imzalı eserlerinden başka pek çok kitaba imza atar. Biyografileri, gezi, röportaj, ders kitapları ve tercümeleri de vardır. *Türk İnkılabına Bakışlar*'dan başka, *Felsefî Buhran*, *Millet ve İnsan*, *Mahutlar*, *Sosyalizm*, *Mistisizm*, *Doğu-Batı Sentezi*, *Kızıl Çocuğa Mektuplar*, *Nasyonalizm-Sosyalizm-Mistisizm* gibi fikrî eserler de yazmıştır.

Peyami Safa, hayatı boyunca sayısını kendisinin de bilmediği pek çok eser meydana getirir. Bu “kalemle geçen bir insanın mecburiyeti”³⁵dir. Bu bakımdan yazdıkları hem çok çeşitli sahalarda olmuş, hem de çok büyük miktarlara varmıştır. *Düşünen Adam* dergisindeki bir yazısında bu durumu şöyle açıklamaktadır.

“Edebiyat hayatına kırk altı yıl önce Servet-i Fünun mecmuasında başladım. Gazeteciliğe profesyonel olarak kırk dört yıl önce *İkdam* Gazetesinde girdim. Yarım yüzyıla yakın bir zamandan beri yazdığım sayısız makale, fıkra, tefrika, anket, röportaj, tercüme, mizahi yazı, roman ve hikâye ile beraber üç yüz ciltten fazla kitabım çıktı. Kitap

³⁴ V. Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, s. 86.

³⁵ E. Göze, *Peyami Safa*, s. 10.

haline henüz gelmemiş tefrika ve makale serileriyle birlikte bu sayı beş yüzü bulur. Bir bakıma bu, dünya rekoru imiş.

Kitaplarımı basıp da büyük paralar kazanmamış, beni yazı kadrosuna alıp da muazzam servetler yığmamış editör ve gazete sahibi zor gösterilebilir. Fakat benim gayret payımın mükafatı, yarım asır süren uzun bir mahrumluk, hastalık ve işkence hayatından başka bir şey olmamıştır.”³⁶

Peyami Safa'nın gazete sütunlarında yaşanan edebiyat kavgaları da meşhurdur. Bu nedenle pek çok gazetenin yazar kadrosundan çıkartılmıştır. Onun özellikle Nâzım Hikmet'le yaşadığı polemik dikkate değerdir. Peyami Safa, 1928 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin edebiyat sayfasını yönetirken, bir taraftan da Güzel Sanatkarlar Birliği'nin edebiyat kısmında umumi katiplik görevini sürdürür. Bu Birliğin genel merkez olarak kullandığı Alay Köşkü'nde edebiyat matineleleri düzenlenir. O günlerde çıkarılan af kanunundan faydalanan Nâzım Hikmet de Türkiye'ye döner ve Hopa'da yakalanarak tutuklanır. Bunun üzerine Peyami Safa, genç şaire güç kazandıracak bir şiir yayımlar. *Yanardağ* adlı şiiri *Cumhuriyet*'in sayfasında yer alınca, gazete bu şiirin kendi görüşleriyle hiçbir ilgisinin bulunmadığına dair bir açıklama yapar. Bu olay üzerine Peyami Safa'nın gazeteyle arası açılır ve işinden ayrılmak zorunda kalır. Güzel Sanatlar Birliği'nin edebiyat kısmı, Nâzım Hikmet için Peyami Safa'nın Alay Köşkü'nde düzenlediği toplantılarla yeni bir edebiyat anlayışının merkezi olur.

Bu arada Nâzım Hikmet de *Resimli Ay*'da musahhah olarak çalışmakta, bir taraftan da *Hareket* adlı gazetede şiirlerini yayımlamaktadır. *Hareket* gazetesinin ilk sayısında Nâzım Hikmet'in *Yalınayak* şiiri ile Peyami Safa'nın “*Varız Diyen Nesil*” başlıklı yazısı yer alır. Bu yazı, basında bir beyanname niteliği taşır ve “Alay Köşkü Yârânı” diye anılan genç edebiyatçı neslinin görüşlerini yansıtır:

“... Henüz otuz yaşına gelmeyen şairlerimizin bile mısraları, bütün bir neslin hafızasıyla dudakları arasında gidip geliyor, yığınları coşturuyor... Saltanat arabasından otomobile atlayan ve hâlâ Türk topraklarında dolaşan saray edebiyatını parçalıyoruz. Namık Kemal'in başladığı işi biz bitireceğiz. Yığınlar ayaklanıyor ve “Yaşa!” diye haykırıyorlar. Çünkü büyük edebiyat doğuyor, büyük bir nesil geliyor.”³⁷

³⁶ P. Safa, “*Bab-ı Ali Romanı*”, *Düşünen Adam*, s. 7.

³⁷ P. Safa, “*Varız diyen nesil*”, *Hareket*, 11 Mayıs 1929.

Bir süre sonra, Yakup Kadri *Milliyet*'te çıkan bir yazısında bu nesli, “saman ekmeği” kavgasını başlatan bir yazısıyla eleştirir. Peyami Safa da *Hareket* adlı gazetede Yakup Kadri'ye cevap verir. Bu sırada *Resimli Ay* dergisi etrafında “Putları Yıkıyoruz” isimli bir kampanya başlatılır. Bu kampanyada yıkılması gereken put Abdülhak Hâmid'dir. Aynı konuyu Peyami Safa daha önce *Hareket*'te işlemiştir. Ancak Abdülhak Hâmid'e karşı hakaret kastı yoktur. *Hareket* ve *Resimli Ay* tarafından başlatılan kampanya bitmeden, yeni bir edebiyat kavgası başlar. *İkdam* gazetesi “Putları Yıkıyoruz” kampanyasında Yakup Kadri'ye de fikrini sorunca, “saman ekmeği” tartışmasında kendisine saldıran Peyami Safa'dan hıncını almak düşüncesiyle yazar, çok ağır sözler sarf eder:

“Bazıları ipten kazıktan kurtulmuş kaşerli sabıkalılardır. Bunların içinde öyleleri varmış ki, daha yirmi beş yaşına basmadan hayatlarının en güzel çağını zindan köşelerinde çürütmüşlerdir.

Bir kısmı ise, komünist Çekolarının Türk ırkdaşlarımızın kanı ile bulanmış ellerini öpmeyi ve onlara dair kasideler terennüm etmeği bir maişet vasıtası haline koymuşlardır...

Hele bunlar arasında bir tanesi var ki, büyük bir edibimizin isabetli tarifine göre, bir çekirge vücudu üzerinde bir katır kafası taşır! Edebiyata nisbeti, eski bir şairin sulbünden düşmüş bir cenin olmaktan başka hiçbir şey değildir...”³⁸

Böylece Nâzım Hikmet'te kavgaya dahil olur. Bu kavgalar sırasında *Resimli Ay* çevresinde yer alan ve Bolşeviklikle suçlanan Peyami Safa, Bolşevik olmadığını kesin bir dille ifade eder. O günlerde *Cumhuriyet*'teki sayfasında Nâzım'ın şiirini yayımlayan Peyami Safa, istifa etmek zorunda kalır. Böylece *Resimli Ay* dergisinde yazmaya başlar. Peyami Safa, Nâzım Hikmet'i her zaman bir şair olarak takdir eder ve *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*'nu da ona ithaf eder. Nâzım'ın *Jakond ile Si-Ya-U*³⁹ manzum hikâyesi hakkında da bir yazı yazar.

Peyami Safa ile Nâzım Hikmet arasındaki bu dostluk bir bekleme devresi geçirir. Yalnız yazar, “Nâzım Hikmet'i iddialarından yani bilhassa komünizme ait iddialarından” uzaklaştığı nisbette sevmektedir.⁴⁰ Ancak bir süre sonra Peyami Safa, *Bir Tereddüdün Romanı*'nda, sosyalistlerden bahseder ve onlara karşı şüphelerinin arttığını belli eder. O yıllarda yazar liberalizme kayarak Ahmet Ağaoğlu çevresine katılır. Böylece Nâzım Hikmet'le aralarındaki büyük kavgalardan biri de patlak verir.

³⁸ “Yakup Kadri Bey Diyor ki”, *İkdam*, 27 Haziran 1929.

³⁹ P. Safa, “*Jakond ile Si-Ya-U*”, *Resimli Ay*, s. 14.

⁴⁰ E. Göze, *Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası*, s. 150.

Peyami Safa, 1935 yılında *Tan* gazetesinde yazmaya başlar. Nâzım Hikmet de aynı gazetededir. Üstelik gazetenin ikinci sayfasının iki ayrı köşesinde yazmaktadırlar. Peyami, o sıralar Nurullah Ataç'la tenkit konusunda polemiğe girer. Nâzım Hikmet ise Nurullah Ataç'a arka çıkar. Bunun üzerine Peyami Safa, isim vermeden “*Sürü adamı*”⁴¹ başlıklı fıkrasında Nâzım'dan bahseder.

Nâzım Hikmet'le *Tan* gazetesinde atışmalar devam eder. Peyami Safa, *Tan*, *Hafta* ve *Ayda Bir*'de, Nâzım Hikmet'i kastederek, “*Şarlatan*”, “*Boyalı Cümle*”, “*Biray Aydınlik*” gibi yazılarını yazar.⁴² Nâzım Hikmet'in *Ayda Bir*'de çıkan “*Bir Provokatör Üstünde Hiciv Denemeleri*” isimli şiiri üzerine, Peyami Safa “*Cingöz Recai'den Nâzım Hikmet'e*”⁴³ şiirini yayımlar.

Peyami Safa, bu kavgalardan sonra ömrünün sonuna kadar sürecek komünizm ve marksizmin muhalifi olur. Birçok yazısında, marksizm konusunda Türkiye'dekileri “*Gafiller ve Mahutlar*”⁴⁴ olarak eleştirir. Gafiller, marksistlerin ve komünistlerin taktiklerini, terminolojilerini bilmeyenlerdir. Bunlar onların yazdıklarını bazen sanat, bazen ilerilik, bazen batılılık sanıp, propagandanın sadece dış görünüşüne aldanır. Mahutlar ise hücreye giren, partilenen kişilerdir. Bunlar vatanlarına ihanete hazırdırlar.

Peyami Safa 1930'lu yıllarda felsefeyle çok ilgilemiştir. Bu merakıyla ilgili 1936 yılında çıkardığı *Kültür Haftası* dergisinde yazılar yazar. Bu dergiyi çıkarma fikri, liberal eğilimli Ahmet Ağaoğlu çevresiyle tanıştıktan sonra doğar. Ancak *Kültür Haftası*'nin ömrü kısa olur.

Peyami Safa, 1930'lu yıllarda aşk ve evlilik konularında oldukça fazla düşünür. Evlilikte ideal bir tertip bulunmadığına inanan ancak ailenin öneminden de emin olan Peyami Safa, 12 Mayıs 1937 yılında Nebahat Hanım'la evlenir. 1939 yılında oğlu İsmail Merve dünyaya gelir. Ancak mutlulukları uzun sürmez. Nebahat Hanım, Merve'nin doğumundan sonra eşinden tuhaf bir şekilde uzaklaşır. Bir süre sonra da geçirdiği felç yüzünden tekerlekli sandalyeye mahkûm olur. Peyami Safa, eşinin tedavisi için bütün imkânlarını kullanır ancak bu hastalık ikisinin de hayatını cehenneme çevirir.

Peyami Safa, 1950 yılında Bursa'dan CHP milletvekili adayı olur. Ancak kaybeder. Solun 1950'den sonra Atatürk kisvesi altında yavaş yavaş ve ustalıkla bir biçimde sızdığı

⁴¹ P. Safa, “*Sürü Adamı*”, *Tan*, 23 Haziran 1935.

⁴² A. Ergenekon, *Peyami Safa Kavga Yazıları*, s. 36-38.

⁴³ P. Safa, “*Cingöz Recai'den Nâzım Hikmet'e*”, *Hafta*, 23 Eylül 1933.

⁴⁴ P. Safa, *Kızıl Çocuğa Mektuplar*, s. 22.

Cumhuriyet Halk Partisi'nden soğuyan Peyami Safa, zamanla muhafazakâr kimliği ağır basan Demokrat Parti'ye yakınlık hissetmeye başlar. Demokrat Parti taraftarı bir yayın politikası takip eden *Milliyet*'te yazmaya başlar. Gazetenin yazı işleri müdürü değişince buradan ayrılmak zorunda kalır. Artık *Tercüman*'da yazan Peyami Safa, CHP'ye olan muhalefeti yüzünden işsiz kalır.

Demokrat Parti'yle ilişkisi bozulan Peyami Safa, 27 Mayıs darbesinden sonra kendi dergisi olan *Türk Düşüncesi*'nin yayınına son verir. Bu sırada *Havadis* ekibinin çıkardığı *Düşünen Adam* dergisinde yazmaya başlar. Peyami Safa, 27 Mayıs'tan sonra devrimbaz dediği çevrelerce adeta günah keçisine çevrilir. Aldığı son darbe ise, askerde hastalanan oğlu Merve'nin beklenmedik ölümüdür. Oğlunu kaybettiği günlerde *Son Havadis*'te başyazarlığa başlayan Peyami Safa, 15 Haziran 1961'de vefat eder.

PEYAMİ SAFA’NIN DERGİLERDE YAYINLANAN YAZILARINA DAİR

Peyami Safa, Türk fikir ve sanat hayatının büyük simalarından biridir. Edebiyatımıza birçok roman, hikâye, tercüme, biyografi ve fikir eseri hediye etmiştir. Bunun yanında basın hayatında da kendini göstermiş; çeşitli dergi ve gazetelere yayınladığı yazılarıyla Türk basınının en iyi fikra yazarlarından biri olmuştur.

Bütün çocukluğu ve gençlik yılları korkunç bir hastalığa ve fakirliğe karşı mücadeleyle geçen Peyami Safa, bu imkânsızlıklar yüzünden tahsil hayatını yarıda bırakır. Fakirlik, kimsesizlik ve hastalıklar karşısında yılmadan çalışır ve kendisini en iyi şekilde yetiştirir. Batı’da onun gibi, kendisini yetiştiren, kendi kendini inşa eden insanlara “otodidakt”⁴⁵ denilmektedir.

Peyami Safa, hayati zaruretlerden dolayı on beş yaşında öğretmenlik mesleğine başlar. Edebiyat hayatına girmesi ise 1918 yılında olur. 1961 yılına kadar sayısını kendisinin de bilmediği pek çok esere imza atar. Makale, başmakale, fikra, deneme, biyografi, röportaj, roman, hikâye, içtimai ilimlerle ilgili yazılar ve kitaplar kaleme alır.

Zamanın belli başlı bütün dergi ve gazetelerinde yazılar yayımlayan Peyami Safa’nın en kudretli taraflarından biri de fikra yazarlığıdır. Ele aldığı bir fikri en kısa ve özlü bir şekilde anlatma kabiliyetine sahiptir. Zaten fikra yazarlığı da bu meziyetleri gerektirmektedir. Dünü bugüne, bugünü yarına bağlayıcı bir nitelik taşıyan fikra her an zindeliğini ve tazeliğini korumalı, okuyucusuna bir lezzet vermelidir. Peyami Safa, edipliği, üslubu, geniş kültür ve bilgi birikimi ile fikir adamlığı sayesinde Türk basın hayatının en iyi fikra ve makalelerine imza atar.

Peyami Safa, *Fağfur*, *Süs*, *Yeni İnci*, *Papağan*, *Yedigün*, *Çığır*, *Gündüz*, *Herşey*, *Foto Magazin*, *Bozkurt*, *Ülkü*, *Bilgi*, *İç Varlık*, *Düşünen Adam* dergilerinde fikra, makale ve hikâyeler neşretmiştir. Ancak yazarın bu dergilerde yer alan hikâye ve köşe yazıları düzenli yayınlanmamıştır. Peyami Safa, bazı dergilerde sadece birkaç yazıya imza atarken, bazılarında ise uzun süreli makale ve fıkralar kaleme almıştır.

Yazar, 1918 yılında *Fağfur* dergisinde Maupassant’ın bir hikâyesini tercüme etmiştir. Bu yıllarda Safa, edebiyata yeni adım atan; La Rochefoucauld, Rousseau ve Maupassant’tan tercüme hikâyeler yazan genç bir yazardır.

⁴⁵ E. Göze - F. K. Timurtaş, *Peyami Safa’dan Seçmeler*, s. 16.

Peyami Safa, 1923 yılında haftalık edebî hanım mecmuası *Süs* 'te ve *Yeni İnci* 'de kendi hikâyelerini yayınlamaya başlar. Bu hikâyeler, vasatı aşmayan daha çok entrika ağırlıklı denemelerdir.

Peyami Safa'nın bu dergilerde neşredilen hikâyeleri oldukça az gözükmektedir. Bunun sebebi, yazarın o yıllarda ağabeyi İlhami Safa'yla birlikte *Yirminci Asır* isimli bir akşam gazetesi çıkarmasıdır. Peyami Safa, 1919 yılında yayın hayatına başlayan *Yirminci Asır* 'da *Asrın Hikayeleri* adıyla hikâyeler yazar. İlk otuz kadarı imzasız çıkan bu hikâyeler çok beğenilir ve edebiyat çevrelerince de imzasını atması konusunda desteklenir.

Peyami Safa'nın Vecdi Bürün'e anlattığına göre; güç şartlarda çıkartılan bu dergi büyük başarı göstermiş; ancak sonu hüsrarla bitmiştir:

“Çok küçük yaşta ağabeyi İlhami Safa ve amcası Ali Kâmi Bey'in oğlu Behçet Kâmi ile bir akşam gazetesi çıkarmışlardı... Gazete sonbahara doğru çıkmaya başlamıştı. Baskısı ve satışı durmadan, hiç beklenmedik bir şekilde artıyordu. Küçük fakir müvezziler akşam üzerine doğru matbaanın önünde toplanıyor, gazeteyi baş bayii elinden ilk alanlar bacaklarındaki olanca enerjini seferber ederek önemli haberleri bağıra bağıra Sirkeci'ye doğru koşuyorlardı. Peyami ve İlhami Safa kardeşlerle amca oğulları, artık talihlerinin iyiye döndüğüne kanaat getirmeye başlamışlardı... Ama güler yüzlü hayaller, birkaç ay sonra bastırılan görülmemiş bir kışla yerlerini kara düşüncelere bırakmıştı.”⁴⁶

Peyami Safa, 1929 yılında haftalık edebî, mizahî mecmua *Papağan* 'da, Server Bedi takma adıyla altı tane hikâye neşretmiştir.

Yazarın, en uzun yazdığı dergi *Yedigün* olmuştur. Bu dergi haftalık çıkan bir halk ve aile mecmuasıdır. Yayın yılı ise 15 Mart 1933'tür. Peyami Safa, *Yedigün* 'e 1940 yılına kadar yazı yazmıştır. Burada toplam yetmiş fıkra ve Server Bedi imzalı hikâyesi yayınlanmıştır.

Peyami Safa, bunlardan başka aylık gençlik, fikir ve sanat mecmuası *Çığır* 'da da yazmıştır. Her ayın on beşinde çıkan sanat ve fikir mecmuası *Gündüz* 'de ise beş tane fıkrası yayınlanmıştır. *Gündüz*, yayın hayatına 15 Nisan 1936'da başlayan ve Peyami Safa'nın amcası Ali Kamî Akyüz'e ait olan bir dergidir.

1938 yılında Peyami Safa'yı, yayın müdürlüğünü Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç'ın üstlendiği haftalık resimli mecmua *Herşey* 'de görüyoruz. Aynı yıl *Foto*

⁴⁶ V. Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, s. 96.

Magazin adlı dergide de fikra yazılarına rastlıyoruz. Safa, aylık fikir ve gençlik dergisi *Bozkurt*'ta da yazmıştır. Milliyetçi bir yayın politikası izleyen bu dergi yazarın altı tane yazısını yayınlamıştır. Peyami Safa, bu dergilerden başka Halkevleri ve Halkodalarının çıkardığı aylık *Ülkü* dergisi ile *Bilgi* ve *İç Varlık* isimli dergilerde de az sayıda yazı yayınlamıştır.

Peyami Safa, *Havadis* gazetesi ekibinin çıkardığı *Düşünen Adam* isimli dergide yirmi bir tane fikra neşretmiştir. *Düşünen Adam* dergisinde Demokrat Parti tabanında yer alan yazarlar yer almaktadır. Peyami Safa da bu çizgide bir yayın politikası izlemiştir. 5 Ocak 1961'de çıkartılan dergiye Peyami Safa hayatının son günlerine kadar yazılar yazmıştır. Üstadın 15 Haziran 1961'de ölümüyle birlikte dergi, 25. sayısını "*Peyami Safa Özel Sayısı*" haline getirmiştir. Dergide yazar için ayrılan bölümün başlığı da "*Türk Fikir Hayatının Büyük Kaybı*" olmuştur. Ayrıca Peyami Safa'nın neşredilmemiş son makalesi olan "*Ordu, Muhafazakârlar ve Mürteciler*"de bu sayıya eklenmiştir.

Peyami Safa'nın dergilerde yer alan yazılarını dil, edebiyat, kültür ve topluma dair yazılar olarak başlıklara ayırmamız mümkündür. Çünkü Peyami Safa, hemen hemen her konuda eserler vermiş bir sanatkârdır. Edebiyata gösterdiği özenin aynısını Türk dilinin müdafaası ve geliştirilmesi için de sergilemiştir. Bunun yanında bir fikir adamı olarak Peyami Safa, Doğu-Batı kavramlarını, batılılaşmayı ve çağdaşlaşma sürecimizi de eserlerinde sık sık ele almıştır. Bu yönüyle de kültürel ve toplumsal gelişmemizde yol katedebilmemiz için bu tür yazılarını hep ön plana çıkarmıştır.

Peyami Safa, Türk dilinin önemli savunucularından bir olmuştur. Bu konuya verdiği önemi, yalnız dergi ve gazetelerde kaleme aldığı fikra ve makalelerinde değil, Fransızca ve Türkçe gramer kitapları yazmasıyla da gösterir. Aynı zamanda Türk Dil Kurumu ve Uncesco yönetim kurulu üyeliği de yapan Peyami Safa, Unesco Türk Milli Komisyonu'nda Türkçe'nin ilmi terimler meselesinde geçirdiği safhalar hakkında bir rapor sunmuştur. Safa'nın Fransızca yazdığı bu rapor sonradan Türkçe'ye tercüme edilmiş, "*Türk Dili için Rapor*" adıyla da yayımlanmıştır.

Peyami Safa, Türk diline ait yazılarında Türkçe'yi fakir ve hakir görenlerden sürekli yakınmıştır. Bunun için de Türkçe'yi müdafa etmiş ve bu konuda birçok makale kaleme almıştır. Bununla ilgili *Cumhuriyet* gazetesinde:

"Kalemi elime aldığım günden beri Türkçe'nin müdafaası için yazdığım satırları birbirine eklesem, İstanbul-Ankara şimendifer hattından daha uzun olur; bütün

muharrirlerin bu mevzuda yazdıklarını birbirine eklesem Türkiye'nin her sathı üstünde gazete sütunlarından bir çizgi çekmek mümkündür"⁴⁷ diyerek, bu konuda yaşadığı hassasiyeti belli etmiştir.

Peyami Safa'ya göre; Türk milleti olarak kötü bir huyumuz vardır. O da, memleketimize gelen ecnebilerle Fransızca konuşmaktır. Yani bir ecnebi dili bilmekle övünmek. Bu durum iftihar edilmeyecek bir şey değildir. Fakat bu insanlar yalnız ecnebi dili bilmekle değil, Türkçe'yi fakir bir dil görmekle övünürler. Hatta bu insanların içinde münevverlerimiz bile bulunmaktadır.

Bazı Türk münevverleri arasında bile bu insafsızca hükmü giyen Türkçe, aslında mazlum bir dildir. Peyami Safa'ya göre, dilimizi bu mahkumiyetten kurtarmak ve beraat ettirmek için gerektiği kadar çalışmamaktayız. Türkçe'yi hakir gören insanlar, Voltaire veya Goethe'den bir sayfa okurken ona hayran kalırlar. Üstelik Türk dilinin bozuk bir dil olduğunu düşünürler. Peyami Safa bu sakat fikirleri ezmek ve gebertmek için elinden geleni yapmış ve yorulmak bilmeden Türk dilini savunmuştur.

Peyami Safa'ya göre, Türk lügati fakir değildir. Kullanılmayan öz Türkçe sözler de ilave edildikçe dilimiz zenginleşecektir. Ayrıca dilimizi Arapça ve Acemce kelimelerden de tasfiye etmemiz gerekmektedir. Ona göre, dilimize giren yabancı kelimelerle yüzümüzü kızartmamıza gerek yoktur. Çünkü İngilizce ve Almanca gibi dillerin yarıdan fazlası Fransızca'dan ve yabancı dillerden alınma kelimelerden oluşmaktadır. Peyami Safa, Türk dilinin eşsizliğini şu sözlerle dile getirmektedir:

“Türk dili dünyanın en mazbut dilidir, grameri de en mükemmel gramerdir. Gayri kıyasî fiilleri, harfi tarifleri olmayan ve müstesnaları pek az olan dil, hemen yalnız Türkçe'dir; sîgalarının zenginliği ise hudutsuzdur. Birçoklarının en büyük dillerde karşılığı yoktur ve tercümeleri mümkün değildir. Türk nahvi aslından çok sadedir; fakat bu sadelik mürekkep fikirlerin edasını kolaylaştırır, ince ve zeki bir sadeliktir.”⁴⁸

Peyami Safa, edebiyatın hemen hemen her türünde eserler vermiştir. Piyes bile yazan Peyami Safa, edebiyatın yalnız şiir sahasına girmemiştir. Yazar, okul yılları boyunca şiirle uğraşmıştır. Fakat zamanla şiirin doktorluk kadar bir ihtisas haysiyeti olduğunu anlamıştır. Şiir hakkında pek çok fıkra yazmış hatta Halkevlerinde konferanslar bile

⁴⁷ P. Safa, “İlk Basamak”, *Cumhuriyet*, 30 Mart 1940.

⁴⁸ P. Safa, “Dilimize İftira Edenler”, *Yedigün*, s. 3.

vermiştir. Şiirin doktorluktan bile zor bir iş olduğunu vurgulayan Safa, zamanımızın şair bolluğu ve şair azlığını da bu zorluğa bağlamaktadır.

Yedigün dergisinde “*Şiir Nedir?*” başlığıyla yayınladığı bir fıkrasında şiire kabiliyeti olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Mektepteyken ben de şiiir tecrübeleri yapan ve bunda muvaffak olduğuna inanan budala masumlardan biriydim. Adım “şair” çıkmıştı ve hocalarımın tekzip etmediği bu sıfatı rahatça benimsiyordum.

Muallim Naci'nin babama “anadan doğma şair”in Acemce sıfatını vermiş olması benim de aynı mesut irsiyet hamulesiyle dünyaya geldiğime hem muallimleri, hem talebeyi, hem de işin kötüsü beni kandırmıştı.

Şair olmadığımı anlamam için, daha sonraları şiirle daha ciddi meşgul olmam lazım geldi. Fakat yalnız kendimin değil, şair olduklarına hala inanılan birçoklarının da şiirin hususi dünyasına yabancı olduklarını gördüm.”⁴⁹

Peyami Safa, Şişli Halkevi'nde verdiği bir konferansta da şiirden bahsetmiştir. Hatta bu konferans “*Şiir Hakkında*” adıyla *Gündüz* dergisinin iki sayısında yayınlanmıştır. Safa, konferansta şiirin tarifini şöyle yapmıştır:

“Bir çiçeğin tabii kokusu şiirdir; fakat benim bu konferansında bahsetmek istediğim şiir, doğrudan doğruya tabiattan değil, bir kimyagerin o kokuyu suni vasıtalarla, lavanta halinde yeniden yaratması gibi şairin hünerinden ve iradesinden doğan şiirdir. İçimizde şiir haline benzer bir heyecanın doğması için belki bu çiçeğin kokusu kafidir; fakat, ortada çiçek olmadığı halde bu kokuyu yaratarak onun verdiği hazzı başkalarına geçirebilmek için hususi bir muamele lazımdır ve lavanta gibi şiirin de kendine mahsus bir kimyası vardır.”⁵⁰

Safa'ya göre şiir, içimizde doğan heyecanların en asilini ve en ulvisini bile ifade etmek değildir; hatta içimize ilham perisinin bıraktığı güzel hayalleri ve sembolleri nazım şekliyle haricileştirmek de değildir. Şiirin geçici anı ebedileştiren bir mucizesi olmalıdır.

Yazar, şiir hakkındaki düşüncelerini daha çok *Gündüz* dergisinde dile getirmiştir. Burada “*Şiir ve Bahar*”, “*Edebiyatın Güç Tarafı*” isimli fıkralarıyla da şiire verdiği kıymeti belli etmiş ve şiirin istidattan başka ceht ile tamamlanması gereken bir kıymet

⁴⁹ P. Safa, “*Şiir Nedir?*”, *Yedigün*, s. 7.

⁵⁰ P. Safa, “*Şiir Hakkında*”, *Gündüz*, s. 41.

olduğunu söylemiştir. Ona göre bizim yalnız şiirimiz değil, bütün edebiyatımız eserlerini istidada borçludur.

Peyami Safa, edebiyata hikâyeler tercüme ederek başlamıştır. *Fağfur* dergisindeki tek hikâyesi 1918 tarihlidir ve “*İtiraf*” ismini taşımaktadır. Bu hikâye Maupassant’ındır. Hikâyede Matmazel Lorin ile Komutan Dofuntan isimli kahramanların evliliği anlatılmaktadır. Komutan Dofuntan, eşine ihanet eder ve bunun sonunda da ihanetini itiraf etmek zorunda kalır.

Yazar, *Yeni İnci*’de neşrettiği “*Tılsımlı Bir Kadın*”, “*Onlardan Biri*” ile *Süs*’te yayınladığı “*Selma’nın Üzüntüsü*”, “*İlk Çarşaf*” isimli küçük hikâyelerinde kadın erkek ilişkilerini, aşk ve ihanet konularını işlemiştir.

Peyami Safa, *Papağan* dergisinde Server Bedi müstear adıyla “*Genç Kızlar Cumhuriyeti*”, “*Hanımefendinin Dayısı*” ve “*Başka Düşünceleri Yok ki*” adıyla hikâyeler neşretmiştir. Bu hikâyeler mizahi bir üslûpla yazılmıştır ve entrika ağırlıklıdır. Yazar vasatı aşmayan bu hikâyelerinin konusunu, “Server Bedi benim müsveddemdir. Üstünde az çalıştığım, mesuliyetten nefsimе beraat kazandırmak için kullandığım bir maişet imzası...”⁵¹ diyerek izah etmiştir. Peyami Safa, dili oldukça sade olan bu hikâyeleriyle belli bir okuyucu kitlesini kazanmayı başarır.

Server Bedi takma ismini kullanarak yazdığı bir diğer hikâye de *Yedigün* sayfalarında yer almıştır. Hızır Aleyhisselam adlı bu his ve macera romanında Peyami Safa, Hukuk Fakültesinde okuyan Orhan’ın, güzel ve eğitimli bir genç kız olan Hale’ye âşık olmasını konu edinir. Orhan, Hale’ye bir aşk mektubu yazdığı sırada kendisini Hızır Aleyhisselam diye tanıtan ak sakallı, yaşlı bir ihtiyarla karşılaşır. Bu tuhaf ihtiyar her yerde Orhan’ın karşısına çıkar ve Hale’yle olan ilişkisinde ona yol gösterir. Orhan da bu ihtiyarın sözünü sürekli dinlemektedir. Ancak bir süre sonra Orhan’ın içine bir şüphe düşer ve Hızır’ı takibe başlar. Sonunda Hızır’ın, Hale’nin amcası Sadık Bey olduğunu öğrenir. Sadık Bey, aşkı yüzünden fakültedeki derslerini unutan Orhan’ın okulunu bitirip iyi bir iş sahibi olması ve böylece Hale’yle evlenebilmesi için bu oyunu oynamıştır. Peyami Safa’nın on üç sayı süren bu hikâyesi oldukça heyecanlı ve sıra dışıdır.

Peyami Safa *Yedigün* dergisinde yine Server Bedi adıyla fıkralar yazmıştır. Bunlardan biri, edebi, fenni, içtimai ve siyasi şöhret yapmak isteyen insanların “Babatali” yokuşunda verdikleri mücadeleyi anlattığı “*Muharrirlikte Nasıl Tutunabilirsiniz*” başlıklı

⁵¹ M. Tekin, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, s. 25.

yazısıdır. “*Sevilen Kadın Tipi*” adlı fıkrasında ise güzel ve sevimli bulunabilecek kadın tiplerini işlemiş ancak yazının sonunda edebi, müşterek ve muteber ölçünün gönül olduğuna karar vermiştir.

Yazarın ilgi alanlarından biri de tiyatrodur. Bu konuyu da fıkralarında sık sık işleyen Peyami Safa, tiyatroyla lise çağlarında tanışmıştır. *Yedigün* dergisinde çıkan “*Direklerarası*” adlı yazıda Darülbedayi’den ve tiyatro sevdasından şöyle bahsetmektedir:

“Ben Donanma Cemiyeti reisi Yağcı Şefik Beye müracaat ediyor, her gece oyun başlamadan evvel sahnede Türk donanması için bir nutuk söylüyor ve ikinci mevki bir koltuğa hak kazanıyordum.

Darülbedayi o tarihlerde doğdu. Şehzadebaşı’nda, galiba Saadet adlı bir apartmanda ilk tiyatro mektebi kuruluyordu. Antoine’in reisliği altındaki imtihan heyetinin huzuruna, Ertuğrul Sadi ve ben de çıktık. İmtihani kazandık. Eğer Büyük Harp olmasaydı, mektep kapanmasaydı, bugün siz beni Şehir Tiyatrosu Sahnesinde Hazımla ve Galiple çene yarıştırmaya görecektiniz. Fakat Büyük Harbin çıkması, benim amatör kumpanyalarında şiir okumak için yahut figüran rollerinde sahneye çıkmama mani olmamıştı.”⁵²

Peyami Safa, *Direklerarası*’nda oynanan bir piyesin nasıl prova edildiğini *Mahşer* adlı romanının sayfalarına da almıştır. “*Rejisörün Paltosu ve Şapkası*” isimli fıkrasında ise Muhsin Ertuğrul’un Darülbedayi’ye bir çalışma nizamı ve disiplini getirdiğinden bahseder. Ancak yazıda sözü geçen Behzat isimli aktör, Darülbedayi sanatkarlarının rejisör Muhsin Beyin paltosu ve şapkasını görünce - içinde kendisi olmasa bile- ürktüklerini nakleder. Peyami Safa, bu yazıda fikirlerini şöyle açıklamıştır:

“Kollektif bir sanat içinde bu orkestra nizamı, bu ahenk, elbette lüzumlu ve güzel bir şeydir; tiyatromuzun bu inzibattan mahrum olduğu devirleri bilenler, kulis arasındaki reji sefaletinin sahneye ne gülünç veya çirkin şekillerde aksettiğini görmüşlerdir. Muhsin Beyin diktatörlüğü andıran bu tesiri, o kargaşalık devirlerinin bir aksülameli telakki edilirse mazur görülebilir.”⁵³

Peyami Safa, dergilerdeki fıkralarda edebiyatçı dostlarına da yer vermiştir. Yazar, 1928 yılında bir zamanlar yakın dostluk kurduğu Ahmet Haşim’le, yankıları Atatürk’ün sofrasına kadar uzanan şiddetli bir polemige girer. Haşim’in ipe sapa gelmez şiirler yazarak yenilik iddiasında bulunan genç şairlere nasihatte bulunması, hiç yoktan bir

⁵² P. Safa, “*Direklerarası*”, *Yedigün*, s. 8.

⁵³ P. Safa, “*Rejisörün Paltosu ve Şapkası*”, *Yedigün*, s. 3.

kavgaya sebep olur. Peyami Safa *Cumhuriyet* gazetesinin sütunlarında, Ahmet Haşim ise *İkdam*'da birbirlerini eleştirirler. Hatta bu eleştiriler dozunu aşar ve ucu hakaretlere dayanan bir kavgaya döner. İki eski dostun arası açılır. Peyami Safa, yıllar sonra Ahmet Haşim'in ölümü zerine *Yedigün*'de kaleme aldığı yazısında ise barıştıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Hatırlardadır ki en şiddetli kalem maçlarından bir de onunla benim aramda olmuştur. İki sene evvel, şair Yusuf Ziya'nın delaletiyle tekrar grştgmz vakit mnasebetimin eski sıcaklığından hiçbir şey kaybetmediğini gördüm. Son defa Bbli caddesine uğradığı gün, bana, ilk defa o mnakaşamızı telmih ederek “Bu cadde kavgasız olmaz, sknet buraya hiç yaraşmıyor!” demiş ve aramızdaki acı münakaşaya bir kıymet vermiş olmak suretiyle, belki, benim kendisine karşı utancımı tadile çalışmak byklgn göstermişti.

Keşke sağ olsaydı da benim için yazdığı ve söylediği şeylerin bin kat ağırını tekrar etseydi; ben de büyüklere karşılık vermenin çirkinliğini anlayan bir ocuk gibi dilimi tutup otursaydım.”⁵⁴

Peyami Safa, *Yedigün*'n bir önceki sayısında da “*Ahmet Haşim'in ölümü*” isimli yazıyı yazmıştır. Safa, fıkralarında çeşitli vesilelerle Mehmet Akif, Abdülhak Hamid, Celal Sahir ve Ziya Gökalp gibi yazarlara da değinmiştir.

Safa için, okuyucu olmak da ayrı bir sanattır. Her insanın ayrı bir hatırası vardır. “Yağmurlu bir nisan akşamıydı” gibi çok basit bir cümlenin bile her okuyucuda uyandıracacağı ittilalar, intibalar, hatıralar ve fikir tedaileri de başka başka olmaktadır. Okuyucu bir yazıyı okurken yalnız onu değil, kendi kendini de okumaktadır:

“... tecrübeleri, fikirleri ve hayalleri bizimkine uyan veyahut da hiç olmazsa biraz yaklaşan muharrirlerin yazılarını severiz. Bunlar o muharrirden ziyade kendimizi aydınlatarak bize göstermeye yarayan, gözümüzü kendisine aksettiren ayna gibi nefsimizin kendi kendini görmek için muhtaç olduğu kılavuz ışıklardır.”⁵⁵

Peyami Safa, edebiyata dair yazılarında konu yelpazesini çok geniş tutmuştur. Onun sıkıntı çekmeden, yazacağı fıkra ve makalelere konu bulmaktaki başarısı, geniş bilgi ve kültür birikiminin bir ürünüdür.

⁵⁴ P. Safa, “*Haşimin Dostluğu ve Düşmanlığı*”, *Yedigün*, s. 5.

⁵⁵ P. Safa, “*Okuyucu Olmak Sanatı*”, *Yedigün*, s. 4.

Dergilerde yer alan yazıları dil ve edebiyat alanlarıyla sınırlı kalmamış, kültürel ve toplumsal olaylara da değinmiştir. Yazar, *Yedigün* ve *Çığır* gibi dergilerde daha çok kültürel faaliyetlerden bahsetmiştir. Bu anlamda okuyucuyu bilinçlendirmektedir.

Peyami Safa, spor, sinema ve dans gibi kültürel faaliyetleri medeniyetin çocukları olarak nitelendiriyor ve bunları gençler arasında yayılan bir salgına benzetiyor. Ona göre, medeniyeti oluşturan âmiller bunlar değildir. Gövdenin ve muhayyilenin bu üç tatlı oyunu, çalışan kafaların muvazenesini temin etmek içindir. Mesela sinema herkesten önce garbın hakkıdır; çünkü icatlar hep garpta yapılmaktadır. Spor ise, her şeyden evvel bir teknik işidir; teknik de akıl ve zekâ demektir. Kültürel faaliyetlerin içtimai yönünü de irdeleyen yazar, Türk gençliğini ve ülkesini ileri medeniyetler arasında görmeyi arzulamaktadır. Bunun için de stadyum meydanlarını ve balo salonlarını dolduran kalabalıkları, aynı zamanda konferans salonlarında ve kütüphanelerde görmeyi arzulamaktadır. Yazar bu konudaki endişelerini ise bir yazısında şöyle ifade etmektedir:

“Spor alakası dediğimiz şeyin hakikatte, ırkın sağlığıyla, beden terbiyesi endişeleriyle hiç alakası kalmamış gibi. Oynamak ve seyretmek için maçlara koşanların yüzde doksanı, “bahsi müşterek” heyecanlarında olduğu gibi yalnız kumar iddialarını andıran, mutlak ve mücerret bir karşılaşma ve çarpışma zevkinin tatmini peşindedirler... Bu kötü heyecan yatıştırılıp da gençliğe halis bir zeka ve beden terbiyesinin mutedil ve normal sevgisi verilmedikçe yeni nesilleri doktorun ve polislin elinden kurtarmak zor olacak.”⁵⁶

Yazarın bazı fıkraları bugün bile aynı tazeliğini korumaktadır. Yine bir yazısında İstanbul’un görüntüsünü bozmaya başlayan kübik salgınından da bahseden yazar, bu durumu İstanbul’un tahta evlerini yakan meşhur yangınlarından daha tehlikeli bulmaktadır. Bize Avrupa’dan yalnız kübik kelimesi gelmiştir:

“Bütün yeni garp estetiği namına oradan memlekete ithal ettiğimiz bu tek kelimenin manasını biz uydurduk: Ona çarpıklık, ona kofluk, ona cıvıklık izafe eden biziz.

Avrupa’da böyle kübik yoktur. Büyük ve küçük elli şehir, elli bin sokak ve cadde dolaşınız. Talimhane kübiğine, Arnavut muhallebici kübiğine, Çarşıiçi kübiğine hiçbir yerde tesadüf edemezsiniz. Bu kübik hakiki Avrupa’dan değil, Tanzimattan beri kafamızın içinde her zevkini ve idrakini kendi mizacımıza uydurduğumuz hayali bir Avrupa’dan,

⁵⁶ P. Safa, “*Fikir ve Spor Gençliği*”, *Çığır*, s. 138.

haritada da, medeniyet tarihinde de vücudundan eser olmayan mevhum bir Avrupa'dan gelmiştir.”⁵⁷

Peyami Safa, tabiat konularında da birbirinden keyifli yazılar kaleme almıştır. Ağaç ve tabiat sevgisini “*Dostlarım Ağaçlar*” ve “*Çakıl, Başak, Ördek*” adlı fıkralarda, hayvan sevgisini ise “*Üstadım Hayvanlar*”da ortaya koymuştur. Yazarın üzümlerin faydalarını anlattığı “*Üzüme Dair*” isimli fıkrası da konu açısından sıra dışıdır.

Medeniyetin dünyadaki gelişimini de takip eden yazar, kuvveti ve teknik gelişmeleri insan ruhunun sonsuz gücüne bağlamaktadır. Ona göre; “teknik bütünü harikaları, tabiatın daha geniş ve koskocaman insan ruhunun kudretlerini aksettirir. Her şeyi gözleriyle ölçecek kadar basit kafalı olmayanlar için büyüklük ve kuvvet, dağların bulutları delen yüksekliğinde değil, insan ruhunun hacimsiz, buudsuz ve sonsuz fezalarındandır.”⁵⁸

Yazar başka bir yazısında ise, bizi kültürel değerlerimizden uzaklaştıran şeyleri Avrupalılaştırma çabamıza bağlamıştır:

“Bizi kendi kıymetlerimize karşı tereddüde ve şüpheye düşüren şey, umumiyetle zannedildiği gibi, yalnız Tanzimat cereyanı değildir; buharın hele elektriğin keşfinden sonra garp tekniğinin şeytani oyuncakları zekalarımızı büyüledi ve maddenin harikaları karşısında manevi kıymetlerimizi kendi gözümüzden düşürdü.

Mevlana'nın ışığını söndüren biraz da elektrik ampülleridir; İtri'nin veya Dede'nin sesini kısan biraz da fonograftır; Tamburi Cemili susturan biraz da sinema musikisi, radyo veyahut Maurice Chevalier'nin şarkılarına küfeci çocuklarımızın ağızlarını veren yeni elektrikli plaklardır.”⁵⁹

Safa, felsefeyle de yakından ilgilenmiştir. Felsefenin ona göre asıl manası düşündürmektir. Fakat filozofların ne düşünmüş olduklarını bilerek düşünmek, yani tekrardan kaçarak düşünmek önemlidir. Felsefi olmayan hiçbir fikrin ona göre kıymeti yoktur. Bu yüzden felsefeyi yalnız romanlarında değil, dergi sayfalarına da taşımıştır. *Çığır* dergisinde, yakın tarihimize damgasını vuran filozofların düşüncelerini “*Felsefi Buhran*” isimli makalede bir edebiyatçı gözüyle incelemiştir.

⁵⁷ P. Safa, “*Bizde ve Avrupa’da Kübik*”, *Yedigün*, s. 7.

⁵⁸ P. Safa, “*Kuvvet ve Teknik*”, *Yedigün*, s. 8.

⁵⁹ P. Safa, “*Alaturka mı? Alafranga mı?*”, *Yedigün*, s. 3.

Yazarın toplum hayatına dair yazıları da dikkate değerdir. Bu yazılar Peyami Safa'nın milliyetçi ve maneviyatçı yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda *Bozkurt*, *Herşey ve Düşünen Adam* dergileri önemlidir.

Milliyet olmayan yerde şahsiyet ve şahsiyet olmayan yerde insan yoktur, diyen Peyami Safa'nın milliyetçi anlayışı dar ve kapalı sınırlar içinde değildir. Ona göre; “her fikir taassuba, yobazlığa, dogmatizme düştüğü zaman soysuzlaşmaktadır. Önemli olan milliyetçiliğin, kavramlarla gerçekler arasındaki farklara kurban edilen dar bir sistem olmaktan kurtarılmasıdır.”⁶⁰

Milliyetçilik milli ruh, milli şuur, milli enerji davası olarak algılanmalıdır. Ayrıca milletimizi milletlerarası bir yere taşımamız gerekmektedir. Eğer millet vasıflarından mahrum bir devlet olursak, bu vasıflara sahip kuvvetli milletlerin emri ve nüfusu altına girebiliriz. Bu yüzden Türk gençliğine önemli görevler düşmektedir:

“Türk gençliğinin bastığı yeri iyi görmesi ve gittiği yolu iyi bilmesi gerekmektedir. Bunun için dünyadaki fikir cereyanlarını ve öteki memleket gençliklerinin münakaşalarını, faaliyet esaslarını bilmelidir.”⁶¹ Peyami Safa, memleket gençliğine yazılarında ayrı bir önem vermiş, onlara rehber olmaya çalışmıştır.

Yazılarında ele aldığı konulardan biri de milli bir idealimiz olması gerektiğidir. Ona göre, ferdi hayatımız milli hayatımızla kaimdir. Fakat ferdi hayatımız fâni iken, milli hayatımız bâkidir. Milli hayatımızın devam edebilmesi için de ferdi hayatımızı onun emrine vermemiz gerekmektedir. Bunun için mücadeleyi, tehlikeyi, kahramanlığı ve atılganlığı seven insanlar olabilmeliyiz.

Milli birlik, bütün fertlerin faaliyetlerini milli ideale ve milli menfaate göre tanzim eden canlı bir taazu demektir. Peyami Safa'ya göre, bu taazun iki şartı vardır: Bunlar gaye birliği ve vasıta birliğidir:

“Milli taazuuna kavuşmamış memleketlerde gaye ferdin refahıdır. Milli refah bu ferdi refahların yekûnu telakki edilir. Devlet, ferdin malını, canını, ırzını bekleyen bir gece bekçisinden başka bir şey değildir. Milli taazuuna kavuşmuş memleketlerde gaye ferdin değil, milletin selametidir. Hususi menfaat umumi menfaate feda edilir. Fert bütün şahsi keyfini, rahatını, zevkini, hatta canını milli gayeye feda etmeye her an hazır, tam bir feragat ve kahramanlık iradesiyle mücehhezdir. Hatta ferdin saadeti kendi menfaatlerini

⁶⁰ P. Safa, *Büyük Fikir Cereyanları 3 - Nasyonalizm*, s. 8.

⁶¹ P. Safa, “*Gençlik Bilseydi*”, *Yedigün*, s. 6.

milli gayeye feda ettiği nispette artar. Milli cemiyetlerde devlet bir gece bekçisi değil, tam bir millet hülasasıdır ve elinde milli idealin meşalesini taşır.

Bu gaye birliğini vasıta birliği gerçekleştirir.

Asıl taazu, organizasyon bu vasıta birliğindedir... Öyle bir organizasyon ki fertlerin milli menfaate aykırı alabildiğine kazanç elde etmelerine meydan bırakmaz. İstihali, istihâki, ithalatı, ihracatı milli menfaate göre planlaştırır. Kendini milli cemiyete feda edenlere, yalnız feragat sahiplerine ve kahramanlara şeref ve rütbe verir; millet için iyi olan her şey iyi, fena olan her şey fena prensibine dayanan bir ahlak teklif eder; lüpcüyü, anaforcuyu, dalkavuşu, yalancıyı, her menfaate kazanç iştahıyla dış geçireni, lüks ve sefalet canavarını tepeler ve yaşatmaz.”⁶²

Peyami Safa, *Bozkurt*'taki yazılarında milliyetçi bir tavır takınmıştır. “*Sözde Türkler*” başlıklı fıkrasında dar milliyetçilik anlayışını benimseyen Türkler’i eleştirmiştir:

“Dar milliyetçilik, milli olmak zaruretini, dar ve bücür bir kendini koruma insiyakından öteye ulaştırmadığı için, idealini cemiyetin siyaset, iktisat, edebiyat ve dil, aile, hukuk müesseselerine kadar genişletmez. Bakarsınız, rejim davasında liberal, iktisat davasında, milli iktisadın taban tabana tersine, serbest mübadelecidir. Edebiyatta ve dilde Osmanlıcı kalır. Ailede “ittihadı anasır”cıdır. Kanı Türk olmayanları, hatta Türk tabasından olmayanları, karı, koca, gelin, damat sıfatlarıyla yuvasının içine sokar. Türk tarihiyle bütün bağları kopuktur, milletine yapılan bütün fenalıkları unutmuş, eski ve ebedi düşmanlıklar üstüne dostluklar kurmaya bile kalkmıştır. Onun hafızasında bir Kafkas, bir Şeria, bir Çanakkale, bir Sakarya yoktur. Milletleri dimdik tutan milli kinden mahrum yaşar; daha kötüsü, düşmanlarını yurdunun, muhafaza cihazının ve ailesinin mahremiyeti içine, dost ve akraba olarak alır. Ona daha uygunu, “Sözde Türk” demeliyiz.”⁶³

Yazarın *Tasviri Efkar*'da yayınlanan “*Milli İdealimiz Apartman Yaptırmak mı?*” başlıklı yazısı, *Bozkurt* dergisine de alınmıştır. Peyami Safa, gençliğin ruhundan süs, mal ve lüks hayranlığını yok etmek gerektiğini söylemektedir:

“Kimse farkında değil ki apartman milli servetin mezarıdır; çünkü iç piyasalarımızda tedevül ettikçe üreyecek olan sermayeleri, damarda donmuş kan gibi hareketsiz ve kısır bırakır. Apartman böyle bir salgın halinde milli refaha değil, memleketin sefaletine yol açar. Apartman milli değil, millet zararına ferdi idealdir. Bundan

⁶² P. Safa, “*Milli Birlik ve Milli Teazzuv*”, *Bozkurt*, s. 109.

⁶³ P. Safa, “*Sözde Türkler*”, *Bozkurt*, s. 4.

“apartman yapılmasın” manasını çıkaracak sersemle konuşacak değilim. Apartmanı bir refah vasıtası olmaktan bir millet gayesi olmaya kadar yükselen gayri milli, gayri beşeri, gayri medeni, hayvanca kazanç iştahına vuruyorum...

Eski Türkler “paranın haramı ya zinaya gider, ya binaya” dedikleri zaman bu dünyada pek çok insanın pek geç anladığı bir hakikatın tanı şuuruna sahiptirler. “Bir lokma, bir hırka” telakkisiyle soysuzlaşan bir anlayışın başka bir tereddidi kutbu da “her işin başı para” kanaatidir.

Gençliğin hiç olmazsa gençliğin ruhundan bu mal, bu süs, bu lüks hayranlığını sökelim...”⁶⁴

Peyami Safa, yine *Bozkurt*’ta Çanakkale Savaşı’yla ilgili değişik tespitlerde bulunmuştur:

“Çanakkale bir çağ dönümüdür. Türk bu zaferi kazanmasaydı çarlık yıkılmayacaktı; yerini, yurdunu, zamanını şaşırın cenin halindeki komünist ihtilalleri olmayacaktı; bunlara karşı dünyanın mukaddeslerini koruma ihtiyaç ve iddiasıyla doğan faşist, nasyonal-sosyalist, falanjist ve nasyonalist inkılâplar olmayacaktı... Çanakkale olmasaydı şimdi İstanbul’da Çarlık Rusya’sının bayrağı dalgalanıyordu. Türkiye yoktu. Ne Sakarya’sını, ne inkılâbını yapacaktı; köle milletlerin listesinde tarihi bir isim olarak kalacaktı; bütün mazlum ve sömürge şarkın kurtuluş hamlesi kırılacaktı.”⁶⁵

Peyami Safa’ya göre her medeniyet bir sentezdir. Bugünkü Batı medeniyeti de yeni bir senteze doğru istihaleler geçirmektedir. Bunu anlamadan Batı medeniyetinin eski kalıplarına göre Batılılaşma gayretleri bize tam manasıyla Batılı ve kendi kendisi olmak şansını kazandırmamıştır. Bu yüzden Atatürk, Batı medeniyetiyle Orta Asya Türk medeniyetinin kökleri arasında bir yakınlaşma aramıştır. Yazar, “Böyle bir sentezin imkanlarını araştıranları Atatürk düşmanlığıyla suçlandırmak bir komünist oyunudur”⁶⁶ demiştir.

Bir yazısında da modern insanı tarif etmiş ve sahici modern insanı da üç zaman içinde de yaşamasını bilen olarak tanımlamıştır. Geçmiş, bugün ve yarını aynı liyakatle temsil eden insan, modern olduğu kadar muhafazakâr ve muhafazakâr olduğu kadar da inkılâpçı olmalıdır. Eğer gençliğe verilecek inkılâp fikrinde, zamanın üç unsurundan biri bile ihmal edilecek olursa, onun bizden acı bir şekilde intikam alması ihtimali doğar.

⁶⁴ P. Safa, “*Milli İdealimiz Apartman Yaptırmak mı?*”, *Bozkurt*, s. 280.

⁶⁵ P. Safa, *Çanakkale*, *Bozkurt*, s. 43.

⁶⁶ P. Safa, “*Bizden İleri Memleketler*”, *Düşünen Adam*, s. 7.

Bizde gelenek düşmanlığı ise kendine inkılâpçı süsü verip Atatürk'e yaslanmaktadır. Ona göre, Atatürk dini bayramlarımızı ve onlara bağlı gelenek ve göreneklerimizi oldukları gibi muhafaza etmiştir ve gelenek düşmanı değildir. Zira Atatürk geleneğin, bir toplumda bilhassa bir dinde, ister sözle ister yazıyla, ister hareket tarzıyla nesilden nesile intikal eden bir davranış olduğunun farkındadır.

Peyami Safa komünizmi benimseyenlere karşı cephe almış ve bunu yazılarında sürekli dile getirmiştir. Ona göre, gericilik, komünistlik, aşırı sosyalistlik, ırkçılık, faşistlik veya tam zıddına, anarşistlik bizim toplum yapımız için tehlikeli fikir davranışlarıdır. Türk toplum yapısına uymayan bu ideolojiler için:

“Her millete yakışan rejim, kendi toplum yapısına, sosyal merhalesine, bilgi, ahlak ve ekonomi seviyesine en uygun olanıdır”⁶⁷ demektir.

Peyami Safa, *Düşünen Adam*'da “Sosyalizm İhtikarı”, “Yüz-Kırk-Yediler”, “Sovyetlere Bir Bakış”, “Diktatörlüğe Dair Bir Eser”, “Marksist, Komünist ve Ajanları”, “Sihirli Formül Sihirli Adam” gibi yazılarıyla bu konudaki fikir mücadelesini belli etmiştir.

Sosyalizmin mahiyetini bilmeyen insanımız, bataklık ve uçurum yollarına rahatlıkla sapabilir. Yazar, bundan dolayı bu gafleti önlemeye çalışmaktadır. Yerine göre faydalı, yerine göre tehlikeli bir davranış olan sosyalizmin, ilaç gibi dozu ve tatbik sahasının iyice bilinmesi gerekmektedir:

“Sosyalizm, fikir ihtikârına en yatkın kelimelerden biridir. Rahatça sağa da sola da çekilebilir. Nasyonel-Sosyalizme de Devletçiliğin her şekil ve derecesiyle bağdaşır. Sosyal olan her davranışa sosyalist demek mümkün olduğu için bu umumiliğin ve kaypaklığın zararlı ve tehlikeli olduğu haller vardır.”⁶⁸

Peyami Safa'ya göre komünizm, ipliği pazara çıkmış, en barbar diktatörlerin işine yaramış iptidai bir yobazlık sistemidir. Türkiye'de komünizmle savaş marksizmle veya herhangi bir sol düşünceyle savaş değildir. Ajanlarla, sabotajcılarla, casuslarla mücadeledir. Komünizme karşı yazılarıyla savaş açan Peyami Safa, bir makalesinde de komünistin vasıflarını maddeler halinde sıralamıştır:

“Komünist Allaha inanmaz. Materyalist (maddeci) olduğu için manevi ve ruhi değerlerin üstünlüğüne inanmaz. Fırsat buldukça dini inançların aleyhinde bulunur ve bu

⁶⁷ P. Safa, “*Sapık İdeolojiler*”, *Düşünen Adam*, s. 5.

⁶⁸ P. Safa, “*Sosyalizm İhtikârı*”, *Düşünen Adam*, s. 7.

inanç sahiplerini gericilikle, yobazlıkla damgalar... Komünist geçmişin düşmanıdır. Tarihin, geleneklerin düşmanıdır. Netice olarak kendisi gibi düşünmeyen bütün yaşlılara, değerini tarihi tecrübeden alan bütün şahsiyet ve şöhretlere, bütün eser sahiplerine düşmandır. Gerekirse onlara küfür ve iftira eder...”⁶⁹

Peyami Safa, topluma dair yazılarında doğu-batı meselesi, inkılâplarımız ve medeniyet konularına daha çok yer vermiştir. Bu açıdan bakıldığında o, fıkra ve makalelerinde okuyucuya faydalı olabilmeyi esas almıştır.

⁶⁹ P. Safa, “*Kim Komünisttir Kim Değildir*”, *Düşünen Adam*, s. 13.

YAZILAR

İTİRAF *

-Küçük Hikaye-

Kumandan (Hektor- Mari Dofuntan Matmazel (Lorin) Destel)ı tahtı nikahına aldığı zaman bütün akraba ve tanıdıklar fena bir aile teşekkül edeceğine hükmetmişlerdi. Güzel, ince, narin, sarı ve cüretkar olan Matmazel Lorin'de daha on iki yaşında iken otuz yaşında bir kadın itimad-ı nefsi vardı. Bu mevsimsiz yetişmiş; hayatın bütün malumatıyla kadınlığın bütün hileleriyle, fikir bütün cüretiyle derin bir desise kabiliyeti ve ince bir zeka ile tevlit eylediğine ihtimal verilen, başkalarını aldattıkları, iğfal ettikleri halde kadr gönderiliyormuş gibi hürmet eden Parslı kızlardan biriydi. Bu kızların bütün hareketleri vaktiyle düşünülmüş, bütün teşebbüsleri vaktiyle hesap edilmiş, bütün söyledikleri sözler dikkatlice tartılmış, bütün mevcudiyetleri hemcinsleri ile karşı karşıya oynayan bir rolden terkipmiş gibidir.

Matmazel Lorin aynı zamanda da sevimliydi. Çok güzel; eğlendirici tuhaf bir şey işittiği zaman kendisini tutamayacak, sakinleşemeyecek derecede gülerdi.

En saygısız adamlar gibi, mefrat kahkahalarla fakat öyle bir cazibeyle gülerdi ki kimse kızmazdı.

Matmazel Lorin zengin, çok zengindi. Onu Kumandan Dofuntan'a tezvici etmeye bir rahip tevsid etti. En kuvvetli manasıyla dindar bir evde yetişen bu zabıt alayına bir manasız ihlakıyla gayet sert pür-nasiplerle büyük bir taassupla dahil oldu. Bu fikirlerin kati bir hakimiyetle birleşerek kuvvetli bir zahid veya nihilist meydana getirdiği, itikatları sarsılmaz, kararları değişmez adamlardan biriydi.

Uzun boylu, esmer, ciddi, safderun, basit ruhlu, muannit bir adamdı. Hayattan onun derinliklerini, inceliklerini anlamadan geçen hiçbir şeye intikal etmeyen hiçbir şeyden şüphelenmeyen; düşünüldüğünü, muhakeme olunduğunu, itikat edildiğini ve kendilerinden başka türlü hareket olunduğunu kabul ve teslim yapmayan insanlardan biriydi.

Matmazel Lorin onu gördü, tabiatını hemen anladı ve zevç olarak kabul etti.

Mükemmel bir aile teşekkül ettiler. Kadın, mecbur olduğu gibi görünmesini bilerek, daima iyi şeyler yapmaya amade, tiyatroya olduğu kadar kiliseye de müdavim, hem modaya tabi hem muhafazakar, mert tabiatlı kocasıyla konuşurken gözlerinde hafif bir şule küçük bir istihza tavrıyla; mülayim, doğru ve ciddi oldu.

Kocasına, kasaba ve civarının rahibeleriyle teşkil ettiği merhamet cemiyetlerini nakleder. Bu dini meşgaleler vesilesiyle sabahtan akşama kadar hariçte kalırdı.

Fakat bazen bu hayra mukarrir olan ifadelerin yarı yerinde ansızın ona çılgın, asabi, zabt olunmaz, bir kahkaha musallat olurdu. Kumandan mütehayyir, endişe-nak nefesini alamayan zevcesinin karşısında biraz gücenmiş bir halde kalırdı. Kadın kendine geldiği zaman sorardı. “Neniz var kuzum Lorin?”.Kadın cevap verirdi. “Bir şey değil. Aklıma tuhaf bir şey geldi de”.Vela-ali el-tayin bir hadise naklediyordu.

1883 senesi yaz mevsiminde, Kumandan Hektor Dofuntan otuz ikinci kolordu büyük manevralarına iştirak etti.

Bir akşam, şehrin civarında on günlük çadır ve sahra hayatından, on günlük, yorgunluk ve mahrumiyetten sonra, kumandanın arkadaşları iyi bir yemek ziyafeti yapmaya karar vermişlerdi.

Mösyö Dofuntan iptida onlara refakat kabul etmedi, fakat adem-i icabeti hayrete düşürüyordu, razı oldu.

Sefirede de yanında oturan kumandan Dofur’a Mösyö Dokuntanı mahzuz eden yegane hareket askeriyeden bahsederek kadehini üst üste dolduruyordu. Gündüz hava çok sıcaktı; ağır, kurutucu, kan alevlendirici sıcak vardı. Mösyö Dokuntan düşünmeden yavaş yavaş kendisine yeni bir keyif; canlı, yakıcı bir neşe; kararsız emeller, belirsiz iştiaqlar, faaliyete gelmiş arzularla dolu bir yaşamak saadeti arız olmaya başladığını anlamadan içiyordu.

Yemeğin sonunda sarhoştı. Basit ve müsterih bir adamın çılgıncasına, gürültülü sarhoşluğuyla söylüyor, gülüyor, bağırıp çağırıyordu.

Eğlenceye tiyatroya gidilerek nihayet verilmesi teklif edildi. Arkadaşlarına refakat etti. İçlerinden birisi tiyatrodaki, vaktiyle sevdiği bir aktrise rast geldi ve kumpanyanın samimi aktrislerinden mürekkep bir zümreyle gece taami tertip olundu.

Mösyö Dofuntan, ertesi gün tanımadığı bir odada gözlerini açtığını görerek kendisine: Bonsuvar, benim kocaman kedim! Diyen küçük, sarışın bir kadının kolları arasında uyandı.

İptida’ anlamadı; sonra yavaş yavaş, bir az bulanık olarak geçen şeyler hatırına gelmeye başladı.

Bir kelime söylemeden kalktı, gitti ve kesesindeki mevcudi şöminenin üzerine boşalttı.

Kendisini, ayakta, bölgele kanepeleri buruşuk perdeleri ilk şüpheli bir manzara arayı eden mefruş odada, kılıcı bir tarafa atılmış bir halde ayakta gördüğü zaman ona bir hicap arız oldu. Oradan çıkmaya, bir takım insanlara rast geleceği merdivenden inmeye, kapının önünden, hususiyle sokağa çıkarak yolcularla komşuların gözleri önünden geçmeye bir türlü cesaret edemiyordu.

Kadın bile fasıla tekrarlıyordu: “Ne oluyorsun, dilini kayıp mı ettin, dün akşam söylenip duruyordun, işte sersem birisi”.

Kadını ihtiramla selamladı. Kaçmaya karar vererek, iri adımlarıyla, halinden, kıyafetinden, simasından bir kızın yanından çıktığını, herkesin anlayacağından emin bir halde evine avdet etti.

Vesveseli ve muhafazakar bir adamı kemiren vicdan azapları onu yakaladı. Kendi kendisine itiraf cürüm ediyor, vicdanını yokluyor fakat sükutunun hatırası karısıyla aralarındaki mukaddes muahedeye karşı olan borca ait hissiyatın sevkıyla fena bir vaziyette kalıyordu.

Büyük manevraları akrabalarının yanında geçirdiği için karısını bir ay sonra gördü.

Kadın ona kolları güçsade, dudaklarında tebessümüyle geldi. Karısını bir mücrimin üzüntülü halleriyle karşıladı. Ve akşama kadar ona lakırdı söylemekten çekindi.

Yalnız kaldıkları zaman kadın sordu:

- Neniz var dostum? Sizi gayet değişmiş görüyorum. Sıkıntılı bir sesle cevap verdi:
- Fakat bir şeyim yok azizem; hiçbir şeyim yok.
- Pardon, ben sizi iyi tanırım, size bir endişe, bir keder, bir can sıkıntısı, ne bileyim bir şeyler mevcut olduğuna eminim.
- Ne... pekala, evet, bir düşüncem var.
- Ah... ne düşüncesi?
- Onu size söylemek bence imkan haricindedir.
- Bana? Söyleyin neden? Beni endişeye düşürüyorsunuz.

- Sizi ikna edecek delilim yok, onu size söylemek bence imkan haricindedir.

Kadın bir koltuğa oturmuştu o da elleri arkasında karısının nazarlarından kaçmaya çalışarak enine boyuna dolaşıyordu. Kadın söze başladı:

- Haydi bakalım, size itiraf etmem lazım, hakikati size söyletmek hakkımdır. Benim sizden saklayacak bir sırrım olmadığı gibi sizin de benden olmamak lazımdır.

Karısına arkasını çevirerek, pencereye yapışmış bir halde cevap verdi:

- Bazı şeyler vardır ki söylememek daha iyidir, beni rahatsız eden de bu nevidir.

Kadın ayağa kalktı, odaya yürüdü, onu kolundan tuttu ve yüzünü kendisine çevirmeye mecbur ederek ellerini omuzlarına koydu, sonra tebessüm ederek, sakın gözleri yukarıda:

- Haydi Mari (hususî saatlerinde kocasına böyle hitap ederdi); benden bir şey gizleyemezsiniz; zannediyorum ki siz bazı fena şeyler yaptınız.

Öteki mırıldandı:

- Ben çok fena şeyler yaptım.

Kadın neşeyle söyledi:

- Oh; daha fenası ha; sizden bunu me'mul etmem. Heyecanla cevap verdi:
- Artık size hiçbir şey söyleyemem; ısrar etmek beyhudedir.

Fakat kadın onu koltuğa oturttu. Kendisi de onun sağ bacağının üstüne oturdu.

Hafif, fattan, seri bir buse kondurarak:

- Eğer söylemezseniz dedi; ilelebet dargın kalırız. Kumandan vicdan azabından hırpalanmış ve hıçkırıkla muazzep bir halde mırıldandı:

- Eğer yaptığım şeyi size söylesem beni hiç affetmezsiniz.
- Bilakis dostum; hemen affederim.
- Hayır bunun imkanı yoktur.
- Size vaat ediyorum.
- Size imkanı yok diyorum.
- Yok; azizim Lorin elinizden gelmez

- Ne kadar acizsiniz dostum; yaptığınız şeyi bana söylemekten geri durdukça beni daha müthiş şeyler tasavvuruna sevk edeceksiniz. Ben de siz sustukça sükutunuz nispetinde bu meçhul kabahatinizi ederim; eğer açıkça söylerseniz yarından itibaren unuturum.

- Canım bu...

- Ne?..

Kulaklarına kadar kızardı ve ciddi sesle:

- Size bir papaza itiraf eder gibi itiraf edeceğim Lorin.

Kadının dudaklarından bazı kere kocasını dinlerken olduğu gibi, seri bir tebessüm uçu ve müstehzi bir sesle dedi ki:

- Baştan aşağı kulak kesildim.

Adam başladı:

- Benim ne kadar itidal sahibi olduğumu bilirsiniz azizem, likör filan içmem onu da bilirsiniz.

- Evet bilirim.

- Peki, tasavvur ediniz ki, büyük manevraların sonuna doğru bir akşam gayet yorgun ve hararetliydim... Biraz içtim.

- Sarhoş mu oldunuz, bak bu pek çirkin işte.

- Evet sarhoş oldum.

Kadın ciddi bir tavır takınmıştı:

- Fakat, bütün bütün sarhoş mu itiraf ediniz, yürüyemeyecek derecede mi, söyleyiniz.

- Oh; yok, pek öyle değil. Muhakememi kaybetmişim.

Sustuğunu görünce kadın sordu:

- Hepsi bu kadar mı?

- Hayır.

- Oh! Ne... sonra?

- Sonra... Ben bir... Bir alçaklık yaptım.

Kadın ona endişe-nak biraz şaşkın ve halecanla bakıyordu.

- Nedir dostum?

Bir gece... aktrislerle yemek yedik... ve ben, bilmem bu nasıl oldu, size ihanet ettim Lorin.

O bunu kati, tannan, sedayla söylemişti.

Kadın küçük bir sadmeye duçar oldu ve nazarı şiddetli, derin, büyük bir meserretle parladı. “Siz... siz... bana...”

Ve sözlerini keserek üç defa dişlerinin arasından kuru, asir, ve kırık bir kahkaha fırladı.

Ciddi olarak cevap vermeye çalışıyordu fakat her kelimeyi telaffuz edeceği zaman boğazında, köpüğü zapt olunamayan açılmış şampanya şişesinin buharı gibi daima hareket eden ve zapt eden bir kahkaha titriyor, fişkırıyordu.

Ağzının içinde bu bedbabs-ı meserret feryadı boğmak, sükunet bulmak için elini dudaklarına koyuyor. Fakat kahkaha parmaklarının arasından akarak göğsünü sarsıyor, ileriye atılıyordu. Kekeliyordu. “Siz siz bana ihanet ettiniz... ah...ah! ah! ah!” ve ona, arzusuna rağmen garip, müstehzi bir nazarla bakıyordu. Kocasını şaşırması, mebhut kalıyordu.

Kadın birdenbire artık kendisini tutamayarak salıverdi. Bir hamle-i asaya benzeyen kahkahayla gülmeye başladı. Göğsünün derinliklerinden gelir gibi küçük, kesik feryatlar, iki elini madenin çukuru üzerine dayamış, boğmaca öksürüğü hıçkırıkları gibi uzun uzun öksürüyordu.

Sükunet bulmak için yaptığı her gayret, yeni bir hamlenin zuhuruna, her söylediği söz daha kuvvetli kendisini sarsmaya sebep oluyordu.

“Benim... benim... benim zavallı dostum... ah! ah! ah!”.

Kocasını onu koltukta yalnız bırakıp kalktı ve birden bire :

- Bir gece... Gece aktrislerle yemek yedik. Ve ben, bilmem bu nasıl oldu, size ihanet ettim Lorin.

O unu kati, tanan bir sedayla söylemişti.

Kadın küçük bir sadmeye duçar oldu ve nazarı şiddetli, derin, büyük bir meserretle parladı. “Siz... siz... bana...”.

Ve sözlerini keserek üç defa, dişlerinin arasından kuru, asabi, kırık bir kahkaha fırladı.

Ciddi olarak cevap vermeye çalışıyordu. Fakat her kelimeyi telaffuz edeceği zaman boğazında köpüğü zapt olunamayan açılmış bir şampanya şişesinin buharı gibi daima hareket eden ve hemen zapt eden bir kahkaha titriyor, fişkırıyordu. Ağzının içinde sararak bunu söyledi:

- Lorin haddinizi tecavüz ettiniz.

- Ne... ne.. ne... istiyorsunuz? Muktedir olamıyorum... Nedir, ne kadar tuhafısınız...Hah,hah...

Adam kurşuni bir renk iktisap ediyor ve ona garip bir fikrin tevlit ettiği sabit bir nazarla bakıyordu. Birden bire haykırmak için ağzını açtı. Fakat bir şey söylemedi. Ökçeleri üzerinde geri döndü, kapıyı çekerek çıktı.

Lorin, iki kat olmuş, zaaf içerisinde; ara sıra canlanan sönmüş bir baygın alev gibi mühte zir kahkahalarla hala gülüyordu.

(Guy de Maupassant'tan)

25 Ağustos

* P. Safa, "İtiraf", *Fağfur*, C. 1, S. 2, 5 Eylül 1918, s. 13-16.

TILSIMLI BİR KADIN *

Onu tanıdığım günü hatırlamıyorum. Aklıma gelse, haftanın o günü inkar edeceğim, haftanın o günü, vücudu kımıldamayan tam kötürümler gibi odamda bir köşeye büzülerek hareketsiz kalacağım. Haftanın o günü, yaşayamayacağım. Belki bir Salı idi, kim bilir, salının uğursuzluğunu tecrübe etmeden ama belki, bir Salı, belki bir Çarşamba, her neyse... yalnız kalem odasından içeri nasıl girdiğini hatırlıyorum; siyah mantosu üstündeydi, eşikten ilk adımını atar atmaz gözlerime sarı bir kıvılcım gibi sıçrayan o hırslı, arzulu bakışını hatırlıyorum; masama yaklaşınca, etli, şişkin ve kızıl, kıpkızıl dudaklarını pembe dilinin ucuyla ıslatıp tutuşurken, ağızından yayılan harlı nefesin yüzüme nasıl gezindiğini hatırlıyorum; başından mı, yüzünden mi, göğsünden mi, neresinden geldiğini anlayamadığım o hafif, tatlı ama esrar gibi uyuşturucu kokunun genzimden içime nasıl uzandığını ve dolduğunu hatırlıyorum. O günkü işi neydi? Evrakını mı havale ettirdi? Birinden bana tavsiye mi getirdi? Ne istedi? Ne yaptırdı? Bilmiyorum. Sonra ki gelişlerini de ayrı ayrı düşünemiyorum. Ya üçüncü, ya dördüncü geliyordu, kalmak tatil vaktine rastlamıştı, odadan çıkarken, kış günü, şemsiyemi ve lastiklerimi unutarak arkasından koştum.

Merdivenleri iniyordu, yanına yaklaştığımı duyunca, ağır bir tecavüze uğrayanların öfkesiyle ansızın başını çevirdi, beni görünce, yüzü değişti. Azıcık güldü:

- Siz miydiniz?

Bendim, ben, ben, hemen ellerine sarılmak istiyordum. Orada basamakları gıcırdatan telaşlı memur kalabalığı içinde, ellerini sımsıkı tutarak, gözlerinin içine bakarak, göğsümden kurtulan ıslıklı nefesleri yüzüne üfleyerek orada bütün arzularımı söylemek istiyordum, ama hiç, hiçbir şey diyemedim, belki bir az sallandım, şaşırdım, belki bir az kızardım.

O kendine hakimdi, yüzüme hiç bakmayarak, ilk sözü söyledi:

- Daireniz dörtte mi kapanıyor?

Verdiğim cevabı kendim bile işitmedim. Merdivenleri inerken, caddeye çıkarken, yürürken, ben kurtuluncaya kadar, hep o anlattı. İki kocadan boşanmış, ikisi de memurmuşlar, ikisi de iyi adamlarmış, pek sadıkmışlar, nedense bilinmezmiş ikisinden de hoşlanmamış...

Tuhafıma gitti. Bana bu kadar samimi olabilmıştı ha. Kaç kere, hatta uzun uzun konuştu ama böyle ilk yalnız kalışımızda, hususi hayatının bir köşeciğini bana gösterebileceğini nasıl, hangi kadından bekleyebilirdim? Hoş tabii de söylüyordu; pek azı umumi bir vakadan bahseder gibiydi. Eski kocasının da huylarını anlattı, güldü. Eski kocasının da kendisinden ayrıldıktan sonra, birbirleriyle arkadaş olduklarını söyledi, güldü. Eski kocasının da bir gün, eski dert ortağı gibi, Yenikapı meyhanelerinin birinde baş başa vererek içkiye düştüklerini anlattı, güldü.

Bir erkekle, caddelerde yürümeye alışmıştı, hiçbir tesadüften çekinmiyor, adımlarına ve hareketlerine daima hakim görünüyordu. Bir tramvay bekleme yerinde elini bana uzattı, ayrılıyorduk.

Bütün cesaretimi toplayarak, bir daha ve yalnız, bir daha ve rahat, bir daha ve uzun görüşmek istediğimi söyledim. Kabul etti, gün ve saat öğrendi. Gözlerimin kendisinden ayrılmayacağını bildiği halde, sadeliğini hiç kaybetmeyerek, uzaklaştı. Ağır ağır, telaş etmeden bir tramvaya bindi. Garip değil mi? O saniye kadının göğsüne kolu bir az değen vatmanı tramvayın sahanlığında gözlerini açıp kuvvetli nefes alarak yol veren bir zabiti, sonra bu yanında asılı yüklerin ağırlığıyla kamburu çıkmış biletçiyi, tramvayın bütün erkeklerini kıskandım. Ömrümde bu kadar sevmemiştim.

Birkaç kere buluştuk. Hiç birinde ismini bildirmedi. Yalnız bu noktada ısrar ediyor, dedikodudan korkmaya başladığını söylüyor, bundan başka her arzumu yerine getiriyordu. Her arzum pek fazla şeyler değildi, geziyorduk. Birkaç kere karşı pastacılarında çay içtik. O dükkanların elektrikleri yakılmayan saatlerinde loş bir masaya çekilerek oturuyorduk. Dirseklerim daima masa üstünde başım ona doğru kaymış hep yarı mesut ve hülyalıyım. O sandalyesinde geriye doğru yaslanmış, yukarıdan ve süzük bakan gözlerinin acayip, anlaşılmasız bir parıltısıyla sakin, uslu ve yüksekti. Hep konuşuyorduk. Hep aşktan başka her şeyden, yaşamının basit safhalarından, İstanbul akşamlarından, hatta zabıta vakalarından bahsediyorduk.

Hiçbir gün daha fazla ileri gidemedim. Sabrımın tükenmeye yüz tuttuğu bir telakkimizde ona birden bire açılarak, kendisiyle bir gece sabaha kadar, bol bol, uzun uzun konuşmak istediğimi, açıkça söylemeye cesaret ettim. Dudaklarını büktü.

Dudaklarını büktü, gözlerini kırptı, pek sade, pek tabii, cevap verdi:

- Bu o kadar mühim bir şey değil. Her vakit mümkün. Şimdiye kadar söyleseydiniz, reddetmezdim.

Benim pek fazla hayret edişime bile ehemmiyet vermedi:

- Ne zaman, hangi gün, nerede, nasıl? Diye üst üste sualler yağdırışıma güldü. Evine gidebileceğimi söyledi, adresini verdi. O gün ayrılırken yavaşça dedi ki:

- Beklerim, geliniz, ben yalancı değilim.

Yalancı değildi, gittim, bekliyordu

Aksaray'da evi. Sonunda bir yangın yerinin taş eskilerini görünen, تنها bir sokakta, büyük bir bahçenin dibinde, eski, üç katlı, çarpık, iki yüksek ağaç, dallarını pencerelere degecek kadar uzatmışlar. Bahçe yıkık, bakımsız. Vakit akşam. Bütün sokak ıssız. Sanki yeni bir kanun, o semtin halkına konuşmayı değil, nefes almayı bile yasak etmiş. Evet pencerelerde ışık yok.

Elimi kapının tokmağına titremeden uzatamadım. Ömrümün en heyecanlı akşamıydı. Hiçbir kadın davetine bu kadar istekle, bu kadar hırsıyla gitmemiştim. Kapının açılmayacağını düşünmeye bile cesaret edemiyordum. Bereket versin ki bir terlikli ayak sesi işittim. Ama bu ses kalbimin çarpıntısını azaltmadı. Kuvvetli bir el, onun eli, kapının kanadını şiddetle ve iyice açtı. İlk defa onu ev halinde gördüm. Lambayı tutan elinin ince bileğinden, dirseğinin oynak yerine kadar yaldızlı, bembeyaz, toplu ve biçimli bir et sütunu esvabının sarkık ve geniş kolundan kurtulmuştu. Belki lambanın sıcaklığıyla yüzü kızarmıştı. Sarı gözleri koyulaşarak parlıyor, bir kahve damlasına benzeyen hareketsiz göz bebekleri sabit, yapışkan, adeta boş, manasız bana bakıyordu.

Geri çekildi, girdim.

Bir kelime söylemedi, gıcirtısı uzayan bir kapı açtı, beni gelin odasına benzeyen süslü bir misafir odasına soktu. Lambayı masaya bıraktı, çıkıp gitti ve - duvardaki saatten ayrılmayan gözlerimle her dakikayı ayrı ayrı saydığım için hatırlıyorum - on beş dakika sonra geldi. Artık yüzü bir parça gülüyordu. Artık:

- Safa geldiniz, dedi.

Artık çok şeker karşıma oturdu ve bir komşusunu kabul eden her hangi bir ev sahibi gibi laf kıtlığıyla evvela havadan, sonra ünlerin kısalığından ve nihayet siyasi haberlerden bahsetti. Gece yarısına kadar hep manasız şeyler konuştuk. Bu can sıkıntısının sebebi de bendim; sabırsızlığımı izleyecek kadar kurnaz olamıyordum.

- Uykunuz geldi mi?

Diye sorunca evvela bir “evet” diye bağırmışım ki budalalığımı onun bir küçük kahkahasından anladım. Daima tabii haliyle lambayı eline aldı, beni ikinci katta bir odaya çıkardı. Misafir odasının tersine, pek sade, basit, ancak lüzumu olan şeylerle döşeli yatak odasına girince ayaklarının dibine düşmemek için kendimi güç zaptettim.

Sanki zevcemdi. Her gece erkeğiyle meşrû yatağına girmeye alışan ve bundan bir az da yorulan kadınların tabiiiliğiyle soyundu, yatağa girdi. Benim kendi halimden fazla sersemlediğimi görünce acele etmemi bile ihtar etti. Hiç gecikmedim.

Ah, ah bu kadın, ah bu büyücü, işte bütün şahsiyetiyle o zaman karşıma çıktı. Gündüz yollarda, dükkanlarda, evde, her yerde heyecansız, tabii, sade görünen bu kadın, kendi yatağının içinde bir timsah gibi canlı, ateşli ve kıvraktı. Sıcak vücuduyla üstüme yapıştı. Saçlarımı avuçladı, başını göğsüne çekti ve gömdü.

Yataktan yere atlarken kahkahalarla gülmeye başladı, tekrar yanıma gelince hiç yorgun değildi. Sarı gözleri simsiyah olmuş, kirpikleri dikilmiş, kaşları sivrilmişti. Burnundan aldığı nefes, bir başka odadan işitilebilirdi. Sabahleyin kalktığım zaman yastığın üstünde bir tutam saç buldum, bunlar benimdi.

Güneş kadını hemen değiştirdi. Onu yine sakın, tabii ve sade yaptı. Yine bana hiç ehemmiyet vermiyor, giyinirken, yürürken, konuşurken bile, hep kendisiyle meşgul oluyordu. Dizinin dibinden ayrılmak istemediğimi görünce:

- Artık gidiniz, dedi ve beni kapıya teşyî ederken anlatmak istedi ki ben kendimi umumi bir kadın sansam bile, o buna da hiç ehemmiyet vermez. Yalnız korktuğu bir tek şey vardır; çünkü pek uslu tanınmıştır; ona bütün felaketleri getirebilecek ancak budur: Dedikodu!

Bir daha ne zaman buluşabileceğimizi kendisine sordum:

- Bir daha mümkün değil, dedi. Aramızda şimşekli bir mukaleme geçti:
- Sebep?
- Mümkün değil!
- Sebep?
- Mümkün değil!
- Se...be...p?
- Müm...kün... değil.

- Anlayamıyorum.

- Böyle.

- Ben sizi çok sevdim, çok... Belki ömrümde ilk defa bu kadar azgın bir aşkla yalnız sizi sevdim.

- Hissediyorum, fakat... size... söyledim. Ben umumi bir kadın değilim ve emin olmanızı isterim ki... Sizi böyle kabul edişim de beni çok beğendiğinizi bilmektir.

- Peki, iyi ya bundan sonra benim halim?

Cevap vermedi, sokak kapısını açtı. Hiçbir münakaşa ihtimali kalmadığını görerek sokağa çıktım. Arkamdan örtülen kapının sesi, uğultusu beynimde vınladı.

Yürüyemiyordum, komşuların horozları benimle anlatır gibi, haykırıyorlardı. Pencereye değen yüksek ağaçların birinde, bir kuş, iki notalı bir nağmeyle öttü. Bu cıkcığı sabahleyin ilk uyanışımda da işitmiştim. O da mı benimle eğlendi?

Bir hafta, bir hafta, erkekliğimin bütün mücadele kuvvetlerini sarf ederek, bu kadının hayaliyle itiştim. Ondan uzaklaşmaya çalıştım.

Rüyalardaki gibi, kurtulmak istedikçe içine düşülen bir uçurumun baş dönmesini hissediyordum.

Haftanın son günü, ilk gününden bin kere daha bitkin, irademi kaybetmiş, yenilmiştim. Yalvarmaya karar verdim.

Hemen Aksaray'a koştum, kapıyı çaldım, parmak uçlarımı ısırarak öldürücü bir sabırsızlıkla bekledim.

Kapıyı açtı. Beni görünce bir satıcıdan gizlenmek isteyen nâmahrem ev kadınları gibi kanadın arkasına çekildi, kımıldamadı.

Bütün gelmeleri unuttum. Aşkımı söylemeye gelmiştim fakat böyle kapı eşiğinde bir dilim ekmek dilencisinden hiç farksız aşk söylemek?

Yarabbi, sokakta o kadar acayip bir şey, kaçmak da, bağırarak da, ağlamak da...

Nihayet işte:

- Niçin geldiğimi bilirsiniz, dedim.

Bir kısık kahkaha.

- Gülmeyiniz, istihza etmeye...

Sözümü kesti:

- Hayır, hayır vallahi değil... İstihza değil...

Hayır... Fakat şu haliniz tuhafıma gidiyor.

Sonra bir az ciddileşti:

- Konuştuğumuz şeyleri unuttunuz mu?

- Unutmadım. Katiyen ve buraya elimde olmayarak geldim.

Daha sakın bir zamanım olsaydı, söylediklerime kendim de gülerdim.

Kadın kapıyı iyice açtı, geri çekildi, girdi.

- Bakınız - dedi- bir daha söylüyorum. Ben sizi hiçbir zaman bu kadarlık bile kabul edemem. Şimdi hemen çıkıp gidiniz, bir daha gelmeyiniz, beni de zaten bir daha bu evde bulamayacaksınız, seyahate çıkacağım. Bu mahallede oturmak istemiyorum; dedikodu yaparlar diye korkuyorum. Başka memleketlere gideceğim, bir az gezeceğim.

Nefesimin sıkıştığını, yüzümün buruştuğunu, gözlerimin kısıldığını görünce sustu, başını eğdi. “Ne yapayım, elimden bir şey gelmez ki” dedi.

Ben susuyor, kımıldamıyor, yalnız ona bakıyordum. Böyle birkaç dakika durduk. Bu sükutu unutamayacağım.

Sarısı çoğalmış gözlerini bana doğru kaldırdı, hafifçe güldü, gözlerim merdivenlerdeydi. Ciddileşerek dedi ki:

- Ne yapalım? Bir fikriniz var mı?

Henüz vermediğim bir kararı söyledim:

- Evlenelim.

Kaşlarını çattı:

- Kapı önünde tuhaf bir teklif. Ama düşünürüm, yarın bu vakit geliniz.

Ertesi gün o vakit gittim. Misafir odasına alındım, oturdum. Karşıma geldi, oturmadı ayakta emir veren bir zabıt gibi katı söyledi:

- Teklifinizi kabul ediyorum. Bir artım var.

Yerimden sıçradım:

- Nedir?

- Ben uysal bir zevç isterim. Adi kıskançlıklara tahammül edemem. Fazla aşk beni yorar. Üstüme çok düşmeyeceksiniz. Beni çok seviyorsanız gizleyeceksiniz. Tabii bir zevç ve zevce olacağız.

Anlamıyordum ama kabul etmeyecek miydim, kabil mi?

Evlendik. Ah bu evlenmek... Ah bu evlenmek... Sade bir nikahtan sonra Aksaray'daki evin her akşam kapısını çalan adam oldum. Hep o kadın. Gündüzleri heyecansız, tabii, lakayt... Geceleri bir timsah gibi canlı, ateşli ve kıvrak... Gözlerinin sarısı kararıyor, koyulaşıyor, derinleşiyor ve bu gözler güneşe bakınca rengini hemen değiştirerek sararıp açılarak, parlayarak bakıyor... Bu gözler hiçbir saniye doğru değil... Bu gözler, en samimi anlarda da sahte, sahte, güzel ama tılsımlı, ama derin, derin...

Her sabah yataktan kalkarken bu kadına yeni bir istekle, yeni bir hırsla bağlandığımı anlıyorum.

İlk bir ay, her gün bir az daha fazla üzülen benliğimi saran bu ağın içinde, tutulup kaldım. Ona bunu söyleyemiyordum. Ne dehşetli bir kudretle beni bitirdiğini ona anlatamıyordum, ondan korkuyordum.

Ah kaç kere, kaç kere, ayaklarının altında beni öldürmesini ona yalvarmak istedim. Nasıl aşk bu? Delilik mi? Bilemiyorum.

Altı ay, altı ay, ah ömrümün en güzel, en tatlı ama yine en azaplı ayları böyle geçti. Bütün isteklerimi yapıyor, her şeyime katlanıyor, fakat bir kere bile beni beğendiğini, sevdiğini gösterecek hiç hiç hiçbir şey söylemiyordu. Daima o kadındı, ne düşündüğünü anlamak imkansızdı, hatta pek samimi konuştuğu zamanlarda bile bir arzuya düştüm.

Eski kocalarını görmek istiyordum. Nerede bulduklarını öğrendim. Yenikapı'da bir meyhanede her akşam yan yana, baş başa oturur, içerlermiş. Semtten bir adam kahvede bu meyhaneyi bana tarif etti.

Daha o akşam gittim, uzun upuzun karanlık, kalabalık, basık tavanlı bir dükkandı. Camlı kapısını açar açmaz yüzüme boğuk hırıltılar ve sert ispirto buğusu çarptı. Sendeledim, hiçbir meyhanede oturmamıştım, rakı içmezdim, içenlere acır, içirmek isteyenlere kızardım.

Tezgaha yaklaştım, meyhaneciye sordum:

- Hasan ve Faik Beyler?

Parmağın uzandığı köşede tahta masanın kenarında, baş başa dokunacak kadar birbirlerine eğilmiş, yüzleri sapsarı, gözleri bulanık, kafaları arkaya doğru çekerek çeneleri sivrilmiş iki adama yürüdüm.

Yanlarına yaklaştığımı gördükleri halde kımıldamadılar. Birbirleriyle hiç konuşmuyorlardı. İkisinin elinde de kadeh vardı.

- Merhaba! Dedim.

Cevap vermediler.

- Hasan ve Faik Beyler siz misiniz?

Cevap vermediler. Yine de oturan kadehini yuvarladı. İskemlede oturan “hı... hı...” gibi uzun, garip, anlaşılmaz bir inilti bıraktı.

Bir iskemle de ben çektim. Meyhanenin uğultuları arasında sesimi daha fazla işittirmek için bağırdım:

- Bey arkadaşlar... Sizinle mühim bir şey konuşmaya geldim.

Yine işitmemiş göründüler. Peykedeki adam uyuyor gibiydi. İskemledeki adam burnunu çekerek, “hiç... hiç... hiç...” sesleri çıkarıyordu.

Son kuvvetimi sarf ettim:

- Size Sabiha'dan bahsedeceğim.

İki arkadaş, mezardan sıçrayan iki ölü gibi, gözlerini açarak dikildiler. Kadeh tutan elleri boşlukta sallandı.

Ve anlattım. Bu kadını nasıl tanıdığımı, nasıl sevdiğimi, onunla nasıl evlendiğimi, şimdi hala, nasıl deliresiye onu sevdiğimi

* P. Safa, “*Tılsımlı Bir Kadın*”, *Yeni İnci*, Nu:10, Mayıs 1339 (1923), s. 8-10.

TILSIMLI BİR KADIN *

-2-

Onu boşamaya karar verdiğim saniyede kalbimin üstüne buz tutmuş bir etin yapıştığını, kanımı soğuttuğunu ve bana gelip geçen bir ihtizar anı yaşattığını hatırlıyorum.

Meyhanede eski kocalarının içime üfürdükleri şüpheyle birden bire bu kadını daha iyi tanımak, muhitine ve komşularına da malum olmayan gizli mazisini daha iyi anlamak, şuurumu ve irademi uyutan bu tilsimi keşfetmek için kendimde yine bir kuvvet, canlı bir hırs duydum.

Yüzüne karşı sakın, mütevekkil, uykulu ve bir az da aptal koca yahut âşık tavrımı bırakmıyor, arkasından, en küçük ize büyük bir kıymet veren hikaye tecessüsüyle koşuyordum.

Günlerce dairemi terk ettim.

Gizlice peşine takıldım, nereye gittiye gittim, nerede durduysa durdum; arkadaşlarının evinde o saatlerce otururken, ben de yağmurlu günlerde bile şemsiyemin altına sinerek duvar diplerinde, viranelerde, yangın yerlerinde, bekçi kulübelerinin arkasında bekledim. Arabaya bindiği günler, bir başka arabayla onu takip ettim.

Evde kaldığım günler çilingire ısmarladığım türlü türlü anahtarlarla onun sandıklarını, çekmecelerini, hususi dolaplarını açtım. Çocukluğundan beri dostlarına, akrabalarına, bazı tanıdıklarına yazdığı mektupları, aldığı cevapları, ne gibi hatıralarla münasebeti olduğunu hiç anlayamadığım bir çok hediyeleri gözden geçirdim. Bu mektuplar içinde eskiden yıpranan kağıtların büklüm yerlerine rast gelerek okunamayan kelimeleri seçmek için elime pertevsiz aldım. Saatlerce düşündüm, uğraştım. Bütün bunlar bana macera düşkünü, ihtiraslı ve bazen çok behîmî, âdi bir kadın huyunu ifşa ediyordu. Bütün bu mazide şüpheli arzular, hatta sıcak yaz gecelerine ait şüpheli hatıralar, bazı erkek isimleri ve şüphesiz yaşanmış günlere dair bazı garip işaretler, harfler, çizgiler, yalnız bir veya iki kişinin bildiği şifreli kelimeler vardı. Pek iyi anlaşılıyordu ki bu kadın mazisinde saf kalmış tertemiz ve lekesiz yaşamak istemiş değildi. Fakat arkasından koşarken de mahrem şeylerini gözden geçirirken de bugün beni aldattığına, bana ihanet ettiğine delil olabilecek hiçbir harekete, hiçbir sokak selamına, hiçbir hatıra izine rast gelmedim. Gittiği evler, arkadaşlarının evleriydi ve mektupları uzak bir maziye aitti.

Bununla beraber Hasan Beyin bütün meyhaneyi susturan o korkunç kahkahası, insanların yanılmadıklarını başkalarına anlatmak için attıkları o müstehzi ve acı kahkaha, sâmiyamda her zaman taze ve canlı kaldı. O iki sarhoş, o iki bedmesti vaktiyle sakin birer aile adamıyken nihayet meyhane tezgahı dibinde sersemleyip katılincaya kadar, ayyaşken meçhul şeyi öğrenmek istiyordum. O meçhul şey ki ben bunu meyhaneye gitmezden evvel de hissetmiş, bu kadının koyu sarı gözlerini karanlığı içinde gizli hayaletin kımıldadığını hatta sinsi sinsi bana sırttığını görmüştüm. O meçhul şey ki, gece yarısından sonra bu kadının şeytani gözlerinden çıkarak yüzünün en kuytu yerlerinde, yanaklarının çukurunda ve dudaklarının meş'um bir takallüse benzeyen tebessümünde geziniyor. Bazen beni rüyalarımında rahatsız ediyordu. Pek iyi biliyordum ki bu kadın benim değildi, bana ait, bana mahsus, benim için, bana göre değildi, vücudunun güzel etinin bir çok hareketlerinin bana teslim oluşlarına rağmen, bu kadının gözlerinin arkasında kalbinde veya başının içinde, ruhunun barınabileceği her hangi bir yerde benden kaçan, benden gizlenen hatta benimle istihza, beni istihfaf ve tahkir eden gizli bir şey vardı.

Bazı geceler cinaiyetin o gayş edici feverânıyla üstüne atılarak, bu sarı gözlerin karanlığına sinen hayaleti öldürmek için başını parçalamak, ikiye ayırmak istiyor, kendimde iptidai insanların paralama ihtirasını duyuyordum. O, bu arzumu her zaman keşfediyor ve benim bu zavallı ihtiyacımdan aldığı gururuyla keyfe geliyor, eğleniyor, büsbütün hain ve hodbîn oluyordu.

Ne yapmalı? Ne yapmalı? Ne yapmalı? Kuduruyordum. Beni şüphemden kurtarabilecek herhangi bir ize, bir imareye, bir delile bütün varımı yoğumu feda ediyordum. Bu şüphe yalnız, yalnız, yalnız ıstırabımı çoğaltmakla, beni şuurumun rezil bir âkıbetine hazırlamakla kalmıyor, aşkıma tuhaf bir tarzda kamçılıyor. İçimdeki fena meyilleri kamçılıyordu. Bir kelimeyle bu kadını öldürmek istiyordum. Fakat ibliste farz edilen melûn deha, bu kadında vardı. O, beni son galeyanıma getirecek her türlü ifrâtlardan kaçıyor, öfkeli olduğum, hatta kendisini tahkir ettiğim zamanlarda, sahte bir tezellülle bu yönünü boyuyor hatta yalvarıyor, hatta ellerimi öpüyordu Allah'ım... Bu kadında âdi fahişelerin mizaçlarını terkip eden bir köpek seciyesi mi vardı?

Nihayet bir gün bilmeceyi hallettim. Hallettim, buldum, buldum, anladım, her şeyini anladım, hem de pek basit bir tesadüfle. Yine peşine takıldığım günlerden biriydi. O, sık, telaşlı, çarpık adımlarla koşuyordu; تنها ve dar sokaklardan Sultanhamamı'na kadar indi. O kadar çok arkasına bakıyordu ki saklanmaya güç muvaffak oluyor, dükkanlara girip çıkıyor, bazen bir yolcunun arkasına kaçıyordum.

Sultanhamamı'nda bir hâneye girdi, ikinci kata çıktı, bir avukatın yazıhânesine uğradı, fena şeylere lüzumundan fazla kafi bir müddet orada kaldı.

Birkaç kere, yazıhâneyi basmak, kilitliyse kapısını kırmak, bu kadını günahlarının en çirkin, en âdi, en rezil bir sahnesi, içinde yakalamak, asıl kendi hüviyetiyle tanımak istedim. Fakat ya aldanmış olursam? Ya orada bir avukatla herhangi bir kadın arasındaki resmi, tabii münasebetlerden birini bulursam? Ya zevcem akşam üstü bana izah edeceği meşrû bir ıztırârla oraya gitmişse? Yahut böyle olmadığı halde yine onu ithâm edecek bir delil yakalayamazsam? Göz göre göre, böyle böyle, anlaya anlaya, bu ihanete boyun eğsem? Elbette, çok daha feci olacaktı ve bekledim, başka bir yazıhânenin kapısına gizlenerek bekledim.

Çıktı, gitti.

Ne haldeydi? Memnun muydu? Muzdarip miydi? Yorgun muydu? Bir gûnahtan sonra insanlara çöken ve fenalık şuurunun en kuvvetli tecellisine benzeyen o bitkinlik, perişanlık, hüznün ve derin düşünce onda var mıydı? Bakmadım, görmedim, anlamadım, gizlendiğim yerden ben de çıktım ve muhakeme etmeden yahut buna vakit bulmadan, o yazıhânedeki içeri daldım. Şakaklarımda şiddetli bir hummanın zonklaması vardı. Söyleyeceğim ve yapacağım şeyleri bilmiyordum. Yalnız bu yazıhânenin içini, oradaki adamı belki de rakibimi veya dert ortağımı tanımak istemiştim. Cemekanla ayrılan ve bir çok yazıhaneler gibi, zamanın en ucuz mefruşatıyla döşeli bir odaya girdim.

Masanın başında genç bir adam oturuyordu. Genç ve güzel, kumraldan daha koyu, ince ve parlak saçları ve bıyıkları bembeyaz, bir az pudralı buruşuksuz fakat manalı, hafif istihzalı yüzüyle tatlı bir tezat yapıyordu. Beni görünce ayağa kalktı ve şaşırıldı. Öfkelenmeye çok alışmamış olmalı ki yüzü hiç değişmedi. Fakat pek ziyade hayret ettiği muhakkaktı. Çünkü odaya bir bakkal dükkanını teftişe giden belediye memuru kabalığıyla girdiğimi biliyordum.

Aynı kabalıkla bir iskemle çekip oturdum. O da oturdu ve bir az evvel bir kadınla konuşan erkeklerin yapmacık nezaketiyle sordu:

- Kiminle teşrif ediyorum.

Teşrif ve merasime ait kelimeleri bile hatırlamıyordum. Mahiyetim hakkında ne fikirde bulunursa bulunsun, karşımdakiyle açıkça, erkekçe yahut çocukça konuşmak iptilasındaydım. Hemen söze başladım.

- Kim olursam olayım, ismim, rütbem, derecem, itibarım, vaziyetim ne olursa olsun, birbirimizi ne kadar az tanırsak tanıyalım, bana karşı ne kadar nefret, istihfaf veya tahkir arzusu hissederseniz, hatta şu sözlerim size ne kadar acayip gelirse gelsin, evvela en mukaddes bildiğim şeyler üzerine size temin ederim ki beni odanıza kadar getiren iş, ya bir hayat, ya bir ölüm işidir. Ağzınızdan çıkacak sözler, benim doğrudan doğruya bu saniyeden sonraki akibetime taalluk ediyor ve her şeyden evvel sizden bana karşı, doğru, dosdoğru, kadiya gör diyecek kadar doğru ve samimi olmanızı rica ederim. Aksi takdirde belki de bu odanın içinde beni elîm bir halde bulacaksınız.

Muhatabım tamamıyla şaşırıldı. Yüzüme dikkatle bakıyor, gözlerimi yakan ve kızartan heyecanımı görüyor, hiçbir şey anlamıyordu. Kekeledi:

- Peki... ama nedir... beyefendi... pardon... bir şey anlamıyorum ki.

- Size gayet kısa anlatacağım. Fakat görüyorum ki ince ve âlicenâp bir gençsiniz. Evvela bana temin ediniz; bildiğiniz bir şey hakkında katiyen doğru cevap vereceğinize yemin edebilir misiniz?

Müstehzi muhatabımın dudakları tatlı bir tebessümle toplandı:

- Acayip söylüyorsunuz beyefendi, kendimi tiyatrodan zannediyorum, mamafih... pek âla... böyle bir vaatte bulunabilirim, esasen itiyadıma muhalif değildir, dedi.

- Teşekkür ederim, işte sualım. Benden evvel yazıhânenize giren kadın kimdir?

Muhatabımın dudaklarından o tatlı tebessüm uçtu. Alnını düşüncenin ma'hût buruşukları kapladı. Vermek istediği cevabı kendi kendisine sansür etmekle meşguldü.

Nihayet, bu defa cebrî bir tebessümle dedi ki:

- Size izahat veremeyeceğime çok teessüf ederim. Tahminime göre sizi bu kadına bağlayan münasebet hissi bir mahiyettedir. Bundan dolayı çok heyecanlısınız ve böyle olmanız lazım gelir. Mesleğim iktizası bir tiyatro muharriri kadar bu kabil şeylere dikkat ediyorum. Arkadaşlarımdan birine ait bir kadın için benden izahat istemeyiniz. Ben yalnız bir vasıtayım.

Bu son kelimenin çirkinliğinden ürkererek sözünü tashih etmeye çalıştı:

- Vasıta yani, bîtaraf bir dost anlarsınız tabii...

ben hareketsiz kalmıştım. Bunun sebebi de haykırmak için kendi nefsimle yaptığım deruni mücadelenin şiddetiydi. Çünkü muhatabım, bu kadın hakkında hiç izahat vermek

istemediği halde, bana en büyük seri fâş etmiş bulunuyordu. Fakat her şeyi öğrenmek iptilası, beni üzücü bir maharetle konuşmaya sevk etti, sordum:

- Siz bu kadını tanıyor musunuz?

- Pek az.

- Benim de sizden öğrenmek istediğim şey pek azdır. Arkadaşınızın mahremiyetine de girmiş olmayacağım. Tekrar ediyorum ki bu küçük izahı benden esirgerseniz, mahkemelerinizin hiç birinde görmediğiniz, işitmediğiniz bir sahne karşısında kalacaksınız.

Bu tehdidim, karşımdakini ilk defa öfkeliendirdi:

- Ne gibi, diye sordu.

- Affedersiniz, görüyorsunuz ki çok müttehicim. Daha doğrusu zaafin azami derecesindeyim. Bir az düşündüğünüz gibi yani ehli dil bir zat olmanızı rica ederim. Cevap veriniz. Bu kadını nasıl tanıyorsunuz?

Muhatabım ayağa kalktı, ciddileşti ve son sözlerini söyleyen bir adamın hakim tavrını takındı:

- Beyefendi mukalememizin mevzuu çok manasızlaşmaya başladı. Bu kadın hakkında pek az şey biliyorum. Hülasası şudur: Maceraya âşık fakat bütün hayatını gizleyen bedelle, pek uysal adamlarla evlenerek namuskâr görünmeye muhtaç bir kadın. Üç defa evlendi. İki kocasından boşandı. Şimdi de kendisini pek seven, saf, iyi kalpli bütün manasıyla alık bir üçüncü kocası var. Bu adam da hiçbir şey bilmiyor ve karısını deliresiye seviyor. Böyle sizin gibi, ona uzaktan âşık olanlar da var. Fakat bu kadın izzeti nefesine o derece düşkündür ki onunla görüşmekten ümidinizi kesiniz.

Ben de ayağa kalktım, yazıhanenin üstünde duran ellerim titriyor ve masayı sarsıyordu. Artık süratli karar verecek derecede muhakememi kaybetmişim, bağırdım:

- Bana çabuk arkadaşınızın ismini ve adresini söyleyiniz.

Vaziyeti eğlenceli bulmaktan vazgeçen muhatabım kaşlarını çatarak yazıhanenin yanından ayrıldı, odanın ortasına yürüdü, ellerini cebine soktu, bir az düşündü, sonra tam karşıma gelerek cevap verdi:

- O arkadaş benim, ne yapacaksınız!

Çığırından çıktım:

- Ben de kocasıym, diye bağırdım.

Karşımdaki hafifçe sendeledi, hafifçe büzüldü, hafifçe kızardı, pot kıran adamların ilk şaşkınlığı ve neşesizliği içinde yüzünü buruşturdu ve düşündü, ben de düşündüm. İkimiz de düşündük.

Uzun zaman düşündük. Ellerini cebinden çıkardı, önüne kavuşturdu, arkasını yazı masasına dayadı. Sakin olmaktan ziyade, sakin görünmek gayretiyle dedi ki:

- Ne isterseniz yapmaya hazırım.

Şaşırdım. Ömrümde ilk defa olarak böyle bir ikram karşısında bulunuyordum. Bu adamdan ne isteyebilirdim? Zevcemle münasebetinden feragat mi? tazminat mı? Garip şey, ona karşı hiçbir kin, hatta her asabi zamanlarda manasız yere bize gelen küçük öfkelerden birini bile hissetmiyordum. Bu adam da nihayet ötekilerden bir tanesiydi. Ötekiler ki Sabiha'nın hayatında isimleri meçhul, sayıları meçhul, hayatları meçhul bir âşıklar ordusu teşkil ediyordu. Artık her şeyi anlamıştım, her şeyi, her şeyi, karımı da, kendimi de, karşımdaki bu genç bu güzel, bu güzel ve zeki, bu zeki ve müstehzi adamı, herkesi, hepsini ve her şeyi anlamıştım. Yalnız hem bu adama, hem de kendi kendime karşı derin bir hicap, sefillere, âcizlere, cemiyet içinde hiçbir mevkileri olmayanlara mahsus bir zillet şuuru, bir aciz ıstırabı, yüzümde kırmızı ışıklar yakıp söndüren şiddetli bir utanç hissediyordum.

Birden bire bütün hassasiyetimi kaybettim, soğudum, kalbimin üstüne buz tutmuş bir el yapıştı, mücadele etmek, intikam almak değil söz söyleyebilmek, yürümek iktidarından mahrum kaldım. Anladım ki, Hasan ve Faik beyleri bir meyhanenin tezgahı dibinde katılincaya kadar sersemleştiren o kadın, benden çok kuvvetliydi.

Yalnız gururumun ve izzeti nefsimin son bir tavrı vardı. Bunu yapmalıydım. Ondan sonra, ondan sonra, ben de, ben de Yenikapı meyhanelerinin o vefakar müşterilerinden biri olacaktım.

Başımı kaldırdım ve muhatabıma sordum:

- Siz avukatsınız değil mi?

- Evet.

Hemen yazıhaneden bir kağıt çektim, bir çok satırlar karaladım ve mahremi kağıda baktım:

- Bana bir tek hizmetiniz olsun, Şu muameleyi siz takip ettiriniz ve onun evindeki eşyayı pederimin evine gönderiniz, bana gelince epey zaman el aleme gzkmemek mecburiyetindeyim. Allahaismarladık.

Bıraktığım kağıdı tabii bir hayretle okuyordu, girişimin aksine, son derece sükunetle odadan çıktım.

Bir aha eve hiç gitmedim, o kadını hiç görmedim, kendisinden bahsedildiğini hiç işitmedim ve ben de Hasan ve Faik Beylerin masasına bir gardiyan tarafından zindana inilen mahkum gibi çökerek oturdum.

Ben de her akşam içtim, içtim, içtim...

* P. Safa, “*Tılsımlı Bir Kadın-2*” *Yeni İnci*, Nu: 11, Haziran 1339 (1923), s.13-15.

SELMA’NIN ÜZÜNTÜSÜ *

-Küçük Hikaye-

Selma’nın pek hisli akşamlarından biriydi. Söz söylerken mavi gözleri büyüyor, küçülüyor, ara sıra hafifçe süzülerek şeffaf bir jelatin gibi donuk donuk parlıyor ve göz bebeklerinin mavi camı arkasında sanki, bütün ruhu görünüyordu. Mini mini, bir az soluk ve titrek dudaklarını bükerek, cilalı tırnaklarıyla mendilini didikleyerek arkadaşına, çok eski ve samimi dostu Şefika’ya kederlerini anlatıyordu:

- Evet, ben öyle doğmamışım, ne yapayım elimde mi, Seniha, Nevzat, Perihan, Şükriye, hepsini ayıplıyorlar: “Budalasın, Şişlide senin yaşadığın gibi yaşanmaz, bu kadar sükunu seviyorsan git bir darül eytama otur, çocukları terbiye et!” diyorlar. Hakları var. Ben gece gündüz, bir kibrit kutusunun içi kadar küçücük, dar salonlarda, piyano gürültüleri içinde ve cigara dumanları arasında manasız şeyler konuşarak yaşamaktan zevk almıyorum. Bu muhitin bütün insanları bana sahte görünüyorlar. Erkekleri garsona, kadınları büyük mağazaların satıcı matmazellerine benzetiyorum! Senden başka hiç biriyle, bir saniye samimi ve yalnız konuşmuyorum. En sevdikleri şey başkalarını çekiştirmek, en iğrendikleri şey de başkalarını beğenmek. Düşün bir kere. Yalan söylemesini bilmediğim için bana beceriksiz diyorlar. Onlara anlatamıyorum ki ben, yeni evlenmiş bir kadını, romanlarda okunan salon entrikalarına hiç aklım ermez, çünkü evimle uğraşmaktan roman okumaya vaktim yok. Beyoğlu’na bile tek tük iniyorum.

İnce, yumuşak, iki yaşında bir çocuğun kirpikleri gibi hafif ve belirsiz kaşlarını kaldırarak düşündü:

- Bilemezsin, Cevat’a kaç kere söyledim! Bu apartman hayatı beni zayıflatıyor, bitiriyor, tüketiyor. Sinirli bir kadın oldum. Ne lüzum var buralarda oturmaya? Cevat’ın işi İstanbul tarafında, benim işim evin içinde, ne için Boğaz’da bir köye taşınmayalım? Ayaklarıyla şal taklidi ipek bir kumaşla kaplanmış küçük bir:

- Peki Cevat ne diyor?
- Selma birden bire silkindi:
- Ne düşündüğü belli değil ki...

“Selma canım, sabret...” diyor, geçen sene kışın çıkmasını bekledik. Bu sene kontrat müddeti geçsin dedik. O da geçti, hala buradayız. Cevat bu apartmandan çıkmak istiyor.

Bir az düşünerek daha kati ve asabi tekrar etti:

- İstemiyor, artık iyice anladım.

Sustu, bir müddet hareketsiz kaldı. Şeffaf, mavi, göz bebekleri hafifçe ıslanıyor gibiydi, elindeki mendili küçük avucunun içinde sıktı, sıktı, birden bire yere atarak ayağa kalktı, iki seneden beri, bütün muhitten, akrabasından, hatta bu samimi Şefika’sından bile gizlediği hissini açıkça söyledi:

- Kıskanıyorum, ayıp değil ya, Cevat’ı kıskanıyorum! Şefika’da ayağa kalktı, arkadaşına doğru yürüdü.

- Hakkın var! Dedi.

Ve Selma’ya, bu iyi ve dost kadına, sinirli ve bedbaht, bu saf ve küçük Selma’ya anlattı ki Şişli, müthiş bir muhittir, orada yaşamak için yalnız hilekar ve kurnaz değil, adi ve kibirsiz de olmak lazımdır. Kendisi de bu hayata alışmak için az mı sıkıntı çekmiş, üzölmüş, sabahlara kadar ağlamış ve nihayet, bir kuvvetli rüzgara kapılmış, daha doğrusu kendisini kaptırmıştı.

- Başka çare var mı Selma canım, başka çare var mı? Kocan her şeyden evvel Avrupa aşığı bir adamdır, senin gibi kalkıp da Paşabahçe veya Sarıyer’de bir köşke çekilip oturmak istemez. Oralarda çıldırır. Bu erkeklerin en övündükleri şey, inzivadır. Cevat kabil değil Boğaziçi’ne gitmez, ama burada oturdukça seni aldatır mı? Aldatmak ister mi? Hiç zannetmem. Çünkü... Çünkü emin ol, Cevat kocaların sadığıdır. Herkes biliyor ki şimdiye kadar seni hiç aldatmadı. Aldatsaydı Seniha ile aldatırdı biliyorsun, o fena kız bir vakitler buraya ne kadar sık gelip giderdi. Ne oldu? Cevat’tan yüz bulamadı, şimdi ayağını çekti.

Sonra bir abla şefkatiyle Selma’yı saçlarından öptü:

- Kıskanmakta hakkın var, fakat... Emin ol... Cevat seni katiyen aldatmaz.

Selma’nın gözleri dirildi, başı yukarıya kalktı, bütün vücudunda hafif bir sevinç raşesi dolaştı, o da Şefika’yı kucaklayıp öperken kapı açıldı. Cevat girdi.

Orta boylu, esmer, bir az kamburca zayıf bir gençti. Fakat, siyah gözlerinin çok zeki, ince, parlak ve hakim bakışlarıyla, düşünceli, sevimli ve müstehzi bir adam olduğu anlaşılıyordu. Kendisine doğru koşan zevcesine, güç işitilen titrek bir sesle dedi ki:

- Sana çiçek getirdim. Dışarıda duruyor. Suyu koymak lütfunda bulunur musun?

Selma, oyuna koşan bir kız çocuğu sevinciyle, sıçrayarak salondan çıktı.

Cevat, Şefika'ya doğru yürüdü. Genç kadını elinden tutup kendisine çekerek, arzulu bir erkek hamlesiyle kucakladı, göğsünde sıktı ve gözlerinden, yanaklarından, dudaklarından sık sık, üst üste öperek sordu:

- Selma ile ne konuşuyordunuz?

Şefika, sinsisi, küçük bir kahkaha attı:

- Budala, bana seni kıskandığımı anlatıyor. Dünyadan haberi yok, dedi.

* P. Safa, “*Selma'nın Üzüntüsü*”, *Süs*, C. 1, S. 2, 3 Haziran 1923, s. 29,36.

İLK ÇARŞAF *

Orhan Seyfi'ye

On dördüne yeni basıyordu. O vakit herkes dikkat etti ki Zerrin güzeldir. Kavun içine yakın tatlı pembe, muz gibi yumuşak, taze vücudu birden bire boya atmış, göğsü kabarmış, beli incelmış, küçük ayaklarına yeni bir hassasiyet, yürüyüşüne yeni bir heyecan gelmişti. Çocuklukla gençliğin belirsiz hududunda, masum bakışlara dolan o yeni manayla, Zerrin bol kirpikli, parlak mavi gözleri hafif bir sürgünün içinde, rüzgarlı bir su gibi titriyor, ürperiyordu.

Artık yaramazlık saatleri geçti. Büyük mağaza camlarında, yarı kapalı hareketsiz gözlerle, ayaküstü bekleyen taş bebeklerden istemek yasak... Artık ciddi hayat başlıyor, oyundan ziyade işle rüyadan ziyade vazifeyle dolu, bazı pek ümitli, şen, bazı pek ümitsiz, acı, bazı durgun, bazı hazin, bazı manalı ve manasız hayat.

Ona ilk çarşafı giydirdiler.

Büsbütün güzelleşti. Aynada karşısına yeni bir insan, eski Zerrin'e pek az benzeyen, bütün hoppalıklarından kurtulmuş, biraz vakur, biraz ciddi, biraz büyük yeni Zerrin çıktığını görünce, ufacık ağzı titrek bir hayret çığılığıyla açıldı:

- A...

A...ya, artık genç bir kız olmuştu. Buna çok şaştı. İlk çarşafı giydiği saniyeye kadar kendini hep çocuk biliyor, büyümeye daha vakit var sanıyor, böyle bir dakika içinde çocukluktan ayrılabilceğine akıl erdiremiyordu: Ne tuhaf şey. Bu çarşaf. O haliyle bütün mektep arkadaşlarına, hocalarına, tanıdıklarına, akrabalarına görünmek istedi. Fakat bir türlü aynada, bu yeni manzarayı seyre doyamıyordu ki sokağa çıkabilsin işte... Nihayet akşam oldu, çarşafıyla sofraya oturdu.

Fakat, o gece gördüğü rüyada, yine çarşafıyla sokağa çıkmıştı. Kalabalık bir çayır. Hep yeni çarşaf giymiş genç kızlar, genç kızlar, genç kızlar... Beyaz, kırmızı, yeşil, sarı şemsiyeler... Beyaz esvaplı, beyaz iskarpinli, beyaz tenli gençler... Tatlı, ılık, yumuşak bir bahar sabahı Zerrin bunların arasından geçiyor. Rüzgarın vücuduna bir sarmaşık gibi yapıştıırıp doladığı ilk çarşafıyla koşuyordu. Yürüdü, yürüdü, yürüdü. Issız, kimsesiz bir bahçeye geldi. Burada büyük bir havuz etrafında hep ağaçlar vardı. Kırmızı, kıpkırmızı güller sabah güneşiyle tutuşarak ateş gibi yanıyorlardı. Hafif rüzgar esince parlak daldan

kurtuluyor, havuzun durgun yüzüne düşüyor, suları yırtıyor, buruşturuyor, ince yuvarlak hareler ortasında yüzüyordu.

Zerrin bunlara bakarak havuzun kenarına henüz oturmuştu, arkasından birinin ayağını batırıldığını işitti, başını çevirdi: Beyaz esvaplı, beyaz iskarpinli, beyaz tenli gençlerden biri ayakta, kendisine bakıyor, gülümsüyordu, gözlerini hiç kırpmıyordu. Başıyla selam vererek Zerrin'in dizi dibine oturdu.

Zerrin peçesini indirdi, ama yanlarından sarı saç bukleleri çıkıyordu, genç bunları gördü:

- Saçlarınız ne güzel... Hem de ne çok... Onlardan biraz kesip bir makaraya sarınız. Eve götürüp bir mendil kenarı işleyiniz, o mendili bana hediye ediniz: Bu saçlardan daha ince, daha yumuşak, daha parlak ipek var mıdır?

Zerrin gülüyordu.

- Peçenizin altında yüzünüz, ne güzel... Sanki bütün ince bir sis kaplamış... Masalların ayın on dördü gibi kızlarındansınız.

Zerrin gülüyordu.

- Bu çarşafı ilk defa giydiğiniz nasıl belli... Vücudunuzun taze rayıhası, bahçenin gül kokularını unutturuyor, göğsünüz nasıl yeni belirmiş...

Genç, parmaklarını çarşafın göğsüne değdirdi, Zerrin gülümsedi.

- Ov... Pelerininizin altında bu iki lastik top nedir? İnsanın parmaklarını itiyor. Evdeki oyuncaklarınızı koynunuza mı soktunuz?

Ve başını genç kızın göğsüne koydu, Zerrin gülümsedi.

- Ov... Göğsünüzün içinde bir küçük saat mi var? Hem de ne acele acele işliyor: Tik tak, tik tak...

Zerrin yine gülümsedi. Kendini onun kollarına bıraktı, horozlar, kuşlar,, bülbüller ötüyor, genç kız yeni öğrendiği heyecanlar içinde kendinden geçiyor, bayılıyordu.

.....

Birden bire gözlerini açtı, uykusundan uyandı. Çoktan sabah olmuştu. Yatağın içinde oturup ufacık yumruklarını göz kapaklarına bastırarak, ansızın kaybolan rüyayı tekrar görmek istedi, çırpındı, nafi!

Yataktan sıçradı, sofaya koştı ve bağırdı:

- Anne, çarşafımı getirir misin lütfen?

Sabahleyin erkenden giyinerek sokağa çıktı, arkadaşlarını görmeye gitti.

Üç beş gün sonra, artık ilk çarşafta hiç hevesi kalmamıştı, ama ilk aşk rüyasındaki o beyaz esvaplı, beyaz iskarpinli, beyaz tenli genci arıyor, arıyor, arıyordu.

* P. Safa, “İlk Çarşaf”, *Süs*, C. 1, S. 7, 28 Temmuz 1923, s. 102.

ONLARDAN BİRİ *

Yalnız düşünüyorum. Gece arısının bir kurşun ağırlığıyla ruhu bastıran o ıssızlığı içinde bir çok sesler işitiyorum. Bunlar, etraftaki şeylerden, yakından ve uzaktan gelmiyor. Bunlar, kulakta değil, beden içinde öten seslerdir ki, hançerenin veya eşyanın çıkardığı sedalara pek az benzerler, bazı bir tekbir uğultusu gibi derin, uzun ve fasılasız, bazı gayet küçük bir çekiçle ince maden levhalar üstüne hafifçe vurulan fasılalı darbeler gibi, ruhun içinde, kesik kesik çınlarlar, gizli gizli ses verirler. Bazı da, sanki bütün eşya kulaklarımıza değil, ruhumuza haykırıyorlar. Etrafımızı çeviren duvarların heybetli bir belagatı var sanırız.

Bu kuruntu, kaprisler gecelerimizde bize gelir.

İşte o gecelerden birindeyim. Her zamankini tersine hiçbir üzüntüm, sıkıntım ve kederim yok. Fakat ıstırap çekiyorum. Bu ıstırapın sebebini de biliyorum. Son günlerde bir çok, bir çok ölüm vakaları işittim, gördüm. Birincisi açlıktan kendini vuran memurların, açlıktan feci ölen muallimlerin hikayesi. Bunlar birer uzun hâile. Hepsinin gözyaşı, hıçkırık ve kan, isyan dolu sahneleri vardır. Hepsinin sonu cenazeyle biten birer son, bir de... Arkasından, genç yaşlı, çok hisli ve nahif, hakiki sanatkar bir arkadaşımın yine açlıktan hastalanması ve ölmesinin hikayesi. Bu da hazin ve feci, bu da uzun bir hikaye. Vakanın bütün küçük teferruatını resim gibi açık görüyorum, hatırlıyorum. Sonra, yani başımda, haşretin ölümü kadar sade gelip geçen vakalara benzer, sayısız, hudutsuz bir çok sefalet hikayelerinin tasvirleri...

Bunları ayrı ayrı anlatmak neye yarar? Bilenlerin öğrenmeye ihtiyaçları yoktur, bilmeyenlerse öğrenmek istemezler, çünkü içine atıldıkları mücadelede acı şeyler dinleyerek zayıf düşmeye razı değildirler.

Fakat yukarıdakiler kadar feci olmayan bir küçük şey anlatacağım, belki bunu yazdıktan sonra rahat edebilirim.

Bugün büyük bir kahvede gündüzün elektrikleri yakılmayan ıssız ve karanlık bir köşede oturdum.

Karşıma on sekiz, yirmi yaşlarında bir genç geldi, elinde Fransızca altı kitap vardı, bunları bana uzattı:

- Bir kere gözden geçirir misiniz? dedi.

Kitaplardan evvel kendisini gözden geçirdim:

Sapsarı ve zayıf, hastalıklı bir çocuk. Bol ve eski esvaplarının içinde vücudunun biçimi kayboluyor. Ceketini bir çiviye asılmış gibi, omuz kemiklerinden aşağıya, buruşarak sarkmış. Bütün manasıyla ayakta can çekişen bir genç.

Gözlerimi kitaplara indirdim.

İlk elime geçen kitap bir fakir delikanlının hikayesiydi. Paramparça, yırtık ve kabından fırlamış kitabı, ikinci defa almamış olmak için bir kenara ayırırken çocuk masaya bir adım yaklaştı.

- Bu kitabı alınız, hem de size çok ucuz vereceğim, beş on para kazanmak için değil, okumanız için... Alın okuyun, isterseniz yarın bana iade edin... Bu kitabı üç seneden beri, gece gündüz hiç elimden bırakmadım. Alın, okuyunuz, yarın bana getirin, para istemem.

Bir daha yüzüne baktım.

Ben bu genci artık tanıyordum. Geceleri, dibine gelerek cızırdayan mumun titrek sarı ışığı altında, başını kitabın üstüne sarkıtarak, kirpiklerin arasını ispirto damlaları gibi yakan gözyaşlarıyla, bitmeyen uzun sefalet ve ıstıraba çare ve teselli arayan bu genci tanıyordum. Bunlar ne kadar da çokturlar. Sokaklarda iğrenç kılıklarını başkalarına az göstermek için yanımızdan hızlı hızlı geçerler. Cılız vücutlarını bile taşıyamamak dermansızlığıyla, yürürken de kendilerine mahsus bir sendeleyişleri, isteksiz ve gevşek, eziyetli ve yorgun bir adım atışları vardır. Selamlaşmaya kızarlar. Bu öfke selama değil, selamın temsil ettiği cemiyete karşıdır. O haklı öfkelerden biridir ki, sahibinden başka hiç kimseyi incitmez ve yalnız onu kurutur. Maada, havâss, asap, zeka, mantık, bütün kuvvetler isyan halindedir ve ancak yatakta susmak üzere sabahtan akşama kadar haykırarak, sohbetin etini ve zihnini yerler. Sefalet, üstüne basılı gibidir. Vücudu ve ruhu dermandan keser, bütün canlı kuvvetleri uyutur. İradeyi de yutar. Çok defa da ikinci, birinciyle dosttur. Veremliler sefil, sefiller veremli olurlar, malum.

Kitabı satın aldım.

Beş tane kalmıştı. Bunların isimlerini bile görmedim, fiyatlarını bile anlamadım, hepsini hepsini aldım ve ertesi gün başka kitaplar getirmesini de ondan rica ettim. Gidiyordu, yanıma bir doktor arkadaşım oturdu, kambur gölgesi uzaklaşan çocuğu gösterdi:

- Bu hala yaşıyor ha... Bir ay evvel hastanede onu biz tedavi ediyorduk, fakat imkan haricinde... Üçüncü devre... Zavallının işi bitik... Koğuşta ölmesin diye kendisine izin verdik.

Dedi, sonra masanın üstünden bir gazete çekerek bana sordu:

- Harp ihtimali var mı, ne dersin?

Ona verdiğim cevabı hatırlamıyorum, fakat bu anlattığım vaka doğrudur, sizi temin ederim.

* P. Safa, “Onlardan Biri”, *Yeni İnci*, Nu: 12, Temmuz 1339 (1923), s. 3.

GENÇ KIZLAR CUMHURİYETİ *

-Şen Roman-

-1-

Yüzü koyun yerde yatıyorum.

Fakat bir cinayet kurbanı değilim.

Göğsümün altında kitaplar var. Ellerim, bunları tozlarının kostümünden soyarak ayırıyor. Gözlerim bazı bir tanesinin sahifelerine dalıyor, bazı da ötekilerin kitapları üzerinde koşuyorlar.

O kadar tersine dönmüşüm ki yer başımın üstünde ve tavan ayakların altında gibi görünüyor.

Kendimden geçmişim. O sırada biri avuçlarını gözlerime koysa ve beni kapı ile pencerenin nerede olduğuna dair imtihana çekse bilemeyeceğim.

Birdenbire, kitapların üstünden iki beyaz şeyin başıma doğru yürüdüklerini görür gibi oldum. Evvela onlara gözlerimi çevirmedi. Fakat beyazlıklar, gözlerimin uçlarına takılmış, adeta kirpiklerimi çekiştir çekiştir beni kendilerine zorla baktırdılar: A! İki beyaz şey yürüyor!.. İki... küçük..beyaz hayvan! Aynı boyda, aynı biçimde, aynı renkte iki canlı mahluk!

Kuş mu? Değil. Ördek yavrusu mu? Değil. Kedi mi? Belki de kedi. Pek farkında değilim ve aldırmadım.

İki küçük beyaz hayvan kulağımın dibine kadar gelmişlerdi.

Başımı çevirdim ve iyice gördüm: İki beyaz iskarpin içinde iki beyaz çoraplı, beyaz kadın ayağı, iskarpinin derisi üzerinde oynak dalgalar çizerek, durdukları yerde kıvranıyorlar. Öyle canlı şeyler ki adeta onlarla konuşabilirim, zaten onlarda bana gülümsüyorlar gibi.

Gözlerimi biraz kaldırdım: İnce ayak bilekleri. Biraz daha: Genişleyen beyaz çorabı dolduran ve çorabın mesameleri arasından rengi görünen ince, yaldızlı tüylü pembe dolgun iki et sütunu.

Gözlerim bu sütunların hizasından daha derinlere doğru çıkıyordu.

Birdenbire bir rüzgar, bir etin çırpınışı, bir sıçrama ve bir haykırış:

Derhal doğruldum.

Karşımda bir genç kız: Pervin.

- Kendine gel! Diye bağırdı.

Fakat ben bitmişim.

- Kitaplarımı mı tertip...

- Evet.

Filan, ilk mükaleme, sükut.

Oturduk.

Yalnızız.

Ne güzelleşmiş! Esvaplarının açık yerlerinden görünen vücudunun her çıplak parçasından bir gençlik fışkırıyor. Yüzü, boynu, göğsünün bir köşesi, elleri nefis bir ten rengi bağlamışlar ve dudaklarını çağırıyorlar.

Fakat ne yaparsın ki Pervin, güzelliğine hiç yaraşmayacak kadar ciddi bir mahluktur. Bu yaşında bilmem hangi Avrupa darülfünununun felsefe şubesinden çıkmıştır. Malumat mı istersiniz? Bitirmiş. Terbiyeci İsmail Hakkı, yahut Ruhیاتçı Mustafa Şekip beylerden bir farkı varsa güzelliği, şirinliği ve pembeliğidir.

Pervin kaşlarını çattı:

- Ben birkaç kız arkadaşımınla felsefe mecmuası çıkarmak istiyorum. Senin fikrini almaya geldim! Dedi.

Gözlerim süzölmüş cevap verdim:

- Hay hay ... Pekala... Enfes... Mükemmel.

Ve Pervin'in bütün vücudunu gözlerimle yalayarak devam ediyordum:

- Harika!.. Çıkaralım efendim..Memlekette hiç felsefe mecmuası yok!

Pervin daha ciddileşti:

- "Eflatunun Şark tasavvufundan mülhem olup olmadığına dair" bir ankette yapmak istiyoruz, ne dersin?

Ben şaşırđım. Hay Eflatununa da, Şark tasavvufuna da... Ama çare yok bir şeyler söylemek lazım.. Fakat bu Eflatun da kim oluyor? Ha! Bir Yunan filozofu galiba... Tamam. “Gözlerim Pervin’den ayrılmıyor, kafirde ne göğüs var!” Eflatun... Ha... Evet... Eflatun şüphesiz mutasavvıftı, madem ki Şark tasavvufu Eflatundan daha evveldir, (Ne kollar! Bu kızın yalnız kolları bütün güzelliğini ispata kafidir.) Öyleyse Eflatun Şark tasavvufundan mülhemdir.

Bunları Pervin’e anlattım, bağırdı.

- Öf!.. Sen de bu meselede kara cahilmişsin ayol!..

Ne ise, dedim bunları sonra konuşuruz; ben sana cahil olmadığımı ispat ederim. Bu mecmuayı kaç kız çıkartacak?

Yedi kız!..

Gözlerim parladı, haykırdım:

Ala ... Hepsini topla bana getir. Enfes bir mecmua çıkaracağız göreceksin. Yedi kız ha?.. Mükemmel!

- Senden başka erkek muharrir olmayacak!
- Ne münasebet!Tabi!.. Elbette!..
- Sen de yalnız idare edeceksin.
- Merak etme ben hepsini idare ederim.

Artık Pervinle yedi kızını bir araya toplayacağımız günü kararlaştırıyoruz. Ben bu yeni fırsatın heyecanını saklamak için epey ezilip büzüldüm, nihayet hafta içinde bir gün buluşmaya karar verdik.

* Server Bedi, “Genç Kızlar Cumhuriyeti”, *Papağan*, C. 6, Nu: 53, 27 Mart 1929, s. 4.

GENÇ KIZLAR CUMHURİYETİ *

-Şen Roman-

-2-

Bir gün Pervin, yanında altı kızla, bize geldi.

Aman ne dilber şeyler! Bunların arasında ciddi bir adam taklidi yapmamın ne kadar güç olduğunu düşününüz!

Büyük bir masanın etrafına oturduk. Masanın altını dolduran on dört bacak arasında dizlerim titriyordu. Ne konuşacağımızı bir aralık unutmuştum, fakat Pervin bir sakallı adam ciddiyetiyle beni uyandırdı:

- Mecmuanın adını ne koyalım? Diye bağırdı.

Ben hemen teklif ettim:

- İpek çorap!

Pervin, kızarak ayağa kalktı:

- Yo!.. dedi, zevzeklik yok! Felsefe mecmuası çıkaracağız!

- Öyle ise “Eflatun” ismini koyalım!

Yedi kız birden el çırpıtlar ve:

- Mükemmel! Diye bağırdılar.

Sağımda Neriman isminde bir kız oturuyordu, el çırpıyor, hem de bacaklarını sallayarak dizlerini birbirine vuruyordu ki ara sıra benim bacağıma değiyordu. Ben bu tabii temasları devam ettirmek için, sağ dizimle bazı askeri harekate giriştim. Hem mecmua hakkında fikirlerimi söylüyor, hem de sağ dizimin yaptığı ılık et banyosunun keyfiyle gözlerimi süzüyordum. Neriman birden bire doğruldu ve bana döndü:

- Ne yapıyorsunuz kuzum? Bir felsefe mecmuasını çıkardığımızı unuttunuz mu?

- Hayır! Hayır unutmadım, hareketim tamamıyla “ilmi” dir.

- Anlamadım?

- Malum ya dizin üstümde bir “veter” vardır ki oraya dokunulursa dimağda bir “Fili mün’akis” olur, bunu tecrübe ediyorum.

- Burası laboratuvar değil!

Ben genç kızların dizleri üstünde yapılacak ilmi bir tecrübenin en güzel laboratuvarın zıfafa yatağı olabileceğini söylemek istedimse de sustum.

Pervin yüzüme öfke ile bakarak:

- Kendinize geliniz, efendim! Diye bağırdı ve müzakereye devam ettik.

İşte “Eflatun” mecmuasının ilk idari içtimalı böyle şuh ve aşıkane bir hadise ile başladı. Fakat Eflatuni bir aşk değil!

Sol tarafımda oturan kız Meliha isminde enfes bir şeydi. Ben sağ taraf uğurlu gelir diye Neriman’dan başlamıştım, dizlerimle sol cemahta da harekate karar verdim ve mecmuaya dair fikirlerimi söylerken masanın altında sol cemahtan taarruzuna başladım. Sol dizim ılık banyosunu yapıyordu, Meliha dizini hafifçe çekerek, kulağıma fısladı:

Bu hareketiniz ne “İlmi” ne de “Edibane”dir. Dedi.

- Bu gayet hayati bir ilimdir ve aşk darülfünununda okunur. Ben böyle bir mektep açılmasına taraftarım.

- Sizi de oraya profesör yapmalı!

* Server Bedi, *Genç Kızlar Cumhuriyeti, Papağan*, C. 6, Nu: 54, 3 Nisan 1929, s. 4.

GENÇ KIZLAR CUMHURİYETİ *

-Şen Roman-

-3-

O günden sonra bizim kızlar bana teker teker gelmeye başladılar. Hepsi birer makale getiriyorlardı ve ben bunları “Eflatun” mecmuası için topluyordum.

Evvla Neriman gelmişti.

Upuzun bir makale getirdi. İsmi şu idi: “Tedaii efkar kanunlarının İskoçya nazariyelerinden sonra tekamülü.”

Karşımda bir koltuğa oturdu, ayağının birini şiddetle ötekinin üstüne attı, bir zabıt gibi dimdik durarak, yüksek sesle makalesini okumaya başladı.

Ben makalenin bir satırını bile dinlemiyordum. Kulaklarım yerine gözlerim çalışıyordu ve Neriman’ın ayaklarını heyecanla sallaması yüzünden rüzgarlanan ve çırpınan etekleri arasında görünüp kaybolan pembe bir sahasını gözden kaçırmamakla meşguldüm. Bir aralık, dizlerin yukarısından ipek çorabı bitip de nefis bir taze çıplak bacağın görünmeye başladığı çizginin üstüne gözlerim saplanmış kalmış. Hatta o kadar ki, manzarayı daha iyi görmek için ben farkında olmadan biraz daha eğilivermişim. Birdenbire farkında olmamışım.

Neriman bağıırıyordu:

- Ne bu, Allah’ınızı severseniz. Biz böyle mi mecmua çıkartacağız? Siz beni hiç dinlemiyorsunuz!

Ben şaşırdım ve kekeledim:

- Dinliyorum efendim, dinliyorum iki gözüm.

Neriman bir ayağını şiddetle yere vurarak daha hızlı bağırdı:

- Ne dinliyorsunuz?

- Makaleyi... Makalenizi...

- Ne yazdım söyleyin bakayım!

- Diyorsunuz ki ... İskoçyalılara göre...

- Evet?

Fakat ben alt tarafını getiremedim. Bozuldum. Uydurmaya çalıştım, saçmaladım. Gözlerim yine Neriman'ın etekleri altına gitti. Bu sefer, kız ayağını yere vurduğu için manzaranın çerçevesi biraz daha büyümüştü. Dayanamayarak yerimden fırladım, makaleyi Neriman'ın elinden çekip aldım, masanın üstüne fırlatıp atarak bağırdım:

- Ey ...Bu da nesi a canım?... İskoçya, İrlanda, İngiltere, tedaii efkar, tekamül, mekamül...Ne oluyorsunuz a efendim?.. Bunlardan size ne , bana ne?.. Bir kere şu dışarıdaki havaya baksanıza. Haziran ortasındayız... Güneş altında bütün mahlukat çıldırıyor. Şimdi çayırlar, tepeler, deniz kenarları, çam altları hep çiftlerle dolu. Bütün vücutlar birbirlerine aşk veriyorlar..Bütün yüzler kızarmış, bütün nefesler titriyor, bütün dudaklar ıslak, bütün göğüsler alev içinde.. Her çift kolun içinde bir vücut var. Ateşin deraguşlar. Kemikler çıtırdıyor.. Vücutlar birbirine çakmak gibi kıvılcımlar çıkarıyorlar...

“Oh” çeken nefesler... Hayat Neriman hanım hayat...

“Biz ne yapıyoruz? Makale okuyoruz! Ne imiş? Tedaii efkar hakkında , bilmem kaç yüz sene evvel İskoçyalılar şöyle düşünmüşler, böyle demişler...Canım efendim bunlardan bize ne?.. Hele makale yazmak, okumak size hiç yaraşmıyor... Çirkin ve ihtiyar kızlar dururken böyle şeylerle uğraşmak size mi düşer? O zavallıların hakkına tecavüz ediyoruz. Bırakınız, alemi onlar ıslah etsinler! Sizin bu güzel gözleriniz niçin yaratılmış? Kitap sahifelerinde ferini kaybetmek için değil! Sizin bu güzel dudaklarınız niçin yaratılmış?

Makale okurken, kuru yemiş gibi pörsümek için değil! Sizin bu güzel elleriniz niçin yaratılmış? Kalem tuta tuta pörsümek için değil.!

Neriman şaşırılmış kalmıştı. En büyük hayretle sordu:

- Niçin yaratılmış?

Hemen koştum, ellerini tuttum ve sordum:

- Elleriniz mi niçin yaratılmış?

- Evet!

- Öpülmek için!

Ve derhal iki elini de hararetle öptüm. Neriman yine sordu:

- Gözlerim niçin yaratılmış?

- Onlar da öpülmek için!

Ve derhal gözlerini de öptüm.

Neriman gülerek üçüncü suali de sordu:

- Ya dudaklarım?
- Onlar da öpülmek için!

Ve derhal dudaklarını da öpmeye başladım. Artık Neriman dördüncü bir soramıyordu. Evvela sorulacak bir soru kalmamıştı. İkincisi de dudaklarımın altında bir mühürlü balmumuyla kapanmış zarf gibi sımsıkı birbirine yapışan dudaklarını kımıldatacak halde değildi. Kollarımın içinde vücudunu bile kımıldatamıyor ve göğsümün üstünde yamyassı olan göğüyle zor nefes alıyordu.

Buse uzun sürdü, bittiği vakit dedim ki:

- Eflatunun ruhunu şad etmek için en iyi hareket budur. Mecmua filan hep lakırdı!.

Yan gözle bakarak:

- Çapkın! Diye mırıldandı, fakat bu kelimenin “kın” hecesi ağzından çıkar çıkmaz dudaklarını gene mühürlemiştim.

* Server Bedi, “Genç Kızlar Cumhuriyeti”, *Papağan*, C. 6, Nu: 55, 10 Nisan 1929, s. 4.

GENÇ KIZLAR CUMHURİYETİ *

-Şen Roman-

-4-

Anlıyorsunuz ya... Bu “Eflatun” mecmuasının çıkacağı yoktu. Her genç kız elinde makalesiyle bana geldikçe:

- Hayat ! hayat ! Nazariyeleri bırakalım artık! diye bağıryordum hemen ameliyata başlıyordum. Ah! Ömrümün en nefis günleri böyle geçti. Altı tane güzel kız, birer birer, kollarımın arasında Eflatun mecmuasını unuttular. Yalnız aralarında Pervin yoktu. Ne zararı var? Ben tam bir düzine baygın, süzgün göz seyrettim, okşadım. Kafi...

Kafi ama bir gün Pervin pür hiddet bana geldi, yeşil gözleri ateş içinde idi ve yan yana mangala düşmüş bir çift zümrüt küpeye benziyordu.

Ter ter tepindi, bar bar bağırdı:

- Hani mecmua? hani matbaa? Hani ilanlar? Hani klişeler?

Ben şaşırđım ve korkudan kaçmış bir sesle cevap verdim:

- Hepsi hazır, şekerim... Dur! telaş etme... Hazır... İlanlar...

Sus, yalancı musibet sus! Çapkın kafir... Sen buraya gelen kızlara neler söylüymüşsun? Bana da söyle bakayım?

Kendimi topladım... Hımm... Sıra Pervin’de... Haydi bakalım... Ey Eflatun medet.

Pervini elinden tutarak yanıma oturttum.

- Yavrucum... Dur... Kızma... Ben sana anlatayım...

- Ne anlatacaksın, yezit?

- Mühim bir nazariyem var canım belki mecmuaya yazarız.

- Ne imiş o nazariye?

Yutkunarak cevap verdim:

- Ben diyorum ki... Genç kızlar evvela hayatı öğrenmelidirler, tetkikata oradan başlamalıdırlar.

- Hayat dediğın nedir? Bu kelimedden ne anlıyorsun?

Elimi Pervin'in dizine koydum:

- Mesela... Canım... Bir delikanlı elini böyle, bir genç kızın dizine koysa ne tesir yapar? Kızlar bunu bilmeli.

- Benim gibi ciddi bir kızsız hiçbir tesir yapmaz.

- Ah... Senin ciddiyetini sevsinler... Ya o delikanlı elini biraz daha ileriye götürürse ne olur?

- Ne olacak terbiyesizlik olur. Çek elini!

- Dur dur, izin ver bak... Bir titreme duymuyor musun?

- Çek elini diyorum.

- Bırak! Mesele mühim... Hem de fizyolojik... Bak, titriyorsun.

- Uf...f.

- Hem de tatlı bir raşe...

- Çapkın musibet!

- Doğrudur.

Pervin'de kollarımın arasında idi; ona da 20. asırla Eflatun felsefesinin Froyt nazariyelerine nasıl istihale ettiğini anlattım.

- Kafir!.. Artık Eflatun mecmuası, daha intişar etmeden tarihe karışmıştı. Ben bazen yedi kızı da alarak adaya götürüyordum ve eşeklerle çamlara çıkıyorduk.

Hepsi kahkahalar içinde bir kat daha gençleşmişlerdi.

Bir gün çamlar altında bana sordular:

- Peki ama biz ne zaman mecmua çıkaracağız, cemiyet açacağız?

- Ne zaman vaktinizi nasıl geçeceğinizi bilmezseniz... Yani Nezihe Muhittin hanımın yaşına geldiğiniz zaman! Dedim.

* Server Bedi, "Genç Kızlar Cumhuriyeti", *Papağan*, C. 6, Nu: 56, 17 Nisan 1929, s. 4.

BAŞKA DÜŞÜNCELERİ YOK KI... *

Kadın manikür yaparken, esrarlı bir tebessümle gülümseyerek susuyordu.

Gazete okuyan kocası birdenbire ayağını yere vurarak bağırdı:

- Bu ne yahu? Dünya felaket içinde... Çin'de ahali açlıktan çocuklarını yiyormuş...

Kadın, kocasının bu sözlerini hiç duymamış gibi, ayaklarından birini kocasına doğru uzattı ve bir avucu ile ipek çorabını gererek dedi ki:

- Bu çoraplar sağlam çıktı, hem de gayet güzel duruyor, değil mi?

Kocası:

- Evet!

Dedikten sonra gazetesini okumaya devam etti, birdenbire gene sıçradı:

- Vay canına!.. Amerika'da ahali soğuktan donmuşlar. İlkbaharda da adam donduğunu ilk defa duyuyorum. Hem de Amerika gibi zengin bir memlekette!..

Kadın bacağının birini avuçluyordu:

- A!.. diye bağırdı, çorap yırtıldı.

Kocası ehemmiyet vermeden gazeteyi okumaya çalışıyordu:

- Hoppala... İtalya'da zelzele... olmuş... ne?... Bizim Nuri. Hani bizim bir doktor Nuri vardı. Sen hasta iken ne kadar koştu idi.

Kadın bu haberi bile hiç duymamıştı.

- Eyvah, şimdi ben yarın çaya hangi çorapla gideceğim, en sevdiğim çoraplardı bunlar.

- Yahu dünya felaket içinde... Zelzele, soğuk, açlık, hem bizim Nuri de...

- Ya, zavallı...(Bir düşündü) sonra kocasına bugün bu markadan bir çift alırsın değil mi?

Kocası gazeteyi okumakta devam ederek:

- Al sana bir kötü havadis daha... Hazirandan sonra ipekli kumaşlar dehşetli pahalılanacakmış.

Kadın yerinden sıçrayarak haykırdı:

- Ne? İpekli kumaşlar daha mı pahalı olacakmış? Aman yarabbi bu ne felaket!.. inşallah yalandır.

Kocasını gazeteyi okumakta devam eder:

- Bir aile efradı evlerinde açlıktan ölü bulunmuşlar...

Kadın kocasının boynuna atılarak:

- Kocacığım...Hazirana kadar bir iki top ipek kumaş alıp bir kenara atalım, emi?..

Balolarda mahcup olmayalım.

Koca, kaşları çatık, bedbin, mırıldanır:

- Peki, peki...

* Server Bedi, "Başka Düşünceleri Yok ki...", *Papağan*, C. 6, Nu: 57, 24 Nisan 1929, s. 2.

HANIMEFENDİNİN DAYISI *

Komedi 1. Perde

Meliha ... 29 yaşında bir dul kadın

Selim31 yaşında bir genç adam

Perihan.....25 yaşında bir hizmetçi kız

Birinci Meclis

Meliha-Selim-Perihan

Meliha (Hizmetçiye)- Haydi, Perihan... Bizi yalnız bırak... kim gelirse evde olmadığımı söyle!

Perihan- Peki...(Çıkar).

Meliha (Birdenbire Selim'in kucağına oturarak)- Oh!.. gördün mü işte baş başa kaldık.(yanağını uzatarak) Al bir tane bakayım?

Selim- Bir, beş, on... (Üst üste öper).

Meliha- Yo... çok oldu... yanağımda buse kalmayacak, biraz da ötekine bırak!Ay... of...dur ayol...dudağımın birini midene indireceksin.(Perihan girer).

Perihan- Hanımefendi.1.. Büyük dayınız geldi...Sizi mutlaka görmek istiyor.

Meliha (Yüzünü buruşturarak)- Öf!.. Bu dünyada hiç rahat yok.(Kalkar Selim'e hitaben), biraz bekle ben ihtiyarı atlatırım.(Çıkar).

Hizmetçi (Meliha'nın arkasından bakarak Selim'e)- Yalnız canınız sıkılacak.

Selim – Hanımın dayısı çok durur mu?

Hizmetçi (Gülerek)- Bilmem?..(Manalı bir tavırla) Canı ne kadar isterse o kadar oturur.

Selim (Kuşkulanarak)- Canı ne kadar isterse mi?(Hizmetçiye yaklaşarak birdenbire) Bu dayı bey kaç yaşındadır?

Hizmetçi – Sizin yaşınızda.

Selim (Hayret ve telaş içinde)- Benim yaşımda mı? Bu dayı bey, hanımın uzak akrabası mı?

Hizmetçi- Uzak.

Selim (Daha da telaşla) – ne kadar uzak?

Hizmetçi (Şeytani bir gülümsemeyle)- Çok uzak... çok...siz bana ne kadar uzaksanız o kadar!..

Selim (Kendi kendine)- Vay canına!.. (Düşünür ve kıza doğru yaklaşır) Ben senden o kadar uzak değilim, bak şimdi daha yaklaştım.

Hizmetçi (Gülümseyerek)- Öyle uzaklık değil, yani uzak akraba. Siz bu yakınlığa bakarsanız onlar, şimdi, birbirlerine bizden daha yakın!

Selim- Ya!.. (Kızın ta yakınına gelir) Demek... onlar... şimdi...

Hizmetçi (başını önüne eğerek)- Evet düşündüğünüz gibi.

Selim- Öyle ise biz de boş durmayalım.(Kızı kucaklar).

Hizmetçi- Hanım bana tembih etti. Siz burada iken başka bir bey gelirse,bana “dayınız geldi de” dedi.

Selim- Ya!.. (Oturur kıızı kucağına alır, öpmeye başlar. Tam bu sırada Meliha içeriye girer.)

İkinci Meclis

Meliha- Evvelkiler

Meliha (Bağırır)-Utanmıyor musunuz?

Selim (Hiç aldırış etmeyerek)- Neden utanacağım ben yavrucağın dayısıyım!

Meliha (Bağırır)- Yalan!

Selim- Neden yalan?...zamparalara dayı ismini koyan sen değil misin?

* Server Bedi, “Hanımefendinin Dayısı”, *Papağan*, C. 6, Nu: 58, 1 Mayıs 1929, s. 2,3.

BİZDE GENÇLİK VAR MI? *

Düşmanı olduğum bir sözü bu yazımın başlığına koydum: “Var mı?”

Bu şüpheyi hiç bir zaman affetmedim. “Bizde edebiyat var mı? Bizde efkârı umumiye var mı? Bizde gençlik var mı?” sualleri bir imparatorluğun harabesine gömdüğümüz asta adamın, Osmanlının beyninde kıvıldaayan şüpheler ve tereddütlerdi. Son günleri yaşayan o beyaz takkeli, ihtiyar yatalağın kendi varlığından şüphe etmek belki hakkı idi; belki bir erken bunama illeti hafızasının lambalarını söndürerek ona uzak mazinin şereflerini unutturmuş ve gözlerinin önünde hep inkıraz devrinin ümit kesici, hamle kırıcı, yıldırıcı alametlerini bırakmıştı.

Biz, kırmızı fesli imparatorluğun, bir ayağı çukurda iken duyduğu şüpheyeye, korkuya ve yılgınlığa varis olamayız. Biz, her şeyimiz olduğunu biliyoruz, varlığımızın bu şuur ile kaim olduğunu biliyoruz ve biz bu “var mı?” sorunu kendine güvenmeyen bir inkıraz neslinin tereddüdü sayıyor, her dilimizin ucuna geldikçe bu “var mı?” sözünü yere tükürüyoruz.

Ben bütün kavgalarımı bu “var mı?” yüzünden yaptım. Dalgın ve boş gözlerinin uçurumlarını imparatorluk harabelerinin ufuklarına açarak: “Var mı? Bizde de var mı? gelen ve gelecek bir şey var mı? Bakıyoruz, göremiyoruz ey dost, göremiyoruz!.. diyen Osmanlı kurusu, ahmak mütekebbirin suratına varlığımızı püskürmek istedim.

Büyük harpte saman ekmeği yediğimiz için tereddidi ettiğimizi iddiaya kalkan ve menfi cevabını o tafrafuruş edasıyla vererek “Bizde gençlik var mı?” sorunu soranları ekşitmek istedim.

Bizim onlardan farkımız budur: Meselelerimiz arasında hiçbir zaman bu “var mı?” şüphesi yoktur. Biz, olup olmadığımızı değil, ancak, nasıl olmamız gerektiğini mesele yaparız.

Gençlik varlığını göstermekle “Bizde efkârı umumiye var mı?” sorusuna de cevap veriyor. Çünkü her yerde efkârı umumiyenin dinamik ifadesi gençliktir. Efkarı umumiye mücerret bir mahiyettir; ona beşeri ve hayati bir tezahür, bir tecessüm şekli veren gençliktir. Efkarı umumiyesiz gençlik yoktur.

Yazımın başlığını affetmeyiniz.

Kim bu suali sorarsa kokmuş, bozulmuş bir zındıktır. Yıkılan imparatorluktan yeni Türkiye'ye çıkan fetret devresini aşacak kadar diz kapaklarında mecal yoktur. O, bir unvan Türkiye'si içinde sendeleyerek varis olduğu saltanat hüceyrelerinin içindeki zehiri dökmemiş bir İntoxique'dir. İki devir arasında sıkışıp kalmıştır: Dünü hatırlamasına hafızası, yarını tasavvur etmesine muhayyilesi kafi değildir. O, ne Osmanlı ne Türk'tür; peszinde bir varlık, bir milliyet hunsasıdır.

Varlık şüphesi yokluk alametidir. Neslimin düşmanı bu şüphedir. "Var mı?" sualini münakaşa etmeyelim ve ona daima fiili cevaplar verelim. Çünkü bahis bir kere söz ve Osmanlı diyalektiği haline tereddidi ederse namütenahi uzar.

Gençlik yalnız kendi arasında konuşmalıdır. Ve başkalarına fiili cevap vermelidir. Ona yakışan budur, iştir. Hareket çağındayız.

Osmanlı meclislerindeki sohbetleri şu sözler bağlardı:

"Bu millet adam olmaz", "bizde efkarı umumiye yoktur", "gençlik dediğiniz de nedir? Nerede?", "Lisanımız perişan olmuştur", "hiçbir yeni istidat göremiyorum", "Heyhat! Ati karanlık".

O sidikli yatalağın ümitsiz sayıklamalarını hala tekrar edenler fetret hunsalarıdır.

Biz ara gölgesi halinde kalmayacağız. Bir ayağımız öteki devre takılmamıştır ve varlığımız unvan varlığı değildir.

* P. Safa, "Bizde Gençlik Var mı?", *Yedigün*, C. 1, Nu: 1, 15 Mart 1933, s. 3.

ALATURKA MI? ALAFRANGA MI? *

Bir ay evvel, Yahya Kemal Paris'te bulunan Türk gençlerine bir hitabe söylemiş; demiş ki: "Ben vaktiyle buraya, alafrangacı geldim, alaturkacı döndüm!" ve Fuzuli' yi, Nedim'i, Galib'i orada anladığını, hatta orada tanıdığını ilave etmiş.

Böyledir. Sadi'yi Victor Hugo beğendikten sonra beğeniriz; Mevlana' yı Maurice Barrethen sonra anlamaya başlarız; Yeşil Türbeyi Andre Gide sevdikten sonra severiz; Itri' yi, Dede' yi, Tamburi Cemili, Eugene Borel takdir ettikten sonra takdir ederiz; Eyüpsultan' a yahut Türk çinisine Pierre Loti'den sonra meclup oluruz. Fakat biz, Türk halkı değil, Türk münevveri, kendi mahsullerimizin kıymetine, ancak Avrupa hars piyasasında narh konduktan sonra inanırız. Bizi kendi kıymetlerimize karşı tereddüde ve şüpheye düşüren şey , umumiyetle zannedildiği gibi , yalnız Tanzimat cereyanı değildir; buharın hele elektriğin keşfinden sonra garp tekniğinin şeytani oyuncakları zekalarımızı büyüledi ve maddenin harikaları karşısında manevi kıymetlerimizi kendi gözümüzden düşürdü.

Mevlana' nın ışığını söndüren biraz da elektrik ampulleridir; Itrinin veya Dedenin sesini kisan biraz da fonograftır; Tamburi Cemili susturan biraz da sinema musikisi, radyo veyahut Maurice Chevalier'nin şarkılarına küfeci çocuklarımızın ağızlarını veren yeni elektrikli plaklardır.

Garp, gümrüklerimizden içeri yalnız makineyle değil, beraberinde hars de sokuyor. Ve biz, konservatuarımızda Türk musikisi öğretilmek lazım geldiğini ancak Viyanalı bir mütehasısın raporundan sonra anlıyoruz ve ancak bir İngiliz gramofon kumpanyası, Münir Nurettin sesindeki ticari kıymeti istismara başladıktan sonradır ki bu genç muganninin konserlerini dolduruyoruz. Halılarımızda Avrupa ve Amerika pazarlarında aldığı fiyata göre aramızda rağbet buluyor. Nitekim, toprağımızda gizli madenleri ancak onlar keşfettikten sonra tanıyacağız ve kıymetlerini bileceğiz.

Türk'e muzaf olan her şeyin kıymetsizliğini telkin eden ecnebi mektepleri ve ecnebi propagandası, bizden evvelkilere bir alaturka düşmanlığı aşlamıştır. Alaturka musikiye karşı duyulan istihaf, emniyetsizlik bundandır.

Artık Mimar Sinan'ın Michel Ange ayarında bir sanatkar olduğunu anlamamız için, dürbünlerini minarelerimize çeviren ecnebi seyyahların şهادetlerine ihtiyacımız olmamalıdır. Artık salonlarımızda Bethoven'in resmi yanına Abdülkadiri Meraği yahut Dedenin resmini asmamız için bir Fransız müzikoloğunun veya Alman mütehasısının

deleletlerine muhtaç olmamalıyız; artık Yahya Kemal gibi tanınmış bir Türk şairi Fuzuli'yi veyahut Yunus Emre'yi sevmek ve anlamak için Paris'in havasını koklamaya mecbur kalmamalıdır.

Onlar Tanzimat çocukları ve Babıali züppeleri alafrangacı doğdular. İçlerinde Yahya Kemal veya Ruşen Eşref gibi irsi şahsiyetlerinden silkinip çıkanlar pek azdır.

Biz, yeni Türkiye çocukları Türk doğduk. Kafamız Avrupalıdır. Elektrik yakarız, fakat udumuzu elimize alarak Tamburi Cemilin enfes bir semaisini çalmaktan utanmayız ve Türk musikisine bütün Garp kulaklarının tiryaki olacağı günü de yaklaştırmak için zamanın eteklerine yapışırız. Artık bizim aramızda bir "alaturka, alafranga" münakaşası yoktur. Alaturka kelimesinin içindeki Türk sözünden çekinen Beyoğlu'nun kozmopolit Türkleri, bize, bizi anlayan ecnebilerden daha uzaktırlar.

* P. Safa, "Alaturka mı? Alafranga mı?", *Yedigün*, C. 1, s. 2, 22 Mart 1933, s. 3.

REJİSÖRÜN PALTOSU ve ŞAPKASI *

Bugünkü Türkiye'nin en büyük komedyeni ve belki dünyanın en büyük Moliere yaratıcılarından biri olan aktör Behzat, geçenlerde, Akşam muharriri Selami İzzet'e tiyatro hayatından birkaç güzel safha anlatmıştı. Sanatkarın hoşumuza giden hikayeleri arasında tuhafımıza giden bir söz de var: Darülbedayi sanatkarları rejisör Muhsin beyin paltosunu ve şapkasını görseler -içinde kendisi olmasa bile- ürkerlermiş.

Buna “disiplin” veya inzibat adını verenlere çok tesadüf ettim. Bu düşüncede olanlara göre rejisör Muhsin bey, Darülbedayi' ye bir çalışma nizamı vermiştir. Her artist dakikası dakikasına işinin başındadır; dakikası dakikasına prova yapılır ve dakikası dakikasına perde açılarak piyes oynanır.

Kolektif bir sanat içinde bu orkestra nizamı, bu ahenk, elbette lüzumlu ve güzel bir şeydir; tiyatromuzun bu inzibattan mahrum olduğu devirleri bilenler, kulis arasındaki reji sefaletinin sahneye ne gülünç veya çirkin şekillerde aksettiğini görmüşlerdir. Muhsin Beyin diktatörlüğü andıran bu tesiri, o kargaşalık devirlerinin bir aksülameli telakki edilirse mazur görülebilir.

Fakat bu gene bir orkestra veya sahne nizamıyla bir kışla inzibatı arasındaki fark önünde eğilmek isterim.

Kışlada askerler büyük bir makinenin parçalarına benzerler ve merkezi enerjinin, mesela buhar kuvvetinin esiri olmaları çarkın dönebilmesi için şarttır. Orada şuur, makinistlerde ve enerji kazanda, yahut dinamoda bulunur. Parçalarda herhangi bir şuur aksülameli isyan ve anarşi doğurur, makineyi durdurur. Askeri inzibat az şuurlu, çok mihaniki olmak lazımdır. Fakat bir orkestra şefine saz çalanların münasebeti, kumandanla madunlarının münasebetine benzemez. Her müzisyen orkestranın umumi e senfonik ahengini kendi deruni aleminde tesis eder; onun tam bir şuur noktasından hareket eden ve ince bir hassasiyetle muvazenesini bulan deruni inzibatı, dışarıdan içeriye bir tazyikle hasıl olmuş, zoraki bir ahenk değil, içeriden dışarıya kendini veren ve tabii bir taazzuvla umumi ahengin teessüs etmesine yarayan canlı bir nizam amilidir. Bunun içindir ki orkestra şefinin değneği, falso yapan müzisyenin ensesine indirilmek için değil, sadece ahengin yollarını çizmek için eline verilmiştir!

Orkestra şefi, boş kundurası görülünce tekmesinden ve boş eldivenleri görününce yumruğundan korkulan bir müstebit değildir. Her şuurlu ve kendine hakim adam gibi, saz

çalan adan da orkestra şefinden değil, kendi kendisinden korkar ve koşarken düşmenin açısından kendini korumak için bedeni muvazenesini ve ahengini muhafaza eden adam gibi o da bir nevi “kendini koruma” insiyakıyla faaliyetine devam eder.

Darülbedayi’de Behzat gibi bir artisti kırk yıllık dostunun paltosundan yıldırın inzibat, tiyatro sanatımız için pek uğursuz bir şey olabilir ve bu resmi Türk sahnesi müstehcen operetlerde gıdasını aramak vaziyetine uzun zaman düşürebilir.

Hayır! Darülbedayi artistleri sansar nevinden şuursuz ve iradesiz birer mahluk değildirler. Onları idare etmek için rejisörün paltosu ve şapkası gibi bir korkuluğa ihtiyaç yoktur. Behzat Bey şerefli dostum, o palto ve şapkaya yaklaş, elini dokundur, korkma, umacı değildir, ısırılmaz, yutmaz!

* P. Safa, “Rejisörün Paltosu ve Şapkası”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 3, 29 Mart 1933, s. 3.

GÜZELLİK MÜSABAKALARININ İÇİNDEN GÖRÜNÜŞÜ *

Güzellik müsabakalarının lehinde de, aleyhinde de söylenebilecek ve yazılabilecek her şey doğrudur: Güzellik müsabakaları, kadının etine karşı estetik alakasını çoğaltır; sıhhi ihmalleri giderir ve beden üzerine bir dikkat uyandırır, bir kontrol koyar; plastik güzelliğe karşı sevgi doğurur. Hele bizim gibi, lapacı harem kadınlarının yufka, yayvan ve hantal gövdeleri yerine, medeni kadın vücutlarının teşhiri estetiğini ikame etmeye mecbur milletler için, bu müsabakalar faydalı olabilirler. Haremin Garptaki gülünç ve kötü şöhretiyle mücadele etmemize de yarararak mükemmel bir propaganda yerine geçerler.

Bunlar güzellik müsabakalarının lehinde söylenebilecek ve yazılabilecek şeylerdir. Yanlış da değildirler. Aleyhinde de şunlar ileri sürülebilir: Güzelliğe ait her türlü müsabaka manasızdır. Milli, zümrevi hatta ferdi zevklere göre değişen, kararsız ve çok şahsi bir zeminde beynelmilel ölçüler aramak nafiledir. Çıkan neticeler daima yanlış ve münakaşaya müsait olacaktır. Ancak bir sır halinde kaldıkça tılsımını muhafaza eden güzellik, tahlile en az tahammül eden şeydir. Onun için hakem heyetlerinin gözleri önünde genç kız vücutlarının ara sıra dolaşmaları bir bakıma hazin bir manzara teşkil ediyorlar. Sonra bu müsabakaların her yerde uyandırdıkları dedikodular ve münakaşalar içtimai düzeni bozacak, çirkin bir mesele haline alıyor. Medeni milletler arasında bu işin cazip ve iyi tarafını görenler onu kabul, çirkin ve ziyanlı tarafını görenler de reddetmişlerdir.

Benim için bu müsabakalar ne birinci derecede faydalı , ne de o kadar zararlıdır, sadece enteresan!.. Bir romancı, mütecessis bir beyin, bir müşahit sıfatıyla bu müsabakaların beni daima cezbettiklerini gizlemem. Avrupa'da ve Amerika'da, pek itibarlı meslektaşlarımın da bu davaya alaka gösterdiklerini biliyorum. Onun için bu müsabakalardan dolayı aleyhimde yapılan bazı neşriyata o kadar ehemmiyet vermedim, verecek de değilim. Zaten her dedikodu fırtınasında bir iki cevapla bu zevzek ağızları tıkamak benim için mümkün oldu.

Yedigün mecmuası, bu müsabakaların içeri tarafı hakkında benden malumat istiyor. Peki. Fakat evvela şunu söyleyeyim ki orada bir Bektaşî sırrı yoktur. İntihaplar her zaman yolunda cereyan eder, eder ama kadın, hele kız güzelliği gibi karışık bir meselenin bazı eğlendirici teferruatı olmamak mümkün müdür?

Müsabaka günü yaklaştıkça bir takım acayip, tuhaf, meraklı hadiseler serisi de zuhura başlar: Pek ciddi tanıdığımız, ağırbaşlı ve çekingen adamlardan, hakem heyeti

arasında bulunmak arzusunu izhar eden mektuplar alırız. Şüphesiz hepsinin istediğini yapmak mümkün değildir, fakat kendilerine ret cevabı vermek, adeta güzellikten ne anlayabileceğini sormak gibi tecavüze benzer bir şey olur. Hakem kadrosunun mahdut olduğunu ve ertesi sene kendilerini hatırlayacağımızı bildiririz.

Müsabakadan evvel bazı meclislere çağırırım ve bana bir kız gösterirler. Ailesi merakla sorar:

- Ne dersiniz? Girsin mi? Kazanır mı? Siz bir az yardım eder misiniz?

Ben nasıl yardım ederim? Kısa bir boyu uzun göstermek, dudakların iç köşesine gizlenen ve ilk hece telaffuz edilirken derhal görünen bir altın kuronu, düşük bir göğsü, kalın bir beli, tombul omuzları gözlerden saklamak benim elimde midir?

Bazen bir tavsiye mektubu ile bize gelen hanımlar vardır. Güzellik kraliçesi olmayı, bir şirket muhasebesine daktilo kayırlmak gibi tavsiyeye veya iltimasa muhtaç sananlar, eline bir mektup tutuşturarak bu hanım kızını bize yollamışlardır.

Her ne suretle olursa olsun, müsabakaya isimlerini yazdıran kızlardan bazıları, Abidin Daver'e ve bana intihaptan birkaç gün evvel, arada bir gün uğrarlar ve oldukça tabii bir endişe izhar ederler:

- Kazanır mıyım dersiniz? Ümit yoksa hiç girmeyeyim.

Bizim teşviklerimize rağmen ümitlerini kesip çıkanlar, hatta seçme günü hakem salonunun kapısına kadar geldikleri halde geri dönüp gidenler yok değildir.

Müsabakaya giren kızların düşmanları hep telefon tellerinin içine gizlenirler. Seçmeden birkaç gün evvel sık sık telefon başına çağırırız.

- Allo.. Müsabaka hakkında size bir şey haber vereceğim.... hanımın saçları boyamadır.

Yahut bir kadın sesi:

- Beyefendi! "135" numaralı hanımı nasıl buluyorsunuz? Kazanamaz değil mi? Kolları bir az fazlaca dolgun.

-...

- Söyleyiniz, rica ederim, gizlemeyiniz, kazanamaz değil mi?

- Belli olmaz kazanabilir.

- ederim. “135” numaralı hanım benim. Ağzınızı aradım!

Şişlide çok dostu olduğum bir aileye yeni bir Hıristiyan hizmetçi geldi. Altmış yaşını geçkin ve tasavvur edebileceğiniz kadar çirkin bir kadın... Deli değil...İyi iş görüyor. Fakat bir “megalomani”si var: Kendini dünyanın en güzel kızı sanıyor. Bu kanaatinde çok samimi. O kadar ki etrafındakiler kendisine güzelliğini methettikleri vakit, bu sitayişleri son derece tabii karşılıyor ve buruşuk yüzünde hakiki bir deruni güzelliğin akisleri beliriyor.

Bir gün Keriman Halis Hanımın evine gitmiş ve ona, kıllı, esmer, etleri sarkık ve bodur kollarını göstererek sormuş:

- Güzelim değil mi? Dünya güzeli olabilirim değil mi?

Keriman Hanım tasdik etmiş.

Müsabakaya girmek için bana da kaç kere müracaat etti. Bir de fotoğrafını çıkartmış. Yanında taşıyor.

Bu kadın müsabakaya girseydi, kazanamayınca öteki hakiki güzel kızlardan fazla mahzun olacaktı; belki o da hakem heyetini ittiham, seçmede yolsuzluk olduğunu iddia edecekti. Belki onu müdafaa eden gazeteler de bulunacaktı. Müsabakaların bir fenalığı da, aynanın ve fotoğrafın ortaya koymaktan aciz kaldığı bir hakikati ilan etmeleri ve kendini güzel insanların yüzüne vurmalarıdır. Bu kabalığı iyi bulmuyorum. Her türlü müsabakaların acı tarafı da bu değil mi?

* P. Safa, “Güzellik Müsabakalarının İçinden Görünüşü”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 3, 29 Mart 1933, s. 11,12.

YAHUDİNİN SUÇU NE? *

Pis Yahudi, korkak bezirgan, hain çifit, cimri Musevi... Bu terkipler adeta “yeşil salata, kırmızı turp, kuduz köpek, uyuz kedi” gibi meşhurdur.

Bizde de:

- Kanında çifitlik mi var?

Suali “ne kadar hainsin!” manasına geldiği gibi “Yahudi misin be mübarek?” suali de para verirken eli titreyenlerin cimriliklerine telmih sayılır.

Dünyanın bütün Yahudi hikayeleri, pislik, cimrilik, ürkeklik, muziplik ve hainlik gibi en sefil tabiatları ve ihtirasları bu kavme isnat eder.

Ben burada geçmişi muhakeme edecek değilim. Esasen tarih bana çok şey söylemez. Yalnız kendi gördüğüm dünyada, kendi müşahede hudutlarımın içinde kalan vakıalara göre bir hüküm vermek icap ederse büsbütün başka bir manzara karşısında kaldığımı söylemeye mecburum. Ne buyurursunuz ki, bugünkü felsefenin ve riyaziyenin en büyük kafaları Yahudi’dir; bugünkü musikinin ve bir çok güzel sanat şubelerinin en önde gidenleri Yahudi’dir.

Almanya’da Hitlerin kırbaçladığı ve haşladığı Yahudiler mi haindirler? Almanya’da mallarına boykot ilan edilen Yahudiler mi para canlısıdır? Geriye başımı çevirmek istemediğim için tarihteki Yahudi katliamlarından bahsetmek istemiyorum. Her yerde itilen, sömürülen, ezilen, hırpalanan, tartaklanan Yahudi’nin suçu nedir? Korkak değil, herkesi korkutan, cimri değil, malı elinden alınan, hain değil, her devirde hıyanete uğrayan bu kavim, niçin umumi ve beşeri kinin hedefi olmaktan kurtulamamıştır? Çünkü Yahudi en “beynelmilel” insan tipidir. Almanya’da Alman ve Fransa’da Fransız olarak iki Yahudi birbiriyle harp edebilir. Yirminci asır kafası, yalnız “millet” mefhumunu kavrayabiliyor, henüz “insanlık” mefhumunu idrak etmiş değildir. Bu, cemiyetle tabiatın kavgasıdır. Her yirminci asır adamı cemiyetin kendisine vurduğu milliyet damgasını beşeri hüviyetinin üstünde taşımak istiyor. Bunun için her milletin bünyesine intibak edecek kadar beynelmilel bir cümle asabiyeyi haiz olan Yahudiler, hiçbir milliyet çerçevesi içine sığamıyorlar. Dünya onlara soruyor: “Kimdensin?” ve “hepinizdenim” cevabına tahammül etmiyor.

Milliyet ve beşeriyet duygularının çarpışmasına kurban giden Musevi, halbuki, en insani kavmin oğludur. Fakat, ne yaparsınız ki, her dilden konuşan, her telden saz çalan, her milletin yüzüne gülen bu cihanşümül insan tipi, içinde yaşadığımız azgın milliyet asrında her millette soğuk ve yabancı görünüyor.

Yahudi'nin suçu ne midir? Sadece insan olmaktan başka hiçbir şey değil!

* P. Safa, "Yahudinin Suçu Ne?..", *Yedigün*, C. 1, Nu: 5, 12 Nisan 1933, s. 3.

DİLİMİZE İFTİRA EDENLER *

Bundan on dört sene evvel bir ecnebi, Vakit Gazetesi baş muharririne demişti ki: “Türkçe öğreniyorum. Diliniz kolay ve güzel. İlerletmek için Türklerle konuşmak istiyorum; fakat kime bir şey sorsam bana hep Fransızca cevap veriyor!”.

Bu kötü huyumuz on dört seneden beri değişmiş midir? Çok değil. Belki de hiç. Memleketimizde bulunan ecnebilerle Fransızca konuşmak modası hala yaşıyor. Bunu bir meziyet telakki eden züppenin mantığı nedir? Bir ecnebi dili bilmekle övünmek. Vakıa bu iftihar edilmeyecek bir şey değildir; fakat bu züppelerin çoğu yalnız ecnebi dili bilmekle değil Türkçe’yi fakir ve hakir görmekte de övünürler. İçlerinde münevverlerimiz de vardır.

Bunların arasında, hala dilimizin berbatlığı, gramerimizin bozukluğu, İstanbul sokaklarının çamuru ve kaldırımlarının bozukluğu kadar muhakkaktır.

Ben Türkçe’yi çok müdafaa ettim ve bu mevzuda çok yazı yazdım. Bazı Türk münevverleri arasında bile bu insafsızca hükmü giyen Türkçe, mazlum bir dildir; onu bu mahkumiyetten kurtarmak ve beraat ettirmek için, bugün de, lazım geldiği kadar çalışmıyoruz.

Bozuk düşünceler şunlardır:

1- Türk lügati fakirdir, kelimesi azdır, onların da yarından fazlası Arapçadır, Acemcedir.

2- Türk grameri iyi tedvin edilmemiştir, çünkü edilemez. Çünkü Türkçe mazbut bir dil değildir.

3- Türkçe nahvi, mürekkep, mücerrit fikirleri edz edebilmekten acizdir.

Bu düşüncede olanlar, Voltaire veya Goethe’den bir sahife okurken hayran hayran:

Ah, Monşer ! Ne lisan, ne lisan! Gel de şimdi sen bunu Türkçe söyle, Türkçe yaz! Demekten kendilerini alamazlar.

Bu sakat fikirleri ezmek ve gebertmek için çok söylediğimiz ve bundan sonra da tekrar etmekten yorulmayacağımız şeyler de şunlardır:

1- Türk lügati fakir değildir. Şimdi yaptığımız gibi buna kullanmadığımız öz Türkçe sözlerini de ilave ettikçe zenginleşecektir. Arap ve Acem kelimelerine gelince, hangi dilde yabancı öz yoktur? Almanca’nın ve İngilizce’nin yarından fazlası Fransızca’dan

ve yabancı dillerden alınma kelimelerdir. Biz elden geldiği kadar dilimizi tasfiye edeceğiz; fakat geride kalacak yabancı kelimeler yüzümüzü kızartmaz, çünkü her dilde, bu kadarı hatta fazlası vardır.

2- Türk dili dünyanın en mazbut dilidir, gramer de en mükemmel gramerdir. Gayri kıyasi fiilleri, harfi tarifleri olmayan ve müstesnaları pek az olan dil, hemen yalnız Türkçe'dir. Sigalarının zenginliği ise hudutsuzdur. Bir çoklarının en büyük dillerde karşılığı yoktur ve tercümeleri mümkün değildir.

3- Türk nahvi aslından çok sadedir; fakat bu sadelik mürekkep fikirlerin edasını kolaylaştırır, ince ve zeki bir sadeliktir. Bununla beraber Türk nahvi, Hint-Avrupa dillerinin karışık edasını almaya da müsteittir. Mesela Kamil Paşanın Hatıratında Osmanlı Türkçe'si nahvinin aldığı karışık ve dolambaçlı, fakat gayet vazih ve parlak şekli bunun ispatıdır; misaller bundan ibaret de değildir.

Tahsilini Avrupa'da yapmış bir Türk münevveri bana diyordu ki:

- Fikret'i anlamıyorum. Kabahat ben de mi? Kullandığı kelimelerin yarıdan fazlası Arapça ve Acemce!

Ona dedim ki:

- Siz Yunus Emre'yi de anlamazsınız. Çünkü onun kullandığı kelimelerin yarıdan fazlası da manalarını bilmediğiniz öz Türkçe sözlerdir.

- Kabahat kimde?

- Sizde ki, ne öz Türkçe'yi ne de Osmanlıca'yı öğrenmişsiniz. Dilinize ne kabahat buluyorsunuz?

Sustu, fakat içinden beni tasdik eder mi? Hiç ummam!

* P. Safa, "Dilimize İftira Edenler", *Yedigün*, C. 1, Nu: 19 Nisan 1933, s. 3,4.

VALLAHİ BU BÖYLEDİR *

Bize en çok yalan söyleyen, bizi en çok aldatan bir söz vardır, bir tek söz:

“İstidat” dediğimiz şey.

Buna o kadar çok inanmışızdır ve o kadar çok eminizdir ki, hep birden şöyle düşünürüz: İnsanlardan bir kısmı ruhlarında “istidatlı” denen bir sermaye ile dünyaya gelirler; diğer bir kısım insanların ruhları da çırılçıplak doğar, bundan mahrumdurlar. Birinciler, ne olursa olsun, muvaffakiyet kazanacaklardır; ikincilerse ne yaparlarsa yapsınlar, emekleri boşa gidecektir. “Elde istidat olunca kar kendin göster!” fikri bütün muvaffakiyetleri anadan doğma bir kabiliyete mal ediyor ve çalışmanın verebileceği bütün yemişleri hamken, daldan koparıp atıyor.

İstidat hakkındaki bu inanışımız, yanlış olduğu kadar da hain bir düşüncedir ve nice güzel emekleri felce uğratmıştır.

Efendim, şüphesiz dünyaya gelirken beraberimizde irsi bazı kabiliyetler getiririz: Nitekim vücutça da bazı insanlar gürbüz, bazıları da cılız doğarlar; fakat herkesin bir vücudu olduğu gibi herkesin bir istidadı da vardır. Bundan başka vücutça kuvvetli doğan adam, bu tabii servetin kadrini bilmediği takdirde nasıl çökerse, istidadı fazla olan adam da bu sermayeyi işletmesini bilmediği takdirde iflas eder. Halbuki vücutça zayıf bir adam, yahut istidadı kıt adam, bedeni ve ruhi sermayesi ne kadar az olursa olsun, bunu iyi işletebildiği takdirde gürbüz ve istidatlı adamın hizasına varabilir. Demek ki her şeyden önce istidatsız adam yoktur, istidadı az veya çok adam vardır. Sonra mesele istidatın derecesinde değil, inkişaf tarzındadır. “Elde istidat olunca kar kendini gösterir.” Değil, göstermez efendim. Nitekim ticaretle de yalnız sermaye kafi değildir. Emek de lazımdır. Bundan başka, Rokfeller veya Karneci gibi daima emek timsali olarak tanıtılan adamların hayatı da göstermiştir ki sermayenin azlığı da ehemmiyetsiz bir şeydir ve bir kuruşla bir milyon lira doğurtmak mümkündür.

“Bu adamın hiçbir işe kabiliyeti yok, hiçbir işe istidadı yok!” sözüne hepimiz ne çok inanırız. İftiradır halbuki, halis iftira.

Ben daha ileriye gideceğim ve en korkak, en aptal berber çırağına diyeceğim ki: “Arkadaş sözüme inan ve sözüme inanırsan bir Napolyon olabilirsin! Vakit de geçmiş değildir.” Keza, azizim şoför muavini, sen de bir Edison olabilirsin! Kapımın önünü

süpüren çöpçü! dünyanın en zengin adamı olmaya ne manidir sanıyorsun? Sana kafirlerden birkaç şahit getireyim. Arada bir çok iyi düşünen Allain isminde bir Fransız muharririne göre “insan her istediği şeye maliktir” ve okur yazarlar arasında çok tanınan Shakespeare isminde başka bir muharrire göre de “hiçbir insan varlığındaki imkanların hududuna varmış değildir” Bu ne demektir bilir misin? Şu demektir ki her insan, ey berber çırağı sen ve ey çöpçü sen, yükselebildiğiniz kadar yükselebilirsiniz de gene başınızın üstünde erişebileceğiniz yükseklikler kalır.

Ah korkarım ki bu satırları okuyan bir küfeci, bir kundura boyacısı, bir uşak veya garson varsa bana inanmayacaklardır. Karlı havalarda sırtlarındaki ağır yükü dik ve kayak bir yokuştan çıkarırken, fırçalarını pis ve çamurlu bir kunduraya sürterken, efendilerine bir paket cigara almaya giderken, yemek taşıırken belki bu sözümü hatırlayacaklardır ve acı acı güleceklerdir: “Ben mi Napolyon olabilirim, ben mi milyoner olabilirim?” diyeceklerdir; zira belki Napolyon’un veya Edison’un kim olduğunu da bilmezler. Haydi bunun o kadar ehemmiyeti yok; fakat şuna emindirler ki, ah kendilerinde o akıl yoktur, o yükseltici şey, o hassa, o istidat yoktur, olsaydı yük taşırlar mıydı, kundura boyarlar mıydı, başkalarına kaba hizmet ederler miydi?

Fakat ben onlara ve size ey genç arkadaş ve sana ey adam, kim olursan ol ve kim olursanız olunuz, sana, size ve hepimize derim ki, yahu vallahi bu böyledir, inanınız. Sizde olmayan şey istidat değil, bu imandır. Sözüme inanın, yetişir!

* P. Safa, “*Vallahi Bu Böyledir*”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 7, 26 Nisan 1933, s. 3.

KARPUZ ve ELMAS!.. *

Bir mizah gazetemizde yan yana iki karikatür gördüm: Bir tanesinde halk, İstanbul'a gelen bir sinema artistini, vapurdan inerken canını kurtaran bir kahraman, bir havari karşılar gibi rıhtımı hınca hınç doldurarak istikbal ediyor. Ortalık mahşer. Bütün İstanbul rıhtımda.

Yanıdaki resim de şu: Bir ecnebi alimi elinde bavullarla trenden iniyor. Fakat garın rıhtımında bir kişi bile yok; zavallının istikbalcisi, derin bir sessizliktir ve derin bir boşluk!

Bu tezat, insanda, gülme hevesiyle beraber hudutsuz bir teessüf duygusu da uyandırabilir ve belki de karikatüristin hedefi, daha ziyade hassasiyetimizin bu ikinci şeklidir.

Hemen ilave edeyim ki Avrupa'da ve en medeni memleket olan Fransa'da da manzara aynıymış: En büyük Fransız şairlerinden Paul Claudel ve hanende Maurice Chavalier sırtı sıra Amerika'dan Paris'e dönmüşler. Sinema hanendesini karşılayan ahali, gene böyle binlerce kişi imiş, fakat şairi dostlarından başka halktan hiç kimse istikbal etmemiş.

Doğrusunu isterseniz, ben bu iki manzarayı ne gülünç, ne de hazin buluyorum; sadece pek tabii addediyorum. Hem de basit bir sebeple: Adi ve bayağı şey ucuzdur, alıcısı çoktur; iyi ve değerli şey pahalıdır, alıcısı azdır. Neden karpuz sergilerindeki kalabalıklara ve mücevherat mağazalarındaki tenhaliğe gülmüyor veya acımıyoruz? Neden birini de öteki derecesinde tabii buluyoruz? Biliyoruz ki bayağılık ve ucuzluk rağbeti celbeder; değerli ve pahalı şey ekalliyetin malıdır.

Maurice Chevalier'nin kantolarını bütün kundura boyacıları kolayca anlıyorlar ve seviyorlar; onlar da bu basit ve şen havaları anlayabilecek kadar bir musiki terbiyesi ve sermayesi var; fakat büyük bir şairi anlamak için , bazen hatta ekseriya , esaslı bir felsefe ve manevi ilimler kültürü, ince metinler arasındaki muammaları halletmeye alışmış bir zihin melekesi, kuvvetli bir manevi sermaye, şart.

Marifet iltifata tabidir.

Müşterisiz matah zayıdır.

Beytindeki hakikat şüpheli bir şeydir ve sık sık muayene edilmeye muhtaçtır: Marifet şüphesiz iltifata tabidir; fakat nasıl marifet ve kimin iltifatı? Bu dünyada sayılı birkaç kişi tarafından anlaşıldığı ve beğenildiği söylenen Einstein, marifet göstermek için mahalle bekçisinden iltifat beklemiş midir? Halk arasında izafiyet nazariyesinin kaç müşterisi vardır? Büyük marifetin ve büyük sanatın beklediği iltifat, müşterinin sayısıyla ölçülmez.

Burada da keyfiyete ait bir kıymeti hep kemiyette aramak hatasına düşüyoruz. Belki de kaide olarak denebilir ki matahın kıymeti arttıkça müşterinin sayısı azalır, fakat seviyesi yükselir!

Bence bir sinema artistini karşılayan o kuru kalabalık, bir alimi de istikbal etseydi felaket olurdu: Karpuzla elmas arasındaki zevki anlamayacak bir dereceye düştüğümüze hükmederim.

Hayır. Bırakınız ahali maçta galip gelen bir oyuncuyu başının üstünde taşısin; hatta otomobilini bile omuzları üstüne alsın; avazı çıktığı kadar “yaşsa” diye bağırınsın; fakat büyük bir sanatkarın etrafını çeviren, yalnız dostlarından ve birkaç anlayandan ibaret olsun. Basit şeyin kemmi kıymetiyle mürekkep ve ulvi olan şeyin keyfi kıymeti arasındaki fark, esasen ebedidir: İyilik ve azlık her şeyde müteradif gibidir.

* P. Safa, “Karpuz ve Elmas”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 8, 3 Mayıs 1933, s.3.

BİR ABİDENİN İNTİHARI!.. *

Taksimdeki Zafer Abidesinden hiç kimse memnun değil: Ne halk ne de İsmail Hakkı ve Namık İsmail beyler gibi ilk önce bu allı yeşilli Eyüp oyuncağına hararetle rey verdikleri halde, sonradan Milliyet Gazetesinde vicdan azabı duyduklarını ilan eden sanatkarlar... Hatta abide de kendi kendisinden memnun değil; çünkü öfkesinden olacak, yer yer çatlıyor!

Gariptir ki bu soğuk taş yığını için bilmem kaç yüz bin lira alan Sinyor Kanonika da yaptığı işten memnun değil. Çünkü abideyi tashih etmek ve genişletmek istiyormuş.

Hayır. Biz baştan başa kusur olan bu abideyi değil, sanat hakkındaki anlayışımızı tashih etmek ve genişletmek mecburiyetindeyiz.

İnsan, ayağını bir kunduracıya uzatır, ölçüsünü aldırır, glase veya rugan bir ayakkabı ısmarlar. Bunda şaşıracak bir şey yoktur. Çünkü üç buudu ve kendisine göre bir hacmi olan ayak gibi bir madde ölçüye gelir, fakat bir milletin istiklal destanı, zafer heyecanı ayak gibi ölçülebilen bir madde midir ve uzunluğu, yüksekliği, eni kaç santimdir ki bunu İtalya'dan çağırdığımız bir sanatkara ısmarladık?

Hepimiz biliriz ki hissetmeden sanat eseri yapılamaz. Sinyor Kanonikanın İstiklal cengiyle, milli mücadele zaferiyle ne alakası olmuştur ki ondan milli bir hassasiyetin en büyük ifadesini bekledik? Sakarya'da bu Sinyorun babası mı şehit şehit düşmüştür, oğlu mu? Sırtında cephe taşıyan Türk köylü kadını bu Sinyorun nesidir, anası mı, kız kardeşi mi? Mütarekede işgal kuvvetlerinin işkenceleri altında inleyen sanatkar, Mimar Sinan'ın torunları değildir de, bu İtalyan mıdır? Her malımız yerli olacak da, vicdanımızı Avrupa'dan mı getireceğiz? Milli benliğimiz Avrupa'nın hangi tezgahında imal ediliyor? Türk sanatkarları dururken Avrupalıya müracaat etmek, takma saç gibi göğsümüzün içine iğreti bir kalp oturtmak demektir. Bunlar öyle kaba ve basit hakikatlerdir ki yarım liralık bir estetik kitabının sayfelerinden öğrenmek kabilden bize yüz binlerce liraya mal oldu.

Şimdi, Sinyor Kanonikanın teklifine göre, bu abide parçalanacak, bayrak tutan askerler birkaç adım öne alınacak, üstüne bir tak kurulacak ve ta tepesine de bir hilal kondurulacakmış. Belediye tarafından gönderilen fenni bir heyet vaktiyle abidenin çürük yapıldığını görmüştü sanırım.

Aradan birkaç sene geçmeden, asırlarca yaşamış ihtiyar Çemberlitaş gibi zaman zaman tamir, tashih, tadil isteyen bu hasta abide, bir kudret timsali olmaktan çok uzaktır.

O kadar uzaktır ki en büyük zafer destanımızı hicveden bu karikatür bile gülünç varlığına tahammül edemiyor da yer yer çatlıyor, her gün bir az daha yıkılıyor ve her gün, azar azar intihar ediyor!

* P. Safa, “*Bir Abidenin İntiharı!..*”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 9, 10 Mayıs 1933, s. 3.

AŞK ve TABANCA *

Bizde de aşk cinayetleri çoğalmaya başladı ve geçenlerde, üç gün içinde iki erkek sevgililerini öldürdü. Bu Avrupai ilanı aşk usulünün bizde de moda olması, garba doğru çok hızlı gittiğimizin delillerinden biridir, fakat en kötüsü.

Avrupa'da jüri heyetleri, aşk ihtirası yüzünden yapılan cinayetleri ekseriya affederler; bunun için, orada sevgilisine, çiçek yerine kurşun atanlar çoğalmıştır. Eğer ihtiras, bir cinayeti mazur gösterecek sebep telakki edilirse dünyanın bütün canileri masumdurlar. Para için, yahut içki yüzünden yapılan cinayetler de mi affedilmelidir? Çünkü bütün diğerleri gibi bu iki sebep de en büyük ihtiraslardandır. Vatani duygularda bazı cinayetlere sebep olmuştur. Roma'yı ailesinden daha çok seven Horace kız kardeşini öldürmedi mi? Pençap şehrini kız kardeşinden daha fazla seven Eşber, Sumru'yu asmadı mı? Bütün cinayetler bir ihtiras mahsülüdür, yalnız delilik müstesna. Belki o da mahiyetini bilmediğimiz bir ihtirastır; fakat izah edemediğimiz bir mücrim şuuru affediyoruz.

Bence bunu bile affetmemek lazımdır; çünkü her ihtiras deliliğe giden bir yoldur ve en şuurlu cinayetlerin bile yarım saniye sürüp geçen bir cinnet nöbeti içinde yapılp yapılmadığını bilemeyiz.

Aşk yüzünden cinayet yapanlara acıyoruz. Fakat yeryüzünün bütün canileri merhamete aynı derecede muhtaçtırlar. Kim büyük bir mecburiyet olmadan silaha sarılmıştır?

Açlık, sarhoşluk, delilik, sevda çekicilik birbirlerinden daha az kuvvetli birer amil midirler? Bütün caniler, hastalıkları veya ihtirasları tarafından aldatılan, tuzağa düşürülen birer masumdurlar. Hepsine acırız. Fakat kendimize acımaya da mecburuz. Biz, yani adam öldürmeyenler ki ekseriyeti teşkil ediyoruz, bu masum akalliyetin pençesinden kurtulmak ve aramızda bu kanlı işe istidadı olanların da gözlerini yıldırma için onları feda etmeye mecburuz. Hatta ben öyle düşünüyorum ki, vazı kanunların bir az merhametleri olmasaydı ortada cinayetten eser kalmazdı. Yani, her öldüren adam, mutlak surette öldürülseydi... İster cinayeti tehevüren, ister taammülen, ister aşk, ister delilik yüzünden yapmış olsun.

Cemiyetle tabiat arasındaki fark buradan geliyor.

Tabiat acımaz. Bütün mevcudat arasındaki ahenk ve inzıbat, bu müsamahasızlığın eseridir. Sevda gözünüzü bürümüştür. Öfkeliniz veya delisiniz diyerek bir aslanın üstüne

saldırınız. Bakalım; aşkınızı, tehevürünüzü veya cinnetinizi esbabı muhaffefeden addederek sizi mazur görür mü ve parçalayacağı yerde parmağınızı ısırarak iktifa eder mi dersiniz?

Hayır. Aşk ve tabanca arasındaki dostluğu affetmemek lazımdır. Bunlar çok tehlikeli müttefiklerdir. Fert arasındaki aşk cinayetlerinin milletler arasına da sirayet ettiğini bir düşününüz? Farz ediniz ki bir millet, en sevdiği diğer millet üzerine ansızın bombalar ve boğucu gazlar yağdırarak canına okuyor. Bu aşıkane cinayeti de mazur mu göreceğiz?

Bunun için jüri heyetlerine pek taraftar değilim ve bizde buna benzer bir adalet hakemi olmamasını lehimize bir kıymet olarak kabul ediyorum. Adaleti merhametin zıddı sanmaktan ileri gelen bu jüri müsamahaları, bence, zulümden daha zalimdirler.

Adalet merhametin kendisidir; fakat gözyaşlarını bir tek madde üzerine akıtan küçük bir merhamet değil, her tarafı düşünen büyük ve şümüllü bir merhamet.

* P. Safa, “Aşk ve Tabanca”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 10, 17 Mayıs 1933, s. 3.

BİR BERBER ÇIRAĞINA CEVAP *

İki çırak bir dükkanda çalışıyormuşsunuz. Arkadaşınız Simyon beş kuruş koymuş, beş de siz, bir Yedigün almışsınız. İlk sayfadaki “Vallahi bu böyledir” isimli yazımı “kana kana okudum, diyorsunuz, hem de kaç kere; okudukça kuvvet aldım. Yirmi senedir, üst üste içimde istif edilen acılar gene bana vız geldi. Kaleme yapıştım, işte anlatıyorum.”

Bu satırlarla başlayan mektubunuz, bana bir roman ilham edecek kadar tesirli didişmelerle dolu hayatınızın güzel bir hülasasıdır. Berber çırağıyla ve karlı havalarda su tenekeleri taşımakla, yazın bağlarda ustanıza ot toplamakla başlayan bu hayat, orta tahsilden geçtiğiniz halde, bugün gene berber çıraklığında karar kılmanızla neticelenmiş. Fakat bu netice şüphesiz muvakkattir ve cidden güzel yazılmış olan mektubunuzun satır aralıklarından istikbalinizi görür gibi oluyorum, size müjdelemek istiyorum ki en alt basamaklarında bulunduğunuz bu baş döndürücü, hayat merdivenlerinin üstlerine çıkmaya muktedirsiniz. Eğer mektubunuzun neşredilmemesini istemeseydiniz, belki Yedigün okuyucularından pek çoğu da sizin büyük bir istikbale namzet olduğunuzu benim gibi anlayacaklardı. Fakat, müsaade ediniz, mektubunuzu neşretmemekle beraber, bazı muharrirlerin yaptıkları gibi, muhayyel bir okuyucuya hitap etmediğimi ispat için adresinizi buraya açıkça yazayım: Kadıköy Haydarpaşa Rıhtım caddesi, 74 numaralı perukar salonundan “H.” İmzasıyla bu mektubu gönderiyorsunuz.

Ben “vallahi bu böyledir” serlevhalı yazımda istidatsız insan olmadığını ve kapımı süpüren çöpçü de dahil olduğu halde herkesin bir Napoleon, bir Edison bir Rockefeller olabileceğini yazmıştım ve imkanların namütenahiliği fikri üstünde ısrar etmiştim. Siz bu mektubunuzun sonunda diyorsunuz ki:

“Bu sözlerinize acı acı gülmedim. Derin derin düşündüm. Düşündüm de insan sarsılmıyor, vücut yıpranıyor, dedim, ekserimiz bu yüzden muvaffak olamıyoruz. Vallahi, bu da böyledir efendim.”

Muhterem berber çırağı! Size tekrar Avrupalılardan ve Amerikalılardan misal getirmeyeceğim. Aramızdakilere bir bakalım. İstanbul’da bir zengin vardır ki Tepebaşı’nda, Taksim’de büyük bahçelere, barlara ve lokantalara sahiptir. Bu adam vaktiyle meteliksiz bir garsonmuş ve kendisi bana hayatını anlatırken dedi ki: “Ben kırk beş yaşına kadar palto giymedim.” Soğuğa ehemmiyet vermediği için değil, palto alacak parası olmadığı için. Bu adam, şimdi yanında çalışan yüzlerce garsona ekmek yediriyor ve her kış palto giydiriyor!

Muhterem berber ırağı! Bir de Şimdi sizin bulunduğunuz meslekten misal getireyim. Gene İstanbul'da bugün meşhur bir kadın berberi vardır ve üç yıl içinde elindeki makastan yüz bin lira çıkarmıştır. Bu adam da, mütareke senelerinde, Beyoğlu'nda ıracmıŐ, sonra ufak bir odada kendi başına berberlik etmeye başlamış, makasını komşu berberden ödünç alacak kadar alat ve edevattan mahrummuŐ. Fakat Şimdi elmastan da kıymetli bir makası vardır...

Delikanlı! Bu misaller pek çoktur ve hepsi de doğrudur. Sana yalnız karar vermek düşer.

Gayeni tayin et! Ya para, ya bilgi, hangisini istiyorsun? Düşün. Güzel yazı yazdığına göre, yarın senin şahsında bütün bir ilim adamını, yahut sanatkarı selamlayabiliriz. Bu senin elindedir. Dünyanın her yerinde ekmekten daha ucuz bir Şey vardır: Öğrenmek. Bütün umumi kütüphaneler bedava kitaplarını açmışlar, seni bekliyorlar. "Vaktim ve dermanım yok!" deme. İstersen yaratırsın, buna yüzde yüz emin ol. Sana yardım da vadediyorum. Beni, Cumhuriyet yahut Yedigün gazetesinde ara, bul. Fakat aramazsan bulamazsın, kendi irade kaynaklarından kendi kudretini fiŐkırtarak, tek başına yükselebilir e bir gün bu memleketin alnından öpeceği değerli adamlardan biri olabilirsen, hiç değilse o vakit beni ara, beni bul, o zaman berber ıraclarına örnek olarak göstereceğim, daha büyük bir imanla tekrar edeyim ve diyeyim ki: "Vallahi, vallahi bu böyledir !".

* P. Safa, "Bir Berber ırağına Cevap", *Yedigün*, C. 1, Nu: 11, 24 Mayıs 1933, s. 3.

TRAMVAYDA KADINLAR *

Tanıdıklarımın biri anlatıyordu:

- Tramvayda ayakta kalan bir kadına yer verir misiniz? Dün, bu sadece bir muaşeret meselesi idi, fakat bugün içtimai bir dava oldu. Kadınların bizim hizamızda bulduklarını iddia ettikleri bir devirde belki de ceza olarak onları ayakta bırakmak isteyen erkekler çoğalıyor. Ne ise... Benim geçen gün başıma küçük ve tuhaf bir vaka geldi. Tramvaya bir kadın ile bir erkek binmişti. Karı kocaya benziyorlardı. Ayağa kalktım ve kadına yer verdim. Fakat, ne dersiniz, kadın bana teşekkür ettikten sonra kocasına döndü: “Sen otur” dedi ve erkek tramvay halkının gülüşmeleri arasında, benim yerime geçip oturdu: Şimdi bu kadına kızmak benim hakkım mıdır, değil midir?

Evvele, dedim, meseleyi aslına irca edelim: Tramvayda kadına yer vermek lazım mıdır? Eğer bu ikramın saiki “zayıflara merhamet” gibi insani bir şey değilse nedir? Ve eğer böyle ise niçin her kadın zayıf ve acizdir? Bu davayı umumi çerçevesinden çıkararak ferdiyetinizin şartları içinde düşünmelisiniz. Farz edelim ki orta yaşlı bir insansınız ve bünyeye pek sağlam değilsiniz. O gün çok yorulmuşsunuz ve hastalık nöbetini andıran bir kırıklık içinde, tramvayda oturuyorsunuz. Ayakta genç bir kadın var: Uzvi yükünü hissetmeden taşıyacak suretle kuvvetli ve dinç vücudundan, dik şakuli ve gergin kalçalarından, gürbüz ve uzun bacaklarından hayat ve sıhhat akıyor. Bu kadın himayenize muhtaç değildir. Belki aksini istemeye hakkınız var. Sizin gibiler ayakta iken bu hanımlar yerlerini sizlere bırakmalıdırlar. Fakat yorgun ve ihtiyar bir kadına karşı vaziyetiniz aynı değildir. Hemen yerinizi ona verebilirsiniz. Yorgun ve ihtiyar bir erkeğe karşı, keza. Demek himayenize muhtaç insanda aradığınız şey sizin vaziyetinize göre ondaki ihtiyacın derecesidir ve bu ihtiyacın cinsiyetle alakası yoktur: İstirahat arzusu erkek ve kadın dinlemez. Yorgun bacaklar her iki cinste de aynı ıztırabı çekerler. Demek tramvayda yer verme ikramının esası kadına değil, zaafa ve acze hürmettir. Bu zaaf ve aciz hangi cinste olursa olsun. Zaif bir erkek herhalde, kuvvetli bir kadından ziyade ikramınıza layıktır. Bunun için, verdiğiniz yeri kocasına terk eden anıma kızmamalısınız, halkın gülüşü de yerinde değildir.

Ben o kadının hareketini çok beğendim. Sizin ikramınız, bazen merhametinizden ziyade nazik görünmek ihtiyacından doğabilir. Şahsiyetinizin reklamına benzeyen bu

fedakarlığınızda hasis amiller bulmak da mümkündür; fakat erkeğe yer veren kadının hareketinde samimi bir şefkatten başka tesirler aramak mümkün değildir.

Bu sözleri dinleyen tanıdığım bana hak verdi ve biraz düşündükten sonra o erkeğin kadından fazla yorgun görüldüğünü hatırladı.

Şüphesiz, dedim, kadınların çoğu gezmek için, erkeklerin hemen hepsi çalışmak için sokakta bulunurlar. Tramvayda erkeklerin kadınlardan fazla yorgun bulunmaları ihtimali daha çoktur. Fakat illaki, tramvaylarda yer vermek ananesini muhafaza etmek ve bu küçük fedakarlığımızı yalnız kadınlara hasretmek istiyorsak çaya, randevusuna veya sinemaya giden genç kadınla, çalışmaya giden işçi kadını ve hastasına giden yaşlı kadını birbirinden ayırmasını bilelim. Tramvayda yaşlı veya işçi bir kadın ayakta durduğu vakit bütün erkekler kalkıp yerlerini teklif etmelidirler. Eğlencesine giden hanımlara gelince... Onlardan da tramvayda oturanları varsa yerlerini yaşlı erkeklere terk etmelerini istemeliyiz. Cinslerin fevkinde adil bir muaşeret bunu emreder.

* P. Safa, “*Tramvayda Kadınlar*”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 12, 31 Mayıs 1933, s. 3.

HİTLER BİR BOYACI İDİ!.. *

Gecikmeden haber vermek isterim ki bu sayfada kendisiyle muhabere ettiğim berber çırağı beni aradı, buldu, konuştu ve konuşacağız: Onun için bütün bir hayat, benim için de bir psikoloji tecrübesi olan bu temastan çıkabilecek terbiyevi neticeler üzerinde yeniden tahminlerde bulunmaya devam etmektense, en son sözü dinamik hayata bırakarak gene umumi fikirlere dönüyorum.

İnsan ruhu toprak gibidir: İçinde böcek ve yılan, çiçek ve gıda, zehirli ve şifalı her türlü nebatlar elmasa ve inciye kadar her çeşit madenler, gelişmek, büyümek, serpilmek ve gelişmek için muhtaç oldukları bütün şartları bulurlar. Mesele kendi ruhumuzun çiftçisi ve bahçıvanı olabilmekten ibarettir. Bu mukayese adi olduğu nispette doğrudur.

Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar dendiği gibi her insanın ruhunda taşıdığı imkanların tohumları arasında da mutlaka bir kahraman, bir mucit, bir kaşif, velhasıl bir dahi uyuduğunu söylemek asla mübağala olmaz. Hele öyle bir asırdayız ki büyük insan kalabalıklarını idare eden kafaların illaki yüksek bir mektep mezunu, illaki büyük bir sermaye sahibi, illaki mükemmel bir muhitin mahsulü olması lazım gelmediğini ispat eden misaller pek zengindir. Mesela, işte altmış bu kadar milyon Almanın başına geçen Hitler o misallerden biridir: Yüksek bir mektep mezunu değildir, çünkü vaktiyle bir boyacı idi; büyük bir sermaye sahibi değildir, çünkü vaktiyle bir boyacı idi; mükemmel bir muhitin mahsulü değildir, çünkü vaktiyle bir boyacı idi.

İnsanın geçtiği kıyıların biçimini alan bir nehre benzediğini Tolstoy ile beraber söyleyenler bana şunu da söyleyeceklerdir ki herkeste bulunduğunu iddia ettiğim istidada yaratıcı bir şekil verilebilmesi için muhitin kalıbı lazımdır. Bu olmadıkça berber çırağından veya boyacıdan Edison veya Ford çıkarmak mümkün değildir.

Pek güzel. Muhitin bir şey hatta her şey olduğunu inkar edecek değilim. Fakat, o halde, muhit hakkındaki telakkilerimizi bir az daha genişletmek teklifinde bulunacağım: Çok, pek çok, hayat kadar genişletmek. Yani şu iddiayı ileri süreceğim ki her insan bu dünyaya bir istidat sahibi olarak geldiği gibi, ne kadar ufak ve dar bir inkişaf sahasında kalırsa kalsın muhitini alabildiğine geniş farz edebilir. Zira benim muhitten anladığım şey basit değilse de pek sadedir, yani muhit denilen şey hayattır, hayattır, hayat.

Ve hayat dediğimiz mektep, kimin için ve nerede yoktur ki? Sorarım, ölülerden başka hangi diri kim bu muhitten ve bu mektepten mahrumdur. “İstidadı var, muhiti yok”

sözü de yanlıştır. İstidat dediğimiz şeyin tohumu her ne mikyasta olursa olsun yaşama istidadından başka bir şey değildir ve hızı, hamlesi nispetinde kendisine biyolojik ve sosyal muhiti, yani hayat şartlarını alabildiğine genişletmeye muktedirdir. “At var, meydan yok” sözü gülünçtür. Dünyadan daha büyük meydan olur mu? Havada giderken uçacak yer bulamadığından şikayet eden serçenin veya kartalın gözleri perdelidir.

At da vardır, meydan da.

Doymaz beşer dedikleri kuş

Ve bu kuşun kanatları sefaletle ızdıraptan başka bir şey değildir, mahrum olmadan malik olmaya imkan yoktur. Bana mirasyedileri gösterecek olursanız onların müstesna olduklarını değil hiçbir şeye malik olmadıklarını söylerim. Zira hakiki malikiyet, ancak mahrum ve muhtaç olduğumuz şeye kavuşmakla mümkündür.

* P. Safa, “Hitler Bir Boyacı idi”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 13, 7 Haziran 1933, s. 3.

AHMET HAŞİMİN ÖLÜMÜ *

Ahmet Haşimin ölümü şair Türkiye'yi çok sarstı: Büyük hatırasına ihtifaller yapılıyor; konferanslar veriliyor. Yedigünün de yeni sayısını ona hasredeceğini memnuniyetle haber vereyim.

Haşimsiz kalan edebiyat aleminin bu hassasiyeti, bizde, uyuşmuş sayılan edebi alakaların ne kadar canlı olduğunu gösterir. Vakıa edebi gruplar, teşekküller, sistemli, edebi faaliyetler yok; vakıa edebiyat dostları hazin bir cenaze alayında, matemli bir tesanüt içinde görünüyorlar; bu hazin alaylar, ihtifaller bitti mi, bir yandan ölünün mezarını, öte yandan da edebiyat muhitlerimizi büyük bir sükut kaplıyor. Fakat olsun. Bu demektir ki edebi iştiyaklar, buldukları fırsat ne kadar acı olursa olsun, bir tesanüde şekil verecek toplantı merkezine doğru çağlayanlar gibi akıyorlar. İnsan kalplerini birbirine bağlamak için matemden daha sağlam ve samimi bir rabıta bulunamaz.

İşte Ahmet Haşimin ruhunun kumanda ettiği büyük bir edebi cemiyete her nesilden, her fikir zümresinden insanlar koşa koşa geliyorlar, giriyorlar ve dağılmış sanılan edebiyat kalabalığının içtimai bir vahdet olduğunu ispat ediyorlar.

Hepimiz anlıyoruz ki çokluğumuz nispetinde bu matemi paylaşabiliriz ve Haşimin hatırasına uzun bir ömür temin edebiliriz. Kıymetli bir adamın bıraktığı boşluğu, ancak bütün bir edebiyat dünyasının insanları, bütün edebiyatçılar ve okuyucular doldurabilirler. Zira hepsinde o kıymetliden bir parça, hepsinde Haşimin tesirinden kalma bir parça vardır. Ancak bu parçaları ekleyerek, gidenin boşluğunu unutturacak bir teselli hayalini yaratmak mümkündür.

İtiraf edelim ki muhabbetlerimiz ve miskin alakalarımız, büyüklerimizi sağlıklarında, tahlil, tenkit ve tebcil edecek tarzda bir türlü yerlerinden kımıldanamıyorlar. Ancak ölüm gibi felaketin sillesi, uykuda bulunan dikkatleri uyandırıyor. Haşimin ölümünden sonra yazılan ve söylenen, yazılacak ve söylenecek olan şeylerin çoğunu hayatında iken ifade etmeye mecburduk. Nerelerde idik o zaman?

Haşim aramızda geziyordu, konuşuyordu, makale yazıyordu, şiir söylüyordu, kitap çıkarıyordu; bir küçük makale veya fikra hududunu geçmeyen yarım yamalak tenkitlerden başka Haşim için ne yaptık?

Her tebcilde o kadar çok geç kalıyoruz ki şükran duygularımızın muhatabı, giden adamın şuurunu olmak lazım gelirken, mezarların hissiz çukurlarına haykırmaktan başka elimizden bir şey gelmiyor. Ancak spiritüalist akidelerden medet umarak rahmetlini ruhunu baki farz etmek suretiyle, melun bir şüphenin sakatladığı aciz bir teselli bulabiliyoruz.

Fakat ya maazallah ölümlerden sonra da kayıtsızlığımızı muhafaza etseydik?..Ya bu kadarcığı da çok görseydik?..O vakit, her gün biraz daha yolcusu azalan bu çölden kuş uçmaz, kervan geçmez olurdu.

Yalnız Haşimin değil, herhangi bir büyüğümüzün kaybından alacağımız ilk ders, yaşayan gözlere, vuran bir kalbe, yazan bir ele karşı artık bu, kış günlerindeki yılan uyusukluğunu terk etmeye karar vermek olmalıdır.

Yeni nesillere de bakıyorum, herkes şiir, herkes hikaye ve roman yazıyor; okumak, başkalarını anlamak, hayatları ve eserleri hakkında etüt yapmak gayretinde olanları göremiyorum. Hakiki tenkit, ölen sevgililerin arkasından gözyaşı dökmekten ibaret kalmaz. Henüz bu romantik devreden çıkmış değiliz.

* P. Safa, “Ahmet Haşimin Ölümü”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 14, 14 Haziran 1933, s. 3.

HAŞİMİN DOSTLUĞU ve DÜŞMANLIĞI *

Ahmet Haşim yatağa düşünceye kadar insanların dostluğundan şüphe etti. En necip temayüllerin arkasında bile adi bir menfaat hesabı, gizlenen ve aldatan bir benliğin tuzağını araştırıyordu. Bunun için dostlarının bile kendisine ancak sıhhatli ve muzaffer olduğu günlerde gülümsediklerine ve cismin de, zekanın da hezimet günlerinde semtine kimsenin uğramayacağına zahipti. İşte bu sararıp soldurucu, bu dişleyip kemirici emniyetsizlik ve şüphedir ki onu, zaman zaman, bütün sevdiklerine karşı acı, yırtıcı, saldırgan, yaralayıcı bir öfkeyle teçhiz etmiştir.

O, yalnız dostlarının düşmanı idi. Fakat ne estetik bir kin! Ne de sanatkarane bir öfke! Ne tatlı ve sevimli bir düşmanlık! En müthiş ve en güzel hicivlerini hep dostları için söylemiştir. Bu hücumları arasında gayet kısa bir zaman için ona kızanlar bulunsa bile, ısırtıcı sözlerinin bedii kıymeti, hele Haşimin yaz günlerinde yıldırımlı bir gökyüzü gibi çabucak elektriği ve bulutları dağılan, yerini güneşe veren tatlı mizacı bu teessürleri tadile ve izaleye kafi gelirdi. Hatta, oklarına hedef olanlar arasında “Haşim’e gücenilmez!” sözü bir kaide hükmüne girmişti.

Nasıl gücenilebilirdi ki Haşimin kini, o harikulade muhayyilesini harekete getirmek ve sanatkar mizacını daima faaliyet halinde bulundurmak için bir münebbihten başka bir şey değildi. Hicvetmesi için kızması lazımdı; bu öfkeye amil olmak rolünü dostlarından başka kimden isteyebilirdi?

Bunu anlayan sevdikleri için Haşime gücenmek birinci sınıf bir ahmaklık olurdu.

Haşimin sevdiği ve alakadar olduğu insanlar hakkında söylediklerinin hepsini hatırlamak mümkün değildir. Hafızanın ihanetinden kurtarılabilenleri toplamak ve neşretmek için bazı teşebbüsler olduğunu biliyoruz. Ben bir ikisini şuracığa kaydediveriyim:

Ahmet Haşim, bir yatı ve bir otomobili olan Namık İsmail için: “Herif devlet gibi: Kuvyi bahriye ve berriyesi var” derdi.

İçkiyi seven Çallı İbrahim için: O bir cenin gibidir, alkol dolu kavanozun içinden çıkarırsanız tefessüh eder.” Derdi.

Hasta ciğerlerinin tedavisi için devlet yardımına mazhar olan en büyük dostu için: “Bizim kanımızla onun ciğerlerini besliyorlar!” demişti.

Kendisine “Arap Haşim” diyenlere Çanakkale harbine iştirak ettiğini hatırlatarak: “Muharebe oldu mu, sen Türksün, buyurun cepheye” derler; sulh olup da bir yerden iş, memuriyet istedin mi, haydi oradan Arap! Diye savarlar” derdi.

Haşim, yukarda da söylediğim gibi, estetik bir ameliyenin muharriki olarak, muvakkat bir zaman için kullandığı öfkesi geçtikten sonra hemen barıştırdı. Aleyhine söylenen ve yazılan şeylerin ağı hatırasını kalbinden çabucak silkip atacak kadar çevik ve dinç bir ruhu vardı.

Hatırlardadır ki en şiddetli kalem maçlarından biri de onunla benim aramda olmuştur. İki sene evvel, şair Yusuf Ziyânın delaletiyle tekrar görüştüğümüz vakit münasebetimin eski sıcaklığından hiçbir şey kaybetmediğini gördüm. Son defa Babıali caddesine uğradığı gün, bana ilk defa o münakaşamızı telmih ederek: “Bu cadde kavgasız olmaz, sükunet buraya hiç yaraşmıyor!” demiş ve aramızdaki acı münakaşaya bir kıymet vermiş olmak suretiyle, belki, benim kendisine karşı utancımı tadile çalışmak büyüklüğünü göstermişti.

Keşke sağ olsaydı da benim için yazdığı ve söylediği şeylerin bin kat ağırlığını tekrar etseydi; ben de büyüklere karşılık vermenin çirkinliğini anlayan bir çocuk gibi dilimi tutup otursaydım.

Haşim ve Talebesi

Haşim talebesini, talebesi de Haşimi çok severdi. Mülkiye talebesinden Hilmi bey, şairin mezarı başında söylediği sözlerle bu karşılıklı sevgiyi ne güzel anlatıyor:

“- Bu sevginin ateşi değil mi ki, daha birkaç ay evvel seni yatağından kürsüye koşturdu. O gün hasta hasta sınıfa girdiğin zaman “kendimi çok çocuklu babalara benzetiyorum. Ve sınıfa girdiğim zaman aile hariminin hararetini hissediyorum” demiştin.

Arkanda, kalplerinde ıztırabın, gönüllerinde hatıraların, dillerinde şiirlerin mahzun bir Mülkiyeliler kafilesi var”.

* P. Safa, “*Haşimin Dostluğu ve Düşmanlığı*”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 15, 21 Haziran 1933, s. 5.

EY FAKİR DELİKANLI!.. *

Muvaffakiyet merdivenlerinin alt basamaklarında bulunanlara, yukarı çıkmak için imandan ve gayretten başka hiçbir desteğe lüzum olmadığını ispat ve telkin gayesiyle yazdığım yazılar oldukça tesir yaptı. Bir çok mektuplar aldım, mukadderatıyla yakından meşgul olmaya başladığım ve sizin da gıyaben tanıdığınız o berber çırağı dostumdan sonra, kasap çıraklarından orta ve yüksek tahsil gençlerine kadar bir çok okuyucularım benden muvaffakiyetin yolunu ve programını istediler.

Hepsine ayrı ayrı ve hususi cevap vermeye çalışacağım. Heyhat, Avrupa muharrirleri gibi bir katibim olsaydı, bütün bu işler, her tarafa yazı yetiştirmeye mecbur bulunan sağ elimin yorgun ve nasırlı parmaklarına yüklenmezdi ve ben de bu okuyucularımı bekletmeye mahkum olmazdım. Kendilerine hususi cevap vermek için en müsait fırsatı buluncaya kadar, burada muvaffakiyete ait umumi bazı prensiplerden bahsetmek isterim.

Evvela yolları maddi ve manevi diye maruf ve mahut bir tasnife tabi tutarak ikiye ayıralım.

Farz edelim ki maddi yolun en büyük gayesi paradır; turalım ki ey fakir genç, zengin olmak istiyorsunuz. Benim tekrar ve temin edeceğim şey şudur ki örnekler pek çoktur. Örnekler, yani beş parası yokken milyoner olanlar.

Meşhur Karneci bir mağaza süpürücüsü idi. Rokfeller bir kundura boyacısı idi.

Bu örnekleri ve muvaffakiyet yollarını bizzat Karneci tarafından yazılan ve Türkçe'ye "iş imparatorluğu" ismi altında tercüme edilerek vaktiyle İbrahim Hilmi kütüphanesi tarafından çıkarılan kitapta bulabilirsiniz. Temenni ederim ki bu kitap Latin harfleriyle yeniden basılsın.

Fakat örneklerini bu kadar uzakta aramak istemeyenler burunlarının diplerinde de bulabilirler: Manisa'da büyük bir hastane yaptıran Musevi zengini Eskenazi evvelce on parasızdı; meşhur Seferoğlu cigara kağıtlarının sahibi olan zengin, evvelce küçük bir kutu içinde sigara kağıdı satan yüz kuruş sermayeli bir gezginci idi; bugün Büyükkada'da büyük bir mağaza açan bir İranlı, gayet fakir bir esnaftı; Anadolu'nun Karamanlı Rum zenginlerinden çoğu, okuma yazma dahi bilmedikleri halde, çalışarak, hiçten servet yapmışlardır. Arayan bir dikkat ve gören bir göz, Türk toprağının her parçası üstünde

böyle örnekler bulur. Onlarla gidip konuşunuz. Memnuniyetle size muvaffakiyetlerinin sırlarını anlatacaklardır. Fakat ben temin ederim ki bu sır pek sade bir şeydir, gözünüzü açmak ve çalışmak gibi iki esasta hülasa edilebilir.

Manevi yollara gelince... Beni az buçuk muvaffak olmuş bir muharrir farz eder de dinlerseniz inanın ki bir taraftan hastalık ve sefaletle boğuşurken, öte taraftan da okumak ve düşünmek için vakit bulabildim. Manevi mesleklerin hepsinde sermaye kitap ve mektebi hayattır. İkisi de bedava gibidir ve çok ucuzdur. Okuyunuz hayata düşünerek bakınız ve tıraş olurken, ceketinizi giyerken bile büyük hayat meselelerinin kendinize göre izahlarını bulmaya çalışınız.

* P. Safa, “*Ey Fakir Delikanlı*”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 16, 28 Haziran 1933, s. 3,4.

KABAHAT BENDE!.. *

Evdeki yazı masamın önünde Yedigün için yazacağım musahabeye mevzu ararken pencereden rüzgar girdi ve bir kitabımın sayfalarını dağıttı.

Hemen şöyle düşündüm: “Bazen şu rüzgar ne saygısız ve terbiyesiz şeydir! Ceza kanunları şöyle dursun, en küçük muaşeret kaidelerinden bile haberi yoktur: Haydi meskenin taarruzdan masun olduğunu bilmiyor diyelim; bilmiyor mu ki çalışmaya hazırlanan bir adamı rahatsız etmek, arsız bir çocuk gibi önüne gelen eşyaya elini sürmek ayıptır? Ben odada bulunmasaydım kim bilir daha ne münasebetsizlikler yapacaktı: Gazetemi masanın üstünden alacak, pencereden dışarı çıkararak belki de karşı ki balkonda uyuklayan bir ihtiyarın yüzüne kaplayacaktı; cigara tablamin küllerini masamın üstüne, hokkamdaki mürekkebe savuracaktı; belki ortada duran bütün kitaplarımın yapraklarını dağıtarak beni içinden çıkılmaz bir işle uğraştıracaktı.

Rüzgarın şımarıklıklarına çok defalar hepimiz kurban olmuşuzdur ve onun şuursuzluğunu çok defalar hepimiz itham ederiz. Halbuki şuursuzluktan daha masum ne vardır ve biraz düşünürsek asıl mücrim biz değil miyiz? Ben ki tabiatın kör bir kuvvet olduğunu ve açık duran bir pencereden içeri girecek rüzgarın bana acımayacağını biliyordum; niçin uçması ihtimali olan kitabımın ve kağıtlarımın üstüne ağır bir şey koymadım.

Harikulade tesadüfler istisna edilirse canımızı sıkan bütün hadiselerin kabahati kendimizdedir. Ekseriya başkalarını şuursuzlukla itham ederiz ve hemen daima bizim nazarımızda, fena bir hadisenin mesulü “başkası”dır.

Ben, hiç alakam olmadığını sandığım meselelerde bile kendime bir kabahat payı ayırmak istiyorum. Mesela silahları azaltma konferansı bir türlü müspet bir karar elde edemiyor mu? “Eh kabahat biraz da bende!” diyorum. Çünkü muharrir olarak, okuyucularıma sulh aşkı telkin için vazifemi yapmış sayılabilir miyim? Dünyanın bütün muharrirleri bu telkin vazifesini hakkıyla yapmış olsalardı belki silahları azaltma konferansı böyle sürüncemede kalmazdı. Bir muharrir olarak ben, bütün muharrirlerin mesuliyetinde ortağım demektir! Bunun gibi Samsunda, hiç tanımadığım bir adamın intiharından da biraz ben mesulüm; çünkü muharrir olsam da, olmasam da, kim bilir etrafa bedbinlik havası saçacak ne felsefeler yumurtlamışımıdır! Peki, canım, Amerikan dolarlarının, yahut İngiliz lirasının gayri tabii bir surete düşüp kalkmasından da ben mi

mesulüm? Hay hay!.. Çünkü dünya iktisat mücadelesinde ben payıma düşen kahramanlığı iyice yapmıyorum demektir. Allah Alllah!..Peki Adana’da yaşlı bir kadının bacağını kuduz köpek ısırması. Kabahat köpekte değil de gene biraz bende mi? Elbette!..

Köpek şuursuz ve masumdur; halbuki sen şuurlu bir muharrirsin ve şimdiye kadar bir çok insanları kuduz köpek ısırıldığını biliyorsun, niçin Türkiye belediyelerini kuduz köpeklerle mücadeleye teşvik etmedin? Fesuphanallah!.. Ya cenubi Amerika’da bir kuduz köpek yaşlı bir kadının bacağını ısırması kabahat gene mi benim? Elbette, elbette! Dünyanın her tarafında köpek şuursuz ve masumdur? Eğer sen kuduzun beşeriyete yaptığı fenalıklardan çok muzdarip bir adamsan onunla mücadele için beynelmilel bir cemiyet teşkil ederdin ve Cenubi Amerika’da da bir şuben olurdu. Nitekim meşhur Pasteur de senin gibi alelade bir fertti, çalıştı, çabaladı, kuduzun aşısını buldu, şimdi Cenubi Amerika’da bacağı ısırılan yaşlı kadın Fransa’da keşfedilen bu ilaç sayesinde kudurmaktan kurtulacaktır!

Görüyorsunuz ki bizimle hiç alakası olmadığına hükmettiğimiz fenalıklarda bile bir mesuliyet payımız varmış. Bütün memleket ve insaniyet işleri için bu böyledir.

“Kabahat bende” demeye alışınız. Eğer alışmazsanız bu musahabemi tesirli yazamadığım için kabahat bende!

* P. Safa, “Kabahat Bende!..”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 17, 5 Temmuz 1933, s. 3.

YALANA DAİR GEVEZELİK *

Derler ki yalan kadının sanatıdır; mükemmel bir kadın samimiyetle yalan söylemesini bilendir. Gene derler biz küçükken kadın bizi sütle ve yalanla besledi. Bize umacı korkusu, bize Hızır ümidi veren kimdir? Hakiki hayattan bin kere daha korkunç ve bin kere daha güzel masallar anlatan da anneler değil midir? Gene derler ki büyüdükçe başımız daha başka türlü kadın göğüslerine hicret ederek yeni yalanların ninnisi ile uyudu: Aşk yalanı, sadakat yalanı, fedakarlık yalanı!..

Fakat gene derler ki yalan zekanın mahsulüdür. İptidai maddesi ve sermayesi hiç olan bir mevzuyla ne kadar büyük abideler inşa olunuyor. Bunun için kafa lazımdır. Halbuki, diyorlar, biz umumiyetle kadının düşüncesiz bir mahluk olduğunu zekasıyla değil insiyakları ve duygularıyla hareket ettiğini söyleriz. Yalan gibi erkek zekasına yaraşan bir kabiliyet kadında bulunamaz. Hayvanlar yalan söylemezler, kadınlar nasıl söyleyebilirler? Bu sözler bir takım fikir eğlenceleridir; kaşların ortasında kuru bir tefekkür buruşuğu ile değil, dudakların etrafında yaş bir tebessüm gölgesiyle söylenmezse kıymeti olmayan şeylerdir. Daha doğrusu yalanı izah etmek gibi enteresan bir iddiası olan bu fikirlerin yalanla münasebetleri şundan ibarettir ki bizzat yalandırlar.

Bence yalanın babası zeka değildir, güneştir; anası da muhayyile. Güneşe yakın memleketler ahalisinin diğerlerinden fazla hayalperver oluşları, belki ruhiyat değil, fizik kanunlarıyla izah edilebilir: Hararet tesiriyle cisimlerle beraber muhayyile de genişliyor. Binbir Gece Masalları şarkın, yani güneşin çocuklarıdır. Sisli, donuk ve kalaysız bakır gibi loş bir parıltı içinde soğuk havalar teneffüs eden Şimal ahalisinin muhayyilesi ıslak bir ipek parçası gibi buruşmuş ve büzülmüştür. “Giydikleri afitabı temmuz, içtikler şulei cihansuz” olan Şark ahalisinin hayalhaneleri ise içinde güneşin bütün renkleri göz kamaştırıcı pırıltılarla fıkırdayarak oynayan elmas parçaları gibi esrarengiz ve namütenahi akislerle doludur. Bunun için Allahın en güzel tasavvurları, hakiki şiir ve musiki bizim tarafta doğmuştur.

Şüphesiz ki iç türlü insan, nereli olurlarsa olsunlar, güneşe herkesten ziyade yakındırlar ve yalanı severler: Çocuklar, kadınlar, sanatkarlar. Bir maden mühendisinin hayatı, yıllarca yedi kat yerin içinde, toprağın karanlık ve zengin usarelerle dolu gizli damarlarını seyretmekle geçebilir; fakat çocuğu, bir kadını, bir sanatkarı, bu güneşsiz temaşaya mahkum edemezsiniz, çıldırırlar.

Her çocuk bir sanatkar tohumcuğudur, annesine babasından daha yakındır; her kadın nispetleri büyümüş bir çocuktur, sanata ilimden ziyade yakındır; her sanatkar doğurma fonksiyonu itibariyle ilkaha müsait zekası rahmin teşekkülünü andırır, büyükten ziyade küçüğe, erkekten ziyade kadına yakındır.

Sanatkar güzelliği, kadın çocuğu, çocuk da istikbali doğuruyor ve hepsi bu doğuruculuklarını güneşten alıyorlar.

Fakat bütün bu doğan şeyler nedir? Güzellik? İnsan? İstikbal?..Güzellik geçiyor, insan ölüyor, istikbal mazi oluyor, hep yalan!..Hepsi diğer bir çok vehimlerle de kaynaşarak büyük bir kül teşkil ediyorlar: Yalan dünya. Demek ki güneş yalanın da, dünyanın da babasıdır. En büyük hakikatle en büyük vehmi kendisinde topluyor.

Bunun için yalana yalan ve hakikate hakikat derken biraz tereddüt edelim. İkisi de kardeşe benziyorlar; hem fazla dikkat edilirse o kadar benziyorlar ki ikiz olduklarına hükmedilebilir.

Siz de bu sathi felsefe gevezeliğini yalan veya doğru telakki edebilirsiniz. Çünkü farkı çok az: hiç yok gibi.

* P. Safa, “Yalana Dair Gevezelik”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 18, 12 Temmuz 1933, s. 3.

BİR GENCİN HUSUSİ ANKETİ *

Yolda hiç tanımadığım bir genç karşıma çıkarak bana “filanca mısınız?” diye sorup müspet cevap aldıktan sonra dedi ki:

- Affedersiniz, ben de bir talebeyim, arkadaşlarım ve tanıdıklarım arasında hususi bir anket yapıyorum. Cep defterimde on üç soru var. Bunlara sizin de cevap vermenizi isterdim. Kabul ederseniz şu kahveye girelim. Uzun sürmez, çünkü cevapların birer cümleyi geçmemesi şart.

Kabul ettim ve kahveye girdik. Gencin bu teşebbüsü ve cesareti hoşuma gitmişti. Memleketin veya insanlığın mukadderatına bağlanan fikir meseleleri hakkında soracağı şeyleri merakla dinledim.

Defterini çıkardı ve okumaya başladı:

- “Birinci soru: Şayet sevgiliniz size bir tokat atarsa ne yaparsınız?”

yüzüme baktı.

- İkinci soruyu de okuyunuz! Dedim.

Okudu:

- “İkinci soru: Tanımadığınız bir kadına ilk görüşte ilanı aşk ederseniz tesiri ne olur?”

- Devam ediniz.

- “Üçüncü soru: Size Tayyare Piyangosu çıkarsa ilk önce ne satın alırsınız?”

- Devam.

- “Dördüncü soru: Hiç sinema artistlerinden birini yalnız perdede görerek deli gibi sevdiniz mi?”

- “Beşinci soru: Hakemsiz bir futbol maçına taraftar mısınız?”

- “Altıncı soru: Aldığınız kızın mazisi sizi alakadar eder mi?”

- “Yedinci soru: Birisi sizi uzun lakırdılarla tıraş etmeye başlarsa kendinizi nasıl kurtarırsınız?”

- “Sekizinci soru: Kadınlara bıyıklı erkekleri tercih etmeleri tabii bir hadise değil midir?”
- “Dokuzuncu soru: En güzel eğlencenin sizce programı ne olabilir?”
- “Onuncu soru: En kurnazca bir muzipliğe bir misal söyler misiniz?”
- “On birinci soru: Tramvayda bilet almazsanız ve tesadüfen size bilet sormazlarsa bedava gidişiniz bir ahlaksızlık mıdır?”
- “On ikinci soru: Fakir bir muallim olmak aptallık sayılmaz mı?”
- “On çnc soru: Çabuk heyecana kapılan kadın iyi bir hayat arkadaşı olabilir mi?”

Genç talebe defterini kapadı ve laubali bir sırıtışla benim yüzümde de bir tebessüm uyandırmaya çalışarak gözlerimde on üç cevabın gölgelerini aradı.

Ben sadece dedim ki.

- Son imtihanınızın suallerinden galiba fazla sıkılmışsınız ve bunun aksülameli olarak, tatilde eğlenmek için, havai bazı sualler yazmışsınız. Bense daha ciddi Şeyler ummuştum. Arkadaşlar arasında eğlenmek için buna benzer sualler belki sorulabilir; fakat cep defterinde yer bulacak ve bir gencin zekasını devamlı surette oyalayacak meseleler bunlar olamaz. Bana siz “dam üstünde saksaağan, beline vur kazmayı” sözünün manasını anlamak için gramer alimleri arasında anket yapan bir insan hissini veriyorsunuz.

Genç bir kahkaha attı:

- Bu soru de çok güzel. Durun onu da yazayım. “Dam üstünde saksaağan, beline vurduğum kazmayı! Ne demek? On dördüncü soru!”

- Hah bakınız bu sorunuza cevap vermek isterim: “Dam üstünde saksaağan” demek irkinliğinin Şuuruna malik olmadığı halde bir tavus gururu ile kendini yüksek yerlerde teşhir eden adamın heykeli demektir; yahut da vaktinin kıymetini bilmeyerek boş Şeyler için ciddi emekler veren, önüne gelene böyle sualler soran bir talebenin timsali!

“Beline vurduğum kazmayı!” demekse, bu türlü insanlara aldırmaayıp geçtim manasına gelir ki işte ben de onu yapıyorum, dedim ve derhal gençten ayrılarak kahveden ıktım!

* P. Safa, “Bir Gencin Hususi Anketi”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 19, 19 Temmuz 1933, s. 3,4.

ACABA?.. *

Kitabın zararsız ve sadık bir dost olduğu çok söylenmiştir.

Kitaplar dost mudurlar? Elbette.

Sadık mıdırlar? Belki.

Zararsız mıdırlar? Asla.

Bilmem hangi İngiliz demiştir ki: “Her zaman size itaat ederler, her sorduğunuza cevap verirler, yalan söylemezler, aleyhinize dedikodu yapmazlar, ödünç para istemezler, dilediğiniz zaman susarlar, çağırđınız zaman gelirler: Kitaplar eşsiz birer dostturlar.”

Pek doğru. Bunlar kitapların hatta eksik sayılmış iyilikleridir. Fakat en iyi kitapların bile bazı fenalıklarını aynı hararetle saymak mümkündür.

Evvela hepsi az çok müstebittirler: Söyledikleri şeyin yegane hakikat olduğunda ısrar ederler. Bir kitabı okurken içinizden ona itiraz ederseniz belki susar, cevap vermez, fakat sizin fikirlerinizi kabul de etmez. İtirazınızın kıymeti ne kadar yüksek olursa olsun tesiri sabit kalır: hiç. Tenkitlerinizin kılıcı okuduğunuz kitabın bir satırını bile ikiye biçemez. Dostunuz o kadar inatçıdır ki on asır sonra okunsa hep aynı iddiaları tekrar edecektir. Bunun için ona itiraz etmek nafiler, fakat size telkine çalıştığı fikirleri kabul etmek de tehlikelidir. Çünkü aksi de pek doğru olabilir.

Bu dostla çok ihtiyatlı konuşmak lazımdır. Adeta her cümlesini okuduktan sonra, içinizde “Acaba?” sualinin temsil ettiği bir şüphe kalkanı kullanmalısınız. Mesela, içtimaiyatçı Durkheim’in kitabı size diyor ki:

“İçtimai vakıalar ferdin haricindedirler.” Acaba? Deyiniz, acaba bu kadar müstakil bir vakıalar sırası mıdır ve bu fikir başkaları tarafından mükemmelen yaralanmamış mıdır? Yahut iktisadiyatçı Marxın kitabı size diyor ki: “Bir memlekette sanayi ilerledikçe sınıf tezatları artar ve amele lehine bir inkılap imkanları çoğalır”. Gene acaba deyiniz acaba sanayi en ileri memleket olan Amerika’da amele niçin böyle bir inkılabı benimsememiştir de Rusya gibi nispeten sanayi çok geri bir memlekette bu inkılabı yapmaya çalışmıştır? Yahut ruhiyatçı Ribot’nun kitabı size diyor ki: “Şuur bir hadise gölgesidir; fizyolojik faaliyetlerin boş bir inikasıdır. Yürüyen bir adamın ayaklarının gölgesi adımlarının hareketini nasıl değiştiremezse müstakil bir ruhi hareket de tasavvur edilemez ki uzvi faaliyetimize istikamet veren ilh...” Acaba deyiniz, şuur gölge gibi esassız bir varlık mıdır?

Onun beyin ve sinirlerle münasebeti üzerinde daha başka ve bu fikre zıt tetkikler yapılmamış mıdır?

Kitabın en büyük zararı yalnız maddi gözlerinizi değil, ruhunuzun gözlerini de zayıflatması ve hayatı görebilmeniz için size kendi gözlüğünü takmasıdır. Pek çok insanlar bilirim ki Durkheim'i, Karl Marx'ı, Bergson'u vesaireyi okuyarak kendi gözleriyle görmek hassasını kaybetmişlerdir. Görüyorsunuz ki hayatın karanlık davaları karşısında gözlerimizi açması icap eden bu dost farkında olmayarak bizi kör edebilir. "Nasıl düşünmeliyim" diye okumayınız , "başkaları nasıl düşünüyor?" diye okuyunuz. Düşünceniz kendinize mahsus değilse cihanşümül zekaya ne ilave edebilirsiniz? Dostumuz kitap bizi maymuna ve papağana döndürmeye muvaffak olmamak şartıyla zararsızdır.

Bir de kitap okurken içinizde daima yaşayan o "acaba?"sizi yeni eserler okumaya teşvik ve mecbur eder. Yeniden bir çok dostlar kazanırsınız. Bir insana bir nazariyeye , bir sisteme saplanıp kalmazsınız. Hatta her okuduğunuz kitabın nihayetindeki "Son" kelimesini siliniz ve yerine "Acaba?" yazınız.

Büyük mütefekkirlerin muvaffakiyet sırrı hep bu kelimededir. "Acaba" demeseydiler yeni bir şey düşünebilirler miydi? Tatbikata başlayınız ve evvela benim bu yazımın sonuna bir "Acaba?" oturtunuz!

* P. Safa, "Acaba", *Yedigün*, C. 1, Nu: 20, 26 Temmuz 1933, s. 3.

BİR ve İKİ YÜZLÜ BİÇAK *

Eski bir filozof hayatın her hadisesini bıçağa benzetirmiş: Eğer bu hadiseyi elinizi kesmeyen tarafından tutabilirsiniz yaralanmaz ve nikbin yaşarsınız. Her şeyden şikayet edenler, bir hadiseyi daima yaralayıcı tarafından tutanlardır.

Başka bir filozof da diyor ki: “İşte hafif bir yağmur; sokaktasınız, şemsiyenizi açıyorsunuz; “ne pis hava!” demenin manası var mı? Niçin: “oh! Ne güzel rahmet” demiyorsunuz?”

“İnsanlar da yağmur gibidir. Fakat bu o kadar kolay değil diyeceksiniz; kolaydır. Hatta yağmur karşısındaki nikbinliğinizden daha kolaydır. Çünkü yağmura karşı tebessümünüzün sizden başka hiç kimseye ve yağmura tesiri yoktur; fakat insanlara gülümserseniz onların can sıkıntılarını ve kederlerini azaltırsınız. Başkalarını mazur görmek için idman yapınız. Mark- Aurele her sabah kendi kendine dermiş ki: “Ben bugün kibirli bir adama, bir yalancıya, bir insafsıza, can sıkıcı bir gevezeye tesadüf edeceğim; fakat hepsini mazur görmeliyim, çünkü bu hallerinin sebebi cehalettir.”

Bütün bu sözler ne kadar doğru değil mi? Doğrudur, fakat yerine göre. Ben her okuduğum şeyin telkinine derhal kapılmak istemediğim için eski filozofun, öteki filozofun ve “Mark-Aurele” in söyledikleri üstünde biraz düşünmek isterim.

Şüphesiz hayatın her hadisesi bıçağa benzer; ve bir felaketi andıran nice vakalar vardır ki bunları keskin olmayan tarafından tutabilirsek zararlarından kendimizi korumuş oluruz. Fakat bazı hadiseler de vardır ki iki yüzü de keskin birer bıçaktırlar ve hangi yüzünden tutsanız mutlaka yaralarlar. Size bunlardan yalnız birinin ismini söyleyeyim, yetişir: Ölüm! İşte bütün ümitlerimizi birden kesen iki yüzlü bıçak. Eski filozof bunu niçin görmemiş? Dokuz yaşında ve babasız kalınca sürünmeye mahkum bir yetim çocuğu, onun cenazesi karşısında sevinçle topaç çevirebilir mi?

Şemsiyeye gelince, bu yarım icat başımızı ıslanmaktan kurtarıyorsa da ayaklarımızı daha pis bir şeye, çamura batmaktan men edemiyor. Hele şemsiyemizi bile tersine çeviren müthiş bir boraya ve sağanağa tutulur da sıırıslıklam kesilirsek: “Oh! Ne güzel rahmet! Es mübarek es! Yağ mübarek yağ!” diyebilir miyiz? Bunun gibi fenalıkların öfkelerimizle , şiddetli tenkitlerimizle veya istihzalarımızla ıslah veya tevkif edebileceğimiz adamlar vardır. Bize karşı söylenen bütün yalanları, yapılan bütün haksızlıkları, dedikoduları ve

iftiraları Mark-Aurele gibi tebessümle karşılayacak olursak en fena ihtirasları ve ahlaksızlığın her türlüünü teşvik etmiş olmaz mıyız?

Hele biz, Şark ahalisi, mazur görmeye çok alışmışızdır. Dudaklarımızın ucuna yazılı: “adam sende!” gibi miskinlik ve tevekkül nidalarından cesaret alan ne zorbalara, müstebitlere, insafsızlara, hainlere, yalancılara ve müfterilere vardır. Onlara karşı çürük bir tevekkül şemsiyesi altına barınıp geçecek miyiz? Yoksa o şemsiyeyi bırakarak elimize bir tenkit sopası alıp kafalarına mı indireceğiz?

Acizlere karşı müsamaha ve tebessüm, şüphesiz; fakat zorbalara karşı da bu!

Her şeyi pembe veya tersine, her şeyi kara gören filozoflara bakmam. Hayatta güneşin bütün renkleri vardır.

Viktor Hugo daha güzel söyler: “İnsanların matemlerinde beraber ağlayınız, düğünlerinde beraber gülünüz!” Cenaze alaylarında bile bize gülmeyi tavsiye eder gibi görünen nikbin filozoflar, devamlı bir tebessümün ahmaklık işareti olduğunu ve ızdırapsız tefekkür, olamayacağını galiba unutmuşlardır. Fakat bunun gibi devamlı bir somurtkanlık da Allah’a, güneşe ve hayata karşı nankörlüktür; ve belki o somurtkanlığın devamı da bu nankörlüğün cezasından başka bir şey değildir.

* P. Safa, “Bir ve İki Yüzlü Bıçak”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 21, 2 Ağustos 1933, s. 3.

ÇAKIL, BAŞAK ve ÖRDEK *

Artık yalnız birbirimizi değil, taşları, otları ve hayvanları da kıskanmaya başladık; ağustos sıcaklarında sarı kumlukların kızgın şiltelerine gömülerek sedef kamburlarını güneşe veren renkli taşlar, çakıllar ve deniz kabukları; tarlalarda altın sınırlarıyla güneşi emen ve serpilen buğday başakları; sularda adeta ebedi bir lekeyi temizlemek ihtirasına benzer bir ısrarla yıkanan ördekler, kazlar hep rakibimiz oldular. Plajlarımız adam almıyor. Kıyı topraklarımız tersine dönen bir kap gibi içindekileri denize döküyor: Ördekler gibi suya dalıp çıkıyor, deniz kabukları gibi kumluklarda pişiyor, başaklar gibi kırlara serpiyoruz. İnsanlığımızdan biraz bıktık; çakıl taşının kaygısızlığına, otların avareliğine, su hayvanlarının beyinsizliklerine imreniyoruz. Cemiyet ve dünya işlerine bağlandık da ne oldu? Binlerce yıldır kainatın muammalarını düşünüp durduk da ne çıktı? Gene ölüm var, gene ihtilal ve harp oluyor, gene boğuşuyoruz.

Gayri beşeri varlıkları kıskanışımız, tabiatla ezeli kavgamızda yenildiğimize işaretler. Hala nezleyi bile tedavi edemiyoruz, tıp ilminden fayda ne? Harp sanayi her zamankinden fazla ilerlemiştir, cemiyet ilimlerimizden fayda ne? Elektriğin mucizeleri insanın lehinde de, aleyhinde de aletler yapmasıyla neticeleniyor, fizik ve maddi ilimlerimizden fayda ne? Hissiz çakıl, iradesiz başak, beyinsiz ördek bizden daha mesut. Onlar gibi suya dalıp çikalım, güneşte yanalım, rüzgarda sallanalım.

Mı acaba?..

Hayır. Ben tabiata bu kadar teslim olmaktan bir şey anlamıyorum. Çakıl gibi hissiz olursak gene ayak altında ezilmeyecek miyiz? Başak gibi avare olursak gene orakla biçilmeyecek miyiz? Ördek gibi ahmak olursak gene bıçakla ezilmeyecek miyiz?

Hayır, hayır. Tabiatla dostluğumuza aleyhtar değilsem de bu kadar içli dışlı olmamıza da taraftar değilim. Güneşe, suya ve havaya pek yüz vermeye gelmez, çünkü tabiat şımarttığı zaman bizi hayvanlaştırmakla kalmaz; bir tedavi farz ettiğimiz Heliotherapie ve Hydrotherapie, güneş ve su banyoları (son tıbbi müşahedelerle anlaşıldığı gibi) insanı ölüme kadar yürütür.

İşte ben en ziyada, plajlarımızı dolduran avara ve neşeli insan kalabalıkları arasında bulunduğum zaman insanlığımın hasretini çekiyor, kapalı ve karanlık yazı masamın başını

arıyorum. Ben de güneşe, suya ve havaya aşıkım; fakat çakıl, başak ve ördek gibi tabiata esir olmak istemiyorum.

* P. Safa, “Çakıl, Başak ve Ördek”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 25, 30 Ağustos 1933, s. 6.

AŞK ETRAFINDA BİR GEZİNTİ *

Bugünün yirmi yaşındaki gençleri, yarım asır evvelki yaşlıları kadar zengin bir ihtirasla sevebiliyorlar mı? Bu soru bir çok anketlerin mevzuu oldu. Aşka dair yazılan ve söylenen şeylerin çoğu enteresandır, fakat pek azı insana bir şey öğretirler; çünkü biz birbirlerine uzak olan bir çok ruh haletlerinin hepsine birden “aşk” diyoruz.

Bu kelimeyi en çok inkar etmeye çalışan gençler, bugün, Sovyet Rusya’da bulunuyor. İlya Ehrenbourg isminde bir muharrir, yeni Rus gençliğiyle bu mevzuu etrafında konuşmuş ve duyduklarını bir Fransız mecmuasında yazmıştı. Biz de bu sözleri dinleyelim:

“Bir talebe – Bence aşk yalnız hayvanidir. Bunun haricinde hiçbir şey göremiyorum.

Başka bir talebe – Aşk makul değildir; şu kız benim hoşuma gitsin de ötekinden bir şey anlamayayım? Bu nasıl izah edilebilir?

Başka bir talebe – Aşk denilen bir şey varsa, nasıl olur da bir genç bir kızla tanışır, onunla gezer, ona aşkını ilan eder, hatta bun kendisi de inanır; fakat cinsi münasebetten sonra bu sevgi derhal sıfıra iner. Böyle aşk olur mu? Bu genç yalnız kızını değil kendisini de aldatmış oluyor.

Başka bir talebe – Eğer bir genç, bir kızın hoşuna gitmek isterse yükselmeye çalışır ve iyi hareketler yapmaya mecbur olur, böylece daha münevver bir insan derecesine yükselir. Aşkın yalnız hayvani bir duygu olduğunu söylemek doğru değildir. Belki eski zamanlarda böyle imiş. Hatta şimdi bile köylerde, bir kız yalnız vücutça güzel olduğu için erkeğin hoşuna gider. Fakat münevver bir adam için böyle olamaz. Aşk yalnız cinsi bir duygu değildir.”

Görülüyor ki maddenin haricinde hiçbir hakikat tanımayan ve ileri bir cemiyetin çocukları olduklarını sanan bu gençler de aşkı inkar veya kabul etmekte birleşmiş değildirler. Nereden geliyor bu ayrılık? Her insanın ferdi yapısına göre birbirinden farklı bir aşk anlayışı da mı var? Belki; fakat bence asık ayrılık, her birine teker teker isim koymaktan yorulduğumuz bir çok duyguların topuna birden aşk adını vermiş olmamızdan geliyor. Vakıa parlak madenlerin hepsi birbirlerine benzerler ve hep topraktan çıkmışlardır. Fakat hep altın değillerdir. Bunun gibi aşıkane ihtirasların hepsi birbirlerine benzerler ve

hepsi cinsi iştiyaktan doğmuşlardır, fakat hepsi aşk olamazlar. Aşkın yalnız hayvani olduğunu söyleyen adam, altının maden olduğunda ısrar eden adam kadar haklıdır. Altın şüphesiz madendir ve aşk şüphesiz hayvanidir; fakat altının hassası da hayvani olmakta kalmaz. Kadın değil, yediğimiz yemekler bile yalnız hayvan tarafımıza cevap vermiyorlar. Eğer sofrada gayemiz yalnız karın doyurmaktan ibaret olsaydı, okkalık ekmeğin, hatta birkaç lüle pişmiş hamurun ne kabahati vardı? Bütün o salçalara, hardallara, yemeğin asli terkebini yapan bir çok teferruata lüzum ne? İnsanın midesini doyurmak için iptidai maddeler kafidir. Fakat biz sofrada yalnız karnımızı değil, ruhumuzu da doyurmak istiyoruz: Nefis bir yemeğin terkebinde ruhumuz için ayrılan lezzet, midemiz için ayrılan doyurucu paydan hiç aşağı kalmaz. İyi pişmiş bir yemeğin usareleri vücudumuzun alt kısmına iniyor, fakat lezzeti, kokusu beynimize çıkıyor. Doymak gibi tamamıyla biyolojik, hayati ve hayvani bir faaliyetin içinde bile ruhun payı varken, aşklarımızı yalnız cinsi kaynaklarında aramak, eksikliği ve kabalığı birbirini aşan bozuk bir düşünüş olur.

İnsanın zekası ve muhayyilesi yerinde durdukça, kadından değil, yediği ayvanın, armudun veya elmanın bile renginden, kokusundan payını almaya çalışacak ve yalnız kadınlar değil, yemişler dahi beşeri edebiyatın en mücerret, manevi mevzularından biri olacaklardır. Pek çok şiirlerde meyveler ilahileştirildikleri gibi, her yalancı dolmanın içinde de muhayyilemize kadar yükselerek tüten bir şiir vardır.

* P. Safa, “*Aşk Etrafında Bir Gezinti*”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 26, 6 Eylül 1933, s. 3.

BÜYÜLÜ TAŞIN SIRRI *

Avrupa gazetelerinde, sık sık şöyle bir resim ve ilan görürsünüz: Rahip kılıklı, sakallı, açık ve doğru bakışlı bir adam. Keşfettiği ruhi bir usul ve bir de büyülu taş kullanarak size hayatta muvaffakiyetin sırrını vereceğini ilan eder. Bu adama bir zarf içinde şu kadar paralık pul gönderirseniz bu büyük sırrı satın alalım.

Müşterisi pek çok olmak lazım gelir ki hala garp matbuatında bu büyük muvaffakiyet veya her türlü hastalığa şifa ticaretinin ilanları çıkıyor. İşin doğrusu, hayatta muvaffakiyetin sırrını bu nevi dolandırıcılar bulmuşlardır ve sizden aldıkları paraya karşılık, verdikleri şey, adi kağıtlara basılmış bir takım tavsiyelerle küçük bir taş parçasından ibarettir. İnsanlar, hele Avrupalılar, o kadar budala mıdırlar ki bir gazete ilanının vadettiği saadete inanarak hemen bu dolandırıcılara para gönderirler? Şüphesiz hele Avrupalılar arasında saf adam bizim tahminimizden çok fazladır ve istismar edilmeye müsait saf ruhlara en münevverler arasında bile tesadüf edilir. Fakat itiraf etmelidir ki bu dolandırıcılar bazen insanlara ne büyük hizmetler yaptıklarını kendileri de bilmezler.

Büyük bir kuvvetleri vardır: telkin.

Müşterilerini inandırır ki muvaffakiyetin, yahut şifanın sırrı şu veya bu tarzda hareket etmekten ibarettir. Hareket noktası kuvvetli bir insan olmak şartıyla her tecrübe onlara hak verdirir. Mesela her sabah, o büyülu taş parçasına on, on beş dakika sabit bir gözle bakacaksınız ve kendi kendinize: “Ben bugün işlerimi iyi yapacağım!” sözünü mihaniki olarak belki yüz kere tekrarlayacaksınız. Büyü taş parçasında değil, kendinize yapacağınız telkindedir. Bu taş parçası hiç olmayabilir, yahut da onun yerinde çok gülünç bir şey, hatta bir fare kapanı bulunabilir. Mesele bunda değildir. Fakat sizde küçükken aldığınız dini terbiyeden kalma bazı boş itikatlar, esrarlı şeylerde meçhul kuvvetler gizli olduğuna dair şuursuz bir kanaat gizlendiğini bilen o dolandırıcılar böyle bir sihirli taş parçasıyla kendinize karşı telkinleri perçinlemiş olurlar.

Hakikatte bu dolandırıcıların büyülu taşlarını satın almaya ihtiyacımız yoksa da, adi ticaretlerindeki muvaffakiyetlerinden çıkan dersi almaya muhtacız. Bu ders çok basittir ve her akıl hocası tarafından çok tekrar edilir. Bir kere de biz yazalım insan istediği şeye malik olur.

Muvaffakiyetin, hatta şifanın sırrı bu kadar basittir de niçin sivrilenler azdırlar? Herkesin malik olmak istediği şeyler vardır; fakat istediğine malik olmayanlar pek çoktur.

Zira bütün mücadele “istemek” ler arasındadır. İstenen şey, her isteyen değil, en kuvvetli isteyenindir. Yoksa herkes kuvvet, servet, saadet, şu bu ister.

Kuvvetle istemenin sırrı da inanmaktan ibarettir. Bu iman bütün kuvvetini şüpheden alır. Tefekkür halinde her şeyden şüphe eden adamdır ki iş halinde herkesten ziyade imanla çalışır.

Fikirlerimizi işlerimize karıştırmayalım. Zekanın vazifesi şüphe ve tenkitten ibarettir. Eskiler: “Evvla düşün, sonra yap!” derlerdi; bir çok hallerde evvela yapmak, sonra düşünmek muvaffakiyetin sırrıdır. İnsiyakları birinci plana koyduktan sonra şuuru nöbetçi gibi arkadan gönderen adam muvaffak olur. Bir kere hedefimizi ve yolumuzu tayin ettikten sonra ne düşünüyoruz? Evvela atılalım, sonra hareketimizin muhasebesini yapalım. Nişan aldıktan sonra tetiği çekmek için bir saniye düşünüş elinizi titretir ve hedefinizi şaşırabilir.

Tefekkür, şüphe ve korku akrabalarıdır. Vazifeleri teftiştendir. Evvela iman, pervasızlık, hamle, iş, sonra şüphe, muhakeme ve teftiş. Büyülü taş bakarken size işinizi iyi becermekten başka her türlü muhakemeyi men eden dolandırıcı işte böyle bir muvaffakiyet imanı satan adamdır.

* P. Safa, “Büyülü Taşın Sırrı”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 27, 13 Eylül 1933, s. 6.

TARİHE KARIŞAN MADDELER *

Kafesli, cumbalı, şahnişli ev. Çıkıklı kuyu.

Bakır mangal, köşe ve yer minderi, hasır ve pösteki, gaz lambası, idare, şamdan.

Entari, hırka, mintan, zıbın, hamam, nalın. Peştamal, silecek. Hilal, misvak. Divit, kemiş kalem. Sini, tahta kaşık ve daha neler...

Hep, tarihe karışan maddeler.

Apartman.

Su motoru.

Şofaj, divan ve yer yastığı. Elektrik lambaları, abajur. Pijama. Rop dö şambr. Gömlek. Banyo. Mayo, bornoz, fırça, kürdan. Stilo, büfe, daha neler...

Hep yaşayışımıza giren maddeler.

Niçin mi bu kadar apartman yapılıyor?

Halkın zamaneye emniyeti yok, diyorsunuz. – Belki.

Bu en karlı iş, zira kiralar yüksek, diyorsunuz.-Belki.

Küçük burjuva dünyanın her tarafında, biriktirilmiş parasını bankaya değil, taş a toprağa yatırıyor, diyorsunuz. –Belki.

Bunların hepsi doğru, belki; fakat bir doğru daha var ki en doğrusudur, belki: Türkiye’de “ev” iflas etmiştir ve barınılacak yer olmaktan çıkmıştır. Türkiye’de yirmi, yirmi beş senedir başlamış, hala süren umumi bir göç vardır.

Bir yuva inkılabını yapanlardan biri de belki en az hatıra gelen şeydir: Yangın.

Yangın bize kızıl diliyle binlerce defa dedi ki: “Durma, değiş, yakarım.”

Yangın bizde yalnız eski evleri değil, eski zihniyeti ve muaşereti de yaktı. Sanki o musibet medeniyet alevidir.

Her inkılap bir yangındır: Çürüğü ve eskiyi yakar.

Kafesli, cumbalı, şahnişli ev, bütün eşyasıyla beraber, bir yaşama sisteminin vasıtaları idi.

Betonlu, şofajlı, elektrikli apartman da, bütün eşyasıyla beraber, başka bir yaşama sisteminin vasıtalarıdır.

Bir maişet ve muaşeret sistemi gidiyor, yerine başka bir maişet ve muaşeret sistemi geliyor. Takım taklavat. Bundan hiç bir şey tahta kaşık bile yakayı kurtaramazdı.

Değişme toptandır.

İyi mi oluyor. Fena mı?

Bu gibi değişmelerde mukayese abestir. Yeni icaplara göre yeni vasıtalar.

Her olan şey, olmak lazım geldiği için olmuştur.

Gül bahçeleri, havuzlar, fiskiyeler, şadırvanlar...

Geçti.

Elveda!.. Büyük anne.

O geçti.

Gelen nedir? Kuru gürültü mü? Bize, eskiyenlere göre belki öyle. Fakat çocuğunuza sorunuz: Otomobillerin klakson seslerine meftundur ve taklidini yaparak o gürültüyü tekrarlıyor, kafanızı şişiriyor.

Gül bahçeleri, havuzlar, fiskiyeler, şadırvanlar...

Derin bir sessizlik, içerden mırıldanan dua...

Geçti.

Korna, çan, zil, klakson, radyo, parazit, gramofon, motor, liman, caz, davul, saksafon...

Bu da geçer.

* P. Safa, “Tarihe Karışan Maddeler”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 28, 20 Eylül 1933, s. 5.

KESİK BAŞLAR PAZARI *

Hitler, Aydınşaynın başını getirecek olana bin lira vadetti. Bu haberi duyunca ürperdim. Fakat beni dehşete düşüren şey Alman diktatörünün vahşi tasavvuru ve güzidelerin kanına susayışı değildir; Aydınşayn gibi asrın en büyük mütefekkeri farzedilen bir adamın kesik başından saçak saçak fırlayan kanlı saçların, gırtlaktan sarkan damarların ve sinirlerin birbirine karışarak alabilecekleri korkunç ve kızıl yumak manzarası da değil. Beni ürküten şey, beynelmilel kesik baş piyasasında mütefekker kafaların ucuzluğudur. Aydınşaynın kafası bin lira! Mahmut Paşa yokuşunda en ufak bir iğne iplik ve makara satan dükkanın tapu senedini almak için bile yetişmeyecek olan bir miktar para ile felsefe, riyaziye ve fizik alemini alabora eden bir şahsiyetin kellesine sahip olmak!..

Bu haber her şeyden evvel tefekkür piyasasını düşürüyor.

Gözümün önüne yeryüzünün bütün filozoflarına ve sanatkarlarına ait kesik başları teşhir edilen bir çarşı geldi. Her kellenin üstünde fiyatları yazılı. Başta Aydınşayn olmak üzere Alman kafalarının fiyatları bin lira ile yüz lira arasında dalgalanıyor. Fransız, İngiliz, Amerikan, İtalyan kafaları da aşağı yukarı böyle. Kanlı pavilyonlar arasında dolaşıyorum. Bizimkinin önünde bir saniye bile durmadım. Artık Aydınşaynın kafası bin lira ederse bizim Darülfünun'da kadro dışarısına çıkarılanların başlarına kim bilir ne fiyatlar konmuştur? Üç kuruş otuz para, en kabadayısı çeyrek. Hele zavallı Babıali mütefekker ve muharrirlerinin başları bir kurşun kaleminden daha ucuz olacaktır.

Hitler, bin yerine bir milyon lira vadetseydi o kadar üzülmecek, hatta Aydınşayn beni affetsin, biraz da sevinecektim. Fakat Alman baş vekili büyük filozofun başına böyle bir narh koymak suretiyle bütün düşünen kafaları kıymetten düşürmüş oluyor.

Bir de, herkesin kafasının kendine göre bir kıymeti vardır. Tuzsuz Bekirle Karagöz arasındaki muhavereyi hatırlar mısınız? Tuzsuz Bekir bıçağını çeker ve Karagözün başını kesmek ister, fakat bu vahşetini biraz tadil etmek için Karagöz'e der ki:

- Söyle bakalım, şu senin kafana ne vereyim. Pazarlık edelim de ondan sonra keseyim.

Karagöz, masum bir riyaaziye ile düşündükten sonra:

- Beş kuruş! Ver.

Tuzsuz Bekir elindeki bıçağın sapıyla Karagözün başına çat çat vurarak bağırır:

- Bu kafa altmış paradan fazla etmez!
- Neden yahu?
- Bu kafa çatlak!

Karagöz hayretle doğrulur ve şu cevabı verir:

- Çatlak matlak ama ben bu başı altmış senedir kullanıyorum!

* P. Safa, “*Kesik Başlar Pazarı*”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 29, 27 Eylül 1933, s. 6.

DOSTLARIM AĞAÇLAR *

Yeryüzünün en iptidai kabilelerinden biri olan Mois'ler, bir ağacı kesmek istedikleri vakit, ilk önce o ağacın ruhundan özür dilerlermiş.

Meşhur caddelerimizden birinde, muayenehanesinin altındaki otomobil garajının önünü genişletmek için, büyük bir ağacı kökünden kestiren bir doktordan bahsederlerken, bu vahşi kabileden almaya muhtaç olduğumuz dersi düşündüm.

Şüphesiz, yaşayan bir ağaç, onun köküne balta vuran herhangi bir insandan daha ziyade hürmete layık bir odundur ve ağaç kesmek, içtimai bir zaruret olmadığı vakit, şüphesiz bir cinayettir.

Birçok ağaçlar, birçok insanlardan daha faydalıdırlar. Kanun yapanlardan olsaydım, belki bir ağaç kesmekle bir adam öldürmek arasında hiçbir fark bulmaz ve iki cinayet için de aynı cezayı veren kanun maddeleri koyardım.

Şüphesiz ağaçların da ruhu vardır. Ağaçlar konuşurlar. Bu gizli dil kulakla değil, aletsiz hassa ile, diyelim gönül kulağı ile duyulur. Bunu duymak için garajının önündeki ağacı kestiren bir doktor değil,

Ağaçlar gülerek bir baharı diğeriyle

Güneş ve kuşları tutmakta taze ellerle

Diyen, Haşim gibi şair olmak gerek.

Ağaçlar taze ellerle güneşi ve kuşları tutarlar, ağaçlar gülerler, ağaçlar medlulleri bizim beşeri lugatımıza girmeyecek kadar mürekkep ve muğlak bir tekevvün uğultusunu sanatkar kalplerin ahizelerine, antenler gibi naklederler.

Bunlar gizli musikisini herhangi bir doktor efendinin duyamayacağı ve nağmelerini deruni kulağımıza işittiren ilahi sazlardır.

Tabiat büyük sırrını ancak layık olanlara faşeder. Geceleyin, sessiz bir ormanda, ruhunun bütün kapaklarını açan samimi bir adam, sanatkar tebedi oluşan bütün hikmetiyle içini doldurur ve ölümsüzlüğün sırrına erer.

İnsanlar henüz birbirlerine meram anlatmaya çabalayan iptidai dilli mahluklardır. Tabiatla konuşmasını bilmiyoruz. Bu fevkalbeşer mukaleme, ancak Mevlana gibi sayılı adamlara müyesser oldu.

Tabiatın dili, grameri, lugatı var. Bir arı, bir eşek bunu benden daha iyi bilir.

Kütüğüne yatan Newton'a bir ağaç, arz cazibesinin sırrını ifşa etti.

Armut piş, ağzıma düş! Evet. Bir ağacın dibine ibadetle uzanmasını bilerseniz, hay hay, armut pişer ve ağzına düşer. Hem tabiatın esrarını taşıyan usaresiyle.

Ağaç kesen bindiği dalı keser. Kederli bir anınızda, on beş dakika yaşlı bir ağaca bakınız ve onun her haline dikkat etmeye çalışınız, mazinizi düşününüz, hayret verici bir teselli duyacaksınız.

Ağacı kestiren doktor farkında değil ki her ağaç bir doktordur. Yahut bunu pek iyi bildiği için rakibini öldürmüştür.

Ağaçların bütün şifa hassalarını bilmiş olsaydık, onların tedavi edemeyeceği hiçbir dert kalmazdı.

Her ağaç bir doktor ve bir dosttur.

Ağaçlar milli nüfusumuza girmelidirler. Onları da sayalım ve kütük defterine geçirelim.

Yurda bir ağaç dikmeden ölmeyiniz.

* P. Safa, "Dostlarım Ağaçlar", *Yedigün*, C. 2, Nu: 30, 4 Ekim 1933, s. 6.

ÜSTADIM HAYVANLAR *

Benimle saklambaç oynayan bir kedim var. Bir polis hafiyesinin bile kolayca bulamayacağı esrarengiz bir köşeye saklansam kedim, hiç ses ve koku, hiçbir iz ve işaret olmadığı halde beni yakalıyor. Buna inanınız.

Kedim her şeyi anlar ve eminim ki benden daha çok şey biliyor. Mesela muvazene kanunlarını daha iyi biliyor ki nereden atsanız dört ayak üstü düşer. Benim eve geleceğim saati de pek iyi biliyor, dakikasına varıncaya kadar; öyle ki, tam zamanında kapının arkasında bekliyor ve yıldırımlı sırtını duvara sürterek şarkı söylüyor. Kedimin dili olsaydı silahları bırakma konferansının ne netice vereceğini kendisinden belki haber alabilirdim.

Ben kedimle iftihar etmek niyetinde değilim. Sizin de bir kediniz varsa, dikkat ediniz, benimkinden farkı yoktur. Her şeyi sezer, çakar, anlar; belki her şeyi bilir, fakat belli etmez.

Kedilerin zekasına büyük bir pay çıkarmak da istemiyorum. Bütün hayvanlar böyledirler: Bir örümcek, eşek davasını herhangi bir hendese mualliminden daha iyi bilir; bir güvercin dünya haritasını bir coğrafya aliminden daha iyi bilir; bir kunduz...

Misal çok.

Biz bu bilgilere “sevki tabii, insiyak” deyip çıkıyoruz. Çünkü onlar bu malumatı sun’i mekteplerden değil, tabiat mektebinden alıyorlar. Muallimleri güneştir, aydır, yıldızdır, havadır, sudur, dağdır, denizdir; bir nefeste her şeyi öğrendikleri için bu bilginin sırrına eremiyoruz da Allah, yahut tabiat sevgisidir diyoruz. Şüphesiz Allah veya tabiat sevgisi, fakat bizim yetişemeyeceğimiz bir şey.

Kuş taklidi tayyarelerimiz bir kartalın, kırlangıcın, leyleğin, güvercinin yanında ne kaba saba, acemice, sakat aletlerdir. Bir garp mütefekkeri ne hoş söyler: “İnsanın aradığını hayvan çoktan bulmuştur.”

İnsan hayvanların en çok düşüneni, çünkü en aptalıdır. Düşünmek aptallıktan kurtulmak için değil midir? Hayvanların buna ihtiyacı yoktur. Ben kedimden daha aptalım. İşte masamın üstünde bir sürü kitap. Okuyorum, okuyorum da gene kedim kadar öğrenemiyorum. Saklambaç oyunumuzda o beni daima bulur; fakat çok basit yere saklandığı halde benim onu bulamadığım olur. Kedinizi bu oyuna küçükten alıştırmınız, dahi olduğunu anlarsınız. Evvela elinizde bir et veya kedinizin sevdiği bir gıda parçalarıyla ve

onun karnı açken tecrübeler başlayınız. Yiyeceği her şeyi gösteriniz ve alıp saklanınız. Evvela kolay yerlere saklanınız. Gelip sizi bulur. Sonraları o et parçasına falan da ihtiyaç kalmaz. Oyunun kendi lezzeti, hayvanı peşinizden koşturmaya kafî gelir. Şüphesiz buna köpeklerin daha fazla kabiliyetleri vardır. Fakat zannediyorum ki bir karıncayı bile saklambaç oyununa alıştırebilirsiniz. Cambaz kumpanyalarında hayvanlara ne sihirbazlıklar yaptırıldığını pek çok insan görmüştür. Bunlar adeta mucizelerdir. Hiçbir hokkabaz bu hünelerle yapamaz, çünkü hilesi yoktur. Hayvanın hilesi yoktur. Hakiki zekanın hilesi yoktur. Çok defa biz insanlar zeka ile hileyi birbirine karıştırıyoruz ve kurnazlara zeki diyoruz. Hilekar manasında kurnaz, insanların en aptalıdır.

Büyük hakikatler karşısında “Artık söz burada zaittir!” deriz; büyük sırlara ermiş olan bütün hayvanlar için de söz zaittir. Ne söylesinler? Dikkat ediniz, bizi en çok konuşturan, en çok münakaşaya sevkeden mevzular halli en güç olan davalardır. Anlasaydık, susardık. Anlayan söylemez yapar.

Benim en hürmet ettiğim üstatlar arasında hayvanlar da vardır. Onlardan çok şey öğrenmeye çalışırım. İyi bir insan olabilmek için evvela en iyi bir hayvan olmak lazımdır, derler. Ne mümkün! Olsaydı, hiç kimse hayvan olduktan sonra insan olmak istemezdi. Fakat hayvani zekadan alacağımız dersler yok değildir.

Bunun en azı hiç değilse boş laf etmemektir.

* P. Safa, “Üstadım Hayvanlar”, *Yedigün*, C. 2, S. 31, 11 Ekim 1933, s. 3.

GENÇLİK BİLSEYDİ *

Gençlik bilseydi, ihtiyarlık muktedir olsaydı...

İlk bakışta güzel bir özdeyiş. Onun için bu söz çok meşhurdur. Fakat cildini kazıyalım. O vakit hiç birimiz bu temenniye ortak olmayacağız.

Mesela düşünelim: Gençlik her şeyi bilseydi ne olurdu? Felaket! Büyük hareketler yapmak şöyle dursun, kılını bile kıpırdatamazdı. Bilmek, iradeyi köstekler. Bir Avrupalı mütefekkir der ki: “Faaliyette bulunabilmek için ne kadar çok şeyin cahili olmak lazımdır.” Arap daha evvel söylemiş: “Küllü cahilün cesurün” yani, her cahil cesurdur.

Büyük hareket adamları az bilirler. Gençlik de öyle. Büyük İskender Mısır’ı fetih ve İskenderiye’yi tesis ettiği vakit yirmi beş yaşında idi. Aristoyu dinleseydi on karış yer alamazdı.

Başka bir Avrupalı mütefekkir Anatole France diyor:

“Cehalet, saadetin diyemezsem de, bizzat varlığın temel şartıdır. Eğer her şeyi bilseydik, yaşamaya bir saat bile tahammül edemezdik. Hayatı bize ya tatlı, yahut da hiç olmazsa müsamahaya layık gösteren duygular, bir yalandan doğarlar ve kuruntularla beslenirler.”

Evet, her şeyi bilseydik, hatta büyükler bile, yaşamaya bir saniye bile tahammül edemezdik. Gençlik bütün neşesini, ileri atılma hızını, faaliyetini cehaletine borçludur. Hatta, denebilir ki, bütün inkılapların en büyük düşmanı ilimdir. Bunun için “gençlik bilseydi” özdeyişi, yerinde değildir ve bunun için Avrupa’da cehaletin faziletlerine dair çok şey yazılmıştır.

Fakat, durunuz. Buradaki bilgi, varlığın sebepleri ve gayesine muttali eden metafizik bilgidir; kainatın esrarına ait bilgidir. ; görgünün ancak yaşlılara öğrettiği bazı yaratılış muammalarına ait bilgidir. Yoksa her genç için zaruri bir kültür ve umumi bir vukuf değildir. Koşan bir adam, etrafını çeviren her şeyi göremez, bilemez. Bunun için durup bakması lazımdır; fakat, koşan bir adamın görmeye ve bilmeye mecbur olduğu şeyler yok mudur? En azından önünü görmesi ve gittiği yolu bilmesi icap eder.

“Gençlik bilseydi...” özdeyişi birinci bakımdan yanlış, ikinci bakımdan doğru.

Ben mükemmel hamlelerine meftun olduğum Türk gençliğinin bastığı yeri görmesini ve gittiği yolu iyi bilmesini istiyorum. Bunun için dünyadaki fikir cereyanlarını ve öteki memleket gençliklerinin münakaşalarını, faaliyet esaslarını bilmelidir. Körü körüne bir koşuş gençliği boş yere yorar.

Gençlik evvela bir ideal çerçevesi içinde telaffuz ettiği kelimelerin tam manalarını bilmelidir. Bastığı yeri görmek budur. Mesela şu ideal kelimesi. İdeal, mefkure, ülkü, her ne ise; ve millet, milliyet, milliyetçilik, fert, cemiyet, ilh... Bunlar asırlardan beri her gün yeni bir tekamül için söylenmiş sözlerdir, uluorta kullanılmamaları lazımdır. Mesela milliyetçiliğin bir derecesi vardır ki vatan hainliğinden beterdir ve daha koyu derece de vatana ihanettir. Bu ölçüyü bilmek ve bilmek için de öğrenmek icabeder.

Bunları düşününce hatta başında bir de “Ah!..” çekerek tekrarlamak isterim: “Ah!.. gençlik bilseydi, ihtiyarlık muktedir olsaydı!”

* P. Safa, “*Gençlik Bilseydi*”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 32, 18 Ekim 1933, s. 6.

10 YIL *

Her hareketle ilk sözü insiyak söyler. Cumhuriyet hareketinin ilk on yılını yapan hızda da bu milli insiyakın bütün tezahürlerini görüyoruz. Fakat her insiyakta olduğu gibi cumhuriyet hareketinde de şuur ve izah ikinci plana ve ikinci devreye kalmıştır. Bu devre belki bu yapraktan sonra açılıyor. Birincisine milli insiyaktan doğma, ideolojisiz ve izahsız tam bir hızla hareket devresi diye bakarsak neden bu on yıl içinde inkılabı dair Türk mütefekkirinin esaslı hiçbir şey söylememiş olduğunu anlarız.

Bu on yılın faaliyet baş dönmesi içinde bir tefekkür sisteminin kurulabilmesi için şart olan sarsıntısız ve sabit bir zemin yoktu ve olamazdı. Tekevvün halinde bir hareket her hangi bir sistemin billurlaşmasına müsait değildir. Umalım ki birinci devrenin yani, dinamik bir oluş devresinin bütün şartları artık tekemmül etmiş bulunuyor ve artık tesisatını bitirmiş bir harekete tam bir cemiyet vakıası olarak bakmak ve onun üstünde tam ideolojimizi yapmak zamanı gelmiştir.

Daha kısa ve açık olalım: Bu on yıllık birinci devre biz ve hareket devresi idi. Bundan sonraki ikinci devre tefekkür ve izah devresi olacaktır.

Bundan evvel iş ve söz yapıcının ve kanun koyucunun iradesinden ve kafasından çıktı. Fakat bundan sonra o işin ve o sözün izahı Türk mütefekkirinin kafasından çıkacaktır.

Bizim hareketimiz Sovyet Rusya hareketi gibi (deductif) yani mücerret esaslardan tatbikata doğru giden bir hareket değil, müşahhas faaliyetlerden sisteme ve izaha doğru giden (inductif) bir harekettir. Bunun için Türk inkılabının izahı yapı devresinden sonraya kalmıştır. Bu işin mimarisi öyle icap ettirmiştir ki evvela bina vücuda getirilmiş, sonra da onun planını çıkarmak lazım gelmiştir.

Cemiyet işlerinde faaliyetin (premedite), yani evvelden düşünülmüş ve hazırlanmış fikirlere göre değil, milli insiyaklara ve iştiraklere göre kendiliğinden olması ve izahın ikinci plana kalması Türk hareketinin lehine kaydedilecek en büyük hassadır.

Bu bayramdan sonra artık yapıcının dizi dibinde izahçı da kürsüye gelecektir.

Bugüne kadar bir muamma ve münakaşalı bir dava halinde kalan “Kemalizm nedir?” sualine cevap verebilmek için Türk zekaları arasında bir yarış başlamasını beklemeliyiz.

Bu on yıl içinde Kemalizmin büyük eseri yapı halinde gözlerimizin önüne yükseldi. Bu bayramda o binanın ilk telvin ve tezyin sevincini duyuyoruz. Fakat büyük mimarının hangi ilcalarla bu eseri meydana getirdiğini anlayabilmek için artık bundan evvel iş sahasında da hız alan kuvvetlerimizi bundan sonra idrak ve izah safhasına nakletmek zaruretinde bulunuyoruz.

Benim bu bayramın evvelinden ve sonrasında anladığım manalardan biri de budur.

* P. Safa, "10 Yıl", *Yedigün*, C. 2, Nu: 33, 29 Ekim 1933, s. 7.

ÜZÜME DAİR *

Bir üzüm tanesi içindeki yeşil kainatta mestedici bir seyahate çıkmak ister misiniz? Size bir şaheser tavsiye ederim. Doktor Besim Ömer Paşanın “Üzüm ve üzümle tedavi” adlı kitabı.

Üzüm! Dile gelişi bile, her manasıyla ne tatlı şey, ne ahenkli söz! Her manasıyla ne özlü yemiş, Besim Ömer Paşanın kitabı, mevzuu gibi, ne tatlı, ne özlü, ne ahenkli eser! Sahifelerini okuyarak çevirdikçe, şahsen bir elif miktarı tanıdığım yüksek müellifinin ellerini öpmek ihtiyacıyla yandım. Kitabın dördüncü basılışı imiş. Başında Besim Ömer Beyin annesine bir ithafı var. Ah, ne samimi ve ne harikulade! Gelin beraber okuyalım:

ANNEME:

Anne! Bir aralık çok hastalandığımı ve bu sıkıntılı zamanında üzümünden fayda gördüğünü hatırlıyorum.

O vakit, yani kırk beş yıl önce yazıp adına armağan ettiğim bu risalenin üçüncü basılışını eline verdiğimde ne kadar sevinmiş ve bana ne kadar dua etmiştin. Şimdi gene o risaleyi adeta yeni doğmuş bir çocuk gibi değil, daha gülbüz, daha büyük, daha süslü bir halde bütün iç acımlarımla ruhuna sunuyorum. Masal gibi olsa da gel, şu manevi torununu kabul et ve sev, çok sevgili anneciğim!

Dr. Besim Ömer

Üzümün bu eserde bir millet gibi tarihi var. Tekamülünün safhalarını da görüyoruz. Milattan 3000 yıl evvel Etilerin üzüm yetiştirmelerinden başlayarak Mısırlılar, Asuriler, Beni İsrail, Fenikelilerle, eski Yunanlılardan, Acem ve Yunan masallarından zamanımıza kadar efsanevi ve hakiki tekamülünün bütün merhaleleri, üzümün nebati ve sıhhi mahiyeti, bir üzüm tanesi içinde tabiatın sıkarak doldurduğu şifa hassası gibi veciz bir halde bu kitaba konmuş. Hem ne temiz ve yeni Türkçe! Müellifin yazı dilinden, yaşını anlamamıza hiç imkan bırakmayan bir ifade tazeliği, fikirlerin bütün salkımlarında beliriyor.

Sedat Simavi Yedigünün kapağına üzüm resmi koyacağını söyler söylemez Paşanın bu eserini hatırladım ve ne zamandır kendisinden bahsetmek fırsatının karşıma çıkışına sevindim.

Üzüm bu eserde bir roman kahramanı gibi canlıdır: Mazisi ve hatıraları var. Çocukluk, erginlik ve olgunluk çağları geçiriyor, güzelleşiyor, sevişiyor ve evleniyor.

Kızları biraz fattan ve tehlikeli mahluklardır. Fakat içlerinde şarap gibi yerine göre zararsızları, hatta zararlıları da var. İhtiyatı elden bırakmamak şartıyla onlara yanaşabilirsiniz.

Bir üzüm tanesi içinde, çok yaşamının, sevmenin, mest olmanın bütün imkanları, bir özün esrarlı halitası halinde gizlidir. Kitap sizlere biraz bu sırrı veriyor. Üzümün sakladığı muammaları iyice anlasaydık, ruhunun mahremiyetine daha fazla girmesini bilseydik, bir (tane) nin içindeki yeşil halvetlere daha iyi nüfuz edebilseydik, belki ebediyetin sırrını bulurduk; belki “abıhayat” bu tanenin özündedir. Erkek üzümlerin o incecik tozlarındaki aşılama kabiliyeti, zerrelere bile bulunan hayat imkanları imkanları üzerinde bizi daha fazla düşünmeye çağırıyor. Üzümün kalbini okumak hususunda bağcı veya tabiat alimi, birbirinden fazla çok bir şey bilmiyorlar. Fakat yeşil kadın gözleri gibi, üzüm tanelerinin içinde de aşka ve hayata ait ne büyük muammalar var.

Bu kitabı okuduktan sonra bir üzüm tanesine doğru uzanan parmaklarımız onu hemen koparıp ağza atmayacaktır. Onu güneşin karşısında biraz evirip çevireceğiz, dikkatimizi onun sisli billuru içinde gizlenen aleme doğru iletmek isteyeceğiz kendisini midemize indirmeden evvel zekamızda misafir edeceğiz. Belki bir damla usarenin içindeki seyahatimiz, yaratılışın bütün hikmetini öğretmek hususunda bize filozof Kant’ın bütün kitaplarından daha faydalı olacak.

Bir üzüm tanesi her şeye muktedirdir. Ne diyorsunuz? Şarap mabudu Baküs, düşmanları kahretmek için, mızrak yerine üzüm ve yapraklarıyla sarılı değnekler kullanılmasını tavsiye ediyormuş. İzmir’in kurtuluşunda da bağlarına karşı beslediğimiz tarihi aşkın hatırı yok mudur? Üzümü her milletten daha fazla seven, yaşatan, anlayan biziz ve bizim aramızda da onu her münevverden fazla seven, anlayan ve anlatan Besim Ömer olmuştur.

* P. Safa, “Üzüme Dair”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 34, 1 Kasım 1933, s. 3.

SÜKUT ve CİNAYET *

Cinayetler çoğaldı.

Hem de bir hiç için yapılanlar: Bir saatlik aşk için, bir yan bakış için, otuz para için.

Demek bu cinayetlerin amilleri ne aşktır, ne kin, ne de servet. Hatta bu cinayetlerde, kuzuyu paralayan kurdun, küçüğünü yutan büyük balığın, tavuğu paralayan sansarın tabii mantığı da yok. Bu kanlı zahmet boğaz tokluğu için bile değil.

Ne için?

Bir hiç için.

Bir hiç için yapılan cinayetlerin sebebi, falan adamı falan şey için öldürmek değil, sadece ve münhasıran öldürmektir.

Bir garp mütefekkirine göre “Öyle vaziyetler ve öyle fikirler vardır ki bunların katiyet kesbetmesi için insanın ya kendini, yada bir başkasını öldürmesi lazım gelir.” Ve aynı mütefekkire göre cinayet müphemden sariha geçmek ihtiyacıdır. Descartes nazarında da en büyük azap, kararsızlıktır; insanlar bundan kurtulmak için bazen ölmeye veya öldürmeye kadar varıyorlar.

Belki bir çok harplerde yalnız bu mücerret iştiyaktan doğuyor. İçtimai ve siyasi ihtiyaçlarımız bu karanlık insiyakımızı aydınlatmaya kafi gelmiyor.

Oscar Wilde, cinayetleri avamın sanatı telakki eder. Onca bu, bir nevi kendini ifade ve haricileşme vasıtasıdır. Avam derdini böyle anlatıyor. Şairin kalemi, ressamın fırçası, kemancının yayı ne ise caninin de kaması odur.

Cinayetler yalnız bizde değil, Avrupa’da da artıyor. Hem yeni sanatlar gibi yeni cinayetlerde de eski mantığımızı şaşkırtan acayıplikler var: Düşmanlar değil, dostlar öldürülüyor; öfkeyle değil, sevinçle veya istihza ile öldürülüyor. Hatta keyifle bile öldürenler çıktı, şehvetlerini cinayetle tatmin edenler.

Sanatta ve cinayette kübizm, diyelim.

En büyük cinayetten sonra (Harbi Umumiye kastediyorum), insanlar ölümlerle yüz göz oldular. Kahramanlık ucuzladı. Hayatı istihkar dediğimiz şey, artık dasitani bir hassa değil. Denize girer gibi ölüme dalıyoruz ve ebedi karanlıkta yüzmeyi, kulaç atmayı öğreniyoruz. İntihar veya cinayet, ölüme karşı bir şaka haline geldi.

Büyük harpten aldığımız derslerden biri de ölmeyi ve öldürmeyi öğrenmek olmuştur. Saatte binlerce adamın ölümüne karşı bizi kayıtsızlığa alıştıran o badireden başka türlü bir hocalık da beklenemezdi.

Harp milli, cinayet ferdi bir ifadedir. Kendini anlatmanın bu kaba şekillerinden insan nasıl kurtulabilir? Basit: Bunların yerine ince şekiller ikame ederek. Güzel sanatlar demek istiyorum. İstisnasız her insana kendini anlatma imkanları verecek umumi bir sanat terbiyesi, harplerin, cinnetlerin ve cinayetlerin önüne geçebilir.

Her adamda uyuyan sanatkarı ayağa kaldıracak umumi bir terbiye. Landru veya Çakırcalı şiir yazmasını bilseydiler, adam öldürmezlerdi ve mükemmel şair olurlardı.

Yahut, kendimden bahsetmeme izin verirseniz şöyle söyleyeyim: Ben muharrir olmasaydım, içimde sıkışacak ve dışarı çıkmak için hiçbir delik bulamayacak bir sürü temayüllerimi ansızın ifade etmek için belki de katil olurdum.

İnsan bir ifade aletidir. Bir vasıta ile söylemek isteyecektir: Harpten, ihtilalden, cinayetten sanata kadar. Onu son şekle yükseltmek, içini boşaltması için mümkün olduğu kadar söyletmek ve asla susturmaya çalışmamak lazımdır.

Sükut ve cinayet, öz kardeşirler.

* P. Safa, “Sükut ve Cinayet”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 35, 8 Kasım 1933, s. 3.

BİR YILBAŞI GECESİNDE ÜÇ İNSAN *

Bir yılbaşı gecesi, Beyoğlu caddesinde, eski dostlarımdan birine rastladım. Şapkasının öne doğru eğilmiş siperi altında ve paltosunun kalkık yakası içinde yüzünün iki kutbu, felsefe yuvası alnı ve tıraş uzamış çenesi gizleniyordu. Belki de onu açıkta kalan uzun burnundan tanıdım. Gayet ağır adımlar attığı halde caddenin keyifli halkından koşarak uzaklaşır gibi idi. Beni görünce memnun oldu: Üstümde abi, yanımda atlas iskarpinli ve saçları yeni yapılmış bir kadın yoktu; bara veya baloya gitmiyordum; üstümde geceyi fevkalade bulduğuma dair hiçbir işaret, beni ondan ayırmıyordu.

Alelade bir kahvede oturduk, dedi ki.

- Romantik bir adam değilim ben... ve her şeyi tabii görmeye alıştığım halde, ne yalan söyleyeyim, şu yılbaşı gecelerinin manasını bir türlü anlamıyorum. Sevinecek ne var? Evvela her şey tersine: Küreiarz ve insan bir yaş daha ihtiyarlıyor, kainat bir yıl daha eskiyor, buna “yeni sene” diyorlar; herkes ölüme bir yıl daha yaklaşıyor, buna seviniyorlar; hayatın bir parçasını kaybetmek hoş bir şeymiş gibi hep birbirlerini tebrik ediyorlar. Sakın bunu maddi imkansızlıklardan doğma bir kıskançlık veya bedbinlik sanma, hayır. Biliyorum ki dün bu mistik bir galeyandı. Bugün daha ziyade beynelmilel bir eğlence vesilesidir. Pekala yapıyorlar. Eğlensinler. Fakat insanla ölüm arasındaki mesafeyi aydınlatan bugünden başka gün bulamazlar mıydı?

Kahvenin camı önünde bir ahbabımız durdu. Bir eğlenceden geldiği ve bir eğlenceye gittiği belliydi. Bir işaretimiz üzerine içeri girdi. Biraz oturdu. Mevzuu anladıktan sonra dedi ki:

- Bir teklifim var. Sizi davet ediyorum. Beraber gezelim. Ben size yılbaşı gecesinin manasını anlatacağım.

Çok yalvardı. Ben kabul etmedim. Eski dostum kandı. Beraber gittiler.

Bir ay kadar sonra ona rastladım ve yaptıklarını sordum.

- Hiç, dedi, içtik ve gezdik. Eğlendim diyemem. İlk önce ona soruyordum: “Nedir bu gecenin manası?” cevap vermiyor ve beni kolumdan oraya buraya sürüklüyordu. İki, üç dost evini ziyarete gittik, barlara girip çıktık, sabahladık. Gece son derece manasız geçmişti. Fakat itiraf edeyim ki başım biraz hafifledi. Sana rastladığım andaki kadar sıkıntılı değildim. Yılbaşı gecesinin manasını da anladım

- Ne imiş?
- Hiçbir şeyin manası üstünde fazla düşünmemek.
- Eğlenmenin bir tarifi de budur.
- Belki... Evet... Öyle ya... Eğlendik mi o gece? Eğlendik sayılır... Evet... Garden bardaki İspanyol kadını... Öyle ya... Tekrar tekrar oynattık... Doğru... Eğlenmedim sayılmaz. Eğlendim... Çünkü... Evet... O sırada eğlenmenin manasını düşünemiyordum.

Şimdi de ben bir itirafta bulunayım: İlk gençliğimin yılbaşı gecelerinden birine ait olan bu hatıranın üç kahramanı da benim. Kendimi üçe bölerek size anlatmak istedim. Bugün bu üç insandan hangisiyim? Yılbaşı gecelerinin manası üstünde ısrar eden birinci insan değilim; bu manada ısrar etmeyi manasız bulan ve yegane manayı hayatın manasız akışında arayan ikinci insan da değilim; sadece, ilk gençliğinde bu iki telakki mücadelesinin hatırasına bitaraf bir müşahit gibi bakan üçüncü insanım ve 1934 yılına da böyle bir seyirci gibi giriyorum.

* P. Safa, “Bir Yılbaşı Gecesinde Üç İnsan”. *Yedigün*, C. 2, Nu: 43, 3 Ocak 1934, s. 3.

SPOR, SİNEMA, DANS *

Bilmiyorum ki bizim gençlik ayak topundan, beyaz perdeden, ayak oyunundan hala bıkmadı mı? Bu üç salgının artık eski sıcaklığını kaybettiğine dair verilen müjdelere henüz inanmış değilim. Görüyorum ki hala, alelade bir maç haberi gazetelerimizin ilk sahifesinde en milli davalar kadar yer tutuyor; hala güzelce yüzünde basit haleti ruhiyeleri ifade etmekten, şuh bir göz süzüşünden ve hazin bir dudak büküşünden, başka marifetleri olmayan sineme kızları, burada, memleketi kurtaran kahramanlar derecesinde şan ve şeref kazanıyorlar; hala konferans salonları boş ve balolar doludur.

Bu üç salgın da bize garptan gelmiştir ve medeniyetin çocuklarıdır. Orada da spor, sinema, dans belki hala devam eden salgınlardır; fakat o medeniyeti yapan şeylerin başında ne spor gelir, ne sinema, ne dans. Gövdenin ve muhayyilenin bu üç tatlı oyunu da, belki çalışan kafaların muvazenesini temin içindir.

Orada her evin bir mutfağı olduğu gibi bir de kütüphanesi vardır. Ekmek ve kitap bir eve aynı zamanda girer, aile reisinin çıkınında aynı yeri bulur. Garp sinemayı seyretmeden evvel icat etmiştir ve bu eğlenceli temaşa, o çetin kafa çalışmasının tabii bir neticesi, belki de hakkı ve mükafatıdır. Çocuğunu kucağına alan bir ana hazzı ile, garp icatlarının keyfini sürüyor. Biz, başkalarının çocuklarını kucağında gezdiren ve bu güzel mahsulün meşakkatine hiç ortak olmadığı halde zevkine sahip çıkan tufeyliler vaziyetinde bulunuyoruz.

Bana sporu müdafaa için sağlam aklın sağlam bir bedende bulunduğu bir kere daha tekrar edilecektir. Anlaşalım. Ben sporun değil, spor ifratının aleyhindeyim. Sinema ve dans için de böyle. Bir de sağlam aklın sağlam bedenle değil, bilakis sağlam bedenin sağlam akılla kaim olduğunu söylemek isterim. Akıl evveldir. Son mağlubiyetlerle öğrenmedik mi ki spor, her şeyden evvel teknik demektir, teknik de akıl ve zeka demektir. Hatta sıhhati koruma bilgileri de ve nihayet, tababet ilmi de zeka işi değil midir? Zeka başta geliyor. Tekniksiz bir sporun, tekemmül etmemiş bir hıfzısıhha bilgisinin ve iptidai bir tababetin zararları münakaşa götürür şeyler değildir.

Garpta stadyum meydanlarını ve balo salonlarını dolduran kalabalıkların muadillerini konferans salonlarında bulmak mümkündür; kitap satan mağazalarsa muhakkak ki sinemalardan fazladır.

Hayır. Zekanın payını münakaşa etmeye mecbur olacak kadar iptidai kalmaya mahkum değiliz. Medeni bir memlekette böyle bir davanın ortaya konması bile ayıptır ve şüphesiz bugünkü nesillere spor, sinema ve dans tutkunluğundan evvel, kitap sevdası aşılamağ lazımdır.

Bu basit mevzu üzerinde bir kere daha ısrar edişim, hala gençliğin terbiyesinde sporu birinci planda gören zihniyetin sabit kalışını hissedişimdendir.

Her semtte bir spor kulübümüz var; bir kütüphanemiz ve konferans salonumuz var mı? Spor kulüpleri teşvik ve himaye edilmişlerdir, ötekiler için böyle bir tasavvur bile doğmamıştır.

Varlığımız bağılı olduğı şartları anlamaktan hala çok uzağız.

* P. Safa, “*Spor, Sinema, Dans*”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 44, 10 Ocak 1934, s. 3.

CELAL SAHİR EROZAN HAKKINDA *

“Türk yenileşme edebiyatının hızla birbirini aşan merhalelerinde hiçbir geniş atlama hareketi yoktur ki içine Celal Sahir adı karışmamış olsun...”

“...İdrak ettiğimiz eski ve yeni her edebi çehre yanında, mutlaka Celal Sahirin de gayet derin bir rikkati güç maskeleyen yüzünün mana çukurlarıyla dolu hassas kumaşını hatırlayacağız. Bu portre bizde adeta mücerret edebi tekamülün sembolüdür...”

“...Kaybettiğimiz adam, insan olarak da Tevfik Fikret’ten sonra gösterilecek pek sayılı ahlak abidelerinden biriydi. Onun pek erken kayboluşundan sonra fazilette her halde edebiyat kadar matem içindedir...”

* P. Safa, “*Celal Sahir Erozana Hakkında*”, *Çığır*, C. 2, S. 34, 1 Ocak 1936, s. 58.

EDEBİYATIN GÜÇ TARAFI *

Bizde her şiir seven adam, hayatında bir kere şiir yazmaya da teşebbüs etmiştir. Adeta şiir yazarlarımız okuyanlarımızdan fazla değildir ve her ikisi arasında kemmi bir muadelet vardır. Bunun için bir “Türk şairleri” ansiklopedisi neşreden Saadettin Nüzhet, yalnız A harfinde sekiz yüz eski şair adı bulunduğunu bizlere söylediği zaman, bu rakam etrafında uyanan hayrete ben iştirak etmedim. Biliyordum ki mecmualarımıza mekteplerden yağın şiirlerin pek genç şairlerini de sayacak olursak o rakam derhal binleri bulur.

Hemen ilave etmeliyim ki bu şiirlerden bir kısmı, bana istidat denilen ilk kıymetten mahrum görünmüyorlar. Fakat ümidimi kıran şüphe, istidat denilen şeyin büyük ve devamlı bir ceht ile tamamlanmadıkça ham ve akim kalmaya mahkum bir davranış olduğunu bilmemden geliyor.

Bizim bütün edebiyatımız eserlerini cehtten ziyade istidada borçludur. Mektep gençliği bunu görüyor, duyuyor ve çok haksız olmayarak hemen kalemi eline almak cesaretini kendinde buluyor. Hakikatte de bu gençliği üstatlarından ayıran kabiliyet farkında nihayet biraz kültür, bir hayli de meleke vardır. Bu meleke ancak yazmakla elde edilebileceğine göre, işe erken başlamakta da büyük bir isabet göze çarpıyor.

Fakat edebiyatın istidattan ziyade cehte, fanteziden ziyade zihin enerjilerini teksif kabiliyetine, ham maddeden ziyade endüstriye ve hayalden ziyade geniş bir kültürün içinden pişerek geçmiş olgun bir dünya görünüşüne muhtaç olduğunu hissedenler için bu isabet, yerini hemen isabetsizliğe terk eder. Talebenin edebi terbiyesi için şiir yazmasında da belki fayda vardır, fakat bu temrinlerle hakiki sanat eseri arasındaki farkı unutmamak ilk vazifesidir.

Hakiki sanat eseri kamil bir bakışa muhtaçtır. Bu kemal tecrübeden de, kültürden de müstağni kalamaz. Bazı meşhur isimlerin pek genç yaşlarında eser vermeye başlamış olmaları, çocukluklarından uğradıkları büyük felaketlerin verdiği derslerden ve tecrübelerden istifade etmiş olmalarıyla izah edilebilir. Bu derslerin de felaketin mevzuuna inhisar ettiğini unutmamalıdır. O mevzuda muvaffak olan muharrir, eğer tecrübe ve kültür sahasını genişletmeden yazmaya devam ederse ya ilk eserini taklide veya diğer mevzularda şaşılacak bir acemilik içinde görünmeye mahkum olur.

Ne şiir, ne de roman içimizde beliren ilk sıcak temayülün ifadesi değildir. Edebiyatımızın bugüne kadar devam eden biraz çocukça lirizmi veya -aksine- suniliği onun şartını yalnız heyecanlarımızda ve iptidai hassasiyetlerimizde aramış olmamızdan bu menbain tükendiği anlarda da zorla tahrik ettiğimiz bir muhayyileye baş vuruşumuzdandır. İkisinin de kıymeti yok. Birincisi ruhu teksif eden cepheden mahrum, halka ve halk edebiyatına mahsus iptidai bir heyecandır; ikincisi yaratıcı bilgilerden mahrum, kombinezonları alelade zekaya muhtaç sabit bir cehttir.

Hakiki bir sanat cehtinin kıymeti, yaratıcı muhayyilenin, kültür ve tecrübeyle kaynamış bir zekanın evinde, geniş bir dünya görüşü ve sıkı bir teknikle çalışmasında aranır.

* P. Safa, “Edebiyatın Güç Tarafı”, *Gündüz*, C. 1, S. 1, 15 Nisan 1936, s. 6.

MEMLEKET GENÇLİĞİ *

Bir rejim memleket gençliğine dayandığı nispette gençtir.

Eski rejimler için gençlik “yarının ümidi” idi; yeni rejimler için gençlik “bugünün kudreti” dir.

Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde aczin, ümitsizliğin ve takatsizliğin provası şu idi: “Biz yapamadık, bir kere de gençler uğraşınlar bakalım, ümit onlarda”. Ve Tevfik Fikret haykırıyordu: “Gençler! Bütün ümidi vatan şimdi sizdedir!” Belki üç asırdan beri her giden nesil, muvaffakiyetsizliğini itiraf ederek, Türk davasını kendisinden sonra gelen nesle emanet ediyor, “oğlum ben yapamadım, sen yap” diyordu. Bu prova, aczi, ümitsizliği ve takatsizliği nesilden nesle aktarma etti.

Yeni Türk rejiminin ve Atatürk’ün memleket gençliğine parolası şudur: “Biz yaptık, yapacağız ve siz de yapmaya devam edeceksiniz!”

Genç yaşlarında mucizelerini veren Atatürk ve arkadaşları devrinde gençlik sade bir ümit değil, Sakarya’yı ve inkılabı yapan bir hakikattir. İnkılap her şeyden evvel gençlik ifade eder. Onun ilk manası gençliktir.

Sovyetlerin “saadetli gençlik” filmini seyrettiğim zaman, kızıl meydanı dolduran adalelerde bütün bir milletin guddelerini tazeleyen değişme mucizesini görüyordum. İdeolojileri ne olursa olsun, Avrupa’nın bütün genç rejimleri muvaffakiyetlerini gençliğe borçlanarak yaptılar. Zaferden ve inkılaptan itibaren bizde olduğu gibi onlarda da birinci, ikinci, üçüncü derecede hükümet amirleri kırkına gelmemiş gençlerdir.

Memleket gençliği ikiye ayrılır: Tahsil çağında olanlar, iş başında olanlar.

Bir bayrak altında toplanan bu iki türlü gençliği her zaman birbirine karıştırmamak lazımdır. Vazifelerinin birleştiği ve ayrıldığı yerler vardır. Taze bir kafaya muhtaç umumi memleket işlerinde, harp ve inkılap gibi müşterek davalarda ikisi beraberdir; fakat idarede ayrılırlar: Tahsil genci iş gencinin emrinde olmalıdır.

Sonra ebedi gençler vardır. Büyük inkılapçılar, sanatkarlar ve mütefekkirler gibi kafalarının sapasağlam yapısı içinde bozulmamış veya patlamamış bir fikir tazeliği saklayan bu insanlar yazıları ile değil, dünyayı daima yepyeni bir sizyonla idrak eden zekaları ile gençtirler ve genç kalacaklardır. Ancak mukavemetsiz başların üstüne yağarak fanileri sırsıklam eden ve çürüten zaman, bu nevi müstesnaların üstünden onları hiç

ıslatmayan şeffaf ve aydınlık bir bulut gibi geçer: Yüz yaşına gelmesini dilediğimiz Atatürk ve arkadaşları yarım asır sonra da Sakarya kıyısında ki enerji tazeliğine sahip olacaklardır.

Memleket genci olmanın en büyük şartı yaş değil, içinde memleket aşkı parlayan baştır. On sekiz yaşında bunamamak ve seksen sekiz yaşında genç kalmak için bu toprağı çıldırmasıya sevmek yetişir.

Her aşk nescimizle beraber ihtiyarlar; fakat memleket aşkı bu toprakla beraber, her Allahın baharı tazeliğe kavuşur. Memleket gençliği, bu toprağı her zaman bir gençlik memleketi halinde yaşatmanın sırrını bu aşkta bulacaktır.

* P. Safa, “*Memleket Gençliği*”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 163, 22 Nisan 1936, s. 10.

İNKIRAZ TİPLERİ *

Ben iki büyük inkıraz tipi tanıdım. Biri Osmanlı efendisidir. Yazılarımda ondan birkaç kere bahsettim: Bugün kırkını geçkin, çoğu ellisini aşmış adamların nesli içinde pek çok rastladığım bu tip görünüşte hakiki bir Osmanlı centilmenidir, mazbut giyinir, rabıtalı konuşur, derli toplu yaşar. İmparatorluğun mütarekeden evvelki halini temsil eden bu tipin göz aldatan disiplini altında koyu bir inkarcılık ve imansızlık anarşisi vardır. Osmanlı efendisi Türk'ten güzel bir şey çıkacağına inanmaz. Avrupa'nın erişilmez sandığı üstünlüğünü kabul ettiği için Türklerin iptidai bir Asya ırkı olarak, er geç başkaları tarafından temsil edileceğine emindir. Zahiri bir vatanperverlikle yalnız ferdi hayatını boş geçirmeye karar vermiştir. Sosyal endişelerini böylece tamamıyla tasfiye etmiş olduğu için neşeli bir bedbindir, mümkün olduğu kadar az çalışarak tembelliğin yemişleri olan fantezilerini dökecek meclisler arar. İyi konuşur, fıkralar anlatır, güler ve güldürür, yemeği içmeyi sever, musikiyi ve edebiyatı da bir sofraya estetiği ile anladığı için yerken şiir söyler ve içerken musiki dinler. Politikası Babıali'dir. Yüze gülücü, arkadan söyleyici, dalkavuk ve kalleş.

Büyük harpte ve mütarekede İmparatorluğun dikişleri sökülmeğe başladığı zaman bu tip kadar bile zahiri disiplinini muhafaza edemeyen daha yeni ve daha genç bir inkıraz tipi peyda olmuştur. Bu, ötekinin öz kardeşidir, fakat görünüşte farkı vardır: Kılıksızdır, parlayıp sönen, insicamsız ve gayri tabii bir heyecanla konuşur, serseri yaşar. Hayatı ve itiyatları teessüs etmemiştir. İmansızlığını ve ahlaksızlığını gizleyecek zahiri bir utanç maskesinden de mahrum olduğu için iffetsizliğine ait sergüzeştleri bir muvaffakiyet gibi anlatır. Birinci sınıf yalancıdır: Söz verir gelmez, para alır vermez iyiliği çarçabuk unuttur ve fenalıkla mukabele eder. Fakat yalan söylemekte ki hüneri, bütün rezilliklerini gizledikten maada kendisine izafe ettiği mertliklere ve faziletlere de etrafını inandırdığı için sempatisi, tesiri ve muvaffakiyeti vardır. Hayatının tezatlarından ve anarşisinden doğan heyecanları daha kesif olduğu için ötekinden daha canlı ve artistik konuşur, yazısı daha renkli, hayalli, çapraşık ve oyuncaklıdır. Fikirsizliğini ve bilgisizliğini gizleyen dolambaçlı ibareyi sever.

Bu iki inkıraz tipi üslup olarak birbirinden ayrılırlar, fakat mayaları birdir: Milli kabiliyete aynı imansızlık; bu imansızlıktan gelen aynı bedbinlik ve cemiyete aynı

intibaksızlık; hiçbir etik muvazeneye kavuşamayan bu intibaksızlıktan doğan aynı ahlaksızlık.

Büyüğünde intibak zahiridir: Meclislerde terbiyesini muhafaza eder; küçüğü buna da muvaffak olamaz, küstahlığını ifşa eder, gaf yapar, kalp kırar, münakaşayı diline eline yardımcı çağırın bir kavga haline sokar. Bu zahiri intibaktan da mahrumiyeti yüzünden hiçbir muhit ve zümre içinde tutunamadığı için öfkeli ve kindardır, sözlerinde ve yazılarında hiçbir teşvik, müsamaha, akliselim, muvazene bulunmaz, daima batıricıdır, ekseriya muarızını tayin edecek cesarettten de mahrum olduğu için öfkeli imalarla garazını boşaltır.

Bu, Osmanlı inkırazının son çocuğudur. Yüzünün sebatsız, oynak ve müşevveş çizgilerinde bütün bir eski devrin çöküşünü görürsünüz. Bu çocuk o devrin son haykırışı , son deprenişi, son öfkesi, son zilleti, son iniltisi, son nefesidir.

Kendi insanını yaratan her devir gibi imparatorluk da son yarım asır için de prototip olarak bu Osmanlı efendisi ve Osmanlı çocuğu dejenerelerini vermiştir.

* P. Safa, “İnkıraz Tipleri”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 164, 29 Nisan 1936, s. 4.

ŞİMDİ *

Mühim işlerimizi tehir etmeyi severiz. Bazılarımızda bu, tembellikten ve ihmalden ziyade mükemmeliyet aşkıdır. O işi ehemmiyeti nispetinde muhtaç olduğu geniş zamana, huzura bırakırız. Benim de böyle yıllardan beri gününü bekleyen projelerim var. O gün nasıl gündür? Evvela çok uzundur, yirmi dört saat değil, yirmi dört yıl sürecektir gibi gelir; sonra alelade günlerin bütün alakalarından uzaktır; o gün hiçbir işim olmayacaktır, telefon çalmayacaktır, kapı vurulmayacaktır, otomobil kornası ve ayak sesi duyulmayacaktır; o gün hafızamı bir diksiyoner gibi kullanabileceğim, istediğim sayfayı açacağım, dilediğim hatırayı dümdüz, tertemiz ve durdurabileceğim, muayene edebileceğim, geri gönderebileceğim, tekrar çağırabileceğim. Bir siyah tahta önünde tebeşire hakim olan sağ elin ve silgiye hakim olan sol elin rahatlığı ile fikirlerimi çizeceğim, sileceğim, yeniden yazıp bozacağım ve aradığım mükemmeliyete doğru, gayeme müdahale edebilecek harici ve deruni hiçbir yabancı ilişige rastlamadan ilerleyeceğim, işimi yapacağım.

Bu masum iştiyakla en güzel tasavvurlarımın icrasını tehir ettiğim çok olmuştur. Yarını bugünden daima daha müsait farzetmekten doğan bu masumiyetin cezası, o işin asla yapılamamasıdır.

Yaşadıkça anlarız ki o gün gelmez. Her gün muhtevası itibariyle değil, mücadelesinin şartı itibariyle başka herhangi bir günden farksızdır; kısadır, maddi alakalarla doludur, beş duyumuzdan şuurumuzun ta dibine kadar başımız, düşünmek istediği mevzuun dışında sayısız tesirlerle karşılaşır, dışarıdan ve içeriden hiç ummadığı intibaların ve hatıraların kastine, baskınına ve taarruzuna hedefdir, çünkü hayat bütün bu tesirlerin manzumesidir. Aradığımız huzur ve sükun, ancak bizim olmadığımız yerde, yoklukta vardır.

Yaşadıkça anlarız ki ne yapmak istiyorsak, ne yapabileceksak şimdiden başlamalıyız. Ancak şimdiye hakimiz. Hayat şimdilerin peşi sıra geçen şimdilerin yekunudur. Her kaybolan şimdi bir daha gelmemek üzere geçip gitmiştir ve şimdiyi anlamayan hayatı anlamaz. “Şimdilik durmak” değil, “şimdiden başlamak”.

Şimdiye hürmet edelim. Şimdi ne yapıyorsunuz, ne ile meşgulsünüz? Bütün imkanlar buradadır. Muhakkak olan şey yalnız bu şimdiden ibaret. Projelerimizi geciktirmeyelim, şu an bizim midir? Boş muyuz? Şimdi başlayalım. Yarının şimdileri bu anın şimdisi kadar muhakkak değildir.

Kendi kendine: “Bu dünyada yapılacak çok şey var, acele et!” diyen Beethoven gibi bu dünyada az çok bir şey yapmış olabilenlerin hepsi şimdiyi keşfetmiş insanlardır. Anın kıymetini bildiler. Zaman denilen şeyin yalnız şimdiden ibaret olduğunu anlamışa benziyorlar.

Her şey ancak şimdi mümkündür. Biraz sonra şüpheli, daha sonra çok şüpheli. İşlerimizin en mühimini şimdiye en yakın plana alalım. En mühim işimiz olan nefes almayı tehir etmediğimiz ve şimdi yaptığımız gibi. Yemek ve su biraz daha geciktirilebilir, çünkü daha az önemlidir. Biz ise işlerimizi ehemmiyetleri nispetinde geciktirmeyi severiz: Daha iyi, daha mükemmel yapabilmek için, saadetimizi bile geciktirir, ümidi hazza tercih ederiz.

Bütün iktidarsızlıklar, irade hastalıkları, tembellikler, vehimler, tereddütler, savsaklama illetleri, şimdinin kıymetini bilmemekten gelir. Fanilik şuurunun eksikliğidir. Günlerin tükenmeyeceği zannından doğan aldanıştır.

Canı tez, velut, çalışkan ve yaratıcı adam, şimdinin içindeki imkanları kaçırmak istemeyendir. Çünkü bu imkanlar kaçır, çünkü bu imkanlar birbirine benzemez, çünkü bu imkanlar fırsatlardır, çünkü fırsat kaçır ve geri gelmez.

Her şimdinin içinde bir fırsat gizlidir. Boşuna geçen şimdiler kaçırılmış fırsatlardır. Her gece kendi kendimize soralım: “Kim bilir bugün kaç şimdi kaybettim!”

Kahvelerde her gün sayısız şimdiler kayboluyor.

Bir garp mütefekkeri, insanı boş vakitlerinden tanıyordu. İnsan cidden boş vakitlerinde hüviyetini ve talini bulur. Boş vakitlerimiz baştan başa bize ait şimdilerle doludur. Her birinin içindeki imkan hazinesi içinde bahtımızdan parçalar, parçalar vardır.

Fakat bazı canı çok tez adamlar şimdiyi hırpalarlar. Öteki şimdilere bölünmesi lazım gelen bir işi hep bir şimdiye yüklerler. Geciktirmek kadar bu da şimdiye hürmetsizliktir. Tereddüdün felce uğrattığı adamlarla aklına esenin, ilcasının esiri olan adam da farksızdır: Biri şimdiyi geciktiriyor, öbürü şimdiyi aceleye sokuyor. Şimdinin anını iyi tayin etmek de şarttır: Önünüzden hızla geçen lastik topu yakalamak için kollarınızı bir lahza evvel veya sonra uzattığınız takdirde alacağınız netice bir olduğu gibi.

Her işin kendine göre bir şimdisi vardır. O şimdiiyi iyi sezdiğimiz an “şimdi sırası” diyeceğiz, fakat o ideal şimdiiyi bulabilmek için ondan evvelki şimdilerin hepsini yoklamalıyız. Her anımızın imkanları ve verimleri üstünde hassas olmak!

* P. Safa, “Şimdi”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 166, 13 Mayıs 1936, s. 4.

DÜŞÜNMEK İŞKENCESİ *

Bütün sürat vasıtalarından beklediğimiz şey vakit kazanmaktır ve insan, tabiattan buhar ve elektrikle beraber sanki vakit de istihsal ediyor.

Fakat bugün, buhar ve elektriğin keşfinden evvelki zamanlardan daha az vaktimiz var. Kazandığımız vakti istirahat için değil, eskisinden fazla çalışmak için sarfediyoruz. Buharın ve elektriğin nimetlerinden en az istifade eden Asya'da istirahat müddet ve imkanı daha çok olduğu halde, buharın ve elektriğin nimetlerinden en çok istifade eden Amerika'da istirahat müddeti ve imkanı daha azdır. Sürat çoğaldıkça düşünmeye bile vaktimiz kalmıyor. Elini çenesine, yahut şakağına dayamış, başı öne düşük veya kaşları çatık, bakışları bir tek noktaya saplanmış, hatta o noktayı bile görmeyen çünkü deruni manzarasına çevrili, dalgın, kendinden geçmiş, saatlerce düşünen klasik "mütefekkir" tipi kaybolmak üzeredir. Bugün, eskilerin veli derecesinde takdis ettikleri böyle bir adam görürsek hemen güleceğimiz tutar. Sanki düşünmek ayıptır; sanki başımıza yegane hakkını teslim etmemek hususunda en zekiler bile en budalalarla el ele vermişlerdir: Klasik mütefekkiri arpacı kumrusuna benzetmekte hemen ittifak ederler.

Düşünmeden mi yaşıyoruz?

Adeta!

Şüphesiz buna tamamıyla imkan yoktur. Fakat en mühim meselelerimizi bazen kaçmak üzere olan vapurumuza acele bilet alırken, kalkmak üzere olan tramvaya adım atarken, yollarda koşarken, birisiyle konuşurken düşünüyoruz. Düşünmek artık başımızın muayyen zamanlara mahsus gizli ve fevkalade bir ayini değil, görmek, işitmek, tatmak gibi duygularımızla beraber yaptığı, bir çırpıda, acele bir iştir. Bunun için bizi düşünmek zahmetinden kurtaran şeylere eskisinden fazla ehemmiyet veriyoruz. Hazırlop fikirlere, bir vecize lokması içine sıkıştırılmış nazariyelere, uzun sözün kızasına meftunuz. Hatta kabil olsa mahalle bekçisi gibi her tarafa birer mahalle mütefekkiri tayin edeceğimiz, ona aylık vereceğiz, bizim yerimize düşünmesini kendisinden isteyeceğiz. Hatta hatta zenginlerimiz evlerine hizmetçi gibi, kahya gibi, mürebbiye gibi bir de "düşünmeye memur" insan alacaklar. Gazeteleri, mecmuaları, kitapları, bu memur okuyacak, dünya ve memleket ahvalinden ev işlerine kadar her şey üstünde en salim fikri bu adam bulacak; efendisinin eline bastonunu veren hizmetçi gibi bu adam da ona her sabah muhtaç olduğu fikri sunacak.

Dün başkalarından fikir sormak, akla danışmak bir şahsiyetsizlik alametiymken bugün adeta medeni bir hak olmuştur:

- Siz ne fikirdesiniz?

Suali, yakın dostuna saatini soran adamın kendinde bulduğu haktan daha büyük bir haktır.

Okuyucularından daha fazla düşünmeye mecbur olan gazeteler bile bu kafa işkencesinden kurtulmak için “anket” diye bir şey icat etmişler, sağa sola, yazana, okuyana her mevzuda bir sürü şey soruyorlar. Herkes birbirinden istediği fikir sadakası ile geçinmek derdine düştü. Fikir istemenin para istemekten daha ayıp olduğunu henüz kimse ne kabul, ne de münakaşa ediyor.

Bir de herkes fikre muhtaç olduğu halde onu beleşten tedarige çalışıyor. Fikrin maydanoz kadar bile istihsal kıymeti yoktur. Kitapların yüzüne kimse bakmıyor. Düşünmekten hoşlanmadığımız kadar o düşünceyi başkalarından almak için fedaya mecbur olduğumuz bir damla göz nurunu da esirgiyoruz, fikir namına bu kadar zahmeti de çok görüyoruz. Kulaktan kapma bilgilere rağbetimiz bundandır. Fakat öğrenmeye, düşünmeye ve anlamaya mecbur olduğumuzu da her zamankinden fazla biliyoruz.

Hissettiğimiz bu zaruret bize er geç düşünmenin vekalet kabul etmediğini, fikrin başkalarından iğreti alınmayacağını, düşünme işinin her başa düştüğünü öğretecektir.

Fikir sahibi olmaya, mal sahibi olmaktan ziyade lüzum göreceğimiz gün hakiki zenginliğin sırrını bulacağız:

Bütün fakirliğimiz, maldan evvel fikrin kıymeti hakkında pek az fikir sahibi olmamızdan ileri geliyor.

* P. Safa, “Düşünmek İşkencesi”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 167, 20 Mayıs 1936, s. 9.

ŞİİR NEDİR? *

On dört yaşında bir çocuk apandisit ameliyatı yapmak istediğini söylerse gülüp geçersiniz; ısrar ederse kendisine doktorluk tahsili yapmadan bu işte nasıl muvaffak olunabileceğini sorarsınız.

Fakat on dört yaşında bir çocuk şiir yazmak istediğini söylerse tabii bulursunuz; ekseriya onu teşvik edersiniz ve yazdığını da beğenirsiniz.

Çünkü biz de o çocuk gibi edebiyatın doktorluk kadar hususi bir etüde muhtaç olduğunu bilmiyoruz; annesinin karnında her şairin edebiyata namzet ve şiirin ehliyetnamesine sahip olduğuna inanıyoruz. Küçük yaşlarda şiir tecrübeleri yaptıklarını bildiğimiz büyük edebiyat adamlarının hususi hayatları da, şiirin kafi şartını çocuğun doğarken getirdiği istidat da bunların kanaatlerine ayrıca kuvvet veriyor.

Mektepteyken ben de şiir tecrübeleri yapan ve bunda muvaffak olduğuna inanan budala masumlardan biriydim. Adım “şair” çıkmıştı ve hocalarımın tekzip etmediği bu sıfatı rahatça benimsiyordum.

Muallim Naci'nin babama “anadan doğma şair” in Acemce sıfatını vermiş olması benim de aynı mesut irsiyet hamulesiyle dünyaya geldiğime hem muallimleri, hem talebeyi, hem de işin kötüsü beni kandırmıştı.

Şair olmadığımı anlamam için, daha sonraları şiirle daha ciddi meşgul olmam lazım geldi. Fakat yalnız kendimin değil, şair olduklarına hala inanılan birçoklarının da şiirin hususi dünyasına yabancı olduklarını gördüm.

Şiirin doktorluk kadar bir ihtisas haysiyeti olduğunu kabul etmeyenlere, şiirin doktorluktan çok daha güç bir iş olduğunu anlatmak güçtür. Zamanımızın şair bolluğu ve şiir azlığı bu zorluktan ileri geliyor. Bütün elde edilmek şansı bir doğuş kabiliyetine irca edilen şiir üstünde herkesin bir hak iddia etmemesine şaşılabilir: Çünkü doğuşta kim şair değildir? Şiddetli bedbin hassasiyetinin ilk canlı ifadesini çığlıklar ve göz yaşları ile vermemiş hangi çocuk vardır? Eğer şiir, doğarken kopardığımız bu çığlıkların büyüdükten sonra manzum ifadesi demekse kafiye bulabilen herkes şairdir. Halk şiiri güzel iptidailiği içinde bunu çok kereler ispat etmemiş midir? Aynı iptidailiğin güzelliği kadar, kolaylığı ve basitliği de hala şairlerimizi folklor nevinden şiirler yazmaya teşvik ediyor.

Artık şunu açık konuşalım: Şiir bu değildir.

Halk şiiri dediğimiz şey, bizi insan ruhunun ilk kaynakları üstünde aydınlattığı için, bir çocuğun masum sözleri ve terennümleri gibi sevimli enteresan olabilir. Bu iptidailiği suni olarak tekrarlamak, artık masumiyetinden ve sevimliliğinden de eser bırakmaz. Bir çocuk ağzında hoşumuza giden basık, pepeme, eksik ve tuhaf konuşmanın bir hatip ağzında ne çirkin olabileceğini tasavvur ediniz. Çocuğun bu konuşuşu, zekanın şefkatinde insan dilinin ilk uyanışını bize göstermek ve bu iptidailikten kaçıp kurtulmamıza yaramak itibariyle de ayrıca faydalıdır. Hatta sevimliliği de belki bu faydasından ileri geliyor. Bizse kaçmaya mecbur olduğumuz bu geriliğe doğru koşuyoruz.

Halkın dilinde şiirin tekemmül etmiş lirik ifadesi topraktan fişkırان ağacın gölgesi gibi ancak tabiat dekoru ve hamlesinin ilk tazeliği içinde güzeldir. Bu kütükten bir mobilya yapmak icap ettiği zaman bütün bir endüstri hünéri, bir dekor sanatı, bütün bir ileri cemiyet zevki işin içine girer. Üstünde insan zekası bin türlü aletle beraber çalışacaktır: Baltadan ince testereye ve boyadan cilaya kadar vasıtalarla o ağaç parçasını tabiattan insana mal edeceğiz.

Kaba marangozluk zanaatı için böyle olan şey, şiir için hudutsuz bir nüans alemi içinde namütenahi bir tekemmül imkanıyla darbedilerek daha ziyade böyledir.

Bunu bilmeyen çocuklar şiire kolayca sahip çıkıyorlar, bir de bizden teşvik görüyorlar. Apandisit ameliyatı yapmak için ellerine neşter verseydik insanlara zararları bundan büyük olmazdı.

* P. Safa, “Şiir Nedir?”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 171, 17 Haziran 1936, s. 7.

BİR NEVİ BEKARA DAİR *

Bazı mecburiyetlerle değil, isteyerek bekar kalan adam asidir. Bugünkü cemiyet nizamına ve aile disiplinine karşı bazen kendisinin bile fark edemeyeceği kadar gizli bir anarşist öfkesi ve nefreti taşır. Evlenmek onun gözünde içtimai esaretin katmerlenmesidir; kadına ve çocuğa bağlanmaktan başlayan bu hürriyetsizlik, evin müdafaası hesabına, amirlerine karşı haklı bir isyandan onu alıkoymaya kadar gider:

Bir başıma kalsam şehi devrana kul olmam,

Viran olası hanede evladüayal var.

Sözü evliliğin siyasi hürriyetlere bile mani telakki edildiğini gösteren zihniyeti iki satırda hulasa ediyor.

İsteyerek bekar kalan adamın içinde kendisine bile saklı duran bir dünya görüşü vardır ki evli adaminkine hiç benzemez. Bekar çok defalar farkında olmayarak bugünkü aile ve cemiyet yapısını beğenmeyen, ona intibak etmek istemeyen bir serkeştir; yine çok defalar farkında olmayarak o yapıyı yıkmaya çalışır. Aşk hakkındaki serbest ve uçarı fikirlerini, aile hakkındaki bozguncu hassasiyetini gittiği yere götürür.

Bekarın dünya görüşü nedir?

Aşkta bir Don Juan'dır. O; çeşneci ve çeşitçidir; küçük hevese büyük ihtirastan ziyade kıymet verir ve arzuya ibadet eder.

Hayatta imkanların çokluğunu ve değişikliğini arar. Ailenin bu imkanları tahdit eden kanunlarında bahtının daraldığını zanneder.

Cemiyetçi değil, tekçidir; kendinde bir kainat hulasası bulduğu için yalnızlığını sever ve kendine tahammül etmenin bir yabancıya katlanmaktan daha kolay ve asil olduğu telakkisine varmıştır. Evlenmeyi tek olmanın şerefine ve gururuna tecavüz sayar.

Yalnızlıkta şahsiyetinin en yüksek derecede gerginliğini hisseden bekar kumanda için yaratılmıştır, kazara evlendiği zaman da yalnız ve bekar gibi yaşayacaktır: Karısının yanında ekseriya susacak ve kendi kendisiyle konuşacaktır. Ehlileşmemiş bir insandır o. Vahşetini bir gurur gibi taşır.

Bekarları çoğalan cemiyet gizli bir anarşi geçiriyordur. Ya büyük bir inkılaba ya inhitata gidecektir.

Fakat üç türlü bekar vardır: Evlenmeye muktedir olmayanlar, evlenmekten korkanlar, evlenmekten nefret edenler.

Parasızlık, vakitsizlik, hastalık gibi kendi mizacına ait olmayan bir çok sebeplerin zoru ile bekar kalanlar bu bahsin dışındadırlar.

Şahsiyetlerinin serkeş taleplerine zıt olduğu için evlenmekten nefret eden bir bekar kısmı vardır ki asıl bekar onlardır.

Onlar bir cemiyet idealsiz kaldığı zaman çoğalırlar.

Onların çoğalması, içinde buldukları cemiyetin yeni bir ideale, yeni bir nizamaya hasretini ifade eder.

Onlar hem bir çöküşün kara habercileri, hem de yeni bir cemiyet imkanının müjdeleyicileridirler.

Onları sayarak bulacağımız rakamdan içinde oldukları cemiyetin bahtını anlarız. Azsalar iyi; çoksalar bir zelzele bekleyelim.

Sayılarını değiştirmek elimizde değildir. Onları vücuda getiren şartlar, yani cemiyet değişmelidir. Sayılarını değiştirmek ancak inkılapların elindedir.

Onlar çoğaldıkça nüfus azalır.

Çoğalmalarının önüne geçmek için onlardan vergi almak pek çocukça bir fikirdir; yapılacak şey cemiyete ait her ne varsa hepsini ıslah etmektir. Zira onlar ancak bünyenin mukavemetiyle kovulan ilaçsız hastalıklar gibidirler.

* P. Safa, “Bir Nevi Bekara Dair”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 172, 24 Haziran 1936, s. 8.

TATİLDE SEYAHAT *

İlk büyük yolculuğum bana öğretti ki, sahiden bir çok Avrupa milletleri aylarını memleket içinde ve dışında seyahatle geçiriyorlar. Onlar için dinlenmek demek, tatilde köşe penceresinin önüne bağdaş kurarak uyku çekmekle dedikodu yapmak arasında bir zaman yağmasına dalmak değil, herkesin bütçesine göre uzandığı bir mesafeye kadar, ufukların ve hudutların üstünden atlayarak, dağları taşları aşarak, gezerek, tozarak, dolaşarak yeni bir didinmenin teri içinde eskisinin zehrini atmaktır. Herhangi bir Avrupalı ötekine sokakta rastlayınca, “Nasılsınız?” tarzında hatır sorduktan sonra, ilave ediyor:

- Bu sene yolculuk ne tarafa? Büyük bir seyahate niyetiniz var mı?

Cevap ekseriyetle şunlardır: “Alplere”, “Norveç’e”, Alman İsviçresine”, “Çin’e” ilah...

Uzaklara gidemeyenler için seyahatin programı vatan haritası içindedir: Dağ etekleri, nehir kıyıları, dere boyları, yaylalar, vadiler, şehirlerden kopup kalkan halk yığınlarıyla doluyor: kışın insan ayağı basmayan bütün bu ücra tabiat parçaları üstüne yazın kalabalıklar üşüşüyor. Temmuz ayının ortalarında, şehirlerdeki evlerin çoğunda bavullar, denkler, çantalar hazırdır. Her caddede karşınıza çıkan bir seyahat acentesi, vatanın içine ve dışına her yere tertip ettiği küçük, büyük yolculukların renkli afişleriyle, resimli kataloguyla bütçenize göre yola koyulmak imkanını size verebileceklerini haykırırlar. Hele şehirlerden yakın ve uzak köylere otokar denilen geniş ve rahat otobüslerle gitmek daima ucuz, kolay ve eğlencelidir. Müşterek yolculuğun bütün tasarruflarından istifade edilir. Gazeteler bile buna benzer yolculuklar tertip ediyorlar. Tekrar edeyim ki bu seyahatler ucuzdur, çok ucuz, bizde orta halli ailelerin yazlığa gitmek için sarf ettikleri paradan çok daha ucuzdur.

Biz niçin seyahat etmiyoruz? Tarihi büyük seferler, akınlar, göçlerle dolu bir millet olduğumuz halde neden mesafeye, enginlere, ufuklara küskünüz.

İktisadi sebebi öne sürmek isteyenlere verilecek cevap şudur ki, Türkiye’de de her yerde olduğu gibi geçinmeye muktedir herkes, seyahate de muktedirdir. Nafia Vekaleti, şimendifer tarifelerini ucuzlattıktan sonra bir yazlığa gidiş masrafiyle seyahat masrafı arasındaki fark çok azalmıştır. Size şaşılacak başka bir mukayese yapayım: Büyükağa’da iki araba turuna vereceğiniz para, İstanbul’dan Köstence’ye kadar vapur ücretine müsavidir: Üç lira kadar bir şey... Maksadım herhangi bir ecnebi şehrinin tavsiye etmekten

ziyade bizim sayfiyelerde harcanan para ile oldukça uzun seyahatlerin mümkün olduğuna bir misal getirmektir.

İktisadi sebepten sonra teşkilatsızlığı, konforsuzluğu öne sürenler olabilir. Bizde böyle müşterek seyahat organizasyonları, otokar gibi ucuz, ameli ve rahat nakil vasıtaları, acenteler ve rehberler yoktur. Üstelik bir de gittiğimiz vatan köylerinde lokanta, otel, pansiyon değil, barınacak bir çatı altı bulamamak korkusu niyetinizden vazgeçmenize kafi bir sebeptir. Hatta Bursa gibi misafiri ve ziyaretçisi olan şehirlerde bile tam bir medeni konfor ve canlılık bulunmadığı söylenebilir. Fakat bütün bu teşkilatsızlık ve rahatsızlık bizde seyahate karşı isteksizliğin bir neticesidir. Talep olsaydı hepsi olurdu.

Bizim tatil hakkındaki fikrimiz tadile muhtaçtır. Biz tatili “hiçbir şey yapmayarak dinlenmek”, “yan gelmek” rüzgarın gıdıkladığı gibi kendini havaya bırakarak “hiç bir şey düşünmeden mırıldanmak ve eğlenmek” sanıyoruz. Tatil ve istirahat “pasif” bir hal değil, müteaddi, gayrete ve hamleye muhtaç, zahmetli bir keyiftir ve keyfi de zahmeti nispetindedir. Asıl manası “çalışarak dinlenmek” olması lazım gelen tatil ve istirahat, kendine göre ayrı bir hazırlığa, bir tertibata, bir enerjiye muhtaçtır. Bunu hissettiğimiz için büyük iş yorgunluklarından sonra yeni bir zahmete kendimizi kandıramıyoruz; fakat asıl istirahatın bu zahmet sayesinde olabileceğini de unutuyoruz, dinlenmekle tembelliği aynı şey sanıyoruz.

Bunlar birbirine zıttırlar: Dinlenmek dinlendirir, halbuki tembellik yorar. Dinlenmenin dinlendirebilmesi için iş hayatında boşta kalan kuvvetlerimizi harekete getirerek çalıştırması lazımdır. Yazıhanesinde oturarak iş gören bir memurun tatilde yürüyerek bacaklarını çalıştırması gibi.

Dinlenmek işin ve emeğin nevini değiştirmektir, hareketsiz kalmak değildir. Bu manada, yani hakiki istirahatın ancak seyahatle mümkün olabileceğini anlayan milletler bizden fazla dolaştıkları halde bizden çok dinlenmenin yolunu biliyorlar.

* P. Safa, “*Tatilde Seyahat*”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 181, 26 Ağustos 1936, s. 4,25.

BİZDE ve AVRUPADA KÜBİK *

Bizde çetrefil, eciş bücüş, kargacık burgacık, bir kurşun kaleminin ucunu sivirtmek için mektep çocuğunun defter kapağına karaladığı çizgilerden daha az manalı çizgilerin adı kübiktir; bizde ucuz harçla yapılan bodur, yassı, basık tavanlı, odaları dasdaracık, her tarafına hesapsız ve nispetsiz bir bollukla giren güneşin tahta kısımlarını kabartıp çatlattığı yamru yumru apartmanın adı kübiktir; bizde yusuvarlak bir çerçevenin içine oturtulan mağaza vitrininin, alçak ve dar kapının, maksatsız her girintinin ve çıkıntının, alacanın bulacanın adı kübiktir; bizde evlerin, apartmanların, dükkanların cephelerine sürülen domates çürüğü kırmızının, güneşte kurumuş soluk zerzevat yeşilinin, basma entari mavisinin adı kübiktir; bizde sanat züppesinin, Ermeni kalfanın, aç Rus dekoratörünün idraki ve mizacı kübiktir.

Bu kübik Taksimde Talimhane meydanından çarşı içine koltukçu dükkanlarına kadar, yolunda hiçbir selim zevkin mukavemetine uğramadan, hiçbir tenkide hesap vermeye mecbur olmadan yürüyüverdi. İstanbul'da yeni resim, heykel, ev apartman, dükkan, mobilya, ne bulursa hemen üstüne bulaşıyor.

Bize bu kübik nereden geldi? Hepimiz kolayca inanırız ki Avrupa'dan, değil mi?

Hayır! Avrupa'dan bize yalnız “kübik” kelimesi gelmiştir. Bütün yeni garp estetiği namına oradan memlekete ithal ettiğimiz bu tek kelimenin manasını biz uydurduk: Ona çarpıklık, ona kofluk, ona cıvıklık izafe eden biziz.

Avrupa'da böyle kübik yoktur. Büyük ve küçük elli şehir, elli bin sokak ve cadde dolaşınız. Talimhane kübiğine, Arnavut muhallebici kübiğine, Çarşıiçi kübiğine hiçbir yerde tesadüf edemezsiniz. Bu kübik hakiki Avrupa'dan değil, Tanzimattan beri kafamızın içinde her zevkini ve idrakini kendi mizacımıza uydurduğumuz hayali bir Avrupa'dan, haritada da, medeniyet tarihinde de vücudundan eser olmayan mevhum bir Avrupa'dan gelmiştir.

Avrupa kübiği, cahil kalfa, zevksiz marangoz, katalog maymunu, kopyacı mimar, beceriksiz ressam işi değildir. Avrupa kübiği, şeklin en saf cevherini arayan ve içimizde yekpare varlık duygusunu uyandırabilecek derin bir sadelik hasretinden doğma, bizim kübiğin çerden çöptenliği yerine bilakis maddenin halisiyetini ve bizim kübiğin cici biciliği yerine de bilakis şeklin azami safiyetini ikameye çalışan bir sanat cereyanı “idi”.

“İdi” çünkü bu kübik de harp sonrası denemeleri tarihine girip kalan ilk iddialarından çoğunu feda ederek nazariyesine yabancı büyük tadilatın kurbanı olmuş, vücudundan eser kalmamıştır: Sergilerde harp sonrası hezeyanlarının muşamba üstünde bulunduğu cesarete artık tesadüf edemezsiniz; dekor sanatında, mobilyalarda, lüks eşyada kübik, yerini seyyal, baygın, toplu ve ani sansasyonlar verici, kıvrak ve tatlı bir sadeliğe bırakmıştır. Acayıplığı makul ve idrakimizle dosttur. Aklın büyük ve ezeli kanunlarını örselemez. Kısa bir dikkatten sonra hemen idrake çevrilen muvakkat ve güzel bir hayret verir: Dik, aykırı, hoyrat, itiyat ve anane ile bütün bağlarını bir çekişte koparan azgın bir temayüller sistemi değildir.

Biz Avrupa kübiğinin ilk merhalesini hiç anlamadık, son merhalesinden de haberimiz yoktur. Hala yeni yeni apartmanların ve dükkanların gittikçe azan bir yenilik vahşetiyle karşımıza dikildiklerini görüyoruz.

Geçen gün Talimhane’de henüz yapısı bitmediği halde içinde kiracılar dolaşan bu biçim apartmanlardan birini gezdim. Odaların kapı yerlerinde, bütün bir duvar cesametinde koskocaman yuvarlaklar; teneke oyuncak rengine boyanmış çerçeveler, kapılar; bütün kolaylık, rahatlık, güzellik mefhumlarını, evi gezen kiracıları ve daha sonra ziyaret edecek misafirlerin sonu gelmeyecek hayretlerine feda etmiş, hikmeti, manası, maksadı anlaşılmaz hoppalıklar içime tiksinti ve bulantı doldurdu.

Bu kübik artık işi büsbütün azıtmış, sade estetik değil, ikametgah denilen şeyin manasını da ayaklarının altına alarak, akıl denen cevheri kıyasıya, öldüresiye tepeliyordu.

Bu kübik salgınının önüne geçmek için en halis nefretlerimizle silahlanalım; yoksa o, dün İstanbul’un tahta evlerini yıkan meşhur yangınlarından daha tehlikeli, zevkimizi ve ızanımızı ateşe veren bir bela olmak kabiliyetiyle tahminimizden fazla mücehhez görünüyor.

* P. Safa, “Bizde ve Avrupa’da Kübik”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 188, 14 Ekim 1936, s. 7,8.

ŞİİR ve BAHAR *

Her şeyin her şeyle alakasını sezen bir dikkat için şiirin toprağı olan insan ruhunun tabiat mevsimleriyle münasebetini inkar etmek kolay değildir. Tabiatın bir parçası olduğu için, hatta ondan bu ruhu ayrı düşünmek gibi tasnif zaruretlerini bir hakikat olarak kabul etmeyenler, baharın ikisi üstündeki müşterek tesirlerini çabucak anlayacaklardır.

İlkbaharın, güzelliğini her köşe başında haykıran müptezel, harcıalem, yosma çiçeğı gül bile, hakiki madde veya sembol halinde, en halis şiirlerin en güzel elemanı olmaya devam ediyor. Bir çok büyük şairler gülü tanımasalardı belki şiir yazamazlardı.

Tabiatla şiir arasındaki münasebetin en koyulaştığı mevsim ilkbahardır. Bu mevsimde insan ruhu, menbai ve mansabı olan toprağı karşı antipatilerini ve korkularını terk ederek adeta fikirlerinin neşvunemasını bütün tomurcukların çatlamasıyla bir ana bağlar. İlkbahara karşı romantik sevgimiz içinde böyle bir büyük tabiat realitesi vardır.

Fakat nasıl bir kırlangıç bizi bahara kandıramıyorsa, bir eser için mısraı bercesteği kafi gören şairin iddiasına rağmen, bir mısra değil, hatta bir şiir, hatta bir şiir mecmuası da bizi tekemmül etmiş bir yaratıcı ruhuna inandıramaz.

Şiir de bahar kadar taşarak ve fişkırarak, yaratmalarında kesretli olmadıkça, bu hasis cevheriyle dikkatimize ve hayranlığımıza o kadar layık değildir.

* P. Safa, “Şiir ve Bahar”, *Gündüz*, C. 1, S. 3, 15 Haziran 1936, s. 65.

ATATÜRKÜN NUTKU *

Birkaç gündür Ankara'dayım. Büyük Millet Meclisinin açılış töreninde bulundum ve Atatürk'ün nutkunu dinledim. Onu yakından görmek ve dinlemek, şahsından gelen tesir huzmelerinin içinde sözlerinin dalalet ettiği mana alemini daha aydınlıkta seyretmemize fırsat veriyor.

Alnında bir çizginin kıvılcığıyla bir kelimenin, hatta bir harfin içini dolduran sesi arasındaki dinamik münasebet, bize bütün bir cümle içindeki vaadinin hakikat imkanını tayin ettiren aldatmaz bir işarettir. Mesela onun bir “kuvvet” kelimesini telaffuz ederken “v” harfinin içine doldurduğu enerjinin sesinde bir dinamit aksi ve kaşlarının ortasında bir yıldırım çizgisi halinde belirmesi, nutkunu gayet sade, vakur, tiyatrosuz bir inşadla okuduğu halde, kararlarını icra haline getirmek için sahip olduğu kudreti bize bir bedahet gibi derhal kabul ettiriyor.

Daha sözlerinin başlangıcında “esasen milli mevcudiyetimizin temelini milli şuurda bulduğumuzu” söylemekle Türk rejiminin en büyük çizgisini kalınlaştıran Atatürk'ün nutkunda ilk aksiyon istikameti kültüre ve güzel sanatlara doğrudur. Kültürün ve güzel sanatların milli müdafaaya dahil vazifeler kadar mukaddesliğini her yıl, her fırsatta tekrarlayan Atatürk'ün 1923'deki sözü de şuydu: “ Medeni eser vücuda getirmek kabiliyetinden mahrum milletler, hürriyet ve istiklallerinden tecrit olunmaya da mahkumdurlar.”

Bugün aynı hakikat ve zaruret önünde, Komutan ve Kültür Bakanı verimli, sade ve pratik tedbirler almaya davet edilmişlerdir.

Nutkun Antakya ve İskenderun hakkında bütün meclisi ve dinleyicileri ayağa kaldırarak coşturan büyük vaidi kadar kültür ve güzel sanatlar hakkındaki işareti de en fazla dikkat isteyen cümleleri içindeydi. İstirdat ettiğimiz ve edeceğimiz büyük milli hakların müdafaası hesabına kültürün ve güzel sanatların da birinci derecede silahlardan olduğunu bilenler için Atatürk'ün nutkunda ilk önce bu noktaya dokunulması, hemen bütün öteki meselelerin kültüre bağlı olduğunu tayin eden açık bir ehemmiyet sırasına işarettir.

Millet vekillerimizin bu davete görülmemiş bir faaliyet hummasıyla koştuklarını görmek istiyoruz.

Cumhuriyet

* P. Safa, “Atatürk’ün Nutku”, *Çığır*, C. 3, S. 43,44, Ekim- Kasım 1936, s. 44.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-1-

Beyoğlu'nda sabaha kadar açık duran o Rus pastacılarından birinde, dirseklerini masaya dayamış, başını avuçlarının içine almış, düşünür gibi yaparak uyuyan bir gence tesadüf etmek her zaman kabildir. Çünkü bir bardak çay bir otel odasından daha ucuzdur veya fakir olmak, yahut da bir genç, yani parasını eğlencede bitirmiş bir adam olmak gibi sebeplerle avuçlarının yastığında rüya görenler az değildir.

Fakat bir şubat gecesi, dışarıda hafif bir yağmur yağarken, sabaha kadar açık duran o Rus pastacılarından birinde, dirseklerini masaya dayamış, başını avuçlarının içine almış oturan Orhan Şadi, ne evi olmayan bir fakirdi, ne parasını eğlencede bitirmiş bir gençti, ne de uyuyordu.

Uyumuyordu ama, rüya görüyordu, bir aşk rüyası.

Ömründe ilk defa olarak bir halt etmiş, henüz üniversiteyi bitirmediği halde zengin bir kız sevmiştir. Hukuk fakültesinden çıkmadan, stajını yapmadan, baroya kaydolunmadan, mahkemelerde çenesinin zaferini kazanmadan, para sahibi olmadan Haleyi nasıl alabileceğini düşünürken hülyalara daldı ve Hukuk fakültesinden çıkmış gibi, stajını yapmış gibi, baroya kaydolunmuş gibi, mahkemelerde çenesinin zaferini kazanmış gibi, para sahibi olmuş gibi tamamlanmış bir hakla evlenmiş olduğunu farz ederek bir saadet rüyası görmeye başladı. Biraz evvel Haleye bir aşk mektubu yazmak tecrübesinde bulunmuş, fakat ilk satırları beğenmeyerek hemen kağıdı buruşturup yere atmıştı. Yazdığı cümleler, o gün üniversitede dinlediği “Hukuku medeniye” dersi kokuyor, mantıksız ve sıcak bir aşk edebiyatına hiç benzemiyordu ama gördüğü rüya şairane idi.

Hiçbir saadet uzun sürmez. Orhan'ı kolundan dürttüler.

Genç hukuklu, garson kadınlardan birinin ihtarından ürkerek doğrulunca karşısında beyaz top sakallı, parlak bakışlı, duvar kadar hareketsiz, paltosunun yakası kalkık, kırmızı yüzlü ve dinç bir ihtiyar görerek şaşırды. Gözlerini bile kırpmayan bu adamı hiç tanııyordu. Onu bir dilenciye benzetmek üzereyken, ihtiyar, donuk ve renksiz bir sesle:

- Orhan Bey, dedi, azıcık beni dinle.

Ve gencin karşısına geçip oturdu. Hep onun gözlerinin içine bakarak uzun bir müddet hiçbir şey söylemedi, uzun bir müddet bir hareket göstermedi; Orhan'ın merakı sabrını tamamıyla ezdiği bir anda ihtiyar sordu:

- Sen o kadar dindar değilsin, değil mi?

Orhan kaşlarını kaldırarak, dişlerinin arasından:

- Hayır! dedi.

İhtiyar yalnız göz kapaklarıyla tasdik ederek:

- Biliyorum, dedi, ve tabi hurafelere de inanmazsın.
- Hayır!
- Fakat Hızır'dan, Hızır Aleyhisselamdan bahsedildiğini işitmişliğin vardır, değil mi?

Orhan, büyük bir dikkatin şişirdiği gözlerle ihtiyara bakarak:

- Evet, dedi.

Orhan'ın bu dikkati, karşısındaki adamın Hızır Aleyhisselam olması gibi uzak bir ihtimale bir an bile inandığı için değil, hangi neviden bir dolandırıcı karşısında olduğunu kestirmek içindi.

İhtiyar gözlerini kapadı ve bir dakika uyur gibi durdu. Ne yaman aktör! Orhan'ın Hızır diye tasavvur ettiği adam da buna benzer bir ihtiyardı. Hele gözleriyle beraber ruhunu da kapayınca Müslüman hurafesinin esrarlı kahramanına daha çok benziyordu.

Gözlerini açtı ve dedi ki:

- Şimdi ben sana Hızır Aleyhisselam olduğumu söylesem buna inanmayacaksın.

Orhan gülümseyerek:

- Tabii, dedi.
- Gözlerinin etrafındaki haleden bunu anlıyorum. Hale senin bütün ruhunu kuşatıyor.

Orhan'ın dikkati birkaç derece daha çoğalmıştı. "Hale" den bahseden bu acayip adam da kim ola? "Hale" adını bir şey bilerek mi kullanıyor? Eğer bu bir tesadüf değilse, Orhan Hızır Aleyhisselama inanmaktansa çıldırmış olduğunu daha kolay kabul edecekti.

İhtiyar devam etti:

- Ve sende kemal arıyor. Tahsilini bitirmemiş olmak cürüm değildir ama tahsilini bitirmiş olmak da değildir. Zira Hukukun son sınıfında olmak başka, Hukuk mezunu olmak başka, avukat olmak başka, hele iyi bir avukat olmak büsbütün başkadır.

Orhan yerinden sıçradı:

- Siz beni nereden tanıyorsunuz?
- “Bu gece seninle meşbu olan ruhum, dışarıda yağmur yağmasına rağmen tatlı bir bahar havası içinde”.

Orhan bir kere daha ve daha geniş bir kavis içinde yerinden sıçrayarak, gözleriyle, demin buruşturup attığı kağıdı aradı; çünkü ihtiyar, ona demin yazdığı cümleyi okumuştur.

Kağıt masanın altında, Orhan’ın ayağının yanında duruyordu. İhtiyarın onu oradan alarak okumuş ve Orhan’a hissettirmeden tekrar oraya koymuş olmasına imkan yoktu. Yahut da böyle bir imkanı kabul edecek kadar budala olmaktansa bu ihtiyarın Hızır Aleyhisselam olduğuna inanmak daha doğru idi.

İhtiyar, Orhan’ın yarım bırakarak yere attığı mektubun ikinci cümlesini de okudu:

- “Mamafih senden uzak olduğumu hisseder etmez bu bahar havası içinden çıkarak şubatta olduğumu anlayacağım”.

Orhan, birbirlerine “Hızır’ı görünce baş parmağına yapış!” diyen eski kadınların itikatlarından ansızın bir tesir kapmış gibi elini uzattı, fakat ihtiyarın iki eli de masanın alt tarafına doğru sarkık durduğu için, genç Hukuklu onun baş parmağını yakalayamadı.

Başını ilk defa olarak hafifçe kımlıdayan ihtiyar daha içerlek bir sesle dedi ki:

- Şu dakikada sana Halenin de senin için ne düşündüğünü ve ne hissettiğini söyleyebilirim.

Orhan ona iki elini birden uzatarak :

- Aman lütfen! Diye bağırıyordu.

İhtiyar kaşlarını çatı:

Başını arkaya dön, dedi, 378’e kadar ağır ağır say!

Orhan başını arkaya döndürerek ağır ağır o rakamı saydıktan sonra başını tekrar eski yerine çevirdiği zaman ihtiyarı görmedi. Etrafına bakındı, kahvenin hiçbir tarafında yoktu.

Ayağa kalktı ve masasına hizmet yapan kadına sordu:

- Demin karşımda bir ihtiyar vardı, nereye gitti?
- Görmedim.
- Karşımda oturduğunu da görmediniz mi?
- Onu gördüm.
- Dükkana girdiğini de gördünüz mü?
- Gördüm.
- Nereden girdi?
- Nereden olacak, kapıdan, başka nereden olur?
- Şey... doğru... evet... Girince ne yaptı?
- Evvela arkanızdaki masada oturdu.
- Sonra?
- Sonra masanıza oturdu.
- Bir şey içmedi mi?
- Hayır!

* Server Bedi, "Hızır Aleyhisselam, His ve Macera Romanı-1", Yedigün, C. 8, Nu: 190, 28 Birinci Teşrin 1936, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-2-

İlk tefrikanın hulasası

“ Hukuk fakültesinin son sınıfından Orhan Şadi, Hale isminde bir kız seviyor; Beyoğlu pastacılarından birinde, gece yarısından sonra, başını avuçları içine almış onu düşünürken, karşısında beyaz top sakallı bir adam peyda olur ve onun Hale isminde bir kızını düşündüğünü, hatta beş dakika evvel kıza bir mektup yazmayı deneyerek kağıdı buruşturup attığını da söyler. Orhan’ın mektupta yazdığı sayfaları okur. Büyük bir hayret içinde yere bakan Orhan biraz evvel yazmaya başlayıp da vazgeçerek attığı kağıdın kendi ayakları arasında durduğunu görür. İhtiyarın bu kağıdı oradan alarak okuduktan sonra Orhan’ın haberi olmadan oraya koymuş olmasına imkan yoktur. “Hızır Aleyhisselam” olduğunu kabul ettirmek isteyen esrarengiz ihtiyar, Orhan’ın başını arkaya çevirdiği bir sırada gözden kaybolmuştur.”

Orhan, dükkandan dışarı çıktığına şüphe etmediği ihtiyarı caddede bulmak ümidiyle hemen hesabını gördü, fırladı. Yağmur dinmişti. Hangi istikamete gideceğini düşünerek iki tarafa da baktıktan sonra daha karanlık tarafın cazibesine kapılarak Taksim’e doğru yürüdü. Önünden giden adamların hepsinin hizasına varmak için koşuyordu. Meydana kadar esrarengiz ihtiyara benzeyen hiç kimseye rast gelmeden yürüdü. Soluğu da, ümidi de kesilmişti. Birdenbire durarak, yolda müphem bir surette düşündüğü şeyleri kendi kendine daha bariz olarak tekrarladı: “Hızır ismini düşünmek bile gülünç, dedi, fakat böyle bir hurafeyi kabul etmezsem daha berbat bir şeye inanmaya mecbur olacağım, yani çıldırdığımı kabul etmeliyim. Hayalet gördüm diyeceğim ama ya garson kadın? O da bu ihtiyarı benim karşımda otururken, benimle konuşurken gördüğünü söylüyor. Demek ki bir hallisinyasyon değil. Nedir öyle ise? Bir serseriye hiç benzemiyor, benden bir şey istemedi. Hem asıl mesele bu adamın keşifleridir. Afalladım be... Herif... Tövbe estağfurullah, herif diyorum, ya sahiden Hızır Aleyhisselamsa... Bak içime şüpheler ve korkular giriyor... Tövbe estağfurullah... Çattık be... Bu gece ben uyuyamam da... Peki nasıl bildi o ihtiyar her şeyi? Yazdığım mektubu okudu bana. Belaya bak ki kime söylesem inanmayacak. Mektepte alay edecekler benimle. Bu işe rahmetli hanım ninemden başka hiç kimse

inanmaz. Adana'dakiler de gülerler. Hem ben bir kız sevdiğimi anneme, babama nasıl yazarım?"

Orhan ümitsizlikle etrafına bakıyor, ihtiyarı görebileceğini hiç ummadığı halde yanından geçen adamı bir an için o zannederek bir ürperme geçiriyordu. Belki tekrar gelir ümidiyle yine o pastacıya gidip oturdu. Bir çay daha ısmarladı ve gözlerini kapıya dikerek düşünmeye başladı: "Bu adam cidden Hızır Aleyhisselamsa cidden diyecek yok; bu boş itikadı bir kere kabul ettikten sonra ortada mucize kalmaz. Fakat bunu geçelim. Onu beni beşerden biri farz etmeye mecburum. Böyle farz edelim. Farz edelim ki benim Hale isminde bir kızı sevdiğimi biliyor. Dükkanın önünden geçerken beni gördü, baktı ki düşünüyorum, alay etmek için içeriye girdi. Bunlar mümkün. Fakat mektubu nasıl ezbere okudu? Bana yazarken ensemden baktı da haberim mi olmadı acaba? Dur, şunu da kadına sorayım.

Orhan çayı getiren aynı kadına sordu:

- Ben demin burada yazı yazdım, hatırlıyor musunuz?
- Evet.
- O sırada ihtiyar nerede idi?
- Arkanızda şu masada oturuyordu.
- Bir şeyi çok merak ediyorum. Acaba ben yazı yazarken o ihtiyar yerinden kalkıp da benim ensemden bu kağıda baktı mı?

Kadın güldü:

- Hayır! Dedi.
- Ne biliyorsunuz? Belki belki siz görmediniz? Müşterilere gidip gelirken...
- Hayır, ben de o sırada oturuyor, çay içiyordum.
- Gözünüzü ihtiyardan hiç ayırmadınız mı?
- Değil ama ihtiyar yerinden kalksaydı görürdüm. Bunlara dikkat etmek vazifemizdir. Bakın sonra yerinden kalktı, sizin masanıza oturdu, onu gördüm.
- Allah allah...

Orhan yalnız kalınca da kendi kendine tekrarladı: "Allah Allah... Ben bu adamı bir daha görmezsem meraktan ölürüm."

İçinde gittikçe büyüyen bir tecessüsün verdiği sıkıntı olduğu için çayını bitirmeden dükkandan çıktı. Ailesi Adana'da idi. Kendi Nuruosmaniye'de bir odada tek başına oturuyordu. Beyoğlu'ndan oraya kadar yaya gittiği geceler az değildi. O gece de biraz parası olduğu halde, hem yolda bu meseleyi düşünmek, hem de yorgunluğun daha kolay cezp edeceği uykuya pazarlıksız kavuşmak için yürümeyi, otomobile tercih etti. Yolda hep aynı şeyleri düşünerek ve ihtiyarın hüviyetine dair kanaat verici hiçbir tahminde bulunamayarak odasına gitti, yattı.

Çabuk uyumuştı.

Gece uyandı. İçinde hala büyük bir hayret vardı: "Kimdi bu ihtiyar?" deyip duruyordu. En az inandığı şey onun Hızır olmak ihtimaliydi, fakat mucizelerini izah edemeyince, döne dolaşa, meçhulün en kolay tefsirini makul buluyordu: Belki de Hızır'dır.

Arkadaşlarına bu meseleyi anlatmak için can atıyordu. Sokağa çıkmak için çabuk hazırlandı. Kapının önünde, kendisini ziyarete gelen bir Hukuklu ile karşılaştı.

- Aman Şükrü! Dedi, iyi ki geldin! Dün gecedən beri öyle bir muamma içindeyim ki deli olacağım. Hatta sana şimdi "Ben dün gece Hızır'ı gördüm!" desem çoktan deli olduğuma hükmedersin, değil mi?

Şükrü, fevkalade pratik bir çocuktı. Fakültenin, kitap, not, baskı, tevzi gibi işlerini sürat ve intizamla yapan, hayalden ve nazariyeden hiç hoşlanmayan, işini bilir bir gençti. Orhan'ın yüzüne bakmadan omuzlarını silktilti, yürüdü:

- Bak yahu şu molozlar dünden beri kapının önünde duruyor, kaldırmıyorlar. Ben sana dün de geldim, yoktun. Alaettin senin bir kıza tutkun olduğunu söylüyor, doğru mu?

Orhan, Şükrü'nün kolunu yakalayıp:

- Yahu, dedi, alay etmiyorum, vallahi dün gecedən beri büyük bir muamma içindeyim. Beni dinle, şaşacaksın.

Orhan, Şükrü'nün bahsi değiştirmesine mani olan bir acele ile geceki hikayeyi anlattı, yalnız sevdiği kızın adını söylemedi, fakat ihtiyarın bu ismi keşfettiğini, hatta mektuptaki cümleleri ezbere okuduğunu söyledi; hikayeyi bitirdikten sonra:

- Aklım almıyor Şükrü, dedi. Sen ne dersin bu işe? Biliyorum. Hızır'a filan inanmazsın ama sen bütün bütün, Hızır ihtimalini bir tarafa at. Farz et ki bu laalettayin bir ihtiyardır, o halde şu suallerime cevap ver!

Orhan, bir bastoncu dükkanının önünde durmuş, önüne bakarak düşünen Şükrüye doğru avucunu açmış, parmaklarını birer birer basarak soruyordu:

- Bir: Bu ihtiyar kimdir? İki: Beni nereden tanıyor? Üç: Bir kız sevdiğimi ve kızın ismini nereden biliyor? Dört: biraz evvel yazıp yere attığım mektubun içindekileri nasıl okudu?

Şükrü, fantastik mevzular üstünde düşünmekten hoşlanmadığını anlatmak isteyen bir tavırla yine omuzlarını silkerek:

- Canım, dedi, ben sana cevap vereyim. Bir: Bu bir ihtiyardır, kim olursa olsun. İki: Seni bir yerden tanır, nereden olursa olsun. Üç: Seni tanıyınca bir kız sevdiğini de bilir. Dört: Yere attığın mektubu da yazarken seni uzaktan görmüş ya. Bunun bir aşk mektubu olduğunu tahmin eder, cümleleri uydurur, isabet ettirir. Bütün sevda mektupları birbirine benzer, senin...

Orhan bağırarak Şükrü'nün sözünü kesti:

- Tabii... dedi, iş böyle olsa kolay... Böyle değil... Mektubu bana harfiyen okudu, yahu... Mesela ben mektupta şubattan, bahardan bahsediyordum.

- Her aşk mektubunda bahar vardır.

- Canım öyle değil... Ceza kanunundan bir madde okuyan avukat gibi ihtiyar benim mektuba yazdığım satırları aynen okudu:

- Sana öyle gelmiştir.

Orhan'ın kolları yanlara düştü:

- Sana inandıramayacağımı biliyordum, dedi; nafile ısrar ediyorum, sana değil, hiç birinize inandıramayacağım. İhtiyar gözünüzün önünde bir mucize yapmalı ki, hiç olmazsa ona değil, bana inanasınız...

* Server Bedi, "Hızır Aleyhisselam, His ve Macera Romanı-2-, Yedigün, C. 8, Nu: 191, 4 İkinci Teşrin 1936, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-3-

Şükrü, Orhan'ın koluna girerek onu avlunun kapısına doğru çekti:

- Geç, iki gözüm dedi, sevda senin muhayyileni bozmuş. Gel şurada bir kebab yiyelim, belki akıllanırsın.

Arkadaşı bu Hızır hikayesine inanmaya değil, dinlemeye bile mukavemet eden hareketlerle başını o yana bu yana çevirdiği için, Orhan kendi hayreti içinde yalnız kalmış ve susmaya mecbur olmuştu. “Ne acayip çocuk” diye düşündü.

Belki öteki de böyle düşünüyordu. O da bir müddet sesini çıkarmadı ve nihayet sordu:

- Kimdir bu kız Orhan? Sahi tutkun musun ona?

Orhan, itiraf etti.

- Adamakıllı.

- Nerede tanıdın?

Tokatlıyan'da, bizim fakültenin çayında.

- Bizim fakültenin çayında mı? Demek ben de onu görmüş olacağım. Nasıl bir kız? Üniversitede mi?

- Hayır! Eski müderrislerden biriyle gelmişti. Ben de önce dikkat etmedim. Koridorda gördüm ilk evvel. Önümde yürüyormuş. Birdenbire göremedim ya. Bak nasıl oldu. Yerde bir şey parlıyordu. Eğildim, baktım, bir bilezik. Yeni biçim, iri madenli, parlak ve galiba krom bir bilezik. Elime aldım. İlk önce, bunu fakülte kızlarından birine hediye etmeyi düşünüyordum. Sonra baktım, önden uzun boylu, güzel vücutlu bir kadın gidiyor. O düşürmüş olacak dedim, koştum ve sordum:

- Sizin mi bu?

“Yüzünü bana iyice döndüğü zaman başının vücudu kadar güzel olmadığını gördüm. Fakat gözleri çok başka idi. Onlarda güzel değil, güzel denemez ama tuhaftır işte, bakışları birdenbire içime geçti. Bu çok esrarengiz bir his. Tarif edemem. Zaten bu iş esrar

dolu hep. Neyse. Cevap verdiği zaman bir güzelliği daha ortaya çıktı: Sesi. Tuhaf değil mi? Sesi bakışlarına çok benziyor. Evet, ayrı cins şeyler olduğu halde sesi, bakışlarına çok müşabih. Yahut uygun diyelim.

- Orhan, aşıkane tafsilatı geç de meseleyi anlat. Ne dedi kız sana? Bilezik onun muymuş?

- Evet, onunmuş. Vidası gevşediği için arada bir düşüyormuş. Teşekkür etti. Ayrılmamız lazımken ben onun gözlerine bakakalmıştım. O da yürüyüp gidemedi. Garip değil mi? Ben aramızda büyük bir macera başlayacağını o anda hissettim.

- Bırak şu peygamberliği şimdi, onu Hızır Aleyhisselam yapan, sen meseleyi anlat.

- Cazbant bir tangoya başlamıştı.

- Dans ettiniz.

- Hayır. Teklifimi reddetti. Fakat büyük bir nezaketle. Hemen masasına gitmeye mecbur olduğunu söyledi. İkinci dansı vadetti.

- Neyse işte; birinci, ikinci, nihayet dans ettiniz.

- Bu farkın büyük bir ehemmiyeti var.

- Aşıklar için her şeyin ehemmiyeti vardır. Ama sen bana meselenin esasını anlat, tıraşı geç.

- Ehemmiyeti var, çünkü masasına gidip oturuncaya kadar gözlerimle onu takip ettim. Masada yaşlı bir kadınla eski bir müderris vardı. Anası babası sandım. Değilmiş. Apartmanın sahipleriymişler. Sonra, hepsini öğrendim. Evet, ikinci dansta masaya gittim, bizim eski hocayı selamladım ve kızdan dans rica ettim. Kabul etti.

- Dans ettiniz.

- Evet.

- İyi ya işte. Demin hayır dedin.

- Dans ettik, elleri de çok güzel. Şimdi bir şey söyleyeceğim, tuhaf bulacaksın: Gözleri, sesi, elleri birbirine benziyor.

- Allah Allah...

- Alay etme! Bir kere yumuşaklıkları benziyor. Çok yumuşak bakıyor; yumuşak söylüyor. Sonra elinin renginde berraklık, sesinde ve gözlerinde berraklık var. Pürüzsüzlük, temizlik, şeffaflık.

- Peki peki, sonra?

- Söyledim bunu kendisine, hayret etti. Düşündü, düşündü:

- “Evet, dedi. Bakınız çok iyi dikkat ettiniz. Benim gözlerimde de ellerimde de garip bir hassasiyet vardır. Bazı renklere baktığım zaman baygınlığa benzer bir hal duyarım. Mesela yeşile... Bu renk içimi bayıltır. Sonra ellerimi bazı eşyaya süremem. Mesela kadifeye, tüylü ayvaya, elimi dokunsam bayılacak gibi olurum. Sesime gelince... Evet... Sahi o da onlara benzer: Çok bağırمام. Sesimi fazla yükseltemem, yine bayılacak gibi olurum.” Dedi.

- Vay nazeninim vay.

- Fakat ben iyi keşfetmemiş miyim? Söyledim ona: Gözleriniz, sesiniz, eliniz birbirine benziyor dedim, dediğim de çıktı.

- Peki canım... Zayıf bir kızdır, her yeri naziktir, bir bakışta anlaşılır. Sade gözü, sesi, elleri değil, ensesiyle diz kapağı da birbirine benzer; cılızdır.

- Yoo... O kadar zayıf değil. Zayıf denmez. Hayır, bilakis dinç bir yapı...

- Neyse devam...

- Bu keşfim, onun hoşuna gitti tabii! Aramızdan soğuk bir cereyan geçmeden evvel bu fırsattan istifade etmek istedim.

- Randevu!

- Dans bitiyordu, dedim ki:

- “İçimde büyük bir teessür var. Sizden şimdi ayrılacağım. Belki de siz de buradan çıkacaksınız. Bir daha birbirimizi göremeyeceğiz. Belki de ölünceye kadar... bir daha birbirimize tesadüf edeceğimizi kim temin eder? Hayat bu... Ne geniş bir alem! Sizi bir daha görememek...”

- Belki bir tesadüf daha olur, diye mırıldandı.

- Belki sözü bu tesadüfün olabileceğini de, olmayabileceğini de gösterir. Biz bu tesadüften daha kuvvetli olamaz mıyız?

Kendisinden bir randevu istediğimi anladı.

- Ben kendi hesabıma olamam, dedi; fakat siz... Belki!
- Bana yol gösteriniz, dedim.
- Erkeksiniz, daha kuvvetlisiniz...

Dans bitmişti, ayrıldı. Allahtan o gün onunla bir kara daha dans etmeye muvaffak olmuşum.

Bu sefer dedim ki:

- Fakat bana bir ip ucu veriniz. Sizi nasıl görebilirim? Ne yapmalıyım? Her türlü zahmete ve fedakarlığa hazırım.

- Ben çok çıkmam, dedi. Hala sokaklarda, bir dükkanda hiç kimseyle buluşmam. Kız arkadaşlarım bile olsa onlarla da sokakta buluşmak adetim değildir.

- O halde?

- Yalnız, her sabah evden çıkar. Harbiye' ye kadar yaya yürür, dönerim. Doktorun tavsiyesi. Şişmanlamaktan korkuyorum.

- Tamam. Nerede oturuyorsunuz?

- Taksim'de, Talihanede.

Apartmanın ismini öğrendim.

- Bu sabah gezintisini en ziyade saat kaçta yaparsınız?

- Dokuzla on bir arasında.

- İşte dedim, şimdi bazı tesadüfler ümit edilebilir. Yahut tesadüfe hakim olmak düşünülebilir.

Sesini çıkarmadı. Yolu bulmuşum. İçim rahatladı. Tabii ben ertesi sabahtan tezi yok, saat altıda yataktan fırladım; itinayla giyindim; çıktım, tramvaya atladım, ver elini Harbiye. Oradan da yaya olarak Taksim'e yürüdüm fakat Hale, karşıma çıkmadı.

- İsmi Hale mi?

- Evet, tanıyor musun?

- Hayır.

- Altınbakkalla Sürpagop arasında gidip gelmeye başladım. Saat onu geçiyordu. Nihayet görüldü. Ah, canım kız... Ne tatlıydı o gün... Beraber iki defa Taksimle Harbiye arasında yürüdük. Yine de yorulmadım. O da yorulmadı. Ah gençlik! Ah beraber olmak kuvveti!

- Ne konuştunuz o gün?
- Hep kendimizden bahsettik.
- Zaten aşkın başka zevki de yoktur.
- Biz onunla kendimizden başka hiçbir şeyden bahsetmeyiz. Sanki bu dünyada ikimizden başka kimse yokmuş gibi.

* Server Bedi, “*Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-3*”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 192, 11 İkinci Teşrin 1936, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-4-

- Öyledir. Fakat biri daha var.
- Kim o?
- Hızır Aleyhisselam!

Orhan hikayeyi kısa kesmesi için arkadaşının yaptığı yeni bir ihtar üzerine dedi ki:

- Taksim- Harbiye caddesi, bizim sözleşmeden, yerini ve zamanını birbirimize haber vermeden bulduğumuz bir randevu yolu olmuştu. Hale her gün aynı saatlerde evden çıkıyor ve zayıflama eksersizine başlıyordu. Hep sol kaldırımdan yürüyordu. Muayyen bir noktada karşılaşıyorduk. İlk buluşmalarımızda evlenmekten bahis açmadım. O bana tahsil hayatıma dair sualler soruyordu. Kendisi Gedikpaşadaki İngiliz mektebinde okumuş, fakat bitirmemiş. Buna çok müteessir. Üniversiteye girmeyi çok istemiş ama...

- Canım buralarını geç. Netice nedir? Sen bu kızı alacak mısın? Mektebi bitirmeden nasıl evlenirsin? Kız para tutuyor mu bari?

- Dinlesene... Sonuna kadar dinlemeye sabretmezsen bu karışık meseleyi anlayamazsın.

- Karışık mı o kadar?

- Oldukça. Dinle bak. Hale ile biz birbirimize elzem olmaya başladık. O beni görmediği gün sıkıldığını ve boşluk duyduğunu gizlemiyordu. Bense onu görmediğin gün yaşamamış gibi oluyordum. Nihayet evlenmek bahsine geldik. Vaziyeti beraberce ve açıkça etüt ettik. Hale'nin bir annesi bir de erkek küçük kardeşi var, babası yok. Taksim'de oturdukları apartman kendilerininmiş. Onunla geçiniyorlar.

- Ala, yaşadın.

- Hayır, dinle. Annesi kızından ayrılamazmış. Hale evlenirse kocası da onun evine gidecek. Fakat onun bir de amcası var.

- O müderris mi?

- Hayır o, Hale'nin an tarafından uzak akrabası oluyormuş. Halenin amcası annesiyle dargın. Hiç konuşmuyorlar. İş evvela burada çatallaşiyor. Birisinin istediğini öteki istemezmiş. Mesela Halenin annesi beni istese amcası reddedermiş.

- Annesi varken amcası ne karışıyor?

- Hale, amcasını babası gibi seviyor. Onun sözünden dışarı çıkmayacağını söylüyor. Tabii annesinin sözünden de dışarı çıkamaz. Bu vaziyeti, bana anlattı. Annesine beni tanıdığını biraz açmış. Beni bir gün evlerine davet ettiler.

- Oo... İş ilerlemiş.

- Evet. Annesinin teveccühünü kazandım. Fakat iş amca beyde onu görmek kolay değil.

- Neden?

- Hale ona benden bahsetmeye cesaret bile edemiyormuş. Çünkü onun kendisine göre bir takım fikirleri varmış.

- Müstebit bir adam mı?

- Hem müstebit hem de iyiliği sever bir adammış. Burası çok tuhaf. Bak nasıl. Bu adamda ailedeki bütün erkeklere iş bulmak, para bulmak, kızları evlendirmek, çeyizlerini yapmak, uzak yakın bütün akrabasının imdadına koşmak merakı var. Başı sıkılan herkes bir kez ona başvurur ve yardım görürmüş. Fakat sözünden dışarı çıkmamak şartıyla. Herkes ona minnettar. Onun dediği dedik. Bir ihtilaf olsa ona koşuyorlar. Mahkeme o, jandarma kumandanı o, polis müdürü o.

- Kabile reisi gibi bir şey.

- Zaten akraba da kendisine "reis amca" diyorlar. Zengince bir adammış. Tabii Hale'yi de o evlendirmek istiyor. Fakat kiminle, nasıl, ne zaman, bunu yalnız kendisi bilirmiş. Hale diyor ki: "Ben amcama bu meseleyi açmak değil, ima bile edemem. Bir kızın böyle şeylerden bahsetmesini hiç istemez. Bir de cevabı ret verirse bitti artık. Ümit yoktur.

- Sahi iş çatallı mı?

- Bu kadar olsa iyi.

- Daha ne var?

- Benim de bir rakibim var. Halenin amcası eskiden Duyunu Umumiyede müfettişi umumiymiş, ne büyük bir memurmuş ve genç memurlardan birini himaye edermiş. Terfi ettirmiş, maaşını arttırmış, bir şeyler...Bu adamı hala çok severmiş. Hale bu adamı amcasının evinde birkaç kere görmüş ve bir gün heriften aşk mektubu almış. Bunu gidip amcasına haber vermiş. Kızması lazım gelen reis amca gülmüş: “Mukadderat bilinmez” demiş, başka hiçbir şey söylememiş. Aradan zaman geçer amcası Haleye sorar:

- Bizim Rakım hakkındaki fikrin nedir?

Hale bunun ne demek olduğunu anlar. Rakım bizim rakibin adı. Anlar ki amcası onu Rakımla evlendirmek niyetinde!

- Benden yirmi yaş büyük cevabını verir.

“O zaman ortada ben yoktum. Öyleyken Hale bu adamdan hiç hoşlanmıyor. Bana dedi ki: “Çok terbiyeli, rabıtalı adam. Şimdi maliyede büyük bir memur. Oraya da onu amcam kayırdı. Fakat ben yaşlı erkeklerden zevk almam. Kocam benim yaşıml olmalıdır.”

Annesi de bu Rakım haberini duyunca kıyameti koparır. Ben kızımı kırkını geçkin adamlara veremem diye tutturur. Halenin amcası kızar. İş bu haldeyken ortaya ben çıkarım. Şimdi senin anlayacağın iki parti var. Birisi Hale ile annesi; öteki de Rakımla reis amca...

- Sizin parti daha kuvvetli.

- Fakat bir mesele daha var. Hale bunu da bana açtı. Annesinin borçları varmış. Apartman terhin edilmiş. Müddet yaklaşıyor. Satılacak. Felaket. Ana kız sokakta kalabilirler. Hale bir amcasının muhabbetine güveniyor.

- Eyvah, şimdi sizin partinin hali berbatlaştı.

- Sorma! Ben hayatımı kazanan bir adam olsam, kızını da annesini de yanıma alır, reis amcaya dilimi çıkarırım!

- Onu geç.

- Geç deme. Halenin ana tarafından uzak akrabası olan o müderris de zengin bir avukat biliyorsun. Mektebi bitirince beni yanına alacağını vad etmiş. Yani bir sene içinde işler bu şekilde halledilebilir. Fakat apartmanın müddeti üç ayda bitiyor. Üç ay sonra ne olacak? Hale Rakımla evlenmeyi kabul ederse amcasının bu apartman işini

halledeceğinden emin. Fakat annesi, reis amcanın bir santim yardımını kabul etmeyeceğini söyleyip duruyormuş. Kadın kini ve inadı. Hale de o adamla evlenmek istemiyor.

- O halde bütün iş Hızır Aleyhisselamda.

- İşte tam bu sırada karşıma o sakallı ihtiyar çıkmaz mı? Zaten ben buhran içindeyim. Kafamı avuçlarımın içinde limon gibi sıkıp duruyorum.

Orhan'ın arkadaşı birdenbire sıçrayarak:

- Yahu, dedi. Hızır dediğin Halenin amcası olmasın?

- Ne münasebet! Halenin amcası şimdi Samsun'da. Hem ben sana ne söylüyorum? Halenin amcasının benden haberi yok. İsmimi, cismimi, hiçbir şeyimi bilmiyor.

- Sahi garip şey yahu... Beni de sardı bu iş. Hele yemeği bitirelim de sağlam kafayla düşünüyüm ben.

- Sen bu meseleyi arkadaşlardan hiçbirine açma.

- Herkes biliyor yahu... "Orhan aşık" deyip duruyorlar.

- Teferruatını bilmezler.

- Pekala.

- Bir vaziyet daha var.

- Daha ne meselesi?

- Biliyorsun ki bizim Adana'da bir çiftliğimiz var. Üç ay içinde de mektebi bitiriyorum ben. Haleyi, annesini, kardeşini alıp oraya götürürsem nasıl olur?

- Bal gibi olur.

- Fakat bunun için benim ailemin de, Halenin de, annesinin de muvafakati lazım. Onlar İstanbul'a alışmışlar. Adana'da yaşamaya razı olurlar mı?

- Kıza sormadın mı bir kere?

- Hayır, evvela bizimkilere sormak lazım!

* Server Bedi, "Hızır Aleyhisselam-4", *Yedigün*, C. 8, Nu: 193, 18 Kasım 1936, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-5-

Üniversiteye dönerken Orhan, postaneye uğrayarak ertesi gün buluşmak üzere Hale'ye bir telgraf çekti. Sonra bütün bu duyduklarından hiç birini ifşa etmemesini arkadaşına bir kere daha tembih etti ve mektebe gittiler.

Orhan en uzak ihtimalleri düşünerek Hale'nin evine davetsiz gitmekten daima çekiniyordu. Ertesi gün Taksim tramvay bekleme yerinde buluştular ve bu sefer Gümüşsuyuna doğru ağır ağır yürüdüler. Hale iki defa yolda hafifçe durarak, yalnız gözleriyle, telgraf davetinin hasretten başka bir sebebi olup olmadığını anlamak ister görünmüştü.

Orhan, kaldırımın tenhalaştığı bir noktada durdu:

- Beni tahmin edemeyeceğin kadar hayrette bırakan...

Dedi, fakat birdenbire sözünü kesmeye mecbur oldu. Hayalinde ansızın bir gece evvel görünen ihtiyarın yüzü belirmişti. Sapsarı şahadet parmağını beyaz kıllarla örtülü dudaklarının üstüne götürerek Orhan'a susmasını işaret ediyordu. Genç şaşırıp ve gözlerini kırıştırarak bir adım atmaya çalıştı, fakat yürümekte güçlük çekiyor, adımları birbirine dolaşıyordu.

Hale yerinden kımıldamayarak hayretle ona bakıyordu:

- Ne oluyorsun? Dedi.

Kendini çabuk toplayan Orhan, yumruklarıyla gözlerini oğuşturarak:

- Hiç, dedi. Gözüme toz kaçtı.

Fakat cümlesini bitirmek için başka bir şey icat etmesi lazımdı. Arada bir hayalinde görünüp kaybolan ihtiyarın yüzü, onun alakasını kendine çekerek acele başka bir şey düşünmesine de mani oluyordu. Orhan yalnız şunu düşünebildi: "Ben çıldırıyor muyum acaba?"

Hale onun yüzünü daha iyi görebilmek için yanına yaklaşmaya ve karşısına geçmeye mecbur olarak büyümüş ve kırılmayan gözlerle soruyordu:

- Evet, seni hayrette bırakan ?..

Orhan, uğuşturarak yarım bıraktığı cümleyi baştan alıp tamamladı:

- Beni tahmin edemeyeceğın kadar hayrette bırakan bir rüya gördüm.

- Rüya mı?

- Evet.

- Ne rüyası?

İşte o zaman bunu henüz bilmiyordu. Ne rüyası? Telgraf çekmeyi icap ettirecek kadar mühim rüya ne olabilir? Halbuki Orhan'ın maksadı Haleye Hızır Aleyhisselam hikayesini anlatmaktı. Ne söyleyeceğini bilmeden cevap verdi:

- Can sıkıcı bir rüya...

- Korkunç mu?

- Hayır, sade can sıkıcı...

- Bana onun için mi telgraf çektin?

- Evet. Rüyadan uyanınca içimde seni görmek arzusu vardı. Sebebini bilmiyorum. Mukavemet edilmez bir arzu...

- Ne garip şey!.. Bende bu arzuyu daha kuvvetli hissettim. Fakat sebebini bilmiyorum. Ben de sana mektup yazacaktım. Çünkü iyi bir haber var.

- İyi bir haber mi?

- Evet. Annem dün Tepebaşı'nda Rakım Beye tesadüf eder; evvela görmemezliğe gelir, fakat Rakım Bey hemen durarak annemin elini öper. Annem sözünü sakınan bir kadın değildir. Doğru doğru dosdoğru ona der ki:

Ne yüzle benim elimi öpüyorsunuz? Ben yaşta bir adamsınız, kızımın peşini bırakmıyorsunuz, bütün bir aileyi birbirine katıyorsunuz. Hale sizi istemiyor. Hala niçin ısrar edersiniz? İstemiyor. Daha anlayamadınız mı?

Rakım Bey yerlere kadar eğilerek:

- Hanımefendi, der; ben bu izdivaçtan ümidimi keseli çok oldu. İsrar eden ben değilim. İspatı da şudur, ben bir haftaya kadar Tahran'a gidiyorum ve orada üç sene kalacağım.

Annem şaşırır:

- Tahran'a mı?
- Evet, yeni bir memuriyetle Tahran'a gidiyorum. Esasen bu izdivaçta ümidim yoktu. Fakat Hale Hanımın amcaları namzet rolünü yapmaya devam etmemi emir buyurdular.

Annem, Rakım Beyin yüzüne dikkatle bakarak:

- Rol müdür bu, diye sorar.
- Evet, yoksa ben ümidimi çoktan kesmiştim.
- Peki sebebi neymiş bu rolün?
- Vallahi orasını da pek iyi anlamadım.

Hale Orhan'a dönerek sordu:

- İyi haber değil mi?
- Tabii iyi haber... Fakat sebebi nedir? Neden amcan bu sahte namzetliği istemiş.
- Amcamın işine akıl sır ermez. Onu sen daha tanımadın. Böyle karışık işlere bayılır. Çünkü hem kendi düğümleyecek, hem kendi çözecek. Başkasına bırakmaz. Biz küçükken de ne muziplikler yapardı. Mesela akrabalara birbirlerinin ağzından telgraflar çekerdi; kimini sayfiyeye davet ettirir, kimini bilmem ne yapardı. Ortalığı karıştırarak eğlenirdi. Acayip latifeleri vardır.

- Bu da mı latife?
- Kim bilir!
- Latife ise maksadı nedir? Kiminle eğleniyor?
- Anlaşılmaz. Annemi sinirlendiren de budur ya... Annem çok ciddi kadındır. Latifeden, muziplikten pek hoşlanmaz. Dobra bir kadındır. Amcamla onun için anlaşamazlar.

- O halde sen amcana bir kere daha görün.
- Samsun'dan gelsin, gideceğim.
- Acayip şey! Fakat bu hiç latifeye filan da benzemiyor.

- Latife değil, belki de bir imtihandır. Amcam benim kendisini ne kadar saydığımı öğrenmek istemiştir. Onun böyle huyları da vardır. Her şeyden çok şüphe eder. Onun için acı acı alay etmesini sever.

- Evet, bu alaysa çok acı!

- Alay değildir. Benim istikbalime ait bir meselede alay edebileceğini zannetmiyorum.

Orhan düşündü:

- Bilmem... dedi, benim içime fena şüpheler düşüyor...Rakım Beyin sözleri oyun olmasın?

- Ne oyunu?

- Belki seni alıp Tahran'a götürecek.

- Ben bavul muyum; istemezsem Tahran'a beni kim götürebilir?

- Kim bilir onların bir hesapları vardır.

- Hayır... Rakım Bey doğru söylüyor. Amcamın bir hesabı olduğu besbelli. Gelsin, onu da anlarız. Peki, sen şu rüyayı söylemedin?

Orhan artık bir rüya uyduracak kadar zihninde malzeme topladığını hissettiği için:

- Ha, dedi. Rüya şu: Sen Rakım Beyle evlenmişsin.

- O kadayı mı?

- Kafi değil mi? Fakat dahası var: Beraber uzak bir seyahate çıkıyormuşsunuz! Bak nasıl içime doğmuş. Benim Rakım Beyin Tahran'a gideceğinden ne haberim vardı; fakat rüyama girdi. Onun için demin dedim ki benim içime fena şüpheler düşüyor.

Haleyi de bir düşünce aldı. Fakat kısa bir kabustan sonra ansızın durup silkinerek: "Allah göstermesin" demişti.

* Server Bedi, "Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-5", Yedigün, C. 8, Nu: 194, 25 İkinci Teşrin 1936, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-6-

Orhan o gün üniversiteye döndüğü zaman, arkadaşları kendisinin hemen o anda telefonla arandığını, başkatibin odasına derhal gidecek olursa belki de cihazı açık bulabileceğini haber verdiler.

Genç talebe koştu. Kapıdan içeri girerken başkatip telefonu kapamak üzereydi. Tam vaktinde yetişen Orhan, aleti eline alarak sordu:

- Ben... Orhan... Kimsiniz?

İlk önce hiçbir cevap yoktu; biraz sonra, uzaklardan gelen bir uğultu halinde, ağır, bulanık, tanınmaz bir ses:

- Bu gün sizi görmek istiyorum, dedi.

Ayrı ayrı her heceyi müsavi zaman fasıllarıyla uzatarak telaffuz eden bu sesi tanımadığı için Orhan سوالini tekrarladı:

- Kimsiniz siz?

Fakat aynı ses, aynı makamla, aynı kelimeleri tekrar etmişti. Biraz asabileşen genç, sesini yükselterek:

- Peki ama kim olduğunuzu anlayamadım, dedi. Beni niçin görmek istiyorsunuz? Nerede?

Ses hep uğultu halinde devam ediyordu:

- Kim olduğumu anlıyorsun.

Orhan içinden “Hızır mı?” diye düşünürken ses ilave ediyordu:

- Şimdi aklından geçiyorum. Bugün beni göreceksin.

- Ne vakit?

- Güneş batarken.

- Nerede?

- İhlamur caddesinde. Nişantaşı karakolundan İhlamura giderken, solda on ikinci ağacın altında duracaksın. Güneş ufukta kaybolur olmaz gözlerini kapayacaksın, kollarını yukarı kaldıracaksın, bir besmele-i şerife okuyacaksın ve ikiden kırk ikiye kadar tek rakamları atarak sayacaksın: İki... dört... altı... sekiz... on gibi.

Ses kayboldu. Orhan onu bir iki kere çağırılmış ve artık cevap alamadığı için telefonu kapamıştı. “Garip şey” diye mırıldanarak odadan çıktı. Koridorda gülümseyerek, kendi kendine: “Artık Hızır Aleyhisselan da asrileşti, dedi. Telefonla konuşuyor, belki gayet iyi tango da oynar, fakat yaşı müsait değil!”

İşin bu komik tarafıyla ciddiye kaçan taraf arasındaki tezattan doğan garabete şaşmaktan da kendini alamıyordu: “Kim bu mahluk? Dedi, benimle alay mı ediyor? Arkadaşlardan birinin muzipliği mi? Fakat bu sefer de tam kendisini düşünürken aklımdan geçtiğini nasıl anladı? Amma da garip vaka ha. Dur bakalım akşama ne olacak? Ağacın altında divane gibi gözlerimi yumarak kollarımı yukarı mı kaldıracağım.

Akşamı ipe çekmişti. Güneş batmadan evvel ihlamur caddesine gitti, on ikinci ağacı buldu, gözlerini gurup tarafından ayırmayarak oralarda bir az dolaştı. Yoldan geçen bir sütçü beygirinden başka ortalıkta hiç kimse yoktu. Ağacın altına gelip durdu. Güneş çekilmek üzere olduğu için gözlerini ufuktan ayırmıyordu. Bir otomobil geçti ve hemen gözden kayboldu.

Renkler koyulaşmaya ve sessizlik artmaya başladı.

Güneş tamamıyla kaybolmuştu.

Orhan bir kere daha etrafına baktı ve hiç kimseyi göremedi.

Gözlerini kapadı ve kollarını kaldırdı. Bir besmele çekti ve sonra ikiden kırk ikiye kadar çift sayıları saymaya başladı. Fakat gözlerini hafifçe aralamıştı. Kırka kadar saydığı halde kendisine yaklaşan hiçbir gölge görememişti. “Kırk iki” der demez gözlerini açtı. Karşısında hiç kimse yoktu. Arkasına dönünce ihtiyarın ellerini divan durur gibi önüne kavuşturmuş, yere bakarak beklediğini gördü, dudakları kıpırdıyordu. Vaziyetini hiç bozmadan ve Orhan’ın yüzüne bakmadan:

- Sefa geldin, dedi, seninle acele konuşmak isterim. İyi misin?

Orhan mırıldandı:

- İyiyim. Teşekkür ederim.

İhtiyar o zaman içi akşamın mor gölgeleriyle dolarak ufuk renginde kararan ve sanki gece bebeklerinden fişkıarak etrafa dağılıyormuş gibi karanlığın gizli yuvaları hissini veren gözlerini Orhan'a doğru kaldırıp hemen yere indirerek dedi ki:

- Görüyorsun ki hep seninle meşgul oluyorum. Bu defa yıldızın biraz karışmıştı, sana haber vermeye geldim.

Orhan bu mahluka bütün dikkatiyle bakıyor; gittikçe artan bir karanlıkta bir cüppeye benzeyen siyah paltosu içinde şekli hiç belli olmuyor, vücudunu ve bütün bir mukavva gibi sert duran beyaz sakalını tekrar tekrar süzüyordu.

İhtiyar birdenbire sordu:

- Haleyi bugün gördün mü?
- Evet.
- İkinizi de memnun etmeyecek bir vaziyetten henüz onun haberi yok.

Orhan kaşlarını çatarak ihtiyara bir defa daha baktı:

- Ne gibi diye sordu.

İhtiyar kendisine herhangi bir sual tevcih edilmesinden memnun değilmiş gibi Orhan'ın sözünü duymayarak devam etti:

- Kızın validesiyle amcası arasındaki ihtilaf zail olmak üzeredir. Bize malumdur. O zaman kızdan seninle temasını kesmesini isteyeceklerdir.

Orhan asabi hareketle:

- Hale razı olmaz, dedi.
- İsyan mı eder?

Orhan bir tereddüt içinde zayıflayan sesiyle:

- Evet! Diye mırıldandı.
- Etmeyecek!
- Razı olacak mı?
- Mecbur.

Orhan her defasında bu adama: “Ne biliyorsun, kim söyledi? Atıyor musun?” gibi şeyler sormak ihtiyacında idi. Fakat onun karşısında öyle garip bir hürmet ve itaat hissi duyuyordu ki, daha ve meşru ve haklı sualler sormaya bile cesareti kalmadığını anlamıştı.

İhtiyar boğuk bir sesle devam ediyordu:

- Bugünlerde duyacaksın. Kızın annesiyle amcası barışacak ve onu seninle konuşmaktan men edecekler.

Orhan başını önüne eğerek sordu:

- Peki, bu vaziyet karşısında ben ne yapayım*
- Onu sana söyleyeceğim. Fakat bugünden itibaren, üç gün, her gece yatağa girerken beni düşüneceksin, içinden: “ İşimi âsan et!” diyeceksin.
- Üç gün sonra?

İhtiyar cevap vermedi. Sonra başını sallayarak:

- Şimdi arkanı dön, dedi. Gözlerini kapa, kollarını yukarı kaldır, ikiden seksen sekize kadar çift sayıları say!

Orhan itaat etti:

Seksen sekize geldikten sonra gözlerini açtığı zaman ihtiyar ortada yoktu.

* Server Bedi, “Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-6”, Yedigün, C. 8, Nu: 195, 2 Birinci Kanun 1936, s. 23-25.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-7-

Karanlık iyice basmıştı. Orhan etrafına bakarak ağır ağır yürüdü. Uzakta, vadinin karanlık anfiteatrı içinde, Beşiktaş evlerinin birer ikişer yanan lambalarıyla büyük bir göle aksetmiş yıldızlı bir göl gibi görünüyordu. İhlamur dallarını hışırdatan hafif bir rüzgar çıktı. Bütün bir vücudu gevşeten tatlı ve afyonlu bir koku dağılıyordu. Orhan, ruhunda esrarlı yollar açıldığını hissediyordu. Bir an, bütün bir koskoca tabiatın arkasında göze görünmeyen büyük ve ilahi kuvvetler sezer gibi oldu. Adeta Hızır'a inanacağı geliyordu. Tekrar: "Hızır değilse nedir, kimdir bu mahluk? diye düşünmeye başladı, benim için sihribazlara inanmak daha güç. Çünkü bizim gibi alelade insanların harikalarını kabul etmektense, harikulade mahluklara inanmak daha makul. Söyledikleri doğru mu acaba? Hale'nin annesiyle amcası anlaşacaklar mı? O zaman ben ne yaparım? Bizim parti içinden fethedilmiş olur."

Orhan o gece erken yattı ve Hızır Aleyhisselamın tavsiyesine riayet ederek ondan "işlerini asan etmesini" diledikten sonra uyudu.

Üç gün ne Hale'den ne de ihtiyardan bir ses çıktı. Orhan, kızın apartmanına giderek kapıcı vasıtasıyla ona bir mektup göndermiş, yeni bir randevu vermişti. Hale bu davete de gelmedi. O zaman Orhan yine bir telgraf çekti, fakat Hale bu telgrafa cevap vermediği gibi Orhan'ın davetine yine gelmedi.

Genç hukuklu telaş içindeydi: "Acaba hasta mı? Fakat mutlaka cevap verirdi. Bir şeyler dönüyor ama ben farkında değilim. İhtiyarın dediği gibi annesiyle amcası anlaşmış olsalar bile Hale'nin beni acele bulması lazımdı. Halbuki cevap bile vermiyor. Ailesinin zoruyla beni bir daha görmemeye mi karar verdi? O halde... beni... sevmiyor demek..."

Haleye uzun bir sitem mektubu da yazmıştı. Ertesi gün Hızır Aleyhisselam, yine telefonla onu İhlamur caddesinde aynı ağacın altına, aynı saatte, aynı merasimle çağırdı. O akşam biraz yağmur da serpiyordu.

Hızır tam anında göründü. Bu sefer cüppeye benzer pardösüsünün yakasını kaldırmıştı. Orhan'ı görür görmez bir elini omzuna koyarak çekti:

- Ben sana demedim mi? Annesiyle amcası uyuşacaklar. Sen açıkta kalacaksın. Kız cevap bile vermiyor. Kapıyla mektup gönderdin, telgraf çektin, uzun bir mektup daha yazdın, sitem üstüne siten ediyordun, sevilmediğinden şüpheyne başladığını yazıyordun, yine cevap alamadın ve alamayacaksın.

Orhan yine hayretler içindeydi. “Nereden biliyor?” diye düşündü ve ihtiyara iki kolunu birden uzatarak sordu:

- Beni sevmiyor mu artık?

Sesi titriyordu. Kendisine sual sorulmaktan hiç hoşlanmadığını bir kere daha hissettirmek isteyen Hızır Aleyhisselam, hiçbir şey duymamış gibi ufka baktı. Gaiple konuşuyormuş gibi dudakları hafifçe kıvıldıyordu.

Sonra Orhan’a bakarak derin bir sesle:

- Sen bir müddet bu kızı unutacaksın! dedi,

Orhan bağıdı:

- Kabil değil!

- Bir müddet!

- Bir müddet ne kadar?

İhtiyar cevap vermedi. Orhan düşünce içinde mırıldanıyordu:

- Kabil değil... Onu cidden seviyorum... Ve mesut olmasını istiyorum. Hasta mı diye de çok merak ediyorum.

- Değil.

- Öyle ise neden cevap vermiyor? Ne oldu ona? Benim bildiğim Hale kıyamet kopsa beni cevapsız bırakmazdı. Acaba İstanbul’da mı değil. Mektuplarımı, telgrafımı eline vermediler mi? Kendisini kilit altına mı aldılar? Size de hiçbir şey sormaya cesaretim yok; fakat emin olunuz ki büyük bir azap içindeyim.

- Hale ile yakında buluşacaksın. Fakat... sana veda edecek.

- Veda mı? Bir yere mi gidiyor?

- Ayrılığınız hazin olacak. Amcası onu Samsun’a götürüyor.

- Amcası Samsun’dan geldi mi?

- Annesi de buna razı oldu. Bütün maksatları senden kızı ayırmak. Amcası Samsun'dan bir iki gün evvel geldi. Apartman borçlarını veriyor. Kızın annesiyle barıştı. İyice anlaştilar. Bir daha kızın seni görmemesine karar verdiler.

- Fakat Hale buna nasıl razı oldu? Demek beni sevmiyor.

Orhan'ın gözleri, içine dolan akşam karanlığından daha siyah bir keder içindeydi.

İhtiyar başını salladı:

- Seni seviyor, seviyor... dedi. Fakat ailesine itaat mecburiyetinde... Geceleri ağlıyor. Ben onu görüyorum.

- Ağlıyor mu? Benim için mi?

- Fakat ailesine itaat mecburiyetinde... Samsun'a gidecek, birkaç ay kalacak...

* Server Bedi, "Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-7", Yedigün, C. 8, Nu: 196, 9 Birinci Kanun 1936, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-8-

- Ben bütün ümitlerimi kesmeli miyim? Hayır! Ben onun peşini bırakmam. İcap ederse ben de giderim.

- Mektep ne olur?

- Ben Hale için her şeyi feda ederim.

- Fakat o senin için hiçbir şey feda etmiyor.

- O mecbur.

- Doğru. İyi terbiye almış bir kızdır. Ailesine itaat mecburiyetindedir. Böyle olunca senin onun peşine düşmenden hiçbir şey çıkmaz.

- Fakat ümidimi kesemem.

- Allaha ümidini kesme. Ben senin için bir tek yol görüyorum. Galiba Hale'de sana bunu söyleyecek.

- nedir o yol?

- Ailesi, tahsil çağında olan bir gence kız vermek istemiyor. Amcası bu noktada ısrar ederek kızın annesini iknaa muvaffak olmuştur.

- Tahsilimi bitireceğim.

- Bu kafi değildir. Senin bu sevda yüzünden mektebini ve tahsilini ihmal ettiğini biliyorlar. Halbuki son sınıftasın. Aliyyülala derecede şهادetname almaya muvaffak olman lazımdır. Belki ve ancak böyle bir muvaffakiyetten sonra istediğin olacaktır.

- Hale'nin bana göstereceği yol bu mudur?

- Makul olan da budur.

- Fakat belki diyorsunuz. Demek muvaffakiyetimden emin olsam da saadetimden emin olamayacağım.

- Henüz bahtının bu noktası hakkında bir iş'ar yoktur. Bunu sana ayrıca bildireceğim. Ancak senin yapacağın şey bir müddet için kızı unutarak kendini tamamıyla

tahsile vermektir. Birinci derecede muvaffakiyetle şehadetnameni aldıktan sonra belki en güzel yolun açıldığını göreceksin.

- Hep belki diyorsunuz.

- Kaderiniz, tahmine cevaz vardır, fakat ihtimal hududu dışarısına çıkınca, gaibi kendisinden başka hiç kimse bilmeyen hududu ilahiye girmiş oluruz.

İhtiyar elini tekrar Orhan'ın omzuna koydu:

- Haydi!.. dedi, sabırlı ol. Ben seni yine bulurum. Daha evvel kızla buluşacaksınız.

- Veda için değil mi?

- Haydi gözlerini kapa ve ikiden seksen sekize kadar çift rakamları say. Kollarını yukarı kaldırmayı unutma!

İhtiyar bir adım geri çekilmişti.

Orhan itaat etti.

Gözlerini açtığı zaman yine etrafta kimseler yoktu. Yine karanlık iyice basmıştı. Yine, uzakta vadinin boşluğu, içinde Beşiktaş evlerinin birer ikişer yanan büyük bir göle aksetmiş yıldızlı bir gökyüzüne benziyordu.

Orhan ertesi gün Hale'den şöyle bir mektup aldı:

Orhan Bey,

“Hayatımda irademi ve tasavvurumu aşan fevkaladelikler oldu, oluyor ve olacak. Sizi yarınki Pazar günü Taksim tramvay bekleme yerinde görmek istiyorum. Hakkımda bugüne kadar gösterdiğiniz alakayı cevapsız ve teşekkürsüz bırakamazdım. Son bir veda buluşmasına tehalükle geleceğinizi ve beni dinledikten sonra mazur görerek aramızdaki arkadaşlığı güzel bir hatıra olarak saklamaya razı olacağınızı umuyorum. Öğleden evvel tam on birde saatin altında bulunacağım. Hale”

Orhan, kederden ve hayretten boğulma derecelerine gelerek mektubu elinde evirip çevirdi. Artık bu meseleden hiçbir şey anlamaz olmuştu. Yalnız mektubun resmi ifadesi ve arada her türlü münasebeti kesmeye hazırlanan kati manası onu öfkeye, isyana, bazen de bu iki duygunun imkansızlıkları karşısında yenilmesiyle büyük bir kedere sürüklüyor, genç hukuklu ağlamak derecelerine varıyordu. Demek ihtiyarın verdiği haber doğruymuş. Ne anlaşılabilir, ne esrarengiz şey! O gün mektepte bütün yakın arkadaşlarına bu meseleyi

başından sonuna kadar anlatmak için mukavemeti imkansız bir arzu duydu ve kendisini zor tuttu.

Büyük bir merak, humma, sinir, öfke, teessür, aciz, ümitsizlik içinde ertesi günü iple çekmişti.

Tam on birde saatin altına gitti ve Haleyi orada buldu. Mümkün olduğu kadar çabuk bahse girebilmek için yine Ayaspaşa tarafına doğru kızı hızla sürükledi. Buluştuğları andan yol tenhalaşınca kadar bir kelime konuşmamışlardı. Orhan büyük duyguların tazyiki altında ne söyleyeceğini bilmediği için lakırdıyı Halenin açmasını bekliyordu.

Kız önüne bakarak söze şöyle başladı:

- Orhan Bey tasavvur edemezsiniz, ben de tasavvur edemezdim.

Orhan birdenbire taşarak Hale'nin sözünü kesti:

- Benim ismim Orhan Bey değil, Orhan! Anladın mı? Sadece Orhan... Senin bana Orhan Bey demeye hakkın yoktur. Bu hak, aramızda iki tarafında arzusuyla doğan bir masumiyetten sonra ebediyen senin de benim de elimden alınmıştır. Bu samimiyet bizim ilk çocuğumuzdur. Onu öldürmeye ne senin hakkın vardır, ne de benim. Bir çocuk üstündeki vesayet hakkı onun hayatına bir tasarruf hakkı bahşetmez. En adi hukuk prensibidir bu.

- Fakat beni dinleyiniz.

- Böyle resmi konuşursan seni dinleyemem.

Orhan birdenbire durdu ve geri dönerek, ters tarafa doğru bir adım attı. Hale de arkasından giderek kolunu tutmuştu:

- Peki Orhan, beni dinle, dedi.

Yüzü kıpkırmızı kesilen genç eski istikametine dönerek Haleyle beraber yürümeye devam ediyordu. Kız tekrar etti:

- Beni dinle. Bu samimiyet artık bir hatıra olacak. Çünkü... Tasavvur edemezsiniz, ben bile tasavvur edemezdim, hiç ümit edilmeyecek bir şey oldu.

- Annenle amcan barıştılar.

Kız hayretle durakladı:

- Ne biliyorsun?

Orhan bütün ciddiyetiyle cevap verdi:

- Hızır Aleyhisselam söyledi.

Halinde ve sesinde hiçbir şaka hafifliği olmadığı için Hale onun yüzüne hayretle bakarak sordu:

Hızır Aleyhisselam mı?

- Evet.

Hale yine onun yüzüne bakıyordu. Orhan ellerini arkasına koyarak birdenbire:

- Kuzum, dedi. Senin amcan beyaz sakallı mıdır?

Hale gülmekten kendini alamayarak:

- Ne münasebet! Diye bağırdı, benim amcamın sakalı yoktur ki... Fakat ne tuhaf şeyler söylüyorsun... Hızır Aleyhisselamdan bahsediyorsun, amcamın sakalını soruyorsun...

Hale onun yüzüne büsbütün artan bir hayretle bakıyordu. Orhan ellerini arkasından çekip, yolun ortasında, göğsünün üstünde kavuşturdu, bir tereddüt geçirdi, sonra kollarını sarkıttı:

- Söyleyeceğim, dedi.

- Ne söyleyeceksin?

- Bu Hızır Aleyhisselam hikayesini...

Bu sefer gözünün önüne ihtiyarın hayali de gelmediği için, Orhan başından sonuna kadar, Haleye bu Hızır hikayesini anlattı. Kız, arada bir: “Sahi mi söylüyorsun?”, “latife mi ediyorsun?”, “a...”, “olur şey değil!”, “ne diyorsun?”, “akıllara durgunluk verici şey!” diye Orhan’ın sözünü keserek onu dinlemişti.

Hikaye bittikten sonra, Orhan yine yolun ortasında kollarını kavuşturdu:

- Ne buyrulur, diye sordu.

Kız hayretler içinde omuzlarını kaldırarak:

- Olur şey değil! Diyordu. Kim bu adam? Bizi nereden tanıyor? İnsana da benzemiyor... Bana yazdığın mektubun içinde ne olduğunu bilmiş... Çok garip şey... A... Bir tuhaf oldum... Benimde gece gözüme hayaletler görünecek. Fakat şimdiye kadar bana niçin gelmedi bu Hızır? Bir iki gün az mı ağladım? İsyan edemezdim aileme. İtaate

mecburum. Samsun'a gideceğim ve senden ayrılacağım. Mecburum. Fakat Hızır'ın söylediği doğru. Bütün ümitlerim kesilmiş değildir. Eğer hukuktan aliyyülala derecede mezun olursan annem de amcam da seni düşüneceklerini söylediler.

- Düşünecekler ne demek?

- Şimdi talebesin. Beni almanı düşünmeye bile layık görmüyorlar. O zaman düşünecekler ve belki razı olacaklar.

- Belki ha?..

- Evet ama çok kuvvetli bir ihtimal...

- Yalan! Seni de beni de aldatıyorlar.

- Hayır... Amcam da annem de yalan söylemezler. Çok samimi idiler. Ben anlarım.

- Bilmezsün ne kadar ağladım.

- Şimdi bütün mesele benim hukuktan iyi çıkmama mı kalıyor?

- Gibi bir şey.

- Çalışırım. Zaten bugüne kadar ki notlarımın vasatı müsaittir. Fakat muvaffak olduktan sonra yine beni reddederlerse?

- Ne kaybedersin.

- Seni kaybederim.

- İyi bir diploma almış olursun.

- Benim hiçbir şey gözümde yok. Sensiz diploma ne işime yarayacak?

Hale bir daha güldü:

- Unutursun! Dedi.

- Kimi unutacağım? Sen beni kendin mi sanıyorsun? Hayır! Sen de beni unutamazsın. Ben kendimi unutturmam.

Ağır ağır yürüyorlardı. Hale mırıldandı:

- Samsun'a niçin gönderiyorlar seni?

- Senden ayırmak için.

- İstanbul'da kalırsan ne yapıp yapıp buluşacağımızı mı sanıyorlar?

- Hayır... Tesadüf bu ya... Belki yolda karşılaşırız.
- Ne olur karşılaşırız?
- Birbirimizi hatırlamış oluruz.
- Demek birbirimizi unutmamızı istiyorlar, demek ben mektepten istedikleri gibi mezun olsam da birleşmemizi istemiyorlar.

- Hayır... Tabii ben kendi fikrimi değil, onlarınkini söylüyorum. Hayır... Bugünkü vaziyette beni sana vermek istemiyorlar. Yarın ki vaziyeti kimse bilmez. Onlar senin muvaffak olacağından nasıl emin olabilirler? Bugünkü vaziyette birbirimizi unutmamızı istiyorlar. Bilmem... Bu kadar açık söylemediler... Fakat ben çok düşündüm, böyle anladım.

- Garip şey... Bu da çok garip...
- Amcamın garip bir insan olduğunu söylemiştim sana.
- Bu meselede her şey garip Hale, her şey...

* Server Bedi, "Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-8", Yedigün, C. 8, Nu: 197, 16 Birinci Kanun 1936, s. 23-25.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-9-

Bir müddet sessiz yürüdüler.

Hale saatine baktı ve durdu:

- Orhan! dedi.

Sesinde büyük neticeleri haber veren, sevginin en kuvvetli derecesiyle karışık, derin, fakat aydınlık bir titreyiş vardı. Gözleri sabit ve ciddi bakıyordu. Orhan onun ne söyleyeceğini müphem bir surette sezerek bekledi. Şimdiden onun söyleyeceği sözlerin tesiri altına girmeye başladığını hissediyordu.

Hale ona elini uzattı ve tekrarladı:

- Orhan!

Sonra ehemmiyet verici, sıcak bir hamleyle sözünü tamamladı:

- Benim vaktim geldi. Hemen ayrılmaya mecburum. Senden çok rica ederim, ayrılışımız romanlardakine benzemesin. Sitepleri bırak. Makul ol. Ben de çok büyük bir heyecan içindeyim. Kalbim çarpıyor. Kendimi hislerime bıraksam bayılabilirim. Kadın olduğum halde kendimi tutuyorum. Sen benden daha kuvvetlisin. Kendine daha fazla hakim olabilirsin. Münakaşasız ayrılalım. Sana tekrar ediyorum. Mektebini muvaffakiyetle bitir, zannediyorum ki tekrar ve ebediyen buluşacağız. “Zan” diyorum, halbuki ümidim daha kuvvetli, çok daha kuvvetli. Allahısmarladık.

Hale yüzünün hatta dudaklarının bile rengi hafifçe uçan Orhan’ın elini gittikçe artan bir tazyikle sıkıyor, bakışlarıyla sözlerini tekit etmek için gözlerini ondan ayırmıyordu. Orhan, elini çekmek arzusuna benzer küçük bir hareket yapınca Hale de ayrıldı, bir adım geri attı, sonra dönerek hızla yürüyüp gitti.

Orhan da hiç onun arkasından bakmadan, aksi istikamete doğru döndü ve hızla değil, ağır ağır yürüdü. Çünkü başı dönüyordu. Ruhunda kedere ve öfkeye benzer hiçbir açık duygu olmadığı halde vücudunda bir titreme vardı. Bir bardak su istiyordu. Civardaki bahçeli kahvelerden birine girdi, gazoz içti. Vücudunda bir ferahlık duyunca, bu sefer, ayrılık anında hissetmediği büyük teessürü duymaya başlamıştı. “Bu son!” dedi, kendi

kendine; bir daha onu görmeyeceğim. Beni sevmiyor. Aldattı. Verdiği ümit, ayrılmak için bahane. Mantıksız bir ümit. Laf. İşin benim tahsilimle alakası varsa niçin ayrılıyoruz? Muvaffak olmadığım takdirde ayrılmak daha tabii değil mi? Yalan, hepsi yalan. Ailesi mukavemet edince Hale de benden vazgeçti. Başka ne yapabilirdi, bilmem. Fakat seven bir insan böyle yapmaz.”

Hayatında Orhan’ın bu ilk aşkı idi. Hatta bu duygusunun da aşk olduğunu ilk defa olarak hakiki manasıyla şimdi anlıyordu. Meğer onu ne kadar çok sevmiş! Hala dizleri titriyor; hala sokağa çıkan bir nekahet hastası gibi bütün vücudunda yatağın hasreti ve nefreti birbirine karışıyordu.

Soğuk bir su daha içti. “Fakat çok samimi görünüyordu, diye düşündü. Hale bu kadar aktris midir? O ses, o bakış, o el sıkış yalan olabilir mi?”

Kendi kendine cevap verdi: “Yalan değil, beni biraz sevdiği yalan değil, biraz ızdırap çektiği yalan değil; yalan olan şey benden kolay ayrılmak için verdiği ümittir.” Durdu. Bir yudum su daha içti. “Fakat dedi, Hızır... Hızır Aleyhisselam da aynı sözleri söyledi. O da mı yalan?”

Uzun müddet düşündü. Bir noktayı halledemiyordu. “Fakat, niçin, diyordu; ailesi ayrılmamızı istiyor? Ben Haleye karşı çapkınca hiçbir hareket yapmadım. Ona sevgimin ve maksadımın halis olduğunu tekzip eden en küçük bir hareketim yok. Acaba ailesi bunu biliyor mu? Yalnız ne var? Ben Haleyi tanıdığım zamandan beri üniversiteyi iyice astım. Bu gidişle imtihanında muvaffak olacağım da hakikaten şüpheli. Bunu Hale’nin annesi, amcası nereden bilirler? Acaba o müderris mi söyledi? O da ne bilsin? Artık mektepte değil ki...”

Ruhunda güneşler ve uçurumlar birbirlerine yoğruluyor, onu ümidin gökyüzünden korkunun hendeklerine atıyor, tekrar yükseltiyor, tekrar yuvarlıyordu. İki histen hangisi doğru? İkisi de aynı kuvvetle ruhunu bastırıyor, ikisi de aynı derecede kuvvetli mantıkla: “Hakikat benim, bana inan!” diyor. Hale belki ondan ebediyen ayrılmıştır; belki de hakikaten söylediği gibi tekrar ve ebediyen buluşacaklar. Hangisi? Eğer bu ayrılık ebedi ise tekrar ümide düşmek, çalışmak, hatta... “Bu duygusunda da şimdi çok samimi” yaşamak neye yarar? Şu kahvenin, şu karşıda ve iki apartman duvarı arasında görünen Boğaziçi’nin şu tepeleri, şu kahveci çırağının, şu düşüncelerin manası ne? Her şey bitmiş demektir. Orhan, bir kızla münasebette, erkeklik izzeti nefesine ilk büyük darbeyi yiyor; için için hissediyor ki bu mağlubiyet onun kendine itimadını kırarak, bütün müstakbel...

aşklarını diyemez, çünkü Hale'den sonra başka birini sevebileceğini hiç hiç ummuyor. Fakat bütün müstakbel teşebbüslerini muvaffakiyetsizliğe götürecektir. Çünkü ruhunun, iradesinin en büyük direğinin yıkıldığını hissediyor. Ölüm bu, ölüm. Ya maazallah Hale, sahte bile olsa bu ümidi de vermeden ayrılırdı ne olurdu? Şimdi Orhan'ı yaşatan bu ümit hiç olmasaydı.

İşte – ah şüphe, bu şüphe, melun şüphe – İşte belki de Hale ona bu öldürücü darbeyi vurmamak için o ümidi vermeye lüzum gördü. Bir parçası kendinde de olan hisle pekala biliyor, anlıyordu ki bu ümidi vermeseydi Orhan kendini kaybedecekti, hiç çalışamayacaktı, Beyoğlu'nda haylaz olacaktı. Pek mümkün. Bunun pek mümkün olduğunu Orhan pek iyi hissediyor. Fakat ya esrarengiz ihtiyarın söyledikleri... Şimdiye kadar onun hiçbir keşfi, hiçbir kehaneti yanlış çıkmadı. O, her şeyi biliyor: Orhan'ın zihninden geçenleri biliyor. Halenin ailesindeki maksatları, arzuları, verilmiş ve verilecek kararları biliyor... Fakat o da “mutlaka” demedi. “Çalışırsan, imtihanda muvaffak olursan mutlaka bu kızı alacaksın” demedi. İmtihanda muvaffak olmak, aliyyülala derecede muvaffak olmak! Bu şart da Orhan'ın sinirine dokunuyordu. Kendisini küçük bir mektep çocuğu yerine koyan bu “imtihanda muvaffak olmak” tabiri, aşkta en gergin bir izzeti nefis mücadelesine giren ruhunun olgun ve erkek tarafına bir tecavüz gibi geliyordu.

Arka tarafta bir ayak sesi duydu ve yüreği oynadı. İçinden: “Galiba o. Hızır geliyor...” demişti. Başını geri çevirdi ve derhal bir hayal sükutuna uğradı. Arkasından geçen Hızır değil, birbirine sokulmuş gülümseyen, mesut bir çiftti. Kız, genç sevgilisinin koluna iki eliyle birden sarılmış:

- Şu dipte oturalım, yorgunluktan ölüyorum, bir daha bu iskarpinleri giymeyeceğim. Allah insanı öldükten sonra bile dar tabuta sokmasın! Diyordu.

Gencin koluna sarılarak ve sendeleyerek yürüdü. Geri tarafta, çardağın altındaki kuytu masaya oturdular. Kız hemen iskarpinlerini çıkardı ve bacağını sevgilisinin dizine koymak istedi, fakat mağrur delikanlı buna müsaade etmemişti. Yüzünden gülümseyişi silindi ve bir diktatör gibi başı dikildi. Çok sevildiği ve gururunun şiştiği nasıl belliydi. Bu kızın onu taş çatlasa terk etmesine, bırakıp gitmesine imkan yoktu. Aile, ana, amca, dayı vız gelir. Bu kız bu çocuğu seviyor. Besbelli. Vız gelir. Bütün aziz ve mukaddes şeyleri teper, kendini sevgilisinin kolları arasına atar. Aşk buna derler. Üst tarafı lakırdı; yahut aşk değil, aşıkdaşlık...

Orhan içini çekerek önüne döndü. “Hale hiçbir zaman beni bu kadar sevmedi” diye düşündü. Fakat onun ayrılırken bakışı gözlerinin önüne geliyordu. Ah, bu bakışta sevgi, sevgiden daha fazla bir şey, aşk, aşktan da fazla bir şey, tuhaf ve büyük ilahi bir şey vardı. Neydi o?

Orhan’ın içine yine birdenbire ümitler doldu. “Çalışacağım, çalışmalıyım, evet bir mektep çocuğu gibi. Zaten bir mektep çocuğundan başka neyim? Son sınıfta olmamın gururuyla kendimi yetişmiş sanıyorum, diplomayı ele almadıkça mektep çocuğuyum ve bir mektep çocuğu gibi çalışmalıyım, çalışmaya mecburum.”

Ayağını yere vurdu. Kararını vermişti: Çalışacak. Sonra cebinden bozuk para çıkardı ve gazoz şişesine vurdu, garsona borcunu vererek ayağa kalktı ve acele işi varmış gibi sert ve sıkı adımlarla kahveden çıktı.

Aradan geçen günler içinde Orhan, bütün ümidi ve teselliği ancak çalışmakta bulmuştu. Gündüzün ve gecenin geç saatlerinde odasına kapanıyor, başını saatlerce kitapları üstünden ayırmıyordu. Çünkü ne gariptir, başını kitaplardan biraz kaldırırsa Hale’nin hayali bütün zihnini kaplıyordu. Çalışmak, hem bu mukadderatı şüpheli aşkın pençesinden kurtulmak için, hem de verdiği ümit yalan değilse Hale’nin aradığı muvaffakiyeti kazanmak için iki taraflı iyilik olan bir tek teselli yoluydu.

Orhan, günlerce Beyoğlu tarafına geçmedi. İstanbul tarafının sokaklarında Haleyle müşterek hiçbir hatırası olmadığı halde, yanından geçen bir kız Orhan’a onu düşündürüyordu. Zaten aşkta sevgiliyi hatırlamaya her şey bahane olur; her söz, her şekil, her hareket, sevilen insanla doğrudan doğruya hiç alakası olmasa bile onu hatıra getirir. Mesela Halenin Orhan’dan ayrıldığı gün, üstünde gri ve beyaz çizgiler arasında küçük siyah yuvarlaklar bulunan yeni bir emprime vardı. Orhan o günden beri bir defter kapağı üstünde, bir tabelada, bir duvar ilanında buna yakın bir renk ve desen görse hemen gözünün önüne Hale’nin esvabı, o günkü hali ve münasebetlerinin bir çok teferruatı geliyordu.

Bir de Orhan yolda rastladığı bir çok kızları Hale’ye benzetiyordu. Hatta iki defa ümide düşerek arkalarından koştu ve aldandığını anlayarak kendi aptallığına güldü.

* Server Bedi, “Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-9”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 198, 23 Birinci Teşrin 1936, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-10-

Nihayet bir gün Beyoğlu'na çıktı. Hale'yi ilk tanıdığı zaman beraber yürüdükleri uzun yolda yalnız başına dolaştı. Galatasaray'dan İstanbul2a dönmek için tramvay bekliyordu. Şişli'den Tünel'e giden bir tramvay geçti. Yolcu olmadığı için bekleme yerinde çok az durmuştu. Tam tramvay kalkarken, Orhan birinci mevkiin en ön sandalyesinde başının arka tarafından görünen bir kızı yine Haleye benzetti. Fakat bu sefer kızın üstünde Hale'nin gri siyah desenli esvabı da vardı. Saçlarının rengi, ensesi, kulağı ve boynunun arkadan yarım görünüşü, duruşu, oturuşu tıpkı Hale'ye benziyordu. O kadar ki Orhan hareket halinde bulunan tramvaya koşarak binecek oldu, fakat aldandığını anlayarak yine kendi kendine karşı mahcup düşmekten çekindiği için vazgeçti. Tramvay uzaklaştıktan sonra Orhan pişman olmuştu. İçinden bir ses ona: "Haleydi, ta kendisi! " diyordu. Bu sese itiraz etti: "Nasıl olur? Samsun'dan bu kadar çabuk dönebilir mi?" hiçbir mantık ve muhakemeye kulak asmayan aynı ses, şaşkıncu bir ısrarla tekrar ediyordu: "Haleydi, ta kendisi!"

Orhan tereddüde düştü. İçinde bir "acaba?" uyanmıştı. İstanbul'a giden boş bir tramvaya binmekten vazgeçti ve Taksim'e doğru hep bu muammayı halletmeye çalışarak yürüdü: "O muydu acaba? Fakat nasıl olur? Samsun2dan bu kadar çabuk dönülür mü?" zihnine daha müthiş bir şüphe musallat oldu: "Acaba Samsun'a gitmedi mi? O da mı yalan? Beni başından savmak için bunu da mı uydurdu?" Sevginin ümitsiz anlarında insan fena ihtimallere inanabildiği için Orhan terlemeye başlamıştı. "Kabil mi?" diyordu. Bütün cadde başına yıkılır gibi oluyordu. "Ben mutlaka öğrenmeliyim!" dedi ve Hale'nin apartmanına giderek kapıcıyı istintak etmeye karar verdi.

Fakat apartmanın penceresinde bulunma ihtimali olan ev halkı tarafından görülmemek için havanın kararmasını bekledi.

Yarım saat kadar sonra oraya gitti.

Kapıcı, apartmanın önüne bir sandalye atmış oturuyordu. Orhan ona doğru tereddütsüz yürüdü ve alçak sesle sordu:

- Hale Hanım evde mi acaba?

Kapıcı biraz tanıdığı Orhan'a düşünerek cevap verdi:

- Daha gelmedi.
- Daha gelmedi mi? Nereden? Nereye gitmişti?

Kapıcı bu sorunun garabetini ve cevabındaki isabeti etrafa duyurmak istiyormuş gibi sesini adamakıllı yükseltti:

- Bilir miyim ben? Bu apartmandan çıkanlar nereye gideceklerini bana söylerler mi?
- Bazen haber bırakırlar ya...
- Haber filan bırakmadı.

Orhan şaşırıldı. Acayip! Halenin seyahate çıktığını kapıcı bilmez mi? “Daha gelmedi” diyor ve Haleyi de her gün apartmandan mutlak surette çıkan ve akşama dönen insanlar arasında sayıyor. Kapıcının bu tarzda müphem cevabı, Orhan’ı tatmin edeceği yerde şüphesini arttırmıştı.

Heriften aksi bir cevap almak korkusuyla sordu:

- Canım Hale Hanım seyahate çıkmadı mı?

O zaman kapıcı odasının penceresinden başörtülü bir kadın başı görünmüştü. Kapıcının karısı, öfkeli bir sesle kocasına bağıırıyordu:

- Ayol kendi bildiğini ne söylüyorsun? Kımılta biraz yerinden... Çık yukarıya sor... Hale Hanımı arıyorlar haber ver.

Kadının bu fikri ve kocasından daha çok bağıırması, bu ziyaretinin aileye kadar sirayet etmesini istemeyen Orhan’ı büsbütün şaşırttı. Hemen kaçmak ve uzaklaşmak arzusunu duydu.

Kapıcı karısına dönerek dedi ki:

- Canım... Seyahate mi çıktı diye soruyor.
- İyi ya işte. Sen de git, yukarıya sor.
- Ne diye sorayım ki?

Orhan kadına yaklaşarak:

- Kuzum, dedi. Siz apartman sahibinin kızı seyahate mi çıktı, burada mıdır, İstanbul'da mıdır, bilmez misiniz? Sormaya ne lüzum var?

- Sorsun, sorsun, biz sormadan bir şey yapamayız.
- Size bir şey yapın diyen yok ayol!..

Kadın bu basit mantığı anlamak işine gelmiyormuş gibi başını sallayarak:

- Olmaz, olmaz, dedi. Gidip sorsun.

Kocasını bağırdı:

- Sen git sor!

Kadın pencerenin kapalı duran bir kanadını daha açarak başını uzattı:

- Kokmuş herif, dedi. Bu romatizmalarımınla yine bana dört kat merdiven mi çıkaracaksın? Şuradan şuraya kıınıldamam. Sende yarın hanıma hesap ver. Kapıya gelip kızını soruyorlar, sen yerinden oynamıyorsun.

Mesele çıkmasından korkan Orhan, kadına doğru biraz eğilerek:

- Canım, dedi, lüzum yok buna... Ben gidiyorum.
- Olmaz! Sonra hanım bizi paylar.
- Siz ona sonra ne dersiniz deyiniz. Bana şimdi Hale Hanımın İstanbul'da olup olmadığını bilmek lazım.

Kadın evvela Orhan'a:

- Biz hiçbir şey bilmeyiz! Dedi.

Sonra kocasına bağırdı:

- Kalksana be herif!

Kapıcı doğruldu. Orhan hemen uzaklaşmak istemişti. Birbirlerine fena bakan karı kocayı görünce bir kavga çıkmasından korkarak yürüdü.

Kadın kocasına bağıırıyordu:

- Baksana gidiyor.
- Gitsin ben onu tanıyorum.

Orhan, adımlarını sıklaştırarak uzaklaşmıştı. Bütün şüpheleri ayaklandı. Halenin İstanbul'da olması ihtimali ona büyük bir sevinç ve korku veriyordu. Haleyle aynı şehrin

havası içinde olmak saadetine karşı, onun büyük bir yalan söylemiş olmasındaki tehlike birbirine karışarak Orhan'ı dar ve karanlık bir çıkmaza soktu.

“Bu yalanı bana niçin söylesin ki” diye düşünüyordu.

Fakat aldığı cevap hep şuydu:

“Aldatmak ve ayrılmak için.”

Fakat bu sese de inanmıyordu. Dünyanın bu kadar sefil maddelerle ve cevherlerle dolu olduğunu kabul edince yaşamının manası yoktu. Yalnız şu Hale meselesinde bütün varlığını çeviren ve gittikçe koyulaşan esrar bulutlarını dağıtmanın yolunu bulamamak, onu çileden çıkarmak için kafiydi. Bu meselede sır olmayan ne vardı? Başta o ihtiyar, Hızır Aleyhisselam sonra hadiseler; sonra bizzat Hale, onun tavrı, sözleri, ayrılış, sonra hatta şu kapıcı ve karısı bile içinden çıkılmaz bir muammayı temsil etmekte birbirleriyle yarış etmiyorlar mıydı?

Nerede o ihtiyar? Hani bu günlerde görünecekti? Neden kayboldu?

Ah, Orhan onu bir yakalasa bir daha peşini bırakmamaya karar vermişti. Bu defa bir hafiyeye gibi onun peşine takılacaktı. “Elimden kurtulamaz!” diyor, fakat bu düşüncesini de onun – hatta şimdiden- keşfetmiş olmasından korkuyordu.

O gece çalışmadı. Hatta iyi uyuyamadı. Ertesi akşam da heyecan içinde idi. Beyoğlu'na çıktı ve Hale'nin apartmanına gitmek için epey tereddüt geçirdi. Cesaret edememişti. Geceleyin gidip o kahvede oturdu. Gözü hep kapıdaydı. Nedense, ihtiyarın mutlaka geleceğini zannediyordu. İçinden: “Eğer Hızır Aleyhisselamsan bu gece çıkar gelirsin!” dedi.

Gözlerini kapıdan ayırmadı.

Saat on bire yaklaşıyordu. Birdenbire titredi: İşte o, ta kendisi, ihtiyar, geliyor, içeri giriyor... Allah Allah... Demek ki...

Gayri ihtiyari bir besmele çekti ve ayağa kalktı. İhtiyar yaklaştıkça, Orhan onun elini öpmeye hazırlanmıştı.

Hızır Aleyhisselam elini vermedi, şahadet parmağıyla ona oturmasını emretti, kendi de ağır ağır, karşısındaki sandalyeye oturdu.

Orhan onun gözlerinin içine bakıyordu: “Sizi ne kadar özledim” gibi bir şey söyleyecekti, fakat ihtiyar meydan bırakmayarak dedi ki:

- Biliyorum, beni çok bekledin.

Orhan iki elini birden ona uzatarak ona yalvardı:

- Rica ederim, dedi. Beni meraktan kurtarınız. Hale İstanbul'da mı?

İhtiyar ağır ve derin nefes alarak başını arkaya doğru götürdü, bir müddet öylece kaldıktan sonra cevap olarak değil, doğrudan doğruya dedi ki:

- Bugün tramvayda görüp de benzettiğin kız o değildir.

Orhan artık Haleye ait tecessüsleri arasında muhatabının kehanetlerine hayret etmiyordu. Merakını tatmin etmekten başka hiçbir şey düşünmeyerek sordu:

- Hale nerede?

- Söylemişim ya.

- Samsun'da mı?

- Evet.

Hızır Aleyhisselamın her vakit ki tavrına rağmen bu iki suale doğrudan doğruya cevap vermesinden son derece memnun olan Orhan:

- Ah, dedi, sizden çok rica ederim, bana biraz izahat veriniz. Müsaade eder misiniz size bazı şeyler sorayım?

- Sor.

- Teşekkür ederim.

Orhan biraz düşündü, sonra önüne bakarak sordu:

* Server Bedi, "Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-10", Yedigün, C. 8, Nu: 200, 6 İkinci Kanun 1937, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-11-

- Hale niçin Samsun'a gitti?

İhtiyar kaşlarını çattı.

- Bu suali zait buluyorum, dedi, evvelce söylemiştim; kendisi de sana izah etti.

- Sizin ağzınızdan bir kere daha duymak istiyorum.

- Ailesi istedi.

- Yalnız mı gitti oraya?

- Hayır, amcasıyla.

- Ailesi niçin istedi?

- Senden ayırmak için.

- Burada kalsaydı ayıramazlar mıydı?

- Hayır! Birbirinizi çok seviyorsunuz. Bak. Hele İstanbul'da olmadığı halde sen birini ona benzeterek hemen apartmana koştun!

- Ay! Bunu da mı biliyorsunuz?

- Evet. Ya Hale İstanbul'da olsaydı, demek onu her an görmek isteyecektin. Halbuki, sana dediği gibi ancak derslerine çalışman lazımdır.

- Çok çalışıyorum.

- Biliyorum. Fakat bak bu gece çalışmıyorsun.

- Evet gidince çalışacağım.

- Hayır! Bu gece git yat. Kendini o kadar yorma. Yalnız dediğim gibi duanı da unutma.

- İmtihanda muvaffak olursam Hale'yi bana verecekler mi?

- Duanı unutma!

- Ben Haleyi yalan söylüyor zannetmişim.

- Duanı unutma!
- Doğru söylediğinden nasıl emin olayım?
- Beraati zimmet asıldır.
- Evet, eski mecelle öyle söylerdi.

İhtiyar kaşlarını çatarak ayağa kalktı:

- Eskisi, yenisi budur. Haydi! Ben gidiyorum! Allah selamet versin!

Orhan daha bir şeyler soracaktı fakat bir an içinde hafızasını da cesaretini de kaybetmişti.

İhtiyar uzaklaştı ve kapıdan çıktı.

Orhan bütün dikkatiyle onun hangi istikamete gittiğine bakmıştı. Hayaleti camın önünden kaybolunca Orhan'da sokağa fırladı. İhtiyar karşı kaldırıma geçiyordu. Orhan tramvay deliğinin arkasına saklandı ve onun karşı ki sokağa saptığını görünce, bir tereddütten sonra peşine düştü.

İçinde büyük bir korku vardı. Her şeyi hisseden, bilen bu mahlukun takip edildiğini anlamamasına imkan olabilir miydi? Ya gazaba gelerek Orhan'ın bütün saadetini mahvederse?

Fakat ne olursa olsun, genç hukukçunun içindeki büyük tecessüs, bütün korkularını bastırıyor, onu bu titrek hayaletin arkasından koşturuyordu.

İhtiyar o sokaktan Sıraselvilere giden sokağa saptı. Onun herhangi bir fani insan gibi yürüyüşü Orhan'a hayret veriyordu.

Sıraservilerden Firuzağaya, oradan Karadut caddesine kadar yürüdüler. İhtiyar, takip edildiğinin farkında olmamış görünüyordu.

Nihayet bir apartmanın kapısında durdu ve cebinden bir anahtar çıkardı.

Orhan kendi kendine:

- Acayip şey! Diyordu.

İhtiyar apartmana girince, Orhan'da dışarıda şaşırıldı: "Bu tuhaf! Diyordu, anahtarla kapıyı açıp içeri girdi. Hızır Aleyhisselamın buralarda işi ne?"

Etrafına baktı. Polis kulübesinin yanında bir bekçi duruyordu. Orhan ona doğru koştu:

- Yahu, dedi, sana bir şey soracağım. Şimdi şu apartmana bir ihtiyar girdi, gördün mü?

- Evet.

- Kimdir o?

- Sadık bey!

Orhan hayretten bekçinin yüzüne baka kaldı:

- Kim bu Sadık Bey, dedi.

- O apartmanın sahibi.

- Kaç numarada oturur?

- Üç numarada.

Orhan bekçiye, “eyvallah” dedi ve zerre kadar tereddüt etmeden apartmana doğru koştu.

Kapıcının eline yirmi beş kuruşu dayadıktan sonra :

- Ben ev sahibine çıkıyorum, dedi.

Basamakları ikişer üçer atlayarak üç numaranın kapısına geldi. Zili çalmadan evvel bir az durmuştu. Kalbi çarpıyordu. Saate baktı. On ikiye çeyrek var. Çarpıntısı geçinceye kadar bekledikten sonra zile bastı. Ev halkının yattığını ve kapının geç açılacağını sanıyordu. Öyle olmadı. İnce bir ayak sesi yaklaşmış ve kapı hemen açılmıştı.

Orhan, kapıyı açanın yüzüne bakınca, ömründe pek az duyduğu şaşkınlıklardan biriyle sarsıldı, sıçradı ve kendini bir adım geri attı. Karşısında, evet, karşısında Hale vardı. Hep o gri siyah elbisesi üstündeydi. Orhan’ı görür görmez o da içindeki büyük hayrete sevinç ve korku gibi hisler karıştığı zannını veren bir çığlık kopararak sıçramış ve gerilemişti:

- A... Orhan! Diye bağırdı.

Orhan çatılmış kaşları altında büyüyen ve parlayan gözleriyle Hale’ye bakıyor, hiçbir şey söylemiyordu.

Kız ne yapacağını şaşırıp ve kapının eşiğinden bir az ötede hareketsiz kaldı. Orhan’da bir müddet kımıldamamıştı. Bir müzenin karanlık bir köşesinde bakışan iki heykel gibi oldukları yerde durdular.

Halenin şaşkınlığı azalacağı yerde artıyordu. Bir imdat arıyormuş gibi etrafına bakındı. İçeriden yaşlıca bir kadın sesi geliyordu:

- Kimmiş Hale?

Hale cevap vermedi. Elini ağzına götürerek Orhan'ın yüzüne baktı:

- Sen ha, dedi.

Delikanlı hala bir şey söylemiyordu.

Hale ona doğru mütereddit bir adım atarak ürkek bir sesle:

- Niçin geldim? Diye sorabildi.

Orhan bir kını hazmetmeye çalışanlar gibi derin bir nefes alarak ve başını doğrultarak resmi cevap verdi:

- Muhterem amcanız Sadık Beyi arıyorum; bana Hızır Aleyhisselam rolü yapan, peşimde dolaşan, yalan üstüne yalan söyleyen amcanızı görmek ve ondan izahat almak istiyorum. Şimdi Samsun'da bulunması lazım gelen bir kızla alakam yoktur.

Hale ağzından gayri ihtiyari ve sinirli bir küçük kahkaha bırakarak:

- Peki, dedi, öyle olsun, gidip kendisine haber vereyim.

Ve bu sıkıntılı vaziyetten kurtulmak için bir vesile bulduğuna memnunmuş gibi hafif ve çevik adımlarla koşarak uzaklaştı.

İçeriden inceli kalınlı sesler, hafif çığlıklar, öfkeye de neşeye de telaşa da benzeyen ve nevi anlaşılmayan kesik haykırmalar geliyordu. Sözleri duyulmayan bir münakaşa başlamıştı. Sonra kesildi ve Hale görüldü:

- Buyur! Dedi, salona gir, amcam şimdi gelecek. Biraz evvel yatmıştı. Ben de yatmaya gidiyordum. Tam kapının önünden geçerken kapı çalındı, açtım. Ne sürpriz! Gel! Surat etme! Şimdi amcamla konuşacak ve her şeyi anlayacaksın!

Orhan bir kelime söylemeden içeri girdi ve Hale'nin peşi sıra yürüdü.

Salona girdiler.

Orada biraz evveline kadar oturulduğunu gösteren işaretler vardı. Eşya biraz dağınık duruyordu ve odanın havasına sigara dumanları dolmuştu.

Hale sordu:

- Bir pencere açayım mı? Üşür müsün?

Orhan bu sesteki şefkate inanmadığını ilan eden sert bir ciddiyetle:

- Hayır, dedi; ben şimdi gideceğim.

Hale onun yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek, bir koltuk gösterdi:

- Otur! dedi.

- Ayakta durmayı tercih ederim.

- Otur! Amcamın gelmesi biraz gecikebilir. Onun yataktan kalkması merasime bağlıdır.

- Ehemmiyeti yok.

Hale ona biraz yaklaşarak ve aralarındaki mesafe azlığının yapacağı büyük tesirden istifade etmek isteyerek ısrar etti:

- Otur rica ederim. Ben de oturayım, amcam gelinceye kadar seninle konuşuruz.

Orhan ona yarım arkasını dönerek:

- Seninle konuşacak hiçbir şeyim yoktur dedi.

Hale gittikçe tatlılaşan bir sesle:

- Ne fena çocuksun, dedi. Amcamla konuşacağın şeyin mevzuu ben değil miyim?

- Hayır! Ben Hızır Aleyhisselam cenaplarından bu komedyanın manasını sormak istiyorum. Bütün bir aile benimle alay etmek için ittifak mı etmiştir?

- Ben sana cevap vereyim mi?

Hale hemen ilave etti:

- Aile namına?

Orhan kısa bir tereddüitten sonra:

- Senin bana söyleyecek bir şeyin kalmış mıdır? Diye sordu.

- Kalmış mı? Kalmamış mı? Bunu anlamak için beni dinlemelisin. Otur şuraya.

Orhan bir kanepeye oturdu, Hale de karşısında bir sandalyeye oturarak gülümsedi:

- Ha şöyle, dedi. Sinirlerin yatışsın biraz. Neydi o surat...

Orhan birdenbire ayağa kalkarak sesini yükseltti:

- Hepiniz beni aldattınız. Benimle alay ediyorsunuz.

Hale kahkahasını güç zaptederek cevap verdi:

- Hepimiz seni aldattık ama seninle alay etmiyoruz, senin iyiliğini düşünüyoruz.

- Ben kimsenin himayesini istemiyorum, benim iyiliğimi benden başka hiç kimse düşünemez. Çocuk değilim ben. Çocuk da alsam benim ailem siz değilsiniz.

- İşte bu cevapların çocuk olduğunu gösteriyor. Bak çocuk gibi ayaktasın.

Titriyorsun. Hale de ayağa kalktı:

* Server Bedi, *“Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-11”*, Yedigün, C. 8, Nu: 201, 13 İkinci Kanun 1937, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-12-

- Otur, dedi. Ben sana kendi elimle bir çay yahut bir kahve pişireyim. Hangisini istersin? Hizmetçi izinli bugün. İzinli olmasaydı da sana ben hizmet etmek isterdim.

- Teşekkür ederim, hiçbir şey istemiyorum.

- Bir limonata yapayım mı?

- Hiçbir şey. Bir bardak suyu tercih ederim.

Hale güldü:

- Pek güzel ama ben sana bir portakal şerbeti yapayım da beğenmezsen içme. O zaman su getiririm, olmaz mı?

Orhan cevap vermedi ve Hale dışarı çıktı.

Orhan kendi kendine: “Ne sevimli mahluk” dedikten sonra düşündü. “Bu ne iştir! Hepsi yalanmış ha? Fakat ne mükemmel yakaladım!” sonra kendi kendine: “Budala, dedi, şimdiye kadar aldandın ya!..”

Ayağa kalkarak salonun içinde sinirli sinirli dolaşıyor, “bunlar beni atlatmak mı istiyorlar” diye düşünüyordu.

Hale gülerek portakal şerbetini getirdi:

- Bak, dedi, iç de anla, ben ev kadını mıyım, değil miyim?

Orhan ilk defa olarak bu söz üzerine gülümsedi ve şerbeti içtikten sonra:

- Teşekkür ederim, dedi, fevkalade güzel... İçinde portakal bahçeleri var, senin ruhun var.

- Gördün mü? Keramet bu şerbeteymiş, yüzün güldü.

Bir ayak sesi yaklaşıyordu. Hale elindeki tepsiyle dışarı çıkmaya hazırlanarak:

- Amcam geliyor, dedi.

Orhan doğruldu ve gözlerini kapıya dikti.

Ayak sesleri eşikte durmuştu. O sırada kapıdan çıkan Hale ile amcası arasında, Orhan'ın duyamadığı ve mırıltı halinde bir konuşma oldu. Biraz sonra Hale'nin amcası Sadık Bey – Hızır Aleyhisselam- ağır ağır, yüzünde her türlü acele tahlili güçleştiren keskin bir ciddiyetle bir ince tebessüme birleştiren karışık bir mana taşıyarak içeri girdi ve Orhan'a doğru ilerledi.

Orhan ellerini önüne kavuşturmuştu.

Sadık Bey yaklaştı, biraz evvel Hale'nin oturduğu iskemleyi çekerek:

- Otur oğlum, dedi.

Orhan, Sadık Bey oturduktan sonra oturmuştu.

İhtiyarın yüzünde hala birbiriyle akraba olmayan iki zıt mana vardı; fakat birbiriyle çarpışması lazım gelen bu ifadeler, onun kılları aşağı düşük beyaz kaşlarının yarı yarıya örttüğü gizli fakat canlı bakışlarında, çok tesirli bir tarzda birleşiyordu.

Üç defa hafifçe öksürdü. Bu haliyle ilk sözün Orhan'dan çıkmasını bekliyor gibiydi. Fakat genç hukuklu hiç sesini çıkarmadı ve hep önüne baktı.

Sadık Bey de önüne bakarak başını hafifçe salladıktan sonra her vakit ki Hızır Aleyhisselam sesiyle söze başladı:

- Oğlum, dedi. Artık açık konuşalım. Ben bir kere sana kendimi tanıtayım: Hale'nin amcasıyım, bunu biliyorsun. Fakat sana en esaslı tabiatımı söyleyeyim. Muzipliği, şakayı, latifeyi pek severim ama boşuna değil. En maskaraca hareketimin bile bence esaslı ve ciddi bir manası vardır. Ailede herkes bilir. Şakaya bayılırım. Mesela köşkte Erenköy'ünde – kadınlar bahçede otururken ben de yeldirme giyerek yani kadın kıyafetine girerek, gider, onların yanına otururdum. Beni kalfalardan biri sanırlar, tanımazlar, yanımda kadınca, açık saçık bir sürü şeyler konuşurlar. Açık saçık dedimse aklına fena şeyler gelmesin. Yani kendilerine göre şeyler... Velhasıl böyle muzipliklerim çoktur.

Sadık Bey bir daha öksürdü:

- Gelelim senin meselene... dedi. Bizim Nahit Bey, hani şu sizin hukuktaki eski hocanız, bana bir gün Tokatlıyan da mı, nerede bir çay ziyafeti verilmiş, orada Hale'nin seninle tanıştığını bildirdi. Biraz da seni tanıyor: “Bilirim, dedi, iyi gençtir fakat biraz hislerine mağluptur; istese çok iyi çalışır, kendini bırakırsa fazla tembellik eder” dedi. Hale'nin de o gün sana fazlaca müsait davrandığını ima etti. Ben Haleyi iki gün sonra

gördüm. O da benden halü keyfiyeti gizlemedi, hatta seninle buluşmak için sözleştiğini de haber verdi. Sana şunu söyleyeyim ki oğlum, o günden bu güne kadar Hale ile sizin aranızda geçmiş hiçbir söz, hiçbir halü hareket yoktur ki annesinin de benim de malumatımız olmasın. Bak ben sana açıkça söyleyeyim: Hale yirmisini geçmiştir, biz onu evlendirmeyi düşünmüyor değiliz, sen de benim sakalıma, ihtiyarlığıma bakma, öyle mutaassıp, dar kafalı bir bunak değilim. Bilirim ki Hale'nin kocası olacak insanı evvela kendisinin beğenmesi, bunun içinde görüşüp konuşması, biraz yakından tanınması lazımdır. Bunları bilirim.

Ha... Fakat Halenin babası yoktur. Kardeşim. Allah rahmet etsin, bizden ayrıralı on seneden fazla var. Halenin babası yerindeyim ben... Onun beğendiği insanı ben de yakından tanımalıyım, değil mi ya? Ha... İşte mesele burada. Hale seninle yaptığı gezintileri bir bir bize anlatıyordu. Senin ahlakını filan tabii çok methetti bize... Fakat ben de seni görmek istiyordum. Ne kadar olsa bir talebesin. Görgüsüz bir çocuksun. Şöyle veya böyle bir takım kusurların olabilir. Hem de evlat, bir talebeye kız verilmez. Ama her şeyden evvel ahlak lazım, fazilet lazım...

Sadık Bey parmaklarının uçlarını sakalının içine daldırıp çektikten sonra devam etti:

- Bir gece biz Nahit Beyle Beyoğlu'ndan geçiyorduk. Bir kahvenin önüne gelmiştik. Nahit Bey kolumu dürttü. "Bak" dedi, işte işte... Haleyle dans oynayan talebe bu..."

Nahit Bey o günkü danstan fazla bir şey bilmiyordu. Halbuki ben sizin daha sonraları Haleyle konuştuklarınızı biliyordum. Sesimi çıkarmadım ve köşe başında yorgunluğumu bahane ederek ondan ayrıldım, dos doğru kahveye geldim. Sen orada bir masanın başına oturmuş, bir elini şakağına dayamış, bir şeyler yazıyordun. İçeri girdim. Beni görmedin. Gidip senin arkandaki masaya oturdum. Benim en çok merak ettiğim şey, senin Haleyle görüşmekteki esaslı maksadının fena olup olmadığını anlamaktı.

O sırada sen yazdığın kağıdı buruşturup masadan bir metre kadar sağa doğru attın, sonra başını iki elinin arasına alarak oturdun. Ben hemen bastonumun ucuyla o kağıdı çektim, yerden aldım, açtım, okudum. Sonra tekrar buruşturarak senin ayaklarının hizasına doğru attım. Biraz evvel dedim ya ben muzip bir adamım. Senin mektubunu okuyunca sana bir latife edeyim dedim. Böylece seni yakından da biraz tanımış olacaktım. Senin karşına geldim. Hale isminde bir kızını düşündüğünü söyledim. O kağıdı okuduktan sonra

bunu keşfetmek marifet değildi. Fakat sen benim o kağıdı okumuş olabileceğimi nasıl tahmin ederdin? Ben kendime bir Hızır Aleyhisselam süsü verdim. Evvela düşünerek değil. Bu latife de o anda aklıma gelmişti. Dedim ya, benim en hafif muzipliklerimde bile ciddi bir esas vardır. Seni tanımak isti yordum. Bilhassa Haleye nasıl bir hisle bağlı olduğunu anlamak istiyordum. Daha önce, hemen anladım ki – zira evladım, ben böyle sakallı doğmadım, ben de gençlik nedir bilirim- anladım ki sen Haleye kalben, vicdanen merbutsun., Ama bu kadarı yetişir mi ya. Sen henüz talebesin, zaten ailece, Haleyle de annesiyle de konuştuğumuz hep bu... Senin hocan ne dedi bana? “İyi gençtir, hoş gençtir, fakat biraz hislerine mağluptur” dedi. “İsterse çok iyi çalışır, kendini bırakırsa tembellik eder” dedi.

Ha! İşte can alacak mesele. Şimdi de hukukta çocukları fazla döndürüyorlar. Hocan bunu da söyledi bana. Eh! Dedim ya biz aşk nedir, sevda nedir biliriz. İnsan kendini bir kere hayalata kaptırdı mı ders, imtihan, diploma filan hak vere... Hepsini unuttur, asar gider...Baktım ki sen de keşiflerime hayret ettin. Latife filan derken anladım ki sen de bu işe şaştın. Ala! Böylece idare edip gidelim. Evde her şeyi Haleye de, annesine de anlattım. Gülüştük. Bu oyunun devam etmesine karar verdik. Bak şimdi açık söyleyeyim. Halenin sana anlattıklarının hepsi yalan... Annesiyle benim aram açıkmiş, apartman rehindeymiş. Haleyi Rakım Bey isminde biri istiyormuş, şu imiş, bu imiş, hepsi yalan... Maksat seni neticede sıkıya koyup çalıştırmak. İmtihanlarını muvaffakiyetle verdirmek. Çünkü ben senin mektepteki vaziyetini de takip ettiriyorum. Haleyle tanıştıktan sonra sen işleri gevşettin... Çalışmıyordun... Ha! bak bizde de öyle tembel adama kız verecek göz yok...Ailen hakkında da tahkikat yaptık.... Muntazam, asil, hali vakti yerinde, zengince bir Anadolu ailesi... Ala... Mükemmel ama senin muvaffak olman şart. Bunu sana makul bir tarzda anlatsak anlarsın ama gönül denilen başkadır. Mantık ve muhakeme dinlemez, şımarırsın, tembelliği ileri vardırırsın, bir sene kaybedersin olmaz. Ben seni idare etmeyi düşündüm. Dedim ya latifeyi pek severim. Hem sen de itiraf et... Hızır Aleyhisselama inanır gibi olmuştun... Haşa sümme haşa bende ilahi kudretlerle rekabet iddiası yok, fakat bir itikadı selime istinat ederek bir emri hayır uğrunda böyle bir latifeye teşebbüs ettim. Nihayet anladım ki seni çalıştırmak için Haleden ayırmak şart. Çare yok. Sen Hızır Aleyhisselamın ben olduğumu anlamayasın diye evvelce bir Samsun hikayesi uydurulmuştu. Güya ben Samsun'daydım. O takdirde sen benden şüphe edemezdin, işte bu Samsun olayını uzattık. Haleyi de oraya göndermeye karar verdik. Sen onu dün tramvayda görmüşsün. Hale de senin kendisini gördüğünü görmüş. Gelip bize anlattı. Kapıcılar da

geldiğini haber verdiler. Onun üzerine ben seni aradım ve kahvede buldum. Şimdi her şeyi anlıyorsun değil mi? O İhlamurdaki konuşmalarımız nasıldı?

Sadık Bey yaşına rağmen dinç ve sevimli bir kahkaha ile güldü. Orhan hep önüne bakıyordu.

Halenin amcası devam etti:

- Yine de fikrimde sabitim. Taş çatlasa sen mektepten birinci derecede mezun olamazsan Haleyi alamazsın. İşte açık laf. Ben bu vesileyle de senin terakkine hizmet edebilirsem bahtiyar olurum. Aksi takdirde saadetinize muvafakat etmem.

* Server Bedi, “Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-12”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 202, 20 İkinci Kanun 1937, s. 23,24.

HIZIR ALEYHİSSELAM *

His ve Macera Romanı

-13-

Bütün aile biz bu fikirdeyiz. Hale biraz itiraz eder gibi oldu ama o da bize iltihak etti. Halenin senin hakkındaki hissiyatı pek müsaittir, ancak bir şartla evladım. Hayata tam bir surette mücehhez olarak atılmak şartıyla... Bu teçhizatın başında da şehadetname gelir... Değil mi ya?

Sadık Bey bu sözleri söyledikten sonra arkasına yaslanarak Orhan'ın yüzüne baktı ve ondan cevap bekledi.

Genç hukuklu da hep önüne bakıyor fakat biraz gülümsüyordu. Zihnini saran düşünce bulutları arasından başını ağır ağır kaldırarak dedi ki:

- Bütün bu güzel hikayede benim anlamadığım bir nokta varsa, o da bana gösterilen itimatsızlıktır. Böyle yapılmasaydı da tahsilimi iyi bir tarzda bitirmenin şart olduğu bana bildirilseydi daha munasip olmaz mıydı?

Sadık Bey doğruldu ve kaşlarını kaldırarak:

- Yoo!.. dedi. Ben sana demin de söyledim ya, anamdan sakallı doğmadım ben. Gençlik, sevda nedir bilirim. Mektebi Mülkiyedeiken akrabamızdan bir kıza gönül vermiştim. Gönül vermek, insanın göğsündeki yürek denilen bir tutam et parçasını götürüp tabağın içinde sevgilisine vermek değildir. İnsan kalbiyle beraber bütün ruhunu, dimağını, düşüncelerini, her şeyini verir. Ben de senin gibiydim; aklıma bir eser gece gündüz çalışırdım. ; fakat aklım, hevesim dersten başka tarafa gitti mi kitapların aylarca yüzüne bakmazdım. Kendimden biliyorum evladım, sevda ile tahsil iki karpuz gibidir, bir koltuğa sığmaz. Biz ailece düşündük taşındık seni çalıştırmak için Hale'den ayırmaya karar verdik. Fırsat düşmüşken arada böyle bir Hızır Aleyhisselam latifesi de hoş olacaktı. Hakikat meydana çıkınca, sen de buna gülecektin. Vakıa hakikat bir az erkence meydana çıktı ama bence pek büyük faydaları görülecektir. Çünkü sen bizim bu tahsil keyfiyetine ne büyük bir ehemmiyet verdiğimizizi anlamış bulunuyorsun. Hiçbir söz bu vukuat kadar insana tesir etmez. Şimdi sen Haleyi filan unutacaksın, kendini mektebine ve kitabına vereceksin.

- O Rakım Bey hikayesinden maksat neydi?

- Ne olacak! Güya amca bey Haleyi ona vermek istiyor. Ortada senin bir rakibin var. Tabii ona galebe çalmak için geceyi gündüze katıp çalışacaktın.

- Fakat sonra Rakım Bey aradan çekildi.

- İstedığımız zaman onu tekrar sahne-i hadisata getirebilirdik. Hızır Aleyhisselam değil miyiz ya!

Gülüştüler. Orhan artık dudaklarının etrafından hiç eksik olmayan mesut bir tebessümle sordu:

- Peki... Her şeyi iyi ama Halenin yalan söylemekteki harikulade muvaffakiyeti beni düşündürüyor. Hiç acemilik etmiyordu. Pot kırmıyordu. Adeta bir aktris...

- Pot kırmıyor muydu? Ah... Sen onu kendisine sor... Seninle konuşurken öyle birbirini tutmayan şeyler söylemiş ki sen onlardan bir tanesine dikkat etmiş olsaydın, onun doğru söylemediğini anlardın. Fakat ne yazık ki bütün sevgiler insanın gözünü bağlıyor. Hem de sonu hayra çıkacak yalanlar söylemek kolaydır. Vicdan azabı olmadığı için kolay söylenir.

Orhan ayağa kalktı:

- Pek doğru, dedi, bana artık müsaade ediniz. Bir son tramvay var, onu kaçırmayayım. Büyük bir huzuru kalple gidiyorum. Çünkü pek fena şüpheler içindeydim. Bütün bu Samsun, tahsil hikayelerinin Haleyi benden ayırmak için bahaneler olduğunu zannediyordum. Gerçi bu ızdırab beni çalışmaya daha çok teşvik etti. Fakat şimdi daha rahat bir kalple çalışacağım ve mutlaka muvaffak olacağım. Dediğiniz pek doğru. Bu hadiseler olmasaydı, ben gevşeyebilirdim. Acı be tatlı taraflarıyla beni gayret mecbur etti.

Sadık Bey de kalktı ve elini öpmek isteyen Orhan'ı alnından öperek:

- Allah muvaffakiyet versin evladım, dedi, sen bu vaziyeti münasip bir tarzda ailene de yazmış olmalısın. Onların malumatları var mı?

- Hayır. Tahsil sırasında böyle bir vaziyeti hoş görmeyecekleri için onlara yazmamıştım. Fakat bu son şekil, onları da çok memnun edecektir.

- Haydi güle güle. Tramvayına kaç dakika var?

- Yarım saat sonra bir son tramvay daha var.

- Gitmeden evvel Haleyi de bir kere görmek istemez misin? Onun da sana söyleyeceği bir şey vardır.

Gözleri parlayan Orhan cevap vermedi.

Sadık Bey dinç adımlarla odadan çıkmıştı. Biraz sonra gülerek Hale geldi ve iki elini de Orhan'a uzatarak:

- Gördün mü, dedi. Sabırsız çocuk!

Orhan onun iki elini de dudaklarına götürdü:

- Ne mükemmel, ne açık fikirli amcan var, dedi. Cidden mübarek bir adam... Kendisinde eski insanların hoş meşrepliği, tatlı muzipliği olduğu halde taassuptan eser yok.

- Ya.. Öyledir, onu hepimiz çok severiz, onu bu şekilde ve bu vesileyle tanıdığına da çok memnun oldum. Sen onun ihtiyarlığına bakma. Çok taze fikirlidir, çok pratik adamdır, evde bize Fransızca piyesler okur; o zaman görsen adeta genç bir aktördür.

- Maşallah, senin de aktrisliğine diyecek yok! Bütün aile sonuna kadar bu piyesi mükemmel oynadınız.

Hale kahkahalarla gülüyordu:

- Fakat sonuna doğru yakalandık, dedi.

- Tabii biraz da bana zeka payı bırakın! Aldanmakta fazla ileri gitseydim, aleyhime çıkabilirdi, zekamdan şüphe ederdiniz.

Hale güldü; fakat bir düşüncesi var gibi gözleri muayyen bir noktaya takılıyordu:

Orhan sordu:

- Amcan bana senin bir sözün olduğunu söyledi:

Hale dalgın gözlerini açarak:

- Evet! Dedi.

- Nedir, beni biraz korkutuyorsun.

- Hayır, korkulacak bir şey yok. Demin sen kapıdayken acele görüştük ve karar verdik. Sen imtihanlarını bitirinceye kadar beni görmeyeceksin; bana mektup yazmayacaksın; hiç kimseye benden bahsetmeyeceksin; yani seni bir daha gördüğüm zaman elinde mükemmel bir diploma bulunacak ve hiç kimse bu olan şeyleri duymayacak. Ailen müstesna. Fakat bu ricalarımızı onlara da bildir.

- Çok güzel... Fakat... İtiraf edeyim; ben Hızır Aleyhisselamı gördüğümün ertesi günü bir arkadaşıma her şeyi anlattım.

- O arkadaşın gelip seni odanda aramıştı, değil mi?
- Evet, ne biliyorsun?

Hale yine güldü:

- O çocuktan zarar gelmez, çünkü bizim uzak akrabamız olur. Her şeyi biliyordu zaten... Senin ağzını aramak için onu sana biz gönderdik. Mektepteki hareketlerini de bize o haber veriyordu.

- Demek sizin casusunuzdu!
- Evet!
- Dehşetsiniz.
- Bundan sana ne kadar ehemmiyet verdiğimiz anlaşılıyor mu?
- Ah! Böyle ailen hesabına konuşman biraz tuhafıma gidiyor.
- Tabii... Ben henüz senin değilim. Aileme aitim.
- Pek doğru. Şimdi daha makul bir veda ile ayrılalım. Sana mükemmel bir muvaffakiyet vesikasıyla geleceğime eminim.
- Ben de eminim.

Dudakları birbirine doğru gitti ve iki elektrik telinin uçları gibi hafif ve sarsıcı bir dokunuştan sonra hemen ayrıldı.

İlave etmeye hacet yoktur ki o günden sonra Orhan gecesini gündüze katarak çalışıyordu; yine ilave etmeye hacet yoktur ki mükemmel bir imtihan verdi ve Haleyle nişanlandı. Ondan sonra bu Hızır Aleyhisselam macerası her tarafa yayılmıştı.

Üniversiteli arkadaşları Orhan'a:

- Hızır imdadına yetişmeseydi kız yüzünden sen bütün dersleri asacaktın! Diyorlardı.

Orhan hepsine ve her zaman:

- Evet! Cevabını veriyor; üniversitenin bütün son sınıf talebelerine mükafat olarak böyle dışarıdan birer iyi ve güzel kız vadetmeli. İmtihanda muvaffak olmalarını da şart koşmalı. Bak çalışırlar mı, çalışmazlar mı? Ben olsam bu mükafatı üniversitenin resmi programına koyarım!

Bütün arkadaşları bu latifeye gülüyorlardı; fakat bu şakanın ciddi olmasını istemeyen de yoktur galiba!

* Server Bedi, “Hızır Aleyhisselam- His ve Macera Romanı-13”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 203, 27 İkinci Kanun 1937, s. 23,24.

MEHMET AKİF'E DAİR *

En büyük vatan şairlerimizi aruz yetiştirdi. Namık Kemalle başlayan Tevfik Fikret'le devam eden vatan şiiri, dün, Mehmet Akif'le beraber toprağa girmiş sayılabilir. Milli veznimiz hece olduğu halde, hece şairlerimiz için Namık Kemal'in "Vaveyla" sı, "Kaside" si gibi; Tevfik Fikret'in "Sis"i, "Rübabın Cevabı", "Millet Şarkısı" gibi; Mehmet Akif'in "Çanakkale"si ve "İstiklal Marşı" gibi bir milletin hafızasına her mısraı atalar sözü haysiyetiyle malolan, vatanın büyük günlerinde bir ağızdan haykırılan, en perakende ve şaşkın ruhları bile tek bir müdafaa aşkı ve iradesi içinde bir araya devşirerek ayağa kaldıran, "milli" vasfına tam layık bir şairimiz çıkmadı. Namık Kemal'den ve Tevfik Fikret'ten sonra, iki günden beri, Mehmet Akif de yoktur. Vatan şiirinin bu üç büyük zirveli sıra dağları üstüne ölümün kara bulutu indi. Bütün ölçüleri ve haysiyetiyle düşünürsek, bugün Türk vatani şairsizdir.

Gözlerimiz boş kalan bu üç kürsünün ayakları dibinde bazı namzetlerin karaltılarını seçmiyor değil. Kendilerine vatanın büyük emellerini, acılarını ve hasretlerini nida eden güzel manzumeler borçlu olduğumuz birkaç aruz ve hece şairimizi unutmak hafızasızlığına yahut unuttur görünmek politikasına düşmek istemem; fakat bu üç büyük vatan şairinin ve onlarla beraber yokluğa karışan diğer bir ikisinin yaşayışlarıyla söyleyişleri arasındaki şahıs ve eser ahengi, daha açıkçası onları yalnız eserleriyle değil, hayatlarıyla da birer fazilet abidesi halinde sivrilten büyük feragat, yerine koyamadığımız birer şeceremizdir tarih kıymeti olmuş, varis bırakmamıştır.

Tesadüfle izah olunamayacak kadar muayyen, tek bir sebepten ileri geliyormuş gibi sabit bir kader, vatan şairimizin hepsini ya sürgünlerde yahut zaruret, hüsrana ve muhitin tüyler ürpertici tasasızlığı içinde öldürdü. Mehmet Akif de bu korkunç ananeden kurtulmuş değildir. Son defa Mısır'dan İstanbul'a geldiği zaman, Fransızların Marseyyez'ini yazan Rouget de Lile'in yüzüncü yıl dönümüydü. Sosyalist komünist, rasyonalist, ruvayalist bütün Fransa onun mezarına diz çöküyordu; bütün Fransa yüz sene sonra Marseyyez şairini ve bestekarını anarken, Türkiye on sene içinde, İstiklal şairini unutmuştu. Akibeti göz önünde olan hastalığında bir Mısırlıdan başka ona tek bir Türkün yardım eli uzanmadı, bilakis bazı gazetelerde aleyhine yazılar çıktı.

Şüheda fişkırarak toprağı sıksan şüheda

Bugün Akif de o toprağın içindedir ve o şüheda arasındadır. Bütün ömrünü Türk bayrağındaki hilalin şerefini müdafaaya tahsis eden şairin arkasından kendi mısraı tekrar edilebilir:

Bir hilal uğruna yarab ne güneşler batıyor!

* P. Safa, “*Mehmet Akif’e Dair*”, *Çığır*, C. 3, S. 46, Ocak 1937, s. 81,82.

MEDENİYET ve SÜRAT *

Bu asrın sürat asrı olduğu söyleniyor. Şüphesiz fakat bu asır ne asrı değildir: Kolaylık, rahatlık, çabukluk, aydınlık, bütün kıymetler birbirinden geri kalmayarak tekamül etmiş olduklarına göre, bunların arasında yalnız bir tanesine temsil hakkı vermekteki ısrarın manası nedir?

Sürat mefhumu insanın yeni bir buluşu değildir. Ayakları olduğu günden beri insanlık bu mefhumun bir çok derecelerini idrak etmeye başladı ve mesafenin fethine ait her yeni icat, her yeni keşif kendine göre yeni bir hız getirdi. Tekerleğin icat edildiği eski zamanlardan buharın keşfedildiği yeni zamanlara kadar sürat, her devirde biraz daha artıyor. Sürat artıyor da insanın emrine tabi, kolaylık, aydınlık, rahatlık artmıyor mu? Hatta bunlar süratten daha fazla tekamül etmişlerdir. İnsanın beygir hızını idrak ettiği devirlerde aydınlık vasıtaları sürat vasıtalarından çok daha geriydi. Bir yağ çanağının içine fitil daldırarak tutuşturılmaktan ileri gitmiyordu. Bu gerilik hava gazının ve elektriğin keşfedildiği yeni zamanlara kadar sürdü.

Bu asrın dehasını temsil eden bir harika seçmek lazım gelirse, en büyük fazileti atlı arabadan daha hızlı gitmekten başka bir şey olmayan otomobile mi, yoksa dünyanın seslerini oturduğumuz odadan duymak imkanını yaratan radyoya mı reyimizi vereceğiz? Şüphesiz bu ikincisine ve şüphesiz bu ikincisinde insanın sürat idealinden daha fazla bir şey, yalnız mesafeyi değil, mesafenin içini dolduran ses cevherleriyle yüklü gizli dalgaları fethetmek gibi yalnız harekette çabuk olmanın alelade ihtirasını aşan daha büyük bir temellük aşkı var.

Sürat, insanın zamana ve mesafeye karşı ayaklarıyla kazandığı zaferin şimendiferde, tayyarede ve otomobilde büyük ölçülere kavuşarak, devam etmesidir. Fakat süratten daha büyük ideallerin emrine verilmemiş olsaydı kazanılan bu zamanın ve fethedilen bu mesafenin ne kıymeti kalırdı? İki günde gidilecek yere iki saatte gidilebilmesi için Çin'e şimendifer yapılmasını teklif eden bir Avrupalıya, "geri kalan saatleri ne yapacağız?" tarzında cevap veren Çinlinin pek meşhur sözünü burada belki yüzüncü defa olarak bir kere daha tekrar etmenin yeridir. Şimendiferin sürati, o süratten daha büyük emelleri olan medeniler için bir vasıta, bu emele sahip olmayan bir Çinlinin o vasıttadan da müstağni olmasına niçin gülüyoruz?

Bir dünya tasavvur ediniz ki, orada şimendiferler, tayareler, otomobiller, kamyonlar, içinde hiçbir eşya, muayyen işi olan hiçbir yolcu, hiçbir emel taşımadan sırf hızlı gitmenin keyfiyle, gayesiz ve hedefsiz oraya buraya koşuyorlar, asansörler içine eğlenmek için dolmuş bayram çocuklarını aşağı katlardan yukarı katlara taşıyorlar. Böyle bir sürat hangi terakki faydasının sembolüdür?

Vakit kazanmak, bu kazanılmış vakti süratten daha büyük bir gaye uğruna sarf etmek içindir; eğer böyle bir gaye olmasaydı, sürat nereye ve niçin gittiğini bilmeyen bir yıldırım kadar lüzumsuz. Belki ondan da yıkıcı olurdu ve o Çinliyle bir ağızdan, bütün medeniyet her yeni sürat keşfi karşısında geri kalan saatleri ne yapacağını sorardı.

Süratin felsefesini yapan bu günün fikir adamları hızla giden bir otomobil karşısında, o tekerlekleri koşturan büyük hasretin manası üstünde düşünecekleri yerde tıpkı bir köylü gibi yalnız o sürate hayran olmaktan işe başlayarak onu taalluk ettiği bütün ideallerden tecrit ve kendi bünyesi içinde tahlil etmekle kalıyorlar.

Mücerret sürat yalnız fiziğin sahası içindedir ve terakkinin ne remzini ne de ritmini temsil eder. Michel Ange zamanında otomobil yoktu ve Edison'un memleketinde de herhangi bir Rönesans sanatkarı ayarında da tek adam yetiştiği görülemedi.

Bu asır sürat aramıyor, aradığı şeye süratle gitmek istiyor. Bu asrın sürat aradığını zannedenler, makineye dost veya makineye düşman olmak gibi iki budala cepheye ayrıldılar. Sürat için sürate hayran olanların makineyi Allahlaştırmaları, sürat için süratin manasızlığını makineye düşman olmakla ifade etmeye çalışanların budalılığıyla bir hizadadır; çünkü bunlar davalarının mevzuunu sürate inhisar ettirmekte birbirinden farksızdılar.

Biz bu sürat medeniyeti karşısında değil, medeniyet sürati karşındayız. Gayemizi tayin eden bu fark bize süratin medeniyet değil, sadece ona götüren bir vasıta olduğunu işaret ediyor. Otomobile ayağını basar basmaz gayesine kavuştuğunu zannedenlerle, bu vasıtayı daha büyük bir gaye peşinde koşturanlar arasındaki fark da bu iki nevi anlayışı tebarüz ettiriyor. Sürati bir lüks olmaktan çıkararak bir ideal hasretine kavuşturan yaratıcı bir telaş ve medeni bir sabırsızlık hamlesi telakki edenlerdeniz.

* P. Safa, "Medeniyet ve Sürat", *Yedigün*, C. 8, Nu: 205, 10 Şubat 1937, s. 4.

BİZ İNSANLAR *

Hakkında birkaç söz

Bu romanda yine hasta var, bir çok kitaplarımda olduğu gibi; hastaya ve hastalığa karşı bitmez tükenmez bir alaka duymak: İşte benim hastalığım. İnsan ve hayat, hastalığın içinden daha iyi görünüyor; çünkü herkes hasta olmuştur (işte en müşterek nasibimiz) ve hayat, ruh ve cisim olarak, bir hastalığın olduğu kadar hiçbir yerde gerilmiş, toplanmış, en dehşeti kumarına girmiş değildir. Ve insanın da, hayatın da, hastalığın da sonu: Ölüm; çünkü herkes ölür. (İşte en daha müşterek nasibimiz). İnsan bunların dışında hatta yarı hastalık diyebileceğimiz aşkta bile daha az vardır. Üst tarafı daha ziyade gazete makalelerinin mevzuu olabilir.

Bir de şunu söylemek isterdim: Çok samimi olmak ne derece mümkün? Ayrı mesele; fakat kafa tası kadar sade ve sağlam bir ifadenin içine beyin kadar şüpheli ve çapraşık bir muhteva koyabilmek arzusuyla çok yandım. İskelet başı gibi değil, yaşayan bir kafatası gibi sade, ki altına bütün insan vücutlarını takarak sürüklesin ve her insan: Bu benim başımdır desin. Çünkü huy ayrılıklarının üstünde nihayet tek bir insan başı vardır. Hepsinde iki göz, bir burun, bir ağız, bir beyin.

Farkları ihmal etmek istedim, demiyorum; bilakis, bu farklar, bir bütün teşkil eden parçaların vasıflarını belirttiği için umuminin anlaşılmasında en büyük şartlardır.

Bir kelime daha: Romanda alaka, hayatın en kesif olduğu noktaların cazibesine kapılıştır. Kaderin dört yol ağızlarını işaret eder. Merak vermek cinayet romanlarında polis köpeklerinin ağızlarına atılacak pis bir kemik değildir. Ben de bir çok polis romanı yazdım. Fakat meraka edebiyat kapılarının da açılmasına taraftarım. Bir Avrupa otoritesi istenirse onu da işaret edeyim: Allain de böyle söylüyor.

Romana dair bin şey yazılıp söylenmiştir. Ben de şimdiye kadar bir haylisini mırıldandım. Şimdi söylediklerimse bu romanda yapabildiklerim değil, yapmak istediklerimdir. Öğünüyorum zannedilmesin. (Öyle de olsa ne çıkar?) Evet, romana dair bin şey yazılıp söylenmiştir.

Benimse ilk ve son sözüm şudur: Hayat.

* P. Safa, "Biz İnsanlar", *Gündüz*, C. 2, S. 12, 15 Mart 1937, s. 282.

BİR CENAZE ARKASINDAN FISILTILAR *

“Üç İstanbul” muharriri dostum Mithat Cemal, Hamid’in ölümünü de üç zaviyeden görerek şuna yakın bir şey söylemişti: “Namık Kemal’in cenazesini mutlakiyet iki hamalla kaldırdı; Fikret’in cenazesini meşrutiyet bir avuç dostla kaldırdı; Hamid’in cenazesini cumhuriyet, bir kolundan millete ve bir kolundan devlete tutturarak kaldırdı...”

Bu tablo doğrudur.

Doğru bulmadığım şey, dostumun bu tabloda çıkarmak istediği manadır.

Şöyle ki:

Hamid, Makber’i yazdıktan sonra mutlakiyette ölseydi Namık Kemal’in cenazesine gidenlerden çok daha fazla bir kalabalığı makberine kadar sürüklerdi; Hamid meşrutiyette ölseydi yine Fikret’in cenazesine gidenlerden çok daha fazla bir kalabalığı peşinden getirirdi. Çünkü Abdülhâk Hamid mutlakiyette de, meşrutiyette de, cumhuriyette de faal bir politika hayatına girmiş değildi. Ne bir “Kaside” nin, ne de bir “Doksan Beşe Doğru” nun, bir “Han-ı Yağma” nın altında imzası yoktur. Mithat Cemal “Doksan Beşe Doğru” nun şairine :

Kopsun seni Fikret diye alkışlayan eller!

Dediği zaman, onu tel’ine yeltenen bin türlü siyasi ilah... düşmanları arasında yalnız değildi. Hamid kendisi hakkında böyle bir mısra söyleyecek kadar fikir ve politika mücadelelerine girmekten daima sakınmıştır. Belki viskisini rahat içmek için. Namık Kemal ona: “Miskinsin” demiş. Hamid’in cevabı malum: “Ben miskin değil, sakinim”.

Eğer Hamid’den sonra gelen nesiller, milli davalarda onun bu sakin tarafından örnek alsalardı Cumhuriyet inkılabı vücuda gelmezdi.

Mehmet Akif’in yegane dostu Mithat Cemal’e sorarım: Değil mi?

* P. Safa, “Bir Cenaze Arkasından Fısıltılar”, *Gündüz*, C. 3, S. 14, 1 Mayıs 1937, s. 49.

SARHOŞ ve SANATKAR *

İçenlere niçin içtiklerini sorunuz, alacağınız cevapların çoğu şu olur:

- Kendimi unutmak için.

Onlardan tahlillerini biraz daha ileriye götürmelerini isteyiniz, şöyle diyeceklerdir:

- Kendimi unutmak için, yani günün fena hadiselerinin, korkularının, öfkelerinin ve endişelerinin ağır bulutlarını dağıtmak için.

- Fakat neşeli zamanlarınızda da içmiyor usunuz?

- Daha fazla neşelenmek ve kendimi daha fazla unutmak için.

Alkol içen bir adamın unutmak istediği varlık “kendisi” dir, unutmak isteyen kim? O da “kendisi” dir.

Kendi kendini unutmak isteyen adamın nefsinde, bu iki tane “kendi” arasında yaptığı mücadelede, sarhoşluğun en büyük manaları vardır.

Demek bu iki tane “kendi” den bir tanesi unutuluyor, bir tanesi de unutuluyor. Unutan benliğimizin bir parçası ve unutulan da öbür parçasıdır.

Bazı filozoflar insanda birkaç tane benlik olduğunu söylüyorlar. Burada da gördüğümüz gibi en aşağı iki tane. Biri asıl benliktir: İçimizin en dip köşesindedir; üstüne günün intibaları yığıldığı için geçici tesirlerden masun, karanlık mahfazasında saklı kalır; içimizin katmer katmer büklümleri arasına o kadar gizlenir ki, bazen onun ne halde olduğunu bilmeyiz, ne istediğini, neyden korktuğunu ve ne ümit ettiğini anlamayız; bazen içimizden sebepsiz taşan kederler ve sevinçler ondan gelen işaretlerdir fakat onun neden sıkıldığını veya ferahladığını kestiremediğimiz anlar olur.

Bu asıl benliğimizin üstünde, bizim dışarıyla temaslarımızı idare eden ikinci ve harici bir benlik daha vardır. Gündelik ve ameli hayatımızın bütün tesirleri ve intibaları, bu ikinci benliğimizde muamele görür, bazen asıl benliğimizin hiç hoşuna gitmeyen kararlar vermek mecburiyetinde kalır. İstemediğimiz ve asıl benliğimizi sıkıntı içinde bırakan işler bunlardır. Günün hadiseleri onu “asıl benliğimiz” hoşnut veya müteessir eder. Her iki halde de o, sıkıntısını veya neşesini boşaltmak ihtiyacındadır. Fakat ikinci benliğin, kabuk benliğin mukavemetine uğrar. Üstüne şuurun ağır intiba ve düşünce balyaları yığılmıştır.

Altından nasıl kalksın?

İşte bütün güzel sanatları, mesela musikinin verdiği sarhoşluk, asıl benliğimizin üstünde kabuk bağlayan ikinci benliğimizin yumuşamasıdır. İçimize doğru yer yer çatlaklar, nefes delikleri açılmasıdır. Bir sanat eseri karşısında içimize dolan ferahlık, asıl benliğimizin nefes alması demektir.

Bu sarhoşluğu suni veya kimyevi vasıtalarla temin ettiğimiz de olur: Alkol içeriz. Asıl benliğimize, içimizin içine açılan pencereler açılır. İçimizin muvakkat bir zaman için genişlediğini duyarız. Alkol sarhoşluğu içinde şiirin ve musikinin daha etkili olması, asıl benliğimize giden yollar açıldığı içindir.

Sarhoşluğun her türlüünde, ruhumuzun unutmak isteyen parçası asıl benliğimiz, unutmak istediği parçası da ikinci benliğimizdir. Fakat bunu tersine çevirelim: ikinci benliğimiz, asıl benliğimize nefes aldirmek için yol açmış oluyor. Bu manada sarhoşluk, kendi kendini unutmak için değil, bilakis asıl benliğimizi bulmak içindir.

Sarhoşluğun verdiği coşkunluk, asıl benliğimizin hürriyete kavuşmasından gelen bir iç bayramıdır. Fakat bu hürriyet, ruhunun içinde disiplin temin etmesini bilmeyenlerde anarşinin taşkınlıklarına kadar gider. Nara denilen şey, uzun zaman susmaya mecbur kalmış olan asıl benliğin çılgılığıdır.

İnsan, seviyesi yükseldikçe, alkolün verdiği sarhoşluğa kanaat etmez olur. Güzel sanatların veya keskin iç tahlillerinin verdiği şifalı mestlikleri arar.

Şifalı diyorum çünkü alkolle bunların verdiği sarhoşluk arasındaki bütün fark bu şifanın içindedir.

Alkol asıl benliğimize giden ve harici şuardan aldığımız intibaların tıkadığı yolları açar. Fakat işte o kadar. Sonra alkolün tesiri geçince bu yollar büsbütün tıkanır. Fakat güzel sanatlar içimize işleyerek asıl benliğimize büyük şoseler açmakla kalmazlar, onun hürriyetini temin etmekle beraber bütün isteklerine, ümitlerine, kederlerine ve korkularına da tercüman olurlar. Bu kadar da değil. Güzellik karşısında, bizi nefsimizin arsızlıklarından iğrendirerek tatlı bir sükuta ve feragate sevk ederler. Asıl şifa budur.

Alkolün verdiği sarhoşluk, muvakkat bir zaman için içimizi açmakla beraber tesiri geçince asıl benliğimizi, ruhun daha derin zindanları içinde, eskisinden daha koyu karanlıklarla sararak bizi hasta eder; nefsimizi bu mahpustan kurtarmak için her gün biraz daha çoğalan dozlarla içmeye devam etmemiz lazım gelir. Sanatın verdiği sarhoşluk, asıl

benliğimiz üstünde şunun ve hadiselerin kirlerini, cerahatlerini temizleyerek ona halis güzelliğin teselli merhemini sürer.

Sanatkarlar arasında kendini içkiye vermiş olanlar çok vardır. Bunlar iki nevi sarhoşluğu da birbirine katarak coşkunun son haddine varmakta acele edenlerdir. Biraz daha sabırlı olsalardı, sanatın kendilerini bu hadden çok daha yukarı götüreceğini, bunun içinde alkolün suni yardımına müracaat etmek şöyle dursun, onun teşviş edici müdahalesinden kurtulmak lazım geldiğini göreceklerdir.

Sarhoşla sanatkar arasında en büyük fark, birinin çirkinlikten kaçtıkça, onun içine düşerek ümitsizliğe doğru gitmesi, ötekinin çirkinden güzele çıkan yol üstünde emniyetle yürümesidir. Sanatkar için olduğu karar sanatı sevenler içinde öyle.

Bir kadeh içkinin verdiği sarhoşluğu bir mısrada bulanlar, uzun ve dinlendirici bir seyahatten dönmüş gibi içine yeni dünyalar ve manzaralar karışan ruhlarının büyüdüğünü hissedecekler; bu sarhoşluğu kadehin içinde arayanlarsa, her gün bir az daha boşalarak asıl benliklerini kaplayan cevherin kurduğunu fark edeceklerdir.

Bunun için alkolün sarhoşluğu ölüme, sanatın sarhoşluğu sonsuzluğa götürür.

* P. Safa, “*Sarhoş ve Sanatkar*”, *Yedigün*, C. 10, Nu: 239, 6 Ekim 1937, s. 4.

ŞİİR ÖLÜYOR MU... *

Bu soru Türkiye için sorulamaz. Edebiyatımızın tenkit, hikaye, roman gibi neveleri arasında, en çok mahsul veren, belki yazarları okuyanlardan fazla en münbit saha şiirdir. Bu bolluk şiirin kalitesi için büyük bir teminat olmamakla beraber, canlılığının işareti sayılabilir.

Büyük Avrupa memleketlerinde böyle değil. Fransa’da şiir az okunuyor ve daha az yazılıyor. Bu müşahedeyi, edebi mahsullerinin tartışını bizden daha iyi bilen bir Fransız edebiyat tarihçisinin ağzından dinleyelim: “Muasır Edebiyat” adlı kitabında, Andre Billy diyor ki:

“Kaydedilmeye layık bit hadise de şiirin hemen tamamıyla ortadan çekilmesidir. Şiir basmaya cesaret edebilecek tabii adeta kalmadı; şiir yazacak şair de hemen hemen yok gibidir. Bugünün şairleri nesir yazmayı tercih ediyorlar. “Valery, Regnier”. Bunların neşrettikleri manzumeler, az basılmış küçük şiir mecmualarıdır ki, sayfalarını bile kesmek istemeyen mahdut kitap meraklıları tarafından alınır. Bugün hangi şair, “Asırların masalı” veyahut “Barbar şiirler” tarzında eserlere muadil şeyler yazmak cesaretine sahiptir?”

“Çünkü bugünün cemiyeti, şiir ihtiyacını tatmin etmek için şairlere muhtaç değildir. Zamanımızın nesire meyyal olduğunu söylemek istemiyorum. Bilakis! Fakat bugün şiir her tarafta vardır. Her adımda bizi kendimizi unutturan, bizi coşturan fizik vasıtalarına sahibiz. Süratli bir otomobil gezintisinin bize temin ettiği kendimizi unutma imkanlarını lirik veya mersiyeci şairlerden istemek ihtiyacını gittikçe daha az duyuyoruz.”

Bir zamanlar Fransız mecmuaları “Artık niçin şiir okunmuyor?” mevzulu anketler de yapıyorlardı. Yalnız Fransa’da değil, bütün Avrupa’da şiirin bir kredi ve sempati buhranı geçirdiğini büyük bir dünya şairi zuhur etmemesinden de anlıyoruz.

Müşahedesinde yanılmayan André Billy, şiirin ortadan çekilmesi hadisesine gösterdiği sebeplerde haklı mıdır? Onun telakkisine göre, şiirin canlı rakibi, süratli bir otomobil gezintisinin bize verdiği coşkunluktur.

Burada Fransız muharriri iki türlü şiiri birbirine karıştırıyor: Biri manzume dediğimiz, vezinli veya kafiyeli, kağıda yazılı şiirdir; öteki bizi uyanıkken rüya içine sokan, manzumenin verdiği hazzı benzer, tatlı ve dalgın ruh halleri içinde bırakan hayat anları ve manzaralarıdır. Denize bakarken gözlerimizin, dalarken adaleminin duyduğu şiire

benzer tat gibi. Şiirin kendisine has ifadesini değil, belki ancak mevzuunu teşkil eden bu manzaralara, halk mecazi manada “şiiir!” der. Bu manada her güzel şeyin vasfı şiiirdir.

Fakat güzellik şiiirin ifadesi ve bütünü değil, ancak mevzuu olabilir. Bu mevzuların her devirdeki hassasiyet nevilerine göre değiştikleri de farz edilebilir. Dün güldü, bülbüldü, mehtaptı; bugün otomobil koşuşu veya tayyare uçuşu.

Bu yanlış faraziye kabul edildiği zaman bile her devrin kendine göre güzellikleri olduğu kabul edilemez. O halde niçin evvelki asırlarda da “her tarafta”, “her adım başında” bu mecazi manasıyla şiiir varken, deniz, mehtap, ormanda araba gezintisi gibi insana kendini unutturan güzellikler hatta daha çok varken bugünkü gibi şiiir buhranı yoktu?

Fransız edebiyat tarihçisi, acaba nasıl hatırlamamış ki, “ Asırları Masalı” şaiiri Victor Hugo’nun devrinde de şiiir buhranı vardı. “Şiiir gidiyor, ölüyor!” sesleri yükseliyordu. Bizzat bu şair, “William Shakespeare” adlı kitabında “la Poésie s’en va” = şiiir gidiyor, artadan çekiliyor!” telaşını gösterenlere cevap vermek için başlı başına bir fasıl yazmıştır.

Şiiir buhranının tam tarihini bilmiyorum ama belki her devir ve her asır böyle bir telaş geçirmiş olabilir. Buna rağmen, şiiir Ronsard’dan Hugo’ya, Hugo’dan Valéry’ye kadar geldi. Bu her buhran gibi şiiir buhranının da muvakkat olduğunu ümit ettirebilir. Belki de şiiirin öleceği, telaşı onun her zamankinden fazla sevilmesine, üstüne titremesine işarettir. Buna rağmen şiiir okunmamasının ve yazılmamasının sebebi ne olabilir?

Şiiirin biri ebedi, biri de manzum aktüaliteden ibaret iki mevzuu vardır. Şiiirin ebedi mevzuu, insan kalbinin kainat sırrı, Allah, aşk, ölüm karşısında geçirdiği haz ve sıkıntı ürpermeleridir. Şiiir, bunları unutacak kadar şiddetli günlük vakaların tazyikine kapılır da yalnız aktüalite karşısındaki geçici reaksiyonların ifade hududu içinde kalırsa, yaşama ve yayılma şansı, bir takvim yaprağının bahtı kadar küçük ve dar olur.

Bugünün şaiiri, eteğinden çeken siyasi ve içtimai meselelerin üstünde düşünmek zaruretinin verdiği bir hassasiyet ve tefekkür varlığı içinde şiiirin ebedi mevzuna dalabilmek için muhtaç olduğu sükun ve istiğrak imkanlarından mahrumdur. Fransız şairlerinden çoğu, bugün iktisadi buhran veya onun bir başka türüsü olan zeka buhranı hakkında makaleler yazıyorlar ve konferanslar veriyorlar. Valéry bunların başında gelir. Paul Claudel de şiiirden fazla sosyoloji veya politika hakikatleri söylüyor. Misaller epeycedir.

Evi yanan bir adam ne kadar şair olsa, fezaların sonsuzluğu önünde hayale ve düşünceye dalmayı, bir kova su aramaktan daha gülünç bulur. Evi dünya olan şair de, cihanın geçirdiği bugünkü yangın telaşı içinde yıldızlarla sohbet fırsatını bulamıyor ve maddi tedbirler arayarak, yürekleri yananlara günlük fikirlerin teselli suyunu serpmek istiyor.

Bu yangın sönecektir. O güne kadar şiirin en büyük sözlerini söylemesini beklemeyelim. Temelleri zangırdayan bir dünyanın hüznü içinde, bugünlük şiir susacak veyahut biraz kekelemek için ağzını açacaktır.

* P. Safa, “Şiir Ölüyor mu”, *Yedigün*, C. 10, Nu: 240, 12 Ekim 1937, s. 12.

ŞİİR HAKKINDA *

“Bu yazı Şişli Halkevinde verilmiş bir konferanstan alınmıştır.”

Muhterem dinleyiciler!

Bugün, şiirden bahsetmek istiyorum.

Bizde hususi bir heyecan uyandıran her güzel şeye, halk dilinde, şiir denir. Güzel bir manzara, güzel bir bakış, güzel bir hareket karşısında içimizi dolduran manaları iki heceye sığdırmak istediğimiz vakit dudaklarımızın üstüne konan kelime şiirdir.

Fakat bu kelimenin ikinci ve daha dar manası vardır. Şiir, bu manası içinde, bize bir sanat mevzuu kelimenin birinci manasındaki heyecanı uyandırmaktan ibaret, sihirli ve ustalıklı bir hüner şeklinde görünür. Kendiliklerinden husule gelen tabii şartlar haricinde, lisanın hünerleri vasıtasıyla, ihtiyari olarak şiir heyecanı uyandırmak! Şairin maksadı ve ikinci çerçevesi içinde şiire bağlanan mana budur.

Bir çiçeğin tabii kokusu şiirdir; fakat benim bu konferansında bahsetmek istediğim şiir, doğrudan doğruya tabiattan değil, bir kimyagerin o kokuyu suni vasıtalarla, lavanta halinde yeniden yaratması gibi şairin hünerinden ve iradesinden doğan şiirdir.

İçimizde şiir haline benzer bir heyecanın doğması için belki bu çiçeğin kokusu kafidir; fakat, ortada çiçek olmadığı halde bu kokuyu yaratarak onun verdiği hazzı başkalarına geçirebilmek için hususi bir muamele lazımdır ve lavanta gibi şiirin de kendine mahsus bir kimyası vardır.

Romantiklerden beri şiirle hüyayı ve rüyayı birbirine karıştırmak adet olmuştur. Hülyalarımız ve rüyalarımız, şuurun tembel ve gevşek bir anında, onun sathına çıkan bir takım hatıra parçalarından, ıttılalardan ve başıboş hayallerden teşekkül eder. Bunların arasında bazı unsurların tesadüfen yan yana gelmesinden doğan ve kökleri hassasiyetimizin dibine kadar uzanan güzel imajlarda bulunur. Derin rüyaların bize verdiği şiir ürpermesini hangimiz duymamışızdır? Fakat bu hayaller, ruhumuzun içinde, şerefinden zekamızın ve irademizin hiçbir pay istemeye hakları olmayan mesut ve güzel tesadüflerdir. Eskiler, şuurumuzun üstüne gizli şiir perisinin attığı bu düşüş zarına “ilham” derlerdi. Şiirin teşekkülü için iş bu kadarla kalsa, en kaba ruhlu, en ham ervah adam, kendisine tesadüfün ilham edeceği bazı hayallerle bir şair namzeti telakki edilebilir. Acaba bu adam, eline bir kalem alıp da bir anın hassasiyetini dolduran imajları bir kağıdın üstüne kayıt etse, hatta

bunlara bütün kaidelerine uygun bir nazım şekli vermeye muvaffak olsa tam bir şiir teşekkül etmiş sayılabilir mi? Eskiler az çok şiiri böyle anlıyorlar.

Fakat şiiri böyle anlamak, şair denilen insanı, ilham perisinin dikte ettiği heyecanların hayallerini ve sembollerini kağıt üzerine geçiren bir katip, bir daktilo rolüne indirmek olmaz mı? Gerçi bu ilham, yine o katibin ve o daktilonun kendi ruhuna ait bir faaliyetin neticesidir; fakat bu faaliyet, hayırlı bir tesadüften doğmuştur. Gözleri görmeyen bir adam, bir hedefe yüz defa ateş etse, belki birkaç kurşunu isabet ettirebilir; fakat içimizde bu adamı:

- Ne mükemmel nişancı!

Diye alkışlayacak tek kişi bulunabileceğini zannetmiyorum. Nişancının hüneri, isabette mevcut hesabı ihtimaliyi adeta bir hesabı kati haline getirmektir; şair de, kendi ruhu içinde, şiirin ince ve ustalıklı avına çıktığı zaman, kendi hassasiyetinin mevsimlerini, şiir heyecanının kesafet peyda etmesine müsait şuur iklimini, onun üstüne düşecek serkeş hayal avlarını yakalamak için kurulması lazım gelen tuzağı ve nihayet, nişan almanın yerini, anını, tekniğini bilerek isabeti bir tesadüf halinden çıkararak ve mutlak bir neticeye her zaman kavuşturmasa bile daima yaklaştıran bir adamdır.

Daha dün şiire ait bir yazı okurken, Alfons Dodenin güzel bir sözüne rastladım. “Değirmenimden Mektuplar” muharriri diyor ki:

“Şair olmak için en ihtiraslı, en asil, en beşeri hisleri duymak kafi olsaydı, Fransa'nın en güzel mısraı, meyus bir annenin dudaklarında ki şu sözler olmak lazım gelirdi:

- Zavallı çocuğum, zavallı çocuğum, zavallı çocuğum!

Muhterem dinleyiciler!

Demek ki şiir, içimize doğan heyecanların hatta en asilini ve en ulvisini bile ifade etmek değildir; hatta içimize tesadüfün yahut ilham perisinin bıraktığı güzel hayalleri ve sembolleri nazım şekliyle haricileştirmek de değildir.

Fakat Avrupa'da ki şiir ekolleri arasında, bunun böyle olmadığını söyleyen bulunduğu gibi böyle olduğunu iddia eden de vardır. Mesela sürrealistler. Bunlar, zannederim ki artık taraftarları kalmayan, fakat harpten sonra bir ara Fransa'da büyük bir tesir uyandıran yeni bir sanat ekolüne mensup olanlardır. Şiirin tamamıyla bir tesadüf eseri olduğunu kabul ederler. Hem de nasıl bir tesadüf? Gözlerinizi kapayınız, mantığınızı hiç

müdahale ettirmeden – çünkü sürrealistler için şiir, rüya gibi, aklın ve mantığın kel kahyalığından kurtulmuş serbest hayallerdir- düşünmeye başlayınız. Ve şuurunuza çıkan ilk ıttılları hemen kaydediniz. Mesela hatırıma ilk önce bir duba geldi. Yazınız: duba. Arkasından karıncalar, bir kuşak, sarılmak ve koşmak hayalleri geldi. Bunları da yazınız ilk mısra elinizdedir. Bir duba, karıncalardan kuşağına sarılarak koşuyor.

Siz bu mısraı komik ve garip mi buluyorsunuz? Fakat tesadüf size her zaman gülünç ve acayip mısralar ilham etmeyecektir; edecek olsa bile, sürrealistler soruyorlar: Gülüncün ve acayibin bize verdiği heyecan neden şiir mevzuunun dışında kalsın? Hatta acayip rüyada olduğu gibi, bize anlaşılmasız ve derin ruh ürpermelerini verir. Bu ürpermelerin derinliği anlaşılmasızlığı nispetindedir. Bundan başka gözlerinizi kapar kapamaz hatırıma gelen “duba”, “karıncalar”, “kuşak” ve “sarılmak” elemanları, aralarında mantıklı bir münasebet olmamakla beraber, ruhumuzun daha derin bir hassasiyetine bağlı, aklımızla idrak edemediğimiz, fakat bilavasita sezdiğimiz bir münasebetle yan yana gelmişlerdir. Bize acayip bir tesadüf görünen bu yan yana geliş, hakikatte benliğimizin köklerinde teşekkül etmiş ciddi bir şirkettir. Bu “duba”, “karıncalar”, “kuşak” ve “sarılmak” elemanları, tıpkı rüyada olduğu gibi, içimize ait hakikatlerin sembolleridir. Delalet ettikleri bir takım manalar ve heyecanlar vardır. Şiirin rüyalarını tabir edecek olursak bu saçma ve abes görünen hayallerin ciddi, hatta mantıklı şiirlerdeki hayallerden çok daha ciddi manaları olduğunu görürüz. Bizim saçma söze misal olarak kullandığımız, şu:

Dam üstünde saksagan

Beline vurdum kazmayı!

Misali, sürrealistler için, Türk edebiyatının en muhteşem mısraları gibi alkışlanmaya layık bir mana alemi taşır. Nitekim Fransa'nın harp sonu şöhretli şairlerinden Jan Koftu'nun en meşhur eserinin adı: “Dam üstünde öküz” dür.

* P. Safa, “Şiir Hakkında”, *Gündüz*, C. 4, S. 20, 15 Kasım 1937, s. 41-43.

ŞİİR HAKKINDA *

Fakat, Fransa’da tesadüfün acayip, komik ve çirkin veya güzel bütün neticelerini şiirin mevzuuna kabul eden aykırı yeni fikirlere zıt cereyanlar da var. Bu mukavemet, şiirin ananesini yıkılmaktan koruyabilir. O cereyanların başında bulunan Paul Valéry ruhumuzda, rüyalara mahsus tesadüflerin adı ıttılalardan farkını inkar etmemekle beraber, şairin, aklına eseni söyleyen ve yelkenini bu tesadüflerin rüzgarına açmış, pasif bir mahluk olduğu kanaatinde değildir. Diyor ki:

“Ne rüya, ne de hülya mutlaka şairane değildir. Olabilirler. Fakat tesadüfen teşekkül eden suretler yine ancak tesadüfen ahenkli olabilirler”.

Bununla beraber, hepimizde müşterek ve sık sık tekerrür eden bir tecrübeyle, rüya bize anlatır ki şuurumuz, onun ıttıllarından ve reaksiyonlarından çok farklı mahsullerle dolabilir, istila edilebilir. İçinde bütün reel eşyanın temsil edildiği, her şeyin derin hassasiyetimizin değişikliklerine göre tecelli ettikleri ve tadilata uğradığı kapalı bir dünyanın samimi örneğini verebilir. Şiir hali de bizim içimizde az çok buna benzer tarzda yerleşir, inkişaf ve inhilâl eder. Tamamıyla sebatsız, intizamsız, gayri iradî ve naziktir. Onu kazara ele geçirdiğimiz gibi kazara da kaçıırız. Bize onu tesadüf verir ve bizden yine tesadüf alır.

Fakat insan, eşyanın tabii dağılmasından kurtulmak istediği aynı şeyi muhafaza edebilmek kudret ve iradesiyle insandır. Bu yüksek heyecanı muhafaza etmek için de insan bütün kaybolan ve kaybolmasına acınacak şeyler için ne yaptıysa onu yapmıştır. Kendi kendisinin en saf yahut en güzel hallerini istediği gibi tespit etmenin ve yeniden canlandırmanın vasıtalarını aramış, bulmuş; ruhundaki titreyişin, vecdın, coşkunluğun formüllerini asırlarca muhafaza ve intikal ettirmeye muvaffak olmuştur. Bütün güzel sanatlar, her biri kendi mahiyetine göre geçici bir haz anını devam ettirmek için yaratılmıştır.

Bu Fransız şairi de şiir yapmak için ilham almanın kafi olduğu fikrine şiddetle muarizdir.

Bununla kanaat eden şair, diyor, ya şiirlerinin yalnız tesadüf mahsulü olduğuna, yahut tabiat üstü bir kuvvet tarafından kendisine ilham edildiğine kanidir. İki faraziye de şairi sefil bir pasif vaziyete düşürür. Şair ya kayıt edici bir alet yahut da içinde bir ruh konuşan ispiirtizma masası haline gelir.

Halbuki, teemül gibi tecrübe de bize gösteriyor ki mucize nevinden şiirler, bilakis sebatkâr bir çalışmanın ve zekanın abideleri, kuvvetli tahlil ve irade mahsulleridir. Şaire mahsus bir kalite, şahsi bir kalite, şahsi bir enerji vardır. Bu enerji ona sonsuz kıymeti olan bazı anlarda gelir. Fakat bunlar bazı anlardan ibarettir ve o yüksek enerji pek kısa ve geçici hallerde tesir veya tecelli eder.

Şairin harikulade nevinden muvaffakiyeti bu anları yalnız tespit değil, dilediği zaman da ika ve davet edebilmektir.

Muhterem dinleyiciler!

Bu tahliller bize şiirin ne olduğundan ziyade ne olmadığını anlatmaya yarar. Bu fikirleri kabul edecek olursak inanırız ki şiir, yalnız tesadüf veya ilham mahsulü değildir; yalnız içimizdeki asil ve ulvi heyecanların mahsulü de değildir. Meyus bir annenin dudaklarındaki “zavallı çocuğum” iniltisi, bize yalnız bu çocukcağızın zavallı olduğunu üç kere tekrarlamış, belki içimizde rikkat de uyandırmış, fakat şiirin geçici bir anı ebedileştiren mucizesinden doğan vecit halini yaratamamıştır.

Niçin?

Çünkü şiirin lisanı, pratik zaruretleri ifade için kullandığımız alelade, günlük lisandan ayrı bir şeydir. Yağmurlu bir günde canımız sıkılabilir. Fakat “yağmur yağıyor, canım sıkılıyor” sözleri, en güzel vezin ve kafiye şekillerine de bürünse, en nefis teşbihler ve istiarelerle de cilalansa bir şiir kıymeti alamaz. En mükemmel nazım şekilleri içinde bile hislerimizin isimlerini söylemek onları başkalarına intikal ettirmeye kafi değildir. Bize eleminden, hicranından, yesinden, neşesinden, coşkunuğundan bahseden şair, sadece içinde bulunduğu ruh halini haber vermiş olur.

Sen de gittin, senin de arkandan

Ağladım, ağladım, harap oldum.

Sözleri sadece manzum bir itiraftır; bizde uyandırabileceği merhamet, sadece şairle aramızda bir dostluk tesisine yarar; halbuki dostlar arasında karşılıklı itiraflardan doğan hassasiyetlerin şiir olabilmesi için aruz vezninin delâleti kâfi değildir.

Şiirde sembolizmin doğmasına sebep, kelimelere lûgattaki manalarından bambaşka medlûller izafe etmek ihtiyacıdır; yepyeni bir şiir lisanı yaratmak ihtiyacı ki, bakkalla şairin ifade vasıtaları arasındaki farkı, ticaretle edebiyat arasındaki fark nispetine çıkarmak zaruretiinden doğmuştur.

Şair bize:

Akşam, yine akşam, yine akşam

Göllerde bu dem bir kamış olsam.

Dediği zaman maksadı gölde bir kamış gibi yıkanma olduğunu söylemek olmadığı gibi akşamın hazin atmosferinde, gölde bir kamış gibi sızmak ve gevşemek ihtiyacında bulunduğunu söylemek de değildir. Böyle yarı sembolik bir şiirde bile manayı kelimelerin delâletlerinden ziyade, kelimelerin arasındaki saklı münasebette ve bu iki mısraı dolduran ruh halinde aramalıyız.

Fakat cihan edebiyatını sembolik prensiplerle tasfiye edecek olursak elimizde şiir namına birkaç eserden fazla bir şey kalmaz. Şiirin toprağını bu kadar daraltmaktansa, onu bir çok nevilere ayırarak, her birini kendi janrı içinde sevmek ve kabul etmek zarureti vardır. Nitekim sembolizmin en mutaassıp şefleri bile, çırılçıplak, saf ve sade bir insan çılgılığının şiir dünyasına kabul edilmesine razı olmuşlardır. Pek nadir halk şiirlerinde olduğu gibi sevmeye kayan başına varan bir sadelik ki Fransa’da intimisme tarzında bazı ekollerin doğmasını hazırlamıştır.

Bizim edebiyatımızda sehli mümteni de tabir edilebilecek olan bu nevi şiirin mesut örnekleri vardır. Bu nevi şiirin nadir sanatkarları arasında babamı zikretmemi de çok görmezsiniz, size bir manzume okumak isterdim. Fakat babama değil, aynı ekole bir dereceye kadar mensup farz edebileceğimiz merhum amcam Ahmet Vefaya ait bir mersiyedir.

Bizi şiirin yorucu ve çok defa da faydasız nazariyelerinden ve spekülasyonlarından hakiki havasına çekebileceğini umduğum bu manzume, saf ve sade insan çılgılığının bence, en ulvi ifadelerinden biridir. Fakat ondan evvel, Ahmet Vefa hakkında size birkaç şey söylemek isterim:

İsmail Safa’nın öz kardeşiydi. Bir çok şiirleri vardı. Fakat kendisi bunların bir buhran esnasında parçaladığı için elimizde, “Eş’arı Vefa” adlı küçük bir kitabı dolduran birkaç manzumesi kalmıştır. Buhran esnasında diyorum; çünkü Ahmet Vefaya sevdiği kızı vermemişlerdi. Kız teverrüm ederek öldü, Ahmet Vefa da şuurunu kaybetti ve bîmârhanede öldü. Size okuyacağım manzume, o kız için yazılmış bir mersiyedir. Bu kadar büyük bir trajedi mahsulü olduğuna göre samimiyetinin derecesi önceden tahmin edilebilir. O derece samimi ki elejiyak coşkunluklar arasında bu kadar sade ve beşeri bir kalp çılgılığına tesadüf etmek cidden zordur.

Muhterem dinleyiciler!

Bana öyle geliyor ki, bu manzumeyi dolduran ruh, üstüne düşen donuk ay ışığı huzmelerine ve koyu ölüm gölgelerine rağmen, çırıl çıplak ve apaydınlıktır. Sanatlarını bu kadar açığa vurmaya cesareti, her güzel çılgınlıkta olduğu gibi, insan ruhunun şiire çıkan en yüksek hamlelerinden birini temsil eder. Ahmet Vefanın bu manzumeyi vücuda getirmek için sarf ettiği metodik cehtin ne olduğunu bilmiyorum; fakat şiiri, ne cehennemsi çilelerin mahsulü olduğunu söylüyor. Bu işkence yaşandıktan sonra, Valéry'nin aradığı metodik çalışmanın sözü mü olur?

Malerbe iyi bir şiiri tarif etmek için demiş ki: İyi bir şiir yazdıktan sonra şair on sene istirahata hak kazanır; Ahmet Vefaysa bu şiiri yazdıktan pek az sonra öldü ve on sene değil, ebedi bir istirahata daldı; çünkü manzumesine ancak böyle ebedi bir istirahata tekabül edebilecek bir çileyle bütün ruhunu koymuştu.

Muhterem dinleyiciler! Sanatkar, bahtıyla mücadelesinde en büyük zaferi kazanan adamdır; fakat bahtı da ondan intikamını alır. Sanatkara pek pahalıya mal olan bu galebe, ölüm derecesinde yararlanmasıyla mümkündür. Bunun için her hangi bir şiiri okuduğumuz zaman, biraz evvel konuştuğumuz nazariyelerin hepsini unutulalım ve o manzumenin üstünde, insan kalbinden damlamış ebedi kan izleri arayalım.

* P. Safa, “Şiir Hakkında”, *Gündüz*, C. 4, S. 21, 15 Aralık 1937, s. 61-65.

KUVVET ve TEKNİK *

Buhar keşfedilinceye kadar insanın kuvveti, pazısının kuvvetinden ibaretti. Bir tencere kapağını zıplatan buharın, dağları devirebileceğini hisseden Papien, insan denilen alelade pehlivanın Herkül kıratında bir tanrı kudreti alabilmesinin en büyük sırrını yakaladı.

Lokomotifsiz bir tren katarını saatte yüz kilometre koşturabilmek için kaç bin insanın çekmesi gerektiğini düşünelim. Motor ve makine beygir kuvvetiyle değil, insan kuvvetiyle ölçüldüğü zaman, buharın ve elektriğin keşfinden sonra bu kuvvetin kaç bin misline çıktığı daha iyi anlaşılır.

Buharın ve elektriğin keşfi insana büyük bir şey öğretti. Tabiat kuvvetleri dediğimiz şey, insan zekasının emri altına girince, kendi normal kabiliyetlerini binlerce misli aşan bir kudret kazanıyor. İnsanın mucizesi, yalnız bu kuvvetleri keşfetmekten ibaret değil, onların normal kabiliyetlerinin çok üstünde bir enerjiye kavuşturabilmektir. Buhar makinesi olmasa, tabiat içinde bir miskin ruhu kadar gevşek, serseri ve avare dolaşan buharın kuvveti neden ibaret kalırdı? Ateşin üstünde kaynayan bir tencerenin kapağını bile zar zar kımıldatan bu kuvvet, ateş ve tencere olmasa bir sineğin kanadını bile titretmekten acizdi. Ancak insan zekasının emrinde sıkıştırıldıkça büyümek hassası ameli bir kıymet aldı. Elektriğin keşfine kadar havada seken dalgalar, büyük bir şehri göz kamaştırıcı ışık sağanaklarına boğacak bir kudrete değil, tek bir mum aydınlığı yapacak bir tenvir hassasına bile sahip değildiler.

Bir Transatlantik makinesinin nefes borularında yürüyen kuvvet buhar bir ampulün örümcek ağı kadar maharetle örülmüş tellerin ince mimarisi içinde parlayan ışığa elektrik adını koyarak, tabiata layık olmadığı bir paye vermiş oluruz. Buhar ve elektrik kuvveti sandığımız şeyler, üstüne alınan ruhun kudretleri ilave edilmiş yepyeni enerjilerdir. Tabiatla ne buhar kuvvetiyle yürüyen bir tekerlek, ne de elektrik kuvvetiyle yanan bir lamba var. Buhara yürütmek ve elektriğe yanmak hassasını veren kudret insan zekasıdır.

İnsan kendi içinde, okyanus dalgalarının ve Niyagara çağlayanlarının kudretini kat kat aşan ruh buharını ve ruh elektriğini tabiatın ham, aciz ve beceriksiz kuvvetleriyle birleştirerek teknik dediğimiz mucizeyi yaratmıştır. Gayesi insanı makineleştirmek değil, makineyi insanlaştırmaktır ve buhar kuvveti, elektrik kuvveti dediğimiz şey, en geniş

haysiyetiyle ruh kuvvetinden başka bir şey değildir. Vapurları yürüten ve ampullerde parlayan, insan ruhudur.

Buharın keşfinden sonra insanın kuvveti pazısından kafasına yükseldi. O zamana kadar insan zekası, tabiatın felsefi tahlilleriyle meşguldü ve iptidai bir merhalede kalan tekniğin buluşları, henüz bir beygirin ayaklarına muhtaç olmaktan bizi kurtaracak haysiyette büyük bir muvaffakiyete kavuşmamıştı. Modern zamanları niçin buharın keşfinden değil de, Rönesans'tan başlattığımızı sormak icap eder.

Buharın veya elektriğin keşfi bize öğretmiş olmalıdır veya öğretmelidir ki, insanın ruhunda tabiatın bütün kuvvetleri vardır hem de onların kabiliyetlerini namütenahi bir dereceye kadar kat kat aşabilecek bir imkan içinde vardır. Çelik sertliğinde kayaları söken, umman dalgaları, sıradağları önüne katıp sürececek kuvvette çağlayanlar, deydiği yeri tuzla buz eden yıldırımlar, ağaçları kökleriyle beraber havada kuyruğu kopmuş uçurtmalar gibi savuran kasırgalar, insan ruhunun sonsuz kudretleri yanında küçük ve mahdut kalırlar. Teknik şimdiye kadar zannedildiğinin tamamıyla aksine tabiat kuvveti değil, insan ve ruh kuvveti ifade eder.

Fakat şimdiye kadar yapılmış olduğu gibi burada da tıpkı insandan ayrı bir şey gibi mütalaa ederken suni bir tahlile girmiş oluyoruz. Hakikatte insan, en kudretli ve yüksek şekilde bir tabiat hulasasıdır; insan teksif edilmiş ve bu itibarla ondan kat kat kuvvetli bir tabiattır.

Tekniğin bütün harikaları, tabiattan daha geniş ve koskocaman insan ruhunun kudretlerini aksettirir. Her şeyi gözleriyle ölçecek kadar basit kafalı olmayanlar için büyüklük ve kuvvet, dağların bulutları delen yüksekliğinde değil, insan ruhunun hacimsiz, buudsuz ve sonsuz fezalarındadır.

* P. Safa, “Kuvvet ve Teknik”, *Yedigün*, C. 10, Nu: 251, 10 İkinci Kanun 1938, s. 8, 47.

ÂLİM ve PEHLİVAN *

Bir terbiyecimiz, İstanbul radyosunda verdiği bir konferansta şöyle diyordu: “Beden ve kafa terbiyesinden maksadımız, hem bedeni hem de kafası kuvvetli insanlar yetiştirmektir. Cılız âlim ve cahil pehlivan istemiyoruz”.

Terbiye ilmi zuhûr etti edeli, terbiyecilerin buna benzer sözler söylemeleri âdettir. Kafayı ve bedeni bir çapta bir kıratta yetiştirmek; birine ötekinden daha az ehemmiyet vermemek; filan. Halbuki asırlardan beri âlimlerin yüzde doksanı vücutça zayıf, pehlivanların yüzde doksanı da cahil adamlardır. Terbiye ilmi ve terbiye sanatı, bugüne kadar ne âlimin pazısına bir damla kuvvet ne de pehlivanın kafasına bir damla kültür ilave edebilmiştir.

Bir zamanlar Edirne’de güreş yapan Rıza Tevfik yerine pehlivan ve yerine göre de filozof olarak ortaya çıkardı. Hakikatte o ne ciddi manasıyla bir pehlivan ne de ciddi manasıyla bir filozoftu. Hatta belki de istidadını vücuduyla kafası arasında müsavi hisselerle bölmek istediği için ikisi de yarım kalmıştı.

Çoban Mehmet’in üniversitede Aynıştayn nazariyesine dair bir konferans vermek istemesini hatıra getirmek bile, böyle bir komediyi seyretmeye hacet bırakmadan insanı güldürüyor.

Çünkü pehlivanlık ve âlimlik o kadar ayrı şeylerdir.

Böyle olması da zaruridir eski terbiyecilerin zannettikleri gibi adale ve zeka bir arada kuvvetlenmiyor. Bilakis, birbirinden ayrı, hatta birbirine zıt bir tekemmülleri var. “Sağlam vücutta sağlam kafa” düsturu doğrudur. Eğer sadece iyi tos vuran bir kafanın kemikleri matlûp ise:

Hangi hoca mekteplerde bütün kuvvetli çocukların akıllı; bütün zayıf çocukların aptal olduklarını görmüştür? Bunun aksini ispat eden misaller daha çoktur.

Bir çok hastalıkların jimnastikten ve spordan ziyade insan zekasını terbiye ettiklerini hiç korkmadan söyleyebiliriz.

“İnsan bir çıraktır ve ıstırap onun ustasıdır.” diyen Fransız şairi zayıf hastalıklı bir adamdı.

Buradaki ıstırap kelimesinden ruh acılarını kastettiği muhakkak olsa bile şü da muhakkaktır: Hangi vücut ıstırabı, aynı zamanda bir ruh ıstırabı vermez?

Şüphesiz çocuklarımızın zekalarını terbiye etmek için onlara verem veya tifo mikropları aşılalım, demek istemiyorum; fakat âlimlerle pehlivanlığı birbirine karıştırmak isteyen terbiyecilerimizin yanıldıklarına işaret etmek niyetindeyim.

Kitap pehlivanın, güreş de âlimin felaketidir. Terbiyede bu kadarıçını bilmemiz yetişir.

* P. Safa, “Âlim ve Pehlivan”, *Foto Magazin*, C. 1, S. 2, 1 Haziran 1938, s. 12.

BAY ve BEY *

Halkın avam denilen tabakası, yeni kabul ettiğimiz “Bay” ve Bayan” tabirlerini seviyor, kullanıyor, hatta bir cümle içinde bunları lüzumundan fazla tekrarlamak fırsatı arıyor; mesela bir yol sağlık verirken: “İşte, Bay! Şu köşeyi dönünce, Bay! Karşınıza çıkan ilk yol, Bay!” diyor.

Fakat halkın güzide yahut münevver, yahut kibar denilen tabakaları bu kelimeleri sevmiyorlar, kullanmıyorlar, hususi münasebetlerinde “Bay- Bey- Efendi”, “Hanım, Hanımefendi” tabirlerini yaşatmaya devam ediyorlar.

Bir izaha göre avamın “Bay” ve Bayan” kelimelerini kullanışında her yeniliğe karşı duyduğu bir istihza vardır. Ben bu fikre iştirak etmiyorum.

Dikkat edelim ki halk bu tabirleri kullanırken samimidir, alay etmiyor; bilakis münevver veya güzide, bazen istihzasında bu kelimeleri alet olarak seçiyor.

Bir izaha göre de “Bey” ince, “Bay” kabadır. Güzide ile avam arasında gördükleri ayrı ayrı kabulün sebebi bu farktır. Ben bu fikre de iştirak etmiyorum. “Bay” ve “Ay” kelimeleri arasında ses bakımından ne fark var? İkisinin de tek heceleri kalındır. Bununla beraber “Ay” kelimesi bize hiç de kaba görünmüyor. Bir “B” harfinin fazlalığında yüz çeki sıklet aranamaz.

Bir izaha göre de “Bey” ve “Hanım” kelimelerinde bir mertebe ve bir mümtaziyet var. Daha aşağıdaki mertebedeki insanlara “Efendi” ve “Ağa” deniyor. Ben bu fikre de iştirak etmiyorum. “Ağa” kelimesi Anadolu’da zengin eşrafa verilen en yüksek sıfat olduğu gibi “Efendi” kelimesi de son zamanlara kadar ulema sınıfına, hatta hanedan azasına izafe ediliyordu. Bundan başka sadece “Bey” ve “Hanım” dereceleri “Beyefendi” ve Hanımefendi” mertebelerinden aşağı olduğu için mümtaziyet arayanların pek de hoşuna gitmemek lazım gelir.

Bir izaha göre de artık herkese yalnız “Bay” denmesinin kurduğu müsavat sistemi halkı okşuyor. Fransız ihtilali de “Monsenyör” leri kaldırarak herkese “Mösyö” dedirttiği için demokratik bir prensibin cazibesini kazanmıştı. Ben bu fikre de iştirak etmiyorum. Eskiden hizmetimizde olan kapıcı, aşçı, uşak, hizmetçi gibi insanlara sadece isimlerini söyledik. Bugün de “Bay” demeden sadece Mustafa, Mehmet, Hasan, Ayşe deyip çıkıyoruz. Kullanışta ne fark var?

Bir izaha göre de “Bey” ve Hanım” kelimelerine itiyatla bağlıyız. “Bay” ve “Bayan” kelimelerinin yeniliklerini yadırgıyoruz. Gitgide alışılacaktır. Ben bu fikre de iştirak etmiyorum. Yeniliği sevmeyen, ona güç alışan, halkın avam tabakasıdır. Her yenilik evvela güzide ve kibar tabakadan başlayarak avama sirayet eder. Halbuki burada aksi oluyor. Evvela avam bu yeniliği sevdi, derhal benimsedi; güzide ve münevver hala mukavemet ediyor.

Bence bu mukavemetin sebebi şudur: Güzide ve münevver denilen adam, az çok bir şahsiyet sahibidir; kendisine kabul ettirilmek istenen bir yenilik sebebini arar, seviyesiyle beraber inkişaf etmiş bir tenkit ihtiyacıyla sorar: Neden “Bey” değil de “Bay”? Bayın beyden ziyade Türkçe olduğuna henüz inanmamış, hele “Bayan” kelimesinin ne menşeyini, ne milliyetini tanımıştır. Sebebini ve manasını anlamadığı bir yeniliği hazmetmekte güçlük çekiyor. Avam ise, büyüklerin teklif hatta emrettikleri bir yenilikte mutlaka bir hikmet olduğuna ezelden inanmıştır ve bu kelimeleri sevmesi için hiçbir mantıki veya ilmi izaha ihtiyacı yoktur.

* P. Safa, “*Bay ve Bey*”, *Foto Magazin*, C. 1, S. 4, 1 Ağustos 1938, s. 18.

MODERN KIZ BU MU *

Bana şöyle bir küçük vaka anlattılar:

İki çift nişanlı, gece yarısı davetten çıkıyorlar. Çiftlerden birinin kızı öteki çiftin erkeğiyle yan yana duruyor, öteki çiftin kızı da bu çiftin erkeğine yaklaşıyor. Nişanlılardan her biri, ötekinin nişanlısını evine kadar götürecekmiş, aralarında böyle kararlaştırmışlar.

Bu kızlardan birinin babası çok hayret ediyor ve kapının önünde şapkalarını giyen kalabalık içinde, kızına açıkça soruyor:

- Anlamadım. Niçin kendi nişanlın dururken arkadaşının nişanlısıyla yola çıkıyorsun? Eşlerinizi niçin değiştiriyorsunuz?

Kız tereddüt etmeden şu cevabı veriyor:

- Canımız öyle istedi baba.
- Bunu hiç anlamadım. Canınız öyle istedi ne demek?
- Bunu siz tabii anlayamazsınız. Başka nesildensiniz. Onun için karıştırmasanız daha iyi olur.
- Bunu hiç anlayamadım. Eğer bundan sonra bana “baba” demeye devam etmek istiyorsan hemen izah etmelisin. Hem de burada. Çünkü burada sizin bu hareketinizi benim kadar merak eden bir kalabalık var. Görüyorsun ki herkes hayretle size bakıyor.

Kız, arkadaşının nişanlısının koluna girerek sesini yükseltir:

- Biz dördümüz buna razı olduktan sonra herkese ne oluyor? Farz ediniz ki, biz bu gece birbirimizin nişanlılarından hoşlanıyoruz. Bundan size ne?

Kıpkırmızı kesilen baba, öfkesini zaptetmek için son bir gayret sarf ederken, kızın kolundaki erkek hemen ayrılıyor, kendi nişanlısının yanına gidiyor ve böylece hadiseyi şekline ait sefaletten kurtarıyor.

Ben bu vakayı dinlediğim zaman, hayalimde o kızla bir mülakat yaptım, onu evinde ziyaret ettiğimi farz ediyordum. Sayfiyede ve deniz kenarında oturduğunu da farz ettiğim bu kız – haydi adı da Sevim olsun- beni bahçede mayoyla karşıladı. Biraz sonra denize gireceğini söylüyordu. Fakat ne sözlerinde, ne de sözlerinin perdesinde, bu kıyafetinden sıkılmış bir insanın özür dileme ihtiyacı yoktu.

Kendisine şöyle dediğimi farz ettim:

- O gece ben de davetliler arasında idim. İtiraf ederim ki, babanız gibi bende sizi anlamadım. Yalnız aile müessesesine pek yeni fikirler getirmek arzusunda olduğunuz görülüyordu. Sizce bir mahzur yoksa bu fikirler üzerinde konuşabilir miyiz?

Kızın elinde yanmamış bir sigar vardı. Kolunun bir hareketiyle benden kibrit isteyerek cevap verdi:

- Hay hay, konuşalım. Ne öğrenmek istiyorsunuz?

- Şunu öğrenmek istiyorum: “O gece nişanlılarınızı muvakkat bir yol arkadaşlığı için mi değiştirecektiniz? Belki de bu bir latifeydi. Yahut iki çift arasında bir itimat tecrübesi veyahut sevgiye zararsız tenevvüler katan masum bir aşk oyunu...

- Hiç biri değil. Biz bu dört kişi, aramızdan bu kıskançlık denilen çirkin huyu kaldırmaya karar verdik. Bizim prensiplerimizi kabul eden başka çiftler de olursa onları da aramıza alacağız. Bizce karı olsun, koca olsun yalnız arkadaş demektir. Hepimiz birbirimizin arkadaşız. İşte o kadar. Benim nişanlım da ötekinin nişanlısı kadar benim arkadaşım. Fazla değil.

- Yani... Durunuz... İyi kavrayamadım. Siz kendi nişanlınızı bırakıp ötekinin nişanlısıyla evlenebilir misiniz?

- Müsavi. Evlendikten sonra da bunu yapabiliriz. Yalnız benim kocamla mukavelem, bir çatı altında yaşamaktan ibaret.

- O buna razı mı?

- Dördümüz de buna razıyız. Bize dört kişi, sekiz kişi, on altı kişi daha katılsa kabul ederiz.

- Siz bu sisteme ne ad veriyorsunuz? Medeniyet mi? Modernizm mi? Terakki mi? Tekamül mü?

- Adını siz koyunuz, bizim nazariyeyle uğraşmaya vaktimiz yok. Yaşamak istiyoruz.

- Siz benliğinizi parça parça, saçak saçak dağıtmaya yaşamak mı diyorsunuz? Bu tecrübeyi orijinal mi sanıyorsunuz?

- Değil mi?

- Hayvanları unutursanız öyle.

- Biz hayvanları beğeniyoruz.
- İnsanın hayvandan üstün bir tarafı yok mu?
- Var.
- Nedir o?
- Aklı.
- Değil mi ya... Öyleyse hayvanları taklit etmek, aklın akılsızlığı taklit etmesi olmaz mı? Bugüne kadar, monogami sistemi üstüne yerleşen aile, beşeri yani makul bir müessesedir. Sizin sisteminiz daha makul olsaydı insanlar onu tercih etmezler miydi?
- Bundan sonra edeceklerdir.
- Bundan sonra aklın prensipleri mi değişecek?
- Bana hiç hoşlanmadığım bir iş yaptırılıyorsunuz.
- Nedir o?
- Düşünmek.
- Siz düşünmekten hoşlanmaz mısınız?
- Hiç aptallar düşünür.
- Bütün insanlar düşünür, hayvanlar düşünmez. İnsan aptal, hayvan akıllı mı?
- Evet.
- Halbuki biraz evvel insanın hayvandan yalnız aklıyla daha üstün olduğunu söyleyen sizdiniz.

Genç kız bana arkasını çevirdi, omuzlarını silkti. “Belki” dedi ve koşarak denize atladı. Balık gibi yüzüyor ve belki de balık gibi hiçbir şey düşünmemeye çalışıyordu.

Bense pek çok şey düşünerek uzaklaştım. En büyük hatamız bu mütereddi kız tipindeki mahlukları “modern” zannetmektir. Her devir, böyle sürü sürü şımarık ve beyinsiz aşifte görüp geçmiştir.

* P. Safa, “Modern Kız Bu mu”, *Yedigün*, C. 12, Nu: 287, 6 Eylül 1938, s. 10, 11, 25.

OKUYUCU OLMAK SANATI *

Bir kitap okuduğu zaman müellifin hayallerini ve fikirlerini takip ettiğine emin olmayan okuyucu pek azdır. İşte büyük bir aldanış: Okuyucunun müellife ait olduğunu sandığı şeylerin çoğu, hakikatte kendi fikirleri ve hayalleridir.

Bir hikaye okuyorsunuz. İlk cümle şu: “Yağmurlu bir nisan akşamıydı.”

Müellifin bu akşamı tarif etmek için kullanacağı vasıflar ne olursa olsun, sizin tahayyül edeceğiniz şey, unsurlarını kendi hayatınızın parça parça tecrübelerinden alarak yine kendinizin tasarladığınız bir sahne olacaktır.

Hayalinizde ya kendi hatıralarınız arasından muayyen bir tanesi yahut da ayrı ayrı intibalarınızdan mürekkep bir manzara canlanacak. Başka türlü olmasına imkan var mıdır? Çünkü başkalarının tecrübelerini ancak nefsimizi gözetleyerek anlayabiliriz.

Dahası var. Müellif “yağmurlu bir nisan akşamıydı” dedikten sonra, biz onun ikinci cümlesine geçinceye kadar, böyle bir akşama ait diğer hatıralarımız da şuurumuzun eşliğine gelip dayanabilir ve aydınlığa çıkmak ister. Mesela yağmurlu bir nisan akşamında başımızdan geçen bir vakanın hatırası da şuurumuzun kapısını çalar. Hikayenin ikinci cümlesi, belki bu hatıranın canlanmasına mani olur; fakat onun bir müddet kapıda beklemesine ve şuura çıkmak için fırsat kollamasına mani olmaz.

Her insanın hatırası başkadır. “Yağmurlu bir nisan akşamıydı” gibi çok basit bir cümlemin bile her okuyucuda uyandıracığı ittilalar, intibalar, hatıralar ve fikir tedaileri de başka başka olur.

Biz bir yazıyı okurken yalnız onu değil, kendi kendimizi de okuyoruz. Bunun için değil midir ki tecrübeleri, fikirleri ve hayalleri bizimkine uyan veyahut da hiç olmazsa bir az yaklaşan muharrirlerin yazılarını severiz. Bunlar o muharrirden ziyade kendimizi aydınlatarak bize göstermeye yarayan, gözümüzü kendisine aksettiren ayna gibi nefsimizin kendi kendini görmek için muhtaç olduğu kılavuz ışıklardır.

Bir oda resmi görürsek hepimizin önüne aynı oda resmi gelir. Fakat bir yazıda gördüğümüz her hangi bir oda kelimesi önünde – muharrir bu odayı ne şekilde tasvir etmiş olursa olsun- hep aynı oda gözümüzün önüne gelmez. Her okuyucunun tasarladığı oda başkadır.

Müşahhas kelimeler için böyle olduğu gibi, mücerret mefhumlar için de böyledir. Bir “korku” kelimesinin hepimizde uyandırdığı hatıralar ve intibalar bir midir? Ümit, ideal, şahsiyet, zaman dediğimiz zaman da hep aynı şeyleri mi anlıyoruz? Ne münasebet! Bunun en büyük delili de şudur ki, her mütefekkir, her ruhiyatçı ve filozof, mücerret mefhumları başka başka tarif eder.

Hepimizin kendimize göre bir lisanımız var. İki kişi aynı dili konuştuğu halde, biri ötekini anlayabilmek için onun söylediklerini kendi içinin diline tercüme eder. Hepimiz de kendi içimizin diline, kendi tecrübelerimize ve hatıralarımıza, yerleşmiş fikirlerimize uygun eserler okumak ihtiyacı bundandır. Böylelerinden zevk alırız. Her kitabın aynasını da aynı görüş ve şuur noktası etrafında, hep kendi nefsimizin tuvaletiyle meşgul olmayı severiz.

Zihinleri bir tek akideye saplı, bir tek düşünüşe inanmış insanların hep aynı kanaatte ve aynı mevzuda yazılar okumaktan hoşlanmaları da bundandır. Böyle insanlarda tenkit hassası artık tamamıyla kötürümdür. Okudukları eser bir dua kitabı haline gelmiştir. Artık okumakla değil, adeta zikretmekle meşguldürler. Dinde olduğu gibi ilimde de kaba sofuluğu yapan budur. Bir fikir softasının elinden düşmeyen kitaplara ve dilinden düşmeyen kelimelere bakınız. Bu acıklı tekerrürün nüshalarından ve nakaratlarından başka bir şeye tesadüf edemezsiniz. Artık onlar bir kitap okurken, alıştıkları ve sevdikleri bir manzaraya bakar gibi pasif, dalgın ve hayrandırlar.

Bir eseri okurken bu dalgınlık kadar kötü bir şey yoktur. Yazının daha ilk cümlesinde, muharririn bize telkin etmek istediği fikrin tam tersinin de doğru olup olmadığını düşünmemize imkan bırakmaz. Halbuki bir yazı içimizde uğradığı mukavemet nispetinde faydalı olur. Okumak her şeyden evvel muharrirle kıyasıya bir mücadeleyi göze almak olmalıdır. Yoksa muharrir bizim idrakimizi ve vicdanımızı esir ederek uşak gibi kullanmaya başlar.

Bir yazı bizde ancak kendi malımız olan fikirler doğurmak şartıyla faydalıdır. Yazıyla okuyucunun zekası arasındaki çiftleşmeden hiçbir fikir doğmazsa, o mütalaa tamamıyla akimdir. Faydadan ziyade zarar verir, çünkü beynin yükünü çoğaltır.

Ayaklı kütüphane denilen adamların lehinde ve aleyhinde çok şey söylenmiştir. Bunların kafalarında kitap, midede öğütülen ekmek gibi değil, ambarda bekleyen buğday gibi durur. Nasıl konmuşsa öyledir. Karın ve hayata karışmamıştır. Onların bilgileriyle

zekaları arasındaki münasebet, bir kitapla kütüphanenin raf tahtası arasındaki münasebetin aynıdır. Biri ötekini üstüne binmekle kalır.

Kitap adamı beslemezse şişirir, bilgilerin yağı şişmanlatır. Ayaklı kütüphane denilen adamlar, manevi bünyelerinde fikirden ziyade saman bulunan mahfuzlarıdır. İlmin şişmanlarıdır. Bunun için sağlam yapılı bir kafa, dolu bir kafadan üstündür ve düşünmek bir fikre gebe kalmaktan başka bir şey olmadığı için, kitapların en güzelleri, düşündürücü ve doyurucu eserlerdir.

Yine bunun için uyanık bir zeka, okurken her an şüphe içindedir. Bu şüphe at sineği gibidir. Savarsınız, yine gelir. Bizi rahatsız etmesine mukabil, demin bahsettiğim kötü dalgınlıktan kurtarmak gibi, sinirlendirici olsa bile uyandırıcı tesiri vardır.

Aynı kitabı birkaç defa okumak, ayrı ayrı birkaç kitap okumaktan daha faydalıdır. Çünkü okumakta gaye müellifin ne düşündüğünü anlamaktan ve bir şey öğrenmekten ibaret değildir. Fikirlerini sevmediğimiz ve benimsemediğimiz bir kitapla zekamızın çatışmasından da fikirler doğar. Hatta bu münasebetin menfi kutbu daha doğurucudur. Okurken duyulan isyan ve mukavemet, aşktan, hayranlıktan daha velut olabilir. Fakat alelade izdivaçlarda olduğu gibi, bir kitabın ilk yaprağını açarken de çoluk çocuk sahibi olmak emeliyle okumaya başlamalıyız. Yavrulamayan bir mütalaadan ne hayır beklenir?

* P. Safa, “Okuyucu Olmak Sanatı”, *Yedigün*, C. 12, Nu: 289, 20 Eylül 1938, s. 4,18.

YARIM TÜRK *

Yerli mallarımız arasında çürük ve pahalı olanlarını bile ucuz ve sağlam Avrupa malına tercih etmemiz lazım geldiğini anlıyoruz; çünkü, başka türlü, yerli sanayimizin ileri gidemeyeceğini biliyoruz. Bu fedakarlık, bizim gelecek nesillere ikramımızdır.

Kumaş veya çorap gibi ihtiyaç maddelerinde bu fedakarlığa katlanıyoruz da, fikir veya sanat gibi kendimiz için pek de lüzumlu bulmadığımız lüks maddelerde hemen tamahkarlığımız tutuyor. Halk bunların hararetle alıcısı değildir; münevverin de devletin de yerli fikre ve sanata hala teveccühü yok.

Münevver Fransızca, İngilizce, Almanca kitap okuyor; devlet ve belediyeler memleketin her tarafına abideler dikerken İtalyan ve Alman heykeltıraşlarını tercih ediyorlar. Vaziyet şöyle bir şeydir: Yerli çorabı başımıza geçiriyor ve yerli fikri ayağımızın altına alıyoruz. Halbuki bunlardan ikincisi birincisinden daha fazla değilse, ikisi de birbiri kadar teşvike muhtaçtır.

Mevzuu Milli Mücadele bile olsa, bir İtalyan heykeltıraşının yaptığı abide, Türkün Sakarya zaferini değil, İtalyan'ın sanat zaferini göz önüne koyar. Çünkü bir sanat eseri mevzuu ile değil, o mevzuun ifade tarzı ve sanatkarıyla kıymet alır. Süleymaniye Camiini Michel- Ange yapmış olsaydı neye benzetirdi, bilmem; fakat biz onun önünde bugünkü milli sanat gururumuzu duymazdık.

Sinan'ın torunlarına, İtalyan heykeltıraşlarını tercih etmek suretiyle gösterdiğimiz saygısızlık, Sinan'ın hatırası için yaptığımız nümayişlerle gülünç bir tezattır. Bir İtalyan sanatı var da bir Türk sanatı yoksa her sene. Koca Sinan'ın değil, Michel Ange'nin yıl dönümünü kutlayalım.

Bu ecnebi hayranlığımı bize getirenler, ya ilk ve orta tahsillerini ecnebi memleketlerinde, yahut da yüksek tahsillerini Avrupa'da yapmış vatandaşlardır. Ne kadar milliyetçi görünürlerse görünsünler, bunların çoğunu hala Türk kıymetine inandırmak mümkün olmuyor.

Avrupalılaştırmanın Avrupa hayranlığıyla başladığına şüphe yoktur ve memleketimize ecnebi mütehassis getiren devlet, Avrupa'ya olduğu kadar ihtisasa da kıymet veriyor; fakat devletin verdiği bu kıymet, bazı münevverler arasında ihtisasa karşı

değilse de ecnebiliğe karşıymış gibi ters bir telakkiye uğruyor ve bunların arasında Tanzimat'ın kör Avrupa hayranlığını devam ettiriyor.

Büyük bir doktorumuz bana dedi ki:

- Eskiden, Mekke'den İstanbul'a gelen şerifler önünde iki kat eğilirdik; şimdi onların yerine ecnebi mütehasıslar geçti.

Bu çok doğru ve güzel bir anlayıştır. Kâbe'mizi Avrupa'ya naklettiğimiz günden beri kafamız değil, sadece kiblemiz değişti.

Ecnebi sanatkar ve ecnebi mütehasıs önünde hemen hemen dini bir saygı duyuyoruz. Sanatkar veya mütehasıs oldukları için değil, ecnebi oldukları için. Yoksa burada sanatkar veya mütehasıs geçinenlerin çoğunu memleketlerin hiç kimse tanımıyor!

Ecnebi mektebinde veya ecnebi memleketinde ilk öğrendiğimiz şey ecnebi hayranlığıdır. Bu mektepler ve memleketler, hiçbir şey bilmeyip de yalnız bunu öğrenenlere hemen diplomayı verirler. Artık bu, herkesin bildiği klasik bir propaganda usulüdür. Muvaffak da oluyorlar. Çünkü Avrupa malını ve Avrupa sermayesini artık Türkiye'ye kolayca sokamaları bile Kanonika'larını, Torak'larını başımızın üstüne çıkarabiliyorlar.

Ecnebi mekteplerine ve memleketlerine tahsil için talebe yollarken, bazı defa, okumuş bir insan kazanıyor, fakat kendini bilen bir Türk kaybediyoruz. Tanzimat'tan beri bu memlekete hemen bütün iyilikler gibi, bütün fenalıklar hep bu yarım Türklere geldi.

* P. Safa, "Yarım Türk", *Herşey*, C. 1, S. 1, Birinci Teşrin 1938, s. 4,5.

KAHROLSUN *

Bir genç bana tramvayların ikinci mevkiinde oturmanın ayıp olup olmadığını sordu.

- Hayır, dedim.

Bu cevap onu doyurmadı. İki mevki arasında maroken farkından daha fazla bir şeyler, insanın şerefine kadar uzanan bir şeyler olduğunu bildiği için:

- Sizin fikrinizi sormuyorum, dedi. Fakat ikinci mevkide oturmaktan utanan insanlar var, değil mi?

- Var, dedim, bunlar zenginliğin bir şeref olduğunu biliyorlar ama, fakirliğin bir şerefsizlik olmadığını bilmiyorlar.

Düşündüm ve cevabımı tashih ettim:

- Zenginlik her yerde bir şeref olmadığı gibi fakirlik de her yerde bir şerefsizlik değildir. Paranın bir muvaffakiyet ölçüsü olduğu yerler var, orada zenginlik bir şereftir; parasızlığın bir muvaffakiyetsizlik işareti olduğu yerler var, orada da fakirlik bir şerefsizliktir. Fakat bir mirasyedinin zenginliği şeref olmadığı gibi, bir sanatkarın veya bir fikir adamının fakirliği de şerefsizlik değildir. Belki bir gün gelecek, insanların muayyen maddi ihtiyaçlarından fazla, yani lüks için para harcamaları ayıp olacak. Bir sosyalist inkılabına hiç lüzum kalmadan böyle bir devre girebileceğimizi umuyorum. Bir pırlanta yüzükten ve bir kristal bardaktan çok daha ucuz ve çok daha güzel yüzükler ve bardaklar yapılıncaya bunların pırlantalarını ve kristallerini tercih etmemiz için âdi bir gururdan başka sebep kalacak mı? Para aleyhine köpüren sosyalist ideolojiler, kapitalist ideolojiler kadar ona haysiyet vermiş oluyorlar, vermeseler dış gıcırdatırlar mıydı? En büyük inkılap, parayı ortadan kaldırarak onun yerine onun kadar manasız bir Tanrı oturtmak değil, onun kudretine ve şerefine bir hudut çizmek olacak. Bunun için de sade, meşru ve tabii mülkiyeti değil, lüksü alaşağı etmek yetiştir. İnci gerdanlık takmak da yamalı esvap giymek kadar ayıp olduğu gün paranın tahakkümü ve istibdadı sona gelecek.

- Böyle bir şeyin mümkün olabileceğine inanıyor musunuz?

- Kuvvetle. Hatta şimdiden umumi sefalet ortasında lüksünden utananların günden güne çoğaldığına dikkat ediyorum. Çünkü eskiden sefalet mahcuptu ve sesi çıkmıyordu; bugün mitinglerde, sokak nümayişlerinde ve gazetelerde gürültü yapıyor; aradaki tezadı kabarık ve sesli bir hale sokuyor. Mülkiyete tecavüz edecek kadar ileri

varmayıp da onun yalnız ifratlarına ve suiistimallerine saldırmakla kaldığı gün bu mucize olacak. Yani “Kahrolsun mülkiyet değil, kahrolsun lüks!” dediği gün.

- Kahrolsun lüks! Onu kahretmek için ne yapmalı?
- Hiçbir şey yapmamak en iyisidir. Onu beğenmemek yetiştir. Beğenmemek, istememek, kıskanmamak...
- O kadar mı?
- Ve ayıplamak.

* P. Safa, “Kahrolsun”, *Herşey*, C. 1, S. 3, 22 Temmuz 1938, s. 4,5.

BEŞİK ve TABUT *

Ferdin hayatı bu iki tahta salıncak arasında bir rüyadır. Birinde başlar ve ötekinde biter. Fakat ölüm milletleri öldüremez. Mezarın çukuruna dökülen hayatın yerini ana rahminden fırlayan hayat alır ve bu telafinin devam ettirdiği millet ölümsüzdür.

Bir milletin beşikleriyle tabutlarını sayınız. İşte hayatının bilançosu. Beşiklerle tabutlar müsavi mi? Demek varidatla masraf denktir, açık yok. Beşikler fazla mı? demek varidat artıyor ve milli hazinede bir hayat serveti birikiyor. Tabutlar fazlaysa iflas mukadderdir.

Bu kadcarcık basit bir hesapla milletlerin bütün kaderlerini tahmin, hatta tayin etmek mümkündür. Biliyoruz ki her yerde ve her çağda medeniyet ve terakki nüfus kesafetinden doğdu. Rönesans bir sıkışıklığın mahsulüdür. On dördüncü asırdan sonra Avrupa dolmaya başlamıştı. Beşikle tabut arasındaki yarış kızıştı. Beşik o kadar ilerledi ve sayıca tabutu o kadar geri bıraktı ki, bu mesafeden dünyanın hiç görmediği yepyeni bir medeniyet fişkırdı.

Son Çekoslovak davasında Almanya Fransa'nın gözünü nasıl ve niçin yıldırıldı? Bunu bir Fransız'a itiraf ettirmek daha hoş olacak. Hem de Marianne gibi Alman nasyonalizminin düşmanı bir mecmuada, Luc Durtain gibi dürüst ve haysiyetli bir muharrir.

İşte onun yazdığı satırlar:

“Korkunç rakamları okudunuz mu? Fransızlar azalırken Almanlar senede yarım milyon artıyor. İki asır evvel canlı Fransız milleti Alman milletinin tepesinden bakıyordu. Elli seneden beri onun ancak omuzlarına gelebiliyor. Bugünse - 75 milyon karşısında 42 milyon- Hitler'in kemerine kadar gelebiliyor...”

Almanya'yı idare edenler biliyorlar ki, bir harp olacak olursa memleketleri ondan bitkin bir halde çıkacak, fakat ölenlerin yerini tutacak olanlar şimdiden hazırdır. Hitler'e ırkının canlılığını temin eden şey beton istihkamlar değil, beşiklerinin bolluğudur. Yeni bir hacamattan sonra bizde ne kalacak?”

Türk milleti de artıyor. Anadolu kadını doğurucudur. Fakat topraklarımızın genişliğine göre bu artış yetişmez. Hem de çocuk beşiklerinin peşinden çocuk tabutları sıralanıyor. Doğmasını biliyoruz ama yaşamasını bilmiyoruz.

Doğurmak ferdin, yaşatmak cemiyetin vazifesidir.

Hükümetin çocuk ölümleriyle mücadele etmek için ne yaptığını bilmiyoruz. Daha doğru söyleyelim; çok bir şey yapmadığını biliyoruz.

Ona milli müdafaanın beşikten başladığını hatırlatmak için bu satırları yazdık.

* P. Safa, “*Beşik ve Tabut*”, *Herşey*, C. 1, S. 4, 29 Birinci Teşrin 1938, s. 6-7.

KIRK BEŞ PARA ile DEVRİ ALEM *

İstanbul'dan uzak bir Avrupa şehrine mi gideceksiniz? Orası ister Londra, ister Paris veya Roma olsun, yolunuzun en yorucu kısmı, evinizden Galata rıhtımına veya Sirkeci garına kadar olan parçasıdır. Karşılaşacağınız müşküllerin başında döviz meselesi gelir. Hükümet ister ki yanınızda çıkarmaya müsaade ettiği yirmi beş Türk lirasıyla bütün dünyayı dolaşıp geliniz. Dönüş yol paranız, gittiğiniz memleketlerdeki lokanta, otel, nakil vasıtası, tetkik...

Vaktiyle kırk beş para ile bütün dünyayı dolaşmaya muvaffak olduğu için güldürücü bir romanın kahramanlığına tayin edilen M. Lavaréde'in başından geçen bütün korkulu maceraları göze almadıkça Türkiye'den bir karış öteye çıkamazsınız. Aramızda kliring münasebeti cari bir iki memleket bahsimizin dışındadır.

Türkiye'den dışarı çıkabilmeniz için bahtiyar bir iki istisna içinde bulunmanız şarttır. Bu bahtiyar istisnaların başında, ölüm derecesinde hasta olmanız gelir. O da memlekette tedaviniz mümkün olmadığına dair tam teşkilatlı hastanelerden birinin heyeti sıhhiyesinden rapor almanıza bağlıdır.

Bu bahtiyar istisnalar arasında talebe olmak da var. Fakat yaşınız ilerledikten sonra tahsile devam etmenize mani olan şeylerin başında kanun gelir. Kolektif acente seyahatleri de istisna edilirse başka her hangi bir mazeretle memleket dışına çıkamazsınız. Maliye Vekaleti isterse - o da isterse! - size nihayet iki yüz liralık bir döviz bahşeder; fakat bu paranın seyahatinizdeki ihtiyaçlarınızı ne derece tatmin edebileceğini düşünmez.

Buna rağmen Avrupa'ya zenginlerimiz, - fakat, yalnız zenginlerimiz!- akın akın seyahat ederler. Dönüşlerinde size orada binlerce lira sarf ederek yaptıkları lüks gezintileri hikaye ederler; binlerce lira sarf ederek aldıkları lüks eşyayı gösterirler. Bu binlerce lirayı memleketten dışarıya nasıl çıkarmışlar, bu binlerce liralık malı memleketten içeriye nasıl sokmuşlardır? Belki bunun da fakirlere malum olmayan, meşru bir yolu vardır. Ticari krediler, mektuplar, çekler, havaleler, bir şeyler...

Fakat döviz tahdidinden maksat memleketten dışarıya yüklü para çıkmasına mani olmaktır. Yüklü para zenginde bulunur. Zengin de mutlaka bir yolunu bulup istediği kadar parayı dışarı çıkarabiliyor. Zengin olmayanların çıkaracakları birkaç yüz liraya mani olarak ekseri vatandaşlara Avrupa kültür ve medeniyetiyle temasını adeta imkansız bir hale

sokmak neden? Hususiyle demokrat ve hususiyle Avrupa kültürünü benimseyen inkılap
Türkiye' sinde!

* P. Safa, "*Kırk Beş Para ile Devri Alem*", *Herşey*, C. 1, S. 6, 12 İkinici Teşrin 1938, s. 4.

UTANMAYA DAİR *

Haftalık bir Paris gazetesinde okudum. Bir adamla bir doktor konuşuyor. Adam diyor ki:

- Doktorlar güneş banyosunu moda haline soktular. Sıhhate belki faydalı fakat şeytan bu işe de burnunu sokuyor. Plajları gördükçe bana bir kız evlat vermediği için Allah'a dua ediyorum. Çıplaklık taraftarları bunda hiçbir fenalık olmadığını söyleye dursunlar, ben...

- Kabahat bizim mi? Doktorlar hiçbir zaman, bugün plajlarda görülen şekilde güneş banyosu tavsiye etmemişlerdir. Zararlarını çok iyi biliyorlar. Bu şekilde banyo, hemen hepimizin müsait olduğumuz gizli veremi kırbaçlamaya birebirdir.

- O halde benim gibi sizde bu çıplaklıklara taraftar değilsiniz.

- Utanmayı müdafaa etmek için mi? Hayır! Renan bu çekingenliklerin ve sıkılganlıkların uzun bir içtimai müsavatsızlıktan arta kaldığını söylüyordu. Kolayca kabul edilebilir ki, kadınların utanması, kapalı yaşadıkları uzun bir esaret devrinin mahsulüdür. Bir çok doktorlar bu fikirdedirler.

- Fakat bu belki de onların kadınları soyunmuş görmelerinden doğma mesleki bir itiyattır.

- Hayır, onlar kendilerinde değil, kadınlarda utanma duygusunun tekamülüne şahit olmuşlardır. Eskiden bütün hastalar, köylü kadınları gibi bizim yanımıza kocalarıyla beraber girerler ve soyunmak için uzun bir tereddüt geçirirlerdi. Bu tereddüt, vücutları yıpranmış bazı kadınlarda hala var. Fakat bugünün genç kızları ve kadınları hiç naz etmiyorlar. Hepsi birkaç saniye içinde soyunuyor. Bu zaman tasarrufu bizim için kıymetsiz değil, hatta bazen doktorun lüzum gösterdiğinden fazla soyunanlar, çırılçıplak soyunanlar da var.

- Bazı kadınlar en mahrem vaziyetlerini doktorlara anlatmaktan da çekinmiyorlarmış.

- Evet, annelerini utançtan kızartan bazı sorgulara onlar tereddütsüz cevap veriyorlar. Teşhis yanlışlıklarının önüne geçmek için bundan iyi bir şey olmaz.

- Fakat eskiden utanmanın bir cazibesi, kadınca bir cazibesi vardı.

- Zannedirim ki, istikbalde bu, kadınlara değil, erkeklere mahsus bir cazibe olacak. Eski annelerin utancı, bugün kızlarından ziyade oğullarına geçiyor. Bir kadın doktor önünde soyunmaktan utanan erkekler çok var. Hatta Cezayirli erkekler, hastanede benim önümde bile soyunmaktan utanıyorlar.

Her gün insan vücutlarının dışını değil, içini de bütün teşrihi pisliği ve çirkinliği içinde göre göre uzviyete ait utanma hassasiyetlerini kaybeden doktorlar için başka türlü düşünmek zordur. Fakat ben bunların arasında çıplaklığın insan bilhassa kadın vücutlarına kaybettirdiği manaların ve cazibelerin hasretini çekenlere de tesadüf ettim. Kadın hastalıkları mütehassıslarından bir tanesi bana itiraf etmişti:

- Her gün birkaç defa hastalarımın ayıp yerlerini görmek mecburiyeti, bana bütün kadınlardan nefret verdi. Bekar kalışımın sebebi yalnız bu. Oyuncaklarını kırıp da içini gördükten sonra ellerinden atan çocuklar gibi ben de kadın vücutlarının ruhlarına sıkı sıkı bağlı ve çok basit mekanizmalarını anladıktan sonra onlara hiç yaklaşmak istemiyorum.

Jean Jaque Rousseau'nun da bir itirafını hatırlayalım: Babası ona bir saatin içini açıp da makinesini ve basit işleme mekanizmasını gösterdiği gün, bütün cazibesini kaybeden güzel alet, hemen onun gözünden düşüvermiş.

Tabiat bile insan vücudunun iç makinesini saklıyor. Göz dediğimiz ve dışarıyı değil, içimizin gizli parıltılarını ve manzaralarını aksettiren ayna, çapraşık beyin cihazının esrarlı hareketlerini tamamıyla değil, parça parça ve gıdım gıdım ifşa ettiği için bizi en çok çeken, şaşırtan, kendine hayran eden uzuvdur. Kör ve çıplak tabiat, şuursuz ve duygusuz tabiat bile utanıyor. Sarışın bir kadının bağırsakları, yaldızlı ve güzel karnının geniş ve karanlık yuvası içinde gömleklerini sıyırmış yılanlar gibi çöreklenerek hiçbir göze görünmeden kapalı kalıyor.

İnsan için tabiatın bu utancını kafi bulmak da mümkün değildir. Tabiata dönmeyi bize telkin etmeye çalışan Nüdizm gibi cereyanlar insanın bir cemiyet çocuğu olduğunu hesaba katmak istemiyorlar. Bu cemiyet nedir? Tabiatın üstüne kondurma suni bir yama mı?

Hayır! Cemiyet tabiattan ayrı, ona sonradan giydirilmiş, elbise gibi suni ve itibari, değiştirilmesi ve büsbütün atılması mümkün, iğreti bir zarf değildir. Cemiyet, tabiatın tekamülüdür; bizzat tabiattır fakat onun ileri bir safhasıdır.

Tabiata dönmek fikri geriye dönmek ihtiyacından başka bir şey olmadığı için hakiki bir kafa irticasının bütün sefaletini temsil eder. İnsanın tekamül etmiş bir hayvan olduğuna inananlar için donsuz maymunun ayıp yerlerine imrenmek ihtimali var mıdır?

Elbise, iğreti görünüşe rağmen ve hakiki manası içinde alınırca, cildimizin üstünde yeni bir deri tabakasıdır; yahut daha doğrusu ruhumuzun derisinden başka bir şey değildir. Gözümüzün önüne çırılçıplak bir Fatih veya Napoléon getirdiğimiz vakit bu derileri yüzülmüş kahraman

Bunun için bize utanmak kadar utanmak da ruh kadar ebedidir ve bunun aksini söyleyen cereyan, birinde aldandığını anlayarak utanmaya mahkumdur.

* P. Safa, “*Utanmaya Dair*”, *Yedigün*, C. 12, Nu: 296, 8 Kasım 1938, s. 14-16.

FELSEFİ BUHRAN *

Geçen asrın sonunda Nietzsche: “Hala filozof var mı?” diye soruyordu. Fakat varsa bile, “filozoflara inanılmadığını” söylüyordu. Asrımızda da bu meseleyi aynı şiddetle ortaya koyanlar vardır. Onlara gelmeden evvel Nietzsche’den Husserle kadar süren Alman felsefesinde, felsefe düşüncesinin kendi kendinden şüphesinin küçük bir tarihini gözden geçirmek istiyorum. Bu malumat Alman felsefesine ve düşüncesine medhal adlı Fransızca bir kitapta vardır. Bazı kısımlarını oradan, bazılarını da bahsedeceğim filozofların öz kitaplarından doğrudan doğruya tercüme ederek aldım. Kendi neticeme varmadan evvel bu tarihi mukaddimeyi zaruri buluyorum.

Nietzsche’nin gözünde felsefenin en büyük budalılığı “ebedi hakikatler” peşinde koşmasıdır. “Kudret iradesi” kitabının ikinci cildinin, 19 uncu sahifesinden şu sözleri alıyorum:

“Ne espri, ne akıl, ne düşünce, ne şuur, ne ruh, ne hakikat vardır. Bunlar faydalı olmayan vehimlerdir.”

Nietzsche’nin ağızından Grothuysen, “Alman felsefesine medhal kitabının muharriri” soruyor:

“Yeni filozofların hakikat dedikleri şey nedir? Nedir bu hakikat ki her biri onu kendi sistemlerinin içine kapadıklarını iddia ederler ve yine de hepsinin gözünden kaçmıştır?”

Nietzsche diyecek ki, filozofların çoğunda olmayan şey tarih duygusudur, nisbi duygusudur. Esas hataları buradadır. Her biri kat’iyi arıyor. Her biri cihanın oluşuna nihayet verecek, bilinmez nasıl daimi bir halin peşindedir. Dünyaya hitap ederek topu birden şunu söyler gibidirler: Dur ta ki senin ne olduğunu anlayalım ve seni her zaman için sabit bir şeklin içine sokalım. Yoksa varlığın gözümüzden kaçıyor.

Böylece onların hakikat arzusu devam eden bir dünyaya karşı iştiaqlarıyla karışıyor. Bunun için hep ebedi vakıaları ve mutlak hakikatleri aramışlardır. Halbuki filozof bize kendi dünya görüşünden başka ne verebilir? Haddizatında bir dünya yoktur. Varlıkların kendi hayati bünyelerine göre içinde yaşamak ve rahat etmek için kendilerine mahsus olarak inşa ettikleri birbirinden farklı dünyalar vardır. Biz hepimiz, kim olursak olalım, bizim olan bir dünya yaratmaya çalışıyoruz.

Böylece halis bilgi, Connaissance pür vehmi ortadan kalkar. Eski filozof mantığa, tahlile, diyalektik düşünceye inanmıştı. Fakat soruyor Nietzsche, mantık sahasında olan her şey daha derin ve daha esaslı bir şeye her düşüncenin aslında bulunan hayati temayüllere irca edilemez mi?

Bu manada anlaşılınca felsefe, hayati bir fonksiyon haline geliyor; her canlı mahlukta tesadüf edilen gayretin (kudret idaresinin) daha şuurlu şekilde devamından başka bir şey olamıyor. Fakat filozoflar, hakiki iştiaklarının mahiyetine itibar etmeyerek, hayata karşı koymuşlar ve ona kendi düsturlarını zorla kabul ettirmeye kalkmışlardır. En feci hataları budur. Fark edememişlerdir ki, haddizatında ebedi bir oluşu temsil eden şey, yaşayanların zekasında ila gayri nihaye sabit bir şekil alamaz, çünkü onlar da bu oluş, zaruret, devendir kanınuna tabidirler.

Nietzsche diyor ki:

“Ben bir sistem kabul edecek kadar mahdut adam değilim, hatta bu sistem benim bile olsa”. Onun gözünde artık bugün sistem yapmaya devam etmek çocukluktur. Yeni felsefe kendini her türlü dogmatizmden koruyacak, görüşlerin değişikliğini, perspektiflerin çokluğunu, kıymetlerin tezadını kabul edecektir. Filozof mutlağı aramayacak, ancak mücerret sahayı terk ettiğini, her kıymetin ve her ölçünün bir hayat mahsulü olduğunu ve hayatın bir tek ve muayyen bir şekil tanımadığını anlayacaktır.

Böylece yarının filozofu fikirlerini herkese tasdik ettirmek sevdasından vazgeçecek, başkalarının bu fikirlere iştirak edeceğini zor kabul edecektir.

Dünün filozofları kanaatlerini muayyen bir şeye bağlıyorlardı. Her tarafın seyredebileceği emin bir yer bulmak istiyorlardı. Yarının filozofu nereden geldiğini ve nereye gittiğini sormadan yaşamasını bilecektir, unutmayacaktır ki yeni kıymetler yaratarak her şeye bir mana vermek ve dünyayı tefsir etmek yalnız kendisine düşer.

Nietzsche nazarında hayat, birbirini takip edilen nesiller arasında peşine düşülen, cihan mikyasında bir tecrübedir ki içinden muayyen ve kati neticeler çıkarmak imkansızdır. Bütün tarih bize içinde fasılasız araştırmalar yapılan koca bir laboratuvar gibi görünüyor.

Filozof başkaları tarafından yapılan bu tecrübeleri hulasa edecektir, bütün kıymetlerin manzumesini gözden geçirecektir, eşyayı bin muhtelif nokta-i nazardan görebilmek ve kendi hayatından sayısız hayatları hulasa edebilmek için bütün duyguları yaşayacaktır. Fakat kazanılmış olan bu tecrübelere nüfuz ederek bütün imkanlarını

ölçtükten sonra vazifesi büyük beşeri tecrübeye yeniden başlamak ve yeni kıymetler yaratmak olacaktır.

Şimdi Nietzsche'den Dilthey'e geçiyorum. Onda felsefeden şüphe doğrudan doğruya felsefe tarihi vakıalarının ve sistemler arasındaki bağdaşamamazlıkların mahsulüdür. Bu Alman filozofu diyor ki:

“Her zaman yeniden septisizmin (şüphenin) uyanmasına sebep olan şeyler arasında en kuvvetlilerinden biri, şüphesiz felsefe sistemlerinin anarşisidir. Bunun hudutsuz tenevvülerini bize gösteren tarihi şuurla, her filozofun herkes için muteber bir hakikat bulduğunu iddia etmesi arasında öyle bir tezat vardır ki, bu mantıki her hangi bir itirazdan ziyade şüphe edene (septik) hak verdiriyor. Hiç kimsenin hudutlarını göremeyeceği bir kaos teşkil eden bu sistemlerin daima yeni şekiller altında alabildiğine genişlediklerini görüyoruz. Yeryüzünde filozoflar mevcut olduğu günden beri her devirde bunların akideleri çarpışarak hep birbirinin zıddını söylemiştir. Bu niza bu çekişmeye nihayet verecek bir kararı da bize hiçbir şey müjdelemiyor”.

Dilthey'in bir felsefe tarihçesi olarak gözlerimizin önüne serdiği bu boğuşma kadar, içinde bizzat felsefenin ve felsefi hakikatin boğulduğu bir kıtal manzarası yoktur. Hepinizi ayrı ayrı bu cihanın büyük filozofları farz edelim: Kiminiz Kant, Hegel, kiminiz Descartes veya Bergsonsunuz. Kiminize göre her şey sübjektif ve izafi, kiminize göre objektif, mutlak veya değildir. Bazılarınız için beşeriyetin üç asırdan beri yaşadığı materyalizm sahtedir, terk veya tashih edilmeye muhtaçtır, bazılarınız için tamamıyla aksi. Kiminize göre mekanist bir dünya görüşü haktır, kiminize göre değildir.

Hangi birinize inanacağız? Leibnitz'le beraber olup: “Her sistemin ikrar ettiği taraflarıyla doğru, inkar ettiği taraflarıyla sahte” olduğuna hükmettikten sonra, aranızdaki müşterek noktalar üstünde bir terkip yapmaya mı çalışacağız?

Dilthey'in teklifi de az çok budur; zamanımız filozofları arasında da hakikati böyle bir felsefe orkestrası içinde bulmaya çalışanlar olduğundan biraz sonra bahsedeceğim.

Dilthey'e göre: “Muhtelif sistemleri birbiriyle mukayese ederek, şu veya bu filozofun hususi görüşü değil, bir çoklarında tesadüf edilen, fakat ötekilerde görülmeyen bazı büyük motifler elde etmek mümkündür. O tarzda ki filozofları muayyen bir sıraya sokmak ve esaslı görüşlerini hulasa etmek mümkün olsun. Böylece mesela biz bir Giordano Bruno'nun bir Spinoza'nın, bir Herder'in, bir Goethe'nin, bir Shelling'in, bir Hegel'in, bir Schleiermacher'in telkinlerine bakacak olursak fark ederiz ki, bunlar

birbirinden ne kadar ayrı görünürse görünsünler, hepsinde müşterek bir cihan sempatisi vardır ki, bize kendimizin de bir parçasını teşkil ettiğimiz ve bütün ses tenafürlerini sonsuz bir ahenk içinde kaynatan bir kainata dahil olduğumuzu hissettirerek küllün vahdetini aratır. Yok eğer, bir Kant'ın bir Jakobi'nin ve bir Fichte'nin felsefelerini birbiriyle mukayese edersek hakim motif olarak şahsiyet duygusu buluruz. Fert etrafını çeviren şeylerden açıkça ayrılır, eşya karşısında kendini bulur, mücadele karşısında olduğu bir dünya karşısında kendisine istiklal temin edecek ulvi kıymeti şahsiyetinde, manevi hayatında arar.

Bunun için büyük sistemler karşılıklı mücadele ederlerken birbirlerini imha etmezler. Onlar daima beraber vardır ve var olacaklardır. Her biri kainatın insana muhtelif görüşlerinden birini aksettirecektir. Bizim için bu muhtelif görüşleri kainatın her tarafını birden aksettiren bir tek görüş içinde birleştirmek mümkün değildir. Her hayat kendi başına mahduttur. Böylece filan veya falan filozofun hakikati bulduğuna değil, her birinin kendi sistemi içinde bize varlığın bir görünüşünü gösterdiğini fertle kainat arasındaki sayısız münasebet imkanlarından yalnız bir tanesini tanıtmış olabileceğini kabul edeceğiz.

Dilthey'den sonra Simmel'in felsefe düşüncesini hulasa etmeden istitrat olarak zamanımızın halk arasında kendisine büyük bir isim yapmayı bilmiş esevist filozoflarından birinin Keiserling'in metodunu kısaca anlatacağım. "Yaşamak Sanatına Dair" adlı en son kitaplarından birinin 79 uncu sahifesinde müellif Nietzsche'nin ve Dilthey'in fikirlerine yakın akraba görünüyor: "Ben şimdiye kadar hiçbir zaman son merhale telakki edilen mücerret bir düsturlaşmaya alaka göstermedim. Çünkü bence eski Mısır ve Keldaniye'de son haddine varan büyük düsturlar (sistemler) çağı geçmiştir. Bugün insanın şuurunun vardığı uyanıklık devresinin kapılarını yalnız şahsi anlayış açıyor. Fakat karşılıklı olarak tesadüf ettiğim her yüksek adama – fikirleri ne olursa olsun- ihtirasla alaka gösterdim ve onlara kıymet vermek için elimden geleni yaptım hatta onlar düşman olarak benim karşımda bulunsalar bile. Çünkü zeka yalnız şahsi karakteriyle kıymet alır".

Açtığı Sajes mektebinde de bu usulü telkin ettiğini anlatan Keiserling diyor ki :

"Bu mektebin programı, hiç kimsenin yalnız kendi kendisini haklı görmeye salahiyeti olmadığı, bilakis her doğru halis ve samimi zekanın fikir cihanında muayyen bir yer işgal ettiğini ve birine ait görüşün ötekilere ait görüşü baltalamadığı, fakat "supra-individuel" fertlerin üstünde bir hakikati tayin için yukarı bir nizamı temsil ettiği

mütearifelerini kabul ettirmekten başlar. Sajes mektebi, her şakirdine, izzeti nefis mülahazalarını bir tarafa bırakarak başlarında kendisinin bir mütemmimini görmeyi öğretir. Bu fikir evlenmesinden tabii olarak yeni hususi fikirler doğacaktır.”

Mutlak manasıyla kimin kime karşı haklı olduğu meselesi yoktur ve prensip olarak bertaraf edilmiştir.

Felsefi düşüncesinin şahsiyete verdiği kıymet tarifıyla biraz Nietzsche’yi ve orkestral bir ahenk arayan tarifıyla Dilthey’i andıran Keiserling’den sonra bir Alman filozofuna geçiyorum.

Simmel soruyor:

“Eflatun’un fikirler nazariyesinin yahut Spinoza ve Stoisienlerin panteizmlerinin doğru olup olmadığını yahut Allah’ı, zıtların aynı zamanda birbirine tesadüfü diye tarif eden Nicolas de Cuse’un telakkisinin veya Fiehtenin dünyayı yaratan benliğinin “vakıalara uygun” olup olmadığını veyahut da Schopenhauer’in tabiatla zekanın ayniyeti veya Schopenhauer’in irade metafiziği akidelerinin hakiki olup olmadığı bugün kimin umurundadır?

* P. Safa, “*Felsefi Buhran*”, *Çığır*, C. 4, S. 71-72, Kasım 1938, s. 174,175.

FELSEFİ BUHRAN *

-2-

Ve “ Bütün doktrinler, diyor Simmel, ekseriya müessir bir surette ret ve cerh edilmiştir; fakat bütün bu hataların içinde, kainat karşısındaki reaksiyonlarının izini bırakan insanlık tipi, o ret ve cerhlere rağmen yaşamıştır; bu doktrinlerin üstüne ölmezliklerini temin eden bir mananın mührünü basmıştır.” Bunların hakikatlerini tayin için, tarif etmeye alıştıkları dışarı bir realiteden değil, her felsefi telkinin dibinde bulunan içeri bir realiteden hareket lazımdır.

Simmel’in felsefi düşüncesinden çıkan neticeye ve hulasaya göre felsefenin istikbali ne olacak? Groethuysen’in namına verdiği cevap şudur: “Esasta hiçbir şey değişmeyecek. Filozoflar, mazide olduğu gibi, dünyayı muhtelif görüşler altında tasavvur edecekler. Hepsinin kendine göre bir dünyası olacak. Bazen muhtelif dünya görüşlerinin birbirine yaklaştığını fark edeceğiz o zaman müşterek görüşler seçebileceğiz. Daima eskilerine katılan yeni filozoflar çıkacak, fakat bir görüşe ötekinden fazla kıymet verdiren ve onu kati olarak tespit ettiren bir karara varmak asla mümkün olmayacak.”

“Dünyayı bir vahdet halinde tasarlamak, işte her felsefi cehtin gayesi bu. Filozof, fikirlerini hepimizin taşıdığımız bu vahdetin ne olduğunu bize anlatmak istiyor, bize dünyayı idraki mümkün bir hale getirmeye çalışıyor, o tarzdaki biz dünyayı vahit yapan prensibi anlayalım. Bunun için filozof; diğerlerini inkar ederek her hangi bir terkip şeklini seçiyor ve bir sistem inşa ediyor; halbuki onun inkar ettiği sistemlerde bize – kendileri olmaksızın anlaşılması kabil olmayan- bir cihan vahdeti fikrini tefsir etmek istiyorlar.”

“Böylece bizim için mühim nokta muhakkak vahdeti bizce mühim olsa bile muhakkak bir dünya yerine, her biri muayyen bir sentetik düşünceye bağlı vahdetler arz eden bir sürü dünya hayali karşısında kalıyoruz, öyle ki bu tek olan dünya, ortada mevcut sistemler ve noktai nazarlar sayısınca bir çok dünyalara parçalanıyor.”

İşte bütün felsefi buhran, daha yakışıklı adıyla hakikat buhranı buradadır. Felsefe, insanlığın değil tek insanın felsefesi ve hakikati, külli ve alemşümul değil, tek adamın hakikati olarak kaldıkça asli ve mutlak manasıyla bir felsefe, bir hakikat bulunmuş diyebilir miyiz? Şu kağıt kiminize mavi, kiminize sarı, kiminize kırmızı, kiminize yeşil, kiminize pembe, kiminize toz pembesi, kiminize açık mavi, kiminize lacivert görünüyor. Burada hakikat ancak bu kağıdın bir rengi olduğudur; fakat bu rengin hakikati bulunmuş

sayılabilir mi? Hayır. İşte Simmel'den sonra fikirlerini hulasa etmek istediğim Alman filozofu Husserl, meşhur: Fenomenoloji mektebinin müessisi de bu fikirdedir. Felsefe daima her hangi bir adamın felsefesidir; iddia ettiği hakikatle değil, sadece müellifiyle kıymet alır; her şey üzerine uzanan bir görüş zaviyesi, bir insan duruşunu ifade eden bir şahsiyet ifşa eder.

Fakat her felsefenin şahsi ve beşeri tarafında ısrar ederek, kıymeti ne olursa olsun, her felsefe sisteminin büyük amillerinden biri olan düşünme cehtini fazla ihmal etmiş olmaz mıyız? Filozoflara şöyle söylenebilir: Dövölope ettiğiniz fikirlerdeki derin insani maksadı seziyoruz; orada görünen yeni kıymetleri anlıyoruz; bize eşyanın yeni bir manzarasını ifşa ettiniz ve size minnettarız; fakat kendinizin haklı olduğunuzu ve başkalarının haksız olduklarını ispat için ortaya sürdüğünüz deliller bize çok faydasız görünüyor ve bize hiç alaka vermiyor. Metafizik bir görüş de bir şiir ve bir tablo gibi ne ispat ne de cerh edilebilir; felsefenizde bulunan deliller ona hiçbir şey ilave etmiyor ve size ilham veren hakiki amiller üstünde bizi şaşırtıyor.

İşte Husserl'in Fenomonoloji nazariyesi hakikatin düşüncesini aramıyor, filozofa hakikati bu tarzda düşündüren amili, yani düşüncenin hakikatini arıyor; sadece bu düşüncenin aslındaki donelere itibar ediliyor. Artık filozof falan şey var, filan şey yok demeyecektir; ne ikrar ne inkar edecektir; şüphe de etmeyecektir; kendi fikirlerini sadece fikir olarak saklayacak, bir fikir hadisesi olarak amilleriyle beraber anlamaya çalışacaktır. “Bir şeyler düşünüyorum” diyecek, fakat “Bu bir şeyler vardır” demeyecek.

Çünkü biz kendi iç alemimize bakınca ne görüyoruz? Başı sonu olmayan bir ruh hadiseleri silsilesi. Ölçülmesi kabil olmayan bir “dureé”, bir devam. Düşünüyoruz. Ne düşünüyoruz? İşte her düşüncenin tayine mecbur olduğu şey budur ki düşüncenin ne olduğunu da bu tayin edecektir.

Felsefi düşünceyi adeta psikolojik vakıya irca eden Husserl, onu bir tefekkür aynasında kendi kendini seyreden bir müşahit rolüne tenzil ediyor; bu düşüncenin ihtirası ancak kendi vakıasını idrakten öteye geçemez. Yine hakikat, hakikatlerin hakikati simsiyahtır. Yine onu göremiyoruz. Hakikat sandığımız şeyler, hatta şu hakikat mefhumu bile sadece bir ruh hadisesinden ibaret kalıyor.

Sistemlerindeki anarşi ile felsefenin bizzat filozoflara verdiği bu itimatsızlık, asrımızda pek çok fikir ve edebiyat adamlarına sirayet etmiştir. Muasır felsefe düşüncesinin tarihi adeta bu itimatsızlığın tarihi, yani hakikat buhranının tarihidir. Bu

itimatsızlık, düşünceyle (düşünce kelimesini hep penée karşılığı olarak alıyorum) düşünceyle realite arasında, sırf düşüncenin mahiyetinden dolayı bir uzlaşma imkanı olmadığı kanaatine kadar ileri gitmiştir. Edebiyatçılar arasında bu kanaatin en meşhur sahiplerinden birinin fikirlerinden de bazı iktibaslar yapacağım.

Paul Valéry, Descartes ve Rembrandt'dan bahsederken “Filozofun mesleğinde anlamamak esastır.” Diyor. Bu şair ve mütefekkir için felsefe yapmak demek, bilmediği bir şeyden cehaleti nispetinde bahsetmek demektir. “Ne olduğunu bilmediğim felsefe, diyor, her şeyden bahseder. Onda hiçbir görüşün devamını ve vasıta halisliğini göremiyorum.”

Paul Valéry'ye göre “Düşünce aynı zamanda hem kendisinden başka bir şey, hem de kendi kendisidir. Düşünce kendini düşünürken kendini bilmez, halbuki bilirim sanır.”

Düşüncenin “reel”i sadık bir surette tercüme etmesine imkan yoktur, düşünce “reel”i tahrif eder. Çünkü o aynı zamanda hem kendi kendisi, hem değildir. Analecta'sında şu cümle var (sahife 14-15): “Mahiyet itibarıyla her düşünce bir muvazaa olduğu için biraz tazyik edilip de ifrata vardırılnca, sarahati nispetinde bir tezada düşer.”

Bu şair de şimdiye kadar bahsettiğimiz filozoflar gibi felsefenin sübjektif bir karakteri olduğuna kanidir ve onun nazarında bu hiçbir doktrin münakaşasına tenezzül etmememiz için kafi bir haysiyetsizliktir. Her felsefi sistem indi veya keyfi olunca hakikati ancak “Filozofun şahsi anlayış nizamı” ve “muayyen bir şahsın ferdi temayülü içinde mütalaa etmek mecburiyeti vardır. Diğer sistemlerin mecburiyeti bu alemşümul olmak iddiasındaki azameti iflas ettirmeye kafi gelir.

Makalenin başından beri gördük ki Valéry'nin ve daha bir çok muasır fikir ve edebiyat adamlarının bu tenkitleri felsefe tarihine yabancı değildir. Filozofların pek çoğu felsefe tarihinin, böyle, düşüncenin şerefine hiçbir şey katmayan Bizans münakaşalarıyla dolu olduğunu itiraf ederler. Valéry'yi ben bütün bir hakikat buhranının tarihinde aldığı son rolü tespit için zikrediyorum.

Léo Ferrero'ya yazdığı mektupta, “Felsefe, diyor, ancak başka bir istikamet almak şartıyla mevcut olabilir, yani sanat eseri olmak şartıyla.” Kendi tabirleri şu: “ Fikirlerin sanatı, fikirlerin nizamının sanatı, yahut fikirlerin nizamının kesretinin sanatı”. Bundan böyle felsefe kafası kendisini “inşa kudreti ve mücerret şiir hürriyeti” içinde telakkiye alışmalıdır. Doktrinleri “ inceliğine, derinliğine, fikir güzelliğine nispet ederek takdir etmelidir.” Felsefeyi sanata yollayan bu fikir de Valéry'den evvel mevcuttu. İlim, vakıalar sahasına monopol koyduktan sonra filozofun edebiyattan başka sığınacak yeri çoktan

kalmamıştı. Yine Valéry: “Evet, diyor, ananevi felsefenin bütün bu tecritleri bana iptidai “primitif” eserler gibi görünüyor. Tabiri maruz görünüz, felsefenin bahsettiği bütün bu meseleler ve bilgilerde safderunluk vardır. Mesela *réalité* ve *causalité* mefhumları bana pek kaba görünüyorlar. Sarih tariflerini vermeden mücerret kelimeler kullanmak, tamamıyla şairane bir işle teknik lisana ait bir müesseseyi birbirine karıştırmak değil midir?

Şimdiye kadar felsefe düşüncesinin kendi kendini tenkidine iştirak eden mütefekkir, lisana ait bir probleme girerek daha yüksek sesle konuşmaya hak kazanmış oluyor. Ona göre: “Bütün metafizik bir lisan aczidir.” Bütün felsefenin ve metafiziğin dibinde kelimelerden başka bir şey yoktur. “Zaman, mesafe, sonsuzluk hep elverişsiz kelimelerdir. Her sarahat kazanan bir kazıye bu kelimeleri terk eder.” “Her filozof felsefeye bir terminologie, tabir ve ıstılah sistemi ithal etmiştir. Fakat hiçbir vaziyet gösterilemez ki orada filozofun ithal ettiği tabirler, formülünün kıymeti üstünde yapılan münakaşayı manası üstünde yapılan münakaşadan kurtaracak bir sarahatle tarif edilmiş olsun.”

Bir başka yerde de diyor ki:

“Biz kolayca “hak”tan, “ırk”tan, “mülkiyet”ten bahsediyoruz. Fakat hak nedir, ırk nedir, mülkiyet nedir?

“Böylece bütün bu - aynı zamanda hayati ve mücerret mefhumlar- milletlerin ve devlet adamlarının kafalarında insanların mukadderleri, saadetleri ve felaketlerini, hayatları ve ölümlerini idare eden fikirleri, projeleri, muhakemeleri, kararları vücuda getiren bütün bu tabirler, müphem ve teemmüle gayri salih sembollerdir. Fakat yine de insanlar bu tarif edemedikleri tabirleri kullanırken birbiriyle pekala anlaşabiliyorlar. Her biri ayrı ayrı tetkik edilince karanlık ve herkese göre fark eden bu tabirler, onlara net ve kifayetli görünüyor.”

İşte nihayet felsefi buhran, hakikat buhranı, bir terminoloji buhranına dayanıp kalıyor. Çünkü her sistem kelimelerden, tabirlerden ve ıstılahlardan mürekkeptir. Biz henüz bu tabirler üstünde anlayamıyoruz. Nietzsche buna Valéry’den çok evvel dikkat etmişti. La Gaya Scienzasının 102 nci sahifesinden tercüme ediyorum:

“Bir şey var ki beni çok zahmete sokmuştur ve fasılasız rahatsız etmekten hali kalmıyor: Eşyanın isimlerini öğrenmenin, onların ne olduklarını bilmekten daha ehemmiyetli bir iş olduğunu anlamak. Bir şeyin ismi, şöhreti, görünüşü, ehemmiyeti, mutat vezni ve ölçüsü- ki haddi zatında o şeylerin üstüne ekseriya ruhlarına hatta satırlarına bile yabancı bir elbise gibi atılmış bir hata, indi bir vasıftır- nesilden nesile bu zevahire beslenen itimat yüzünden dolayı bağlanır, adeta onun aynı, kendi vücudu olur; iptidai

zevahir hemen daima esas olmakla, esas tesiri bulmakla nihayetlenir. Hangi çılgın onun aslını ve zarfını göstererek esas gösterilen bu alemi, “realite” dedikleri bu alemi yıkmak hayaline kapılır! Şunu da unutmayalım: Yavaş yavaş yeni şeyler yaratmak için yeni takdirler ve ihtimaller, yeni isimler yaratmak kafidir!”

Başka bir yerde de : “Her söz bir hurafedir” diyor.

Marcel Proust da, realiteye itibari bir bilgi izafe eden zekanın şeriki cürmü olan lisan için: “Hissettiklerimize onlardan o kadar ayrı bir ifade verir ki, diyor, pek az zaman sonra bu ifadeyi realite olarak kabul ederiz.” (La psychographie de M. Proust P. Ch. Blondel. s. 33).

Bazı filozofların ve şairlerin kenarını çizip geçtikleri ve Shakespeare’i “kelimeler, kelimeler, kelimeler” diye söyleten bu kelime, mana ve mefhum davası benim küçükten beri düşünce kabuslarımdan biri olmuştur.

İlk önce ihtilaf nerededir? Sistemlerle hayat arasında mı? Evet: sistem sabit, hayat kımıldanırlı ve değişiktir. Onu bir sistemin içine kapamak, bir yazımda da söylediğim gibi, akan bir suyu avucunun içinde hapsedmeye benzer; ki hakikat diye elimizde avucumuzda kalan şey o akan suyun bütün hızı, bütün hacmi ve tam kütlesi değil, sadece bir ıslaklıktır. Bu hakikat nemi bizim bütün hararetimizi söndürebilir mi?

Hayır.

Sistemlerin bu kazık kesilmiş, sabit kadavra oluşları nereden geliyor? Valéry’nin zannettiğı gibi düşünceyle realite arasındaki ihtilaftan mı? Evet ve hayır.

Evet; çünkü, nominalistlerin iddiaları hilafına düşünceyi yaratan söz değilse, yahut, “Her şeyin evveli kelam değilse” bile düşünce kelimeyle her zaman müteradiftir ve kelimeyle mana arasında her zaman bir ihtilaf vardır.

Hayır; çünkü, kelimedenden müstakil, dilsiz bir düşünceye veya dilini kelimedenden başka sembollerde bulan müstakil bir düşünceye inananlar için düşünceyle realite arasında ihtilaf olamaz, çünkü bu düşünce de o realitelerden biri yahut realitenin ta kendisidir.

Eğer biz, hatta düşüncenin ne olduğunda anlaşıyorsak ihtilaf düşüncenin değil, sadece bu “düşünce” kelimesinden doğuyor. Her hangi bir mücerret kelime için de hal böyledir. “Zaman” mefhumunu alınız. Descartes, Malebranche, Spinoza, İngiliz ampiristleri mesela Locke, yahut bir idealist, Leibnitz, yahut Kant veya öklitçi olmayan hendeseler ve izafiyeciler, nihayet Bergson bu zaman mefhumunu büsbütün başka başka tarif ederler.

Hatta o kadar farkla ki dün Descartes'in zaman dediği şeye bugün yanılmıyorsam Durée deniyor.

Evvela Saint Augustin'in bir sözünü küçük bir yazımda zikretmişim: Zamanın ne olduğunu herkes bilir diyor o, fakat hiç kimse onu tarif edemez.

Tarif edebilir diyelim, fakat bu tarif zaman kadar külli bir hakikati içine alamaz ve herkese kabul ettiremez. Hangi mücerret mefhum için böyle değil? Zaman, mesafe, hayat, realite...

Nietzsche ve Valéry bu kelimelerle medlulleri arasındaki ihtilaf yüzünden, bu kelimeleri değil, manalarını inkara kadar gidiyorlar; bu ihtilafi düşünceyle realite arasındaki uygunsuzlukta buluyorlar; fakat bunu söylerken “düşünce” ve “realite” kelimelerini istedikleri gibi kullanmaktan da çekinmiyorlar.

Halbuki dava sistemli hayat ve düşünce ile realite arasında olmaktan ziyade, bin nefis bana kelimeyle mana arasında gibi geliyor. Edebiyatla biraz meşgul olmuş ve kelimelerden çok çekmiş bir adam sıfatıyla bana bu işkili bu endişeyi çok görmeyiniz. Bizzat felsefe ve psikoloji, yazık ki üstünde pek az durmaya tenezzül ettikleri bu ihtilafı, yani düşünceden dile, imaja ve kelimeye giden yolun çıkmazını düşünmedikçe evvela kendilerini anlatmak vasıtasından mahrum kalacaktır. Şiir gibi söz sanatlarının zuhuruna sebep olan ihtiyaç, kelimenin lügatteki dar manasını düşüncenin ufuklarına layık bir engine kavuşturmadır.

Mana tekamül ediyor, fakat kelime sabittir. İşte kelimelerden teşekkül eden sistemlerle hayat arasındaki uçurumun başı. Descartes'ten beri, zamana zaman, düşünceye düşünce, akla akıl diyoruz; kelimeler aynı kaldığı halde bunlara verdiğimiz manalar tekamül etmiştir. Bu manalar bu kelimeler içinde, çocukluk elbiselerini giymiş bir büyük adam gibi zarflarının içine sığmamak sıkıntısı içindedirler. İşte şimdi ben bile asık söylemek istediğim şeyi kelimelerle ifade etmek mecburiyetinin elemi içinde, beni asıl fikirlerime ihanete sürükleyebilecek umumi tabirlere muhtaç oluyorum.

İçimizde bütün pencerelerinin dışarıya açıldığını zannettiğimiz anlar vardır ki o zaman her şeyi sezer gibi oluyoruz; fakat dilimiz takatsiz kalıyor. Şiirin hususi kombinezonlarıyla bu takatsizliğe karşı çıkmak istiyoruz, yahut musiki gibi bizi kelimenin darlığından kurtarabilecek seyyal ifade sembolleri arıyoruz, resmin tonlarına, heykelin ve mimarının hacimlerine koşuyoruz. Bütün güzel sanatlar, kelimenin kifayetsizliği hatta bazen meramımıza ihanetle mücadelede başka nedir?

Filozof, felsefe ve hakikat buhranının daima bir kelime ve bir terminoloji buhranıyla başladığını anlatmakta sanatkar kadar hassas değildir. Felsefe bu vurdum duymazlığının cezasını çekiyor; fark etmiyor ki kelime müşterek ve umumi, fakat mana şahsi ve indidir. Ve ihtilafların ihtilafı, davaların davası buradadır.

Gerçi her mücerret kelimenin manasının indi olduğu kadar külli ve müşterek tarafı da vardır. Bu, Puankare'nin sevdiği tabirle onun Commode = elverişli tarafıdır. Sanki her mücerret kelime şe'niyetin yarısını ifade ediyor ve bütün kavgalar diğer yarısı üzerindedir. Mesela “madde” kelimesini alalım.

Elverişli manası üzerinde ihtilafımız yoktur. Şu kağıt bir maddedir. Fizik bize diyor ki bu atomlardan, atomlar da elektronlardan mürekkeptir. Buraya kadar herkes birbiriyle anlaşabilir. Fakat vaktaki madde, içine doldurulan mananın bütünüyle, en mücerret haysiyetiyle, yani “maddiyat nedir?” davası halinde önümüze çıkar, maddeyi ruhtan ayırmak veya ikisinin münasebetlerini tayin etmek zarureti önünde kalıyoruz, o zaman panik başlar.

Bu panik korkusu zannediyorum ki, Viyana ekolüne mensup bazı filozoflara felsefe tabirlerini vahşi bir tasnife tabi tutmak cesaretini vermiştir. İnsanın mefhum sistemiyle tabiat arasındaki tezatlarla dikkat eden bu zekalar, ananevi tabirler arasına idam sehpaları kurarak ve bir çok ıstılahları manasız bulup atarak mücerret kelimelerin içinden ampirik haysiyeti olanları muhafaza etmek istediler. Bu, davanın zaten halledilmiş olan bir yarısını kurtarabilir fakat öteki yarısını açıkta bırakır.

Tahmin edersiniz ki burada ben bu meseleyi halledecek değilim. Sadece felsefi düşüncenin yakın tarihteki şüpheleri içinden bir ümide çıkmak için bu davayı bir edebiyatçı görüşüne göre vazetmek istedim. Fikir hayatımın en tatlı kabuslarından biri olan bu problemin içindeki sergüzeştimden sizi ileride de haberdar edeceğimi umarım.

* P. Safa, “Felsefi Buhran”, *Çığır*, C. 4, S. 73, Aralık 1938, s. 195-197.

BÜYÜK ÖLÜ KARŞISINDA *

Türk'e ait her şeyin içinde o vardı. Onun gölgesi meydanları dolduruyor, onun karaltısı dağ başlarını tutuyor, onun bakışı en uzak dalların ucuna, en geniş ovaların sonuna, içimiz kadar kapalı ve kuytu köşe bucaklara uzanıyordu. Kimıldayan, fırlayan, sıçrayan her şeyde onun şimşeğinden bir çizgi vardı. Her ev her gün, kendi aile reisinden bir haber bekler gibi ondan bir işaret almaya alışmıştı. Kara haberden sonra hem de nasıl, her şey birden bire söndü; nasıl, nasıl... Sanki onsuz dağlar karardı, onsuz dallar kurudu, onsuz mesafe bomboş kaldı. Şimdi bütün gözler yaşlı, benizler uçuk, dudaklar kilitli. Sanki her evden bir cenaze çıktı.

Onsuz varlıkta, yokluğa sarkan bir şey var. Fakat varlıkla yokluk arasındaki tezadın hazımsızlığından doğan bir inanmamak duygusu içindeyiz. Onun kadar var olan ve onun kadar var eden bir insanın yokluğuna inanmamak duygusu büyük bir hakikat saklıyor. Buna dikkat edelim. Onun yokluğuna inanmamakta haksız değiliz. O ölmemiştir demeyeceğim, fakat onun ölen tarafı her fanide olduğu gibi zaten en az var olan tarafıydı, gövdesiydi. Zaten o bu kadar işleri bir et ve kemik parçasıyla yapmadı. Onun asıl var olan ve bugün yok olduğuna bir türlü inanmadığımız tarafı, fani altın başına sığmayarak en aşağı memleket hudutları kadar taşan cevherdi. Bu cevher Türk'tür. Onun güzel gözlerinin elenmiş duru mavisinden fişkırmış, bütün yurdu sarmıştı. Fakat o göz bebeklerin sönmesiyle, o cevherin zerresi kaybolmamıştır. Biz bütün Türk fezalarını dolduran o seyyaleyi iliklerimize kadar duyarak onun var olduğunu seziyor ve bunun için yok olduğuna inanmıyoruz.

Onun zaten fani vücudunun kaybolmasından duyduğumuz keder sonsuzdur; fakat milli hızımızdan, gücümüzden, güvenimizden zerresini kaybetmiş değiliz. Bilakis onun sağlığında, ona güvendiğimiz için bizi saran bir sürü ihtimallerimizden, onun hepimize dağılan cevheriyle kendimizi kurtaracağımız günü de idrak etmiş oluyoruz. Kendisi bir nutkunda, bu memleketin bir değil, bir çok Mustafa Kemallerle dolu olduğunu söylememiş miydi? Onun manevi arlığı kadar maddi yokluğu da bizim için dağlar deviren bir enerji kaynağı olacaktır. Çünkü maddi yokluğunun manevi varlığına asla mani olmayacağını ispat edeceğiz; çünkü biz onun gövdesine tapan bir putperest değil, ölmez eserine ve manasına bağlı bir şuuru. O, kendi vücuduyla beraber kaybolacak fani bir milletin değil, kendi manasıyla beraber yaşayacak ebedi bir milletin yaratıcısıdır. Yeise kapılmak hem

onu, hem kendimizi anlamamak olur. Fakat kederimiz ne sonsuzdur, günümüz ne karadır, gönlümüz ne mahzundur, ne mahzun: Bunu ancak Türk olan bilir.

* P. Safa, “*Büyük Ölü Karşısında*”, *Çığır*, C. 5, S. 74-75, Ocak 1939, s. 17.

ÇARPIK RESİM YAŞAYACAK MI *

- Okuyucuyla hayali münakaşa-

Soruyorsunuz: Çarpık resim yaşayacak mı?

Konuşalım. Ne demek istediğinizi anlıyorum, fakat yine de size soracağım.

- Çarpık resimden ne kastediyorsunuz?

Şöyle cevap verdiğinizi farz ediyorum:

- Sizin modern dediğiniz resim. Adı ister kübist, ister fütürist, ister sürrealist olsun. Bunların hepsinde bir renk ve çizgi sarhoşluğu var. Topuna birden çarpık resim diyelim.

- Kabul.

- Evvela bize söyleyiniz: Neden bu resimler çarpık? Modern sanata dair yazılan bir sürü makale ve kitap, şimdiye kadar yüzlerce defa bunu halka izah etmeye çalıştı, fakat anlamadık. Siz acayip felsefe ve estetik tabirleri kullanmadan, açık halk diliyle bize bunu bir kere daha anlatabilir misiniz?

- Çalışacağım. Bana zor bir şey teklif ediyorsunuz ama bir tecrübe edelim ve başlayalım. Siz karikatürü de çarpık resimlerden sayıyor musunuz?

- Hayır! Karikatür, karikatürdür. Gayesi eşyanın ve insanın aslındaki nispetsiz çizgilerini resimde mübalağa ederek bizi güldürmek.

- Pek güzel ama en nispetsiz insan, karikatürde görüldüğü kadar da aslında çarpık mıdır?

- Hayır, karikatür mübalağa ediyor.

- Demek ki, bir adam fotoğrafını alsanız gülünç olmaz, fakat karikatürünü yaparsanız gülünç olur.

- Evet.

Demek ki, fotoğrafın gözüyle sanatkarın gözü arasında büyük bir fark var. Fotoğraf gördüğü şeyi olduğu gibi naklediyor; sanatkar gördüğü şeyi kendine göre tefsir ediyor, ona bir mana katıyor.

- Evet fakat karikatür başka. Onun maksadı bizi güldürmek.
- Müsaade ediniz. Şüphesiz karikatür başka. Fakat demek istiyorum ki, fotoğrafın gözüyle sanatkarın gözü bir olmuyor. Fotoğraf umumi yani herkes gibi görüyor; sanatkar şahsi yani kendine göre görüyor, değil mi?
- Evet, fakat yalnız karikatürde.
- Pek güzel; niçin karikatüristin şahsi görüşünü kabul ediyorsunuz da öteki ressamlarınkini kabul etmiyorsunuz?
- Çünkü karikatür yalnız gülüncü arıyor.
- Doğru! Fakat eşyanın ve insanların yalnız gülünç tarafları mı var? Bir çok tarafları var, değil mi? Acayip, korkunç, hazin, muammalı, güzel, çirkin...
- Şüphesiz.
- Fotoğraf bunları insan ruhu kadar, sanatkar ruhu kadar hissetmez. Objektif soğuk, insanın gözü sıcaktır. Bu da doğru mu?
- Doğru.
- Demek ki, eşyanın ve insanların acayip, korkunç, hazin, muammalı, güzel veya çirkin taraflarını daha iyi belli edebilmek için, sanatkar eserinde tabiatı değiştirebilir.
- Evet. Fakat modern resimde biz böyle maksatlar göremiyoruz. Öyle eserler var ki, bize ne acayip, ne korkunç, ne hazin, ne muammalı, ne güzel, ne de çirkin intibai veriyorlar. Hiçbir manaları yok.
- Müsaade ediniz. Evvela siz sanatkarın değiştirmek hakkını kabul ettiniz ya...
- Bir maksat olursa, mana olursa evet...
- Tamam. Demek bir maksadı olursa, manası olursa çarpık resmi kabul edecek, hatta seveceksiniz.
- Belki.
- Güzel. Şimdi manayı konuşalım. İki türlü mana var. Biri muayyen manalar: Korkunç, hazin, güzel veya çirkin olmak gibi. Bir de karışık manalar var. Korkunç mu, neşeli mi, hazin mi olduğu anlaşılmaz. Belki hepsi bir aradadır. İçimiz bunlarda bir mana olduğunu kuvvetle hisseder, fakat aklımız bunlara hiçbir mana veremez. Yani bunlar içimize göre manalı, aklımıza göre manasızdır. Mesela rüyalarımız, aklımıza göre bir

hezeyandır fakat çok defa içimizi ürpertir, bize kuvvetli duygular verirler. Bunların gayet derin manaları vardır ama biz anlayamayız, sonradan tabire ve tefsire kalkarız. Bunlar aklımıza sadece “acayip” görünürler.

- Peki?

- İşte modern sanat, bu acayibi, bu muammalıyı seviyor. Aklın kahyalığına lüzum bırakmadan, eşyayı ve insanları, rüyada olduğu gibi şuurun altındaki serbest, karışık, zengin ve derin intibalarıyla aksettirmek istiyor. Bunun için her sanatkarı şahsi görüşünde çok hür bırakıyor.

- Fakat bu hürriyetin sonu var mı? Deli saçmasına kadar gider.

- İşte burada haklısınız. Ahaliyi modern sanattan nefret ettiren de budur. Sanat deli saçmasına kadar gitmemeli, fakat mantık kitabı kadar da sert ve dar ölçülerle de dolmamalı. Fotoğraf bir mantık kitabıdır.

- Niçin?

- Çünkü orada her şey makuldür. Mantığınız fotoğrafa isyan etmez. Fakat modern resme isyan ediyor.

- Evet.

- Demek ki, bütün mesele sanat eserinde, şuurun altındaki karışık ve sırlı ruh kımıldanışlarına hürriyet vermek fakat yine bunları aklın süzgecinden geçirmektir. Şu var ki, bu süzgecin delikleri eskisi kadar dar olmamalı.

- O zaman ne olur?

- O zaman sanat iyice hürriyet kazanır, tabiatın kopyası olmaktan kurtulur, içine sanatkarın rüyaları ve geniş bir ihtimal alemi girer. Fakat deli saçması da olmaz. Buna razı mısınız?

- Evet... Bazı resimlerde hem bir hürriyet, hem de... bir müvazene görünüyor.

- İşte bütün mesele o “hürriyet”le bu “zaruret”i müvazene halinde bulundurmak. Deha denilen şey de bu iki zıddı birleştirmektir.

- O halde?

- O halde, çarpık resim bu müvazeneye doğru gittikçe hem çarpıklığı azalacak, hem de çarpıklığına daha fazla mana dolacak. O zaman modern sanatkarla sizin, yani halkın arasındaki uçurum kalmayacak. Anlaşacaksınız.

- İnşallah.

- Zaten bugünkü haliyle modern resim, ayrıcalıklarından, taşkınlıklarından uzaklaşıyor ve size doğru koşa koşa geliyor. Avrupa’da Picasso, Fernand Leger, Matisse gibi ressamların modern denilen bütün resimlerine bakınız. Orada hem hürriyete hem de içtimai zarurete yani adeta ananeye, aklın disiplinine doğru iki istikamet görürsünüz. Modern resim hürriyete doğru alabildiğine gittikten sonra şimdi kendini bulmak için hür ve tatlı bir disipline yani ferdiyet serkeşliğinden cemiyet disiplinine dönüyor. Size doğru koşması budur. Size, yani halka yani en büyük kaynağa!

* P. Safa, “Çarpık Resim Yaşayacak mı”, *Yedigün*, C. 13, Nu: 326, 6 Haziran 1939, s. 7,8.

İYİ YAZI KÖTÜ YAZI *

İyi yazının birinci cümlesi, mevzua girmek için tereddütsüz atılmış ilk adımdır. Arkasından gelen cümleler, vezinli adımlarla, sekmeden, aksamadan, sendelemeden onu takip ederler.

Kötü yazının birinci cümlesi, mevzuun eşiği önünde korku geçirir; ne içeri girebilir, ne de oradan uzaklaşabilir; alevin etrafındaki pervane sarhoşluğuyla dört döner, kendini oraya buraya çarpar, yorulur ve sersemleşir. Bazen mevzuun içine girer, fakat çok durmayarak kendini dışarıya atar, başka mevzuların eşiklerine sürünür; bazen de bu yabancı mevzuların cazibesine yakalanır ve kendini oradan zor kurtarır.

İyi bir yazının ifade kılıfı, mevzuunu bir eldiven gibi sımsıkı ve kısıvrak içine alır, ne dışarıya bir fikir kaçıtır ne içeriye fazla bir kelime sokar.

Kötü bir yazının ifade kılıfı ya dardır ya boldur. Darsa içine maksadını sığdıramaz; bolsa mevzuun dört tarafını lüzumsuz hava tabakalarıyla şişirir, bir sürü parazit hayallerle üslubu gevşetir ve sarkıtır.

İyi yazıda cümleler ve kelimeler hendesi bir disiplin altındadırlar. O kadar yerli yerinde ve biçimli dizilmişlerdir ki, hiç birini kaldıramaz, daha evvele ve daha sonraya alamazsınız.

Kötü yazıda ibare bu simetriden mahrumdur, mevzuu daima çarpılır ve ifade yan yatar.

İyi yazı, okuyanları kağıdın beyazlığından, satırların siyahlığından uzaklaştırarak şekillerden ayrı bir muhteva alemine götürür. Okuyana, elinde bir kağıt tuttuğunu, gözlerinin önünde çizgiler olduğunu, bir yazı okuduğunu unutturur.

Kötü yazı, okuyanın bu mana ve mefhum alemiyle temasını ikide bir kesen fikir ittiratsızlıkları, kelime uygunsuzlukları ve ifade ahenksizlikleriyle dikkati hep mevzudan ibareye, esastan şekle çeker.

İyi yazı karışık fikirleri sadeleştirir; kötü yazı sade fikirleri karıştırır.

İyi yazının affetmediği başlıca hatalar şunlardır: Tereddüt, tekrar, bulanıklık, ahenksizlik, laubalilik, fikrin bünyesine mensup olmayıp da ona dışından musallat olan

hayaller, semboller, teşbihler ve istiareler, kırıtmalar, yapmacıklar, samimiyetsizlik, ölçsüzlük, lisanda kelime icatçılığı...

Bu hatalardan düşünce mi mesuldür, ifade mi?

İyi düşünüp kötü ve kötü düşünüp iyi yazarlar var mıdır?

Pişkinliğin, melekenin ve hünerin yazıya bir çok nimetler verdiğini inkar etmem; fakat bu hüner ne derece ileri gitmiş olursa olsun iyi yazıyı iyi bir düşünceden ayıramaz. Hem de bu hünere sahip olmak şansı, ancak iyi düşünenlerde vardır.

Şöyle diyebilirim: İyi düşünüp de meleke eksikliği yüzünden kötü yazarlar olabilir fakat kötü düşünüp de meleke sayesinde iyi yazarlar olamaz.

İyi yazı = iyi düşünce + meleke.

Öyleyse iyi düşünce üstünde anlaşmalıyız.

Şiir düşüncesini bundan ayırıyorum. İyi yazıdan maksadım nesirdir. Ne manzume, ne de şiir vizyonları taşıyan ve eskilerin tabiriyle, mensure. Manzume ve mensure mevzuumuzun dışında kalınca, iyi yazı muhayyilenin değil, zekanın ve gayet sıkı bir zihin disiplininin emri altına girer.

İyi düşünmeyi tarif etmek, koskoca bir psikoloji kitabının işidir. Burada yapabileceğimiz şey iyi düşüncenin birkaç büyük vasfını tayin etmek.

İyi düşünce mevzuun esasını kavrar. Onu gruplara ve unsurlara ayırır: Tahlil. Bunlar arasındaki münasebetleri bulur: mukayese. Bu münasebetleri hükümlere bağlar: muhakeme.

İyi düşüncede kaba taslak üç safha görünüyor:

1. Esası kavramak.
2. Tahlil ve tasnif.
3. Mukayese ve muhakeme.

İyi yazının yukarıda saydığımız vasıfları da iyi düşüncenin bu üç esaslı hareketinden geliyor:

Birinci hareket: mevzu iyi kavranmışsa ifade onun hududundan dışarıya bir kelime taşmaz. Tereddüt, fazlalık, tekrar ortadan kalkar.

İkinci hareket: fikirler iyi tahlil ve tasnif edilmişse ibarenin hendesi disiplini elde edilmiş olur. Cümleler ve kelimeler yerlerinden kıvıldatamayacak kadar riyazi noktalarına oturulmuş olurlar.

Üçüncü hareket: mukayese ve muhakeme yerindeyse bulanıklık, samimiyetsizlik ve fikrin bünyesine mensup olmayıp da ona dışardan musallat olan hayaller, semboller, yazı oyunları ve kelime icatları da ortadan kalkar.

Esası kavranmış, iyi tahlil ve tasnif, iyi mukayese ve muhakeme edilmiş bir düşünce daima en emin ifade şeklini bulur. Bu şekil, düşüncenin o üç esaslı hareketinin çizdiği yoldan başka bir şey değildir. Bu hareketler yanlış veya eksik olduğu zaman, muhayyile muhakemenin kusurlarını telafiye koşar ve hayaller, icatlar, oyunlar başlar.

O zaman muharrir bizi mevzuuyla ve fikirleriyle değil, ifade tarzıyla kazanmaya çalışır ve düşüncesinin kifayetsizliklerini semboller ve rüyalar içine gizler. Bu hal, fikir yazılarını fanteziden ayıramayan muharrirlerde çok görülür.

Madem ki iyi yazı, iyi düşünceyle melekenin mevzuuna müsavidir, bundan ameli bir netice çıkarmak isteyen heveskarlara verilecek ilk direktif şudur: İyi düşünceyi çok düşünerek, melekeyi de çok yazarak elde etmek.

* P. Safa, "İyi Yazı Kötü Yazı", *Yedigün*, C. 13, Nu: 329, 27 Haziran 1939, s. 5, 25.

FİKİR ve SPOR GENÇLİĞİ *

Gençler sanıyorum ki memleketin bütün fikir kımıldanışlarını günü gününe, şaşmaz bir dikkatle takip ederler. Gazetelerin bütün fikir sütunlarını okurlar, yeni çıkan kitapların hepsinden haberleri vardır, imzasını veya mevzusunu sevdikleri eserleri satın almasalar bile başkalarından isterler, ararlar, bulurlar, okuyup bitirirler, not alırlar. İçlerinde bazıları tercih ettikleri muharrirlerin gazetelerinde çıkan makalelerini keserek dosyalar, koleksiyonlar yapmışlardır. Kendimde olmayan kendi yazılarımı onlardan istediğim çok oldu. Bu gençler bizzat gelerek, İstanbul'da değılseler mektuplar göndererek, bizlerden sürekli alakalarını esirgemezler. Yıllardan beri şahıslarını tanıdığım veya uzaktan fikir hayatına bağlılıklarının her gün bir yeni tecellisine şahit olduğum bu cevherli gençliğe tam bir güvenişle güvenerek söyleyebilirim: Bizde zekasının bütün pencerelerini memleket, kültür, sanat davalarına açmış, uyanık ve aydınlık, ürperiş halinde saklı fikir cereyanlarına karşı bile hassasiyetlerini hiç kaybetmeyen bir gençlik, bir fikir gençliği vardır.

Gençliğin, zekası kaymak bağlamış bu üst ve öz tabakasıyla bütün temasarımdan anladım ki, ona mensup olanlardan pek çoğu; spor hareketlerine karşı nefrete yakın bir alakasızlık duyuyorlar. Maçlara gitmiyorlar ve spor düşünleriyle içli dışlı konuşmuyorlar. Bazılarının sporla hiç meşgul olmadıklarını da yakından biliyorum.

Gençler de var ki spordan daha yüksek bir ihtiras tanımıyorlar. Yalnız bunun için yaşadıklarına inanabilirim. Bu tipi herkes gördüğü için takdime lüzum yok. Liseler ve sokaklar bunlarla dolu. Hiç biri fikir davalarıyla alakalı değıl.

Fikir gençliğinin ağzında beliren ıstılahlardan bir kaçı : “şuur”, “kültür”, “şahsiyet”, “ideal”, “şe’niyet”, “an’ane”, “tekamül”...

Spor gençliğinin ağzında beliren ıstılahlardan bir kaçı: “Ulan”, “be”, “yuh”, “bir şut çekti yallah”, “patlama ya hu!”...

Başka memleketleri iyice bilmiyorum; fakat bizde ruh denilen cevheri beden denilen maddeden ayrı düşünen eski zaman filozoflarını haklı çıkaracak bir garabetle, fikir gençliği, spor gençliğinden ayrılıyor.

Fikir gençliğinin gönlünde ayak topu, “futbol” denilen içi dolu yuvarlak, sanki içi boş bir kafanın sembolüdür ve gariptir ki layık olduğu tekmeleri gene kendisi gibi kafalarının içi boş olanlardan yer. Spor gençliğinin gönlünde kitap denilen nesne, eğer

kulüp dedikodularından ve maç neticelerinden başka bir şeyi haber veriyorsa, yazı haline sokulmuş, uzun, kafa, şişirici bir konferanstan yani katmerli ve perdahlı bir tıraştan başka bir şey değil.

Gazeteciler müstesna, spor gençliği içinde fikir meseleleriyle alakasını belli eden tek insana tesadüf etmedim. Gene gazeteciler müstesna, fikir gençliği içinde spor meseleleriyle alakasını belli eden yok gibi bir şey.

Düşündürücü mesele. Bu ayrılık zaruri midir, marazi mi?

“Sağlam vücutta sağlam akıl” hikmetinin yeni kültür nizamı içinde ve dünyanın hiçbir yerinde kıymeti kalmadığını biliyoruz. Hem de başta futbol, sporun bir çok şubeleri sağlık bakımından şiddetli ve haklı tenkitlere uğruyor. Bir pehlivanın omuzları üstüne bir filozof kafası oturtmak isteyen eski Yunan vecizesine bu asırda bir tek örnek tedarik etmek imkanı kalmamıştır. Cılız Bergsonla Çoban Mehmet arasında ne bir güreş müsabakası, ne de bir fikir münakaşası mümkündür. Eflatun’dan beri filozofu ve pehlivanı şahsında birleştiren yaratılış harikaları azaldıkça azaldı ve nihayet kafa ve beden nesilleri, birbirinden ayrı kabileler halinde birbirlerine zıt an’anelerle türemeye ve tekamül etmeye başladı.

Bu böyle. Fakat terbiye bakımından, dünyanın hiçbir yerinde zekanın ve insiyakın birbirinden bu kadar ayrılmasına cevaz verilmez. Bilmediğimi tekrar itiraf ettikten sonra kuvvetli zannımı söylememe müsaade ediniz: Dünyanın hiçbir yerinde, bizdeki kadar fikir ve spor gençliği birbirinden uzaklaşmış olamaz.

Bu ayrılıkta girift sebepler aramayınız. Terbiye başta geliyor. Çocuğun ilk mektepte başlayan alakalarını tanzim edecek sistemlerden ve hocalardan mahrum olduğumuza eminim. Talebedeki aşırı spor alakasına ve kitap nefretine karşı, bugüne kadar yaptığımız şeylerin yekunu sıfırın biraz üstündedir. Büyüklerin kendileri, çocuklarından evvel maçlara gösterdikleri delice alakayı kitaplardan, mecmualardan, konferanslardan esirgeyerek fena örnek olmaya devam ediyorlar. Ailede ve mektepte, zekayla insiyak arasındaki muvazenesizliği giderecek tedbirlere hemen başvurmalı. Aşırı spor alakasını dizginleyecek bir telkin ve terbiye hareketine ihtiyaç, en şiddetli derecesini buldu.

Daha kötüsü de şudur: Spor alakası dediğimiz şeyin hakikatle, ırkın sağlığıyla, beden terbiyesi endişeleriyle hiç alakası kalmamış gibi. Oynamak ve seyretmek için maçlara koşanların yüzde doksanı “bahsi müşterek” heyecanlarında olduğu gibi yalnız kumar

iddialarını andıran, mutlak ve mücerret bir karşılaşma ve çarpışma zevkinin tatmini peşindedirler. Spor değil kumar. Menfaati için değil, heyecanı için kumar.

Bu kötü heyecan yatırılıp da gençliğe halis bir zeka ve beden terbiyesinin mutedil ve normal sevgisi verilmedikçe yeni nesilleri doktorun ve polisin elinden kurtarmak zor olacak.

* P. Safa, “*Fikir ve Spor Gençliği*”, *Çığır*, C. 7, S. 80, Temmuz 1939, s. 138.

SEVİLEN KADIN TİPİ *

Bir kadın tipi var mıdır ki, dünyanın bütün erkekleri onu – ittifakla!- güzel ve sevimli bulsunlar?

Bu sorguya cevap vermeden evvel, “dünyanın bütün erkekleri” tabirine lütfen dikkat ediniz. Bu erkeklerin içinde bütün Avrupalılar var; sonra bütün Asyalılar ve Afrikalılar var. Öyle bir kadın tipi bulacaksınız ki, hem İngiliz’in, hem Fransız’ın, hem Hintlinin, hem Çinlinin, hem Habeş’in hem bütün zencilerin, Eskimoların, Honoluların ve Zulu halkının, velhasıl beyaz, sarı, siyah, kırmızı derili muhtelif ırklara, kıtalara ve milletlere mensup erkeklerin hep birden hoşuna gidecek.

Böyle bir tip var mıdır?

Müsaadenizle cevap vereyim: Hayır! Yine meşhur atalar sözüne geleceğiz; “Gönül kimi severse güzel odur”. Bu söz doğrudur ama bize çok bir şey öğretmez; çünkü, “ya gönül kimi sever?” muammasına cevap vermez. Halbuki bütün mesele orada değil mi? Gönül kimi sever? Sevilen kadın tiplerini hangi ölçülere göre gruplara ayırabiliriz?

İrk ölçüsünü ele alırsak diyebiliriz ki, “zenci erkeklerin en çok sevebilecekleri kadın tipi yine zenciler arasında bulunur” yahut daha geniş bir ırk ölçüsüyle “arı ırk erkeklerinin sevebilecekleri kadın tipi yine ariler arasında bulunur”. Fakat muhtelif zenci kabilelerinin zevki birbirinden ayrılır; hele arı ırka mensup bir çok milletlerin zevkleri birbirine daha az benzer.

Millet ölçüsünü ele alırsak diyebiliriz ki, “ her İngiliz erkeğinin sevebileceği kadın tipi yine İngiliz milleti içinde bulunur.”

Bu ölçü bir az daha sağlamdır. Fakat her güzel İngiliz kadınından mutlaka her İngiliz erkeğinin hoşlanması lazım gelmez. Bu güzellik, İngiliz erkekleri arasında kimine güzel ve sıcak, kimine de güzel ve soğuk görünebilir. Demek ki, ırdan ırka, milletten millete farklar olduğu gibi zevk ölçüsü aynı millet içinde insandan insana, fertten ferde göre de değişiyor. Atalarımız bunun için “ gönül kimi severse güzel odur” demişler. Yani fert ölçüsüne kıymet vermişler. Acaba bu ölçünün bir kanunu yok mudur?

Meşhur Viyanalı doktor Freud’a sorarsanız her erkek çocuğun annesine ve her kız çocuğun babasına karşı beslediği masum sevginin altında bile cinsi bir temayül saklıdır. Her manasıyla erkek çocuğun ilk sevgili tipi güya annesi, kız çocuğun da ilk sevgili tipi

güya babasıymış. Çocuklar büyüyüp de ciddi aşk çağına geldikten sonra, farkında olmayarak, annelerine ve babalarına en çok benzeyen tipleri tercih ederlermiş.

Bu nazariye çok münakaşa edilmiştir. Maksudumuz şimdi ilmi konuşmak değil. Ben size tecrübelerimi anlatayım: Bir arkadaşım var ki, hayatında üç defa büyük aşk nöbetleri geçirdi; üç kız sevdi. Freud'un kulakları çınlasın. Bu üç kız birbirlerine çok benzedikleri gibi sarı saçlarıyla, çıkık elmacık kemikleriyle, kalın dudaklarıyla arkadaşımın annesini de çok andırıyorlardı. Bu misal Viyanalı doktoru haklı gösteriyor. Arkadaşım da bunu biliyor, annesine benzeyen kızlara karşı derin bir zaafi olduğunu itiraf ediyordu.

Fakat tanıdığım misal adeta bir istisna gibi yalnız bundan ibaret. Nice arkadaşlarım da var ki, annelerine veya kız kardeşlerine benzeyen kadın tiplerinden, sevgili olarak nefret ederler. Yine bir arkadaşımın annesi çok sarışındır, kendisi de. Fakat bu arkadaşım esmerlere bayılır. Annesi ufak tefektir, arkadaşım uzun boylu ister.

Demek ki, sevilen tip meselesinde aile ölçüsü de mutlak değil.

Bir de meslek ölçüsü var. Acaba sanatkar bir erkek mesela bir ressam veya musikişinas, gözleri dalgın ve hülyalı, dudakları ince ve manalı, elleri kıvrak ve narin kızlardan hoşlanmaz mı? Bir sporcu mesela bir pehlivan için bu narin tip, kansızlığa ve kemik hastalığına uğramış bir zavallıdan başka nedir*

Sabahtan akşama kadar nasırlı elleriyle tarlada çalışan bir köylü erkeği için de bir şehir kızının küçücük manikürlü elleri kelebek kadar faydasız ve manasız değil midir? İstanbul konservatuarında okuyan ve keman çalan bir şehir kızına, büyük elli ve büyük ayaklı, esmer ve kalın yüzü güneşten kavrulmuş, iri yapılı bir köy delikanlısını kolay kolay beğendiremezsiniz. Bu delikanlıyı güneşe, yağmura ve çamura karşı mukavemetli, elleri çatal ve ayakları tırpan gibi kuvvetli, toprakla mücadeleyi seven kara yağız bir tabiat kızıyla baş göz etmek ikisinin de hakkında hayırlı olur.

Demek ki, ırk, millet, aile gibi mesleğin hatta oturulan şehrin, kasabanın, köyün hatta semtin bile sevilen tip üzerinde tesiri var. Acaba Aksaray delikanlısına Beyoğlu kızını kolay beğendirmek mümkün müdür? Bu delikanlı o kızı fazla süslü, fazla müsrif, fazla oynak, fazla tehlikeli bulabilir. Diyeceksiniz ki, bunlar mizaç ve tabiat meseleleridir, halbuki biz güzellikten bahsediyoruz. Ben de diyeceğim ki insanın güzelliğiyle mizacı ve tabiatı arasında sıkı fıkı münasebetler vardır. Pratik bir kadının gözleri keskin ve parlak, düşünceyi seven bir kadının kaşları hafif çatık, hülyalı bir kadının gözleri sönük ve dalgın

olur. Şuh kadınların yüzünde ince bir neşe ve istihza dalgası parlar ve gözlerinde sinsî hareketler vardır.

Velhasıl bu meseleyi konuşmaktan maksadımız, sohbetten fazla bir şeyse yani davayı ciddi bir neticeye bağlamak istiyorsak, şöyle diyebiliriz: Sevilen kadın tipini tayin etmek için tek başına hiçbir ölçü sağlam değildir. Ne ırk, ne millet, ne aile, ne meslek, ne toprak, ne sınıf, ne semt ölçüsü. Fakat bunları hepsini birbirine karıştırarak düşünürseniz, insanın sevilen bir tipi tercih edişinde hepsinin tesirleri olduğunu kabul edersiniz.

Bazen bu tesirlerden dört tanesi yan yana gelir ve iki tanesini ihmal ettirebilir; mesela bir Türk erkeği kendi ırkında, kendi mesleğinde, kendi mizacında, kendi sınıfında bir bir ecnebi kadını sevebilir. Biz buna şiddetle aleyhtarız, ayrı mesele; fakat bunun mümkün olduğunu görüyoruz. Demek ki, bu ölçülerden yalnız biri muteber olamaz.

Yine atalarımızın dediğine gelelim. Ebedi, müşterek ve muteber ölçü: Gönül. Hemen mevla cümleinin gönlüne göre versin.

* Server Bedi, “*Sevilen Kadın Tipi*”, *Yedigün*, C. 13, Nu: 333, 25 Temmuz 1939, s. 17,18.

MUHARRİRLİKTE NASIL TUTUNABİLİRSİNİZ *

Şöhret ve Hayat Kazanmak

Eskiden olduğu kadar bugün de, şöhret denilen ve iri pırlantalarıyla nice ihtirasları peşinde sürükleyen şahane tacın en büyük tezgahları, yeni adıyla “Ankara caddesi” tarihi adıyla “Babıali” yokuşu üstündedir. Bu tezgahlar, matbaalardır. Bir matbaa makinesinin dişlileri, merdaneleri, üstüvaneleri arasından geçmeyen şöhret var mıdır? Meğer ki bu meşhur adam bir Pazarola Hasan Bey ola! Hatta adı bir zamanlar dilden dile gezen bu halk meczuhu bile İstanbul dışındaki şöhretinin büyük bir kısmını gazetelerdeki menkıbelerine ve karikatürlerine borçlu sayılmaz mı?

Eskiden olduğu kadar bugün de kendilerine ilmi, edebi, fenni, içtimai, siyasi şöhret yapmak isteyenlerin hepsi ilk önce Babıali gazetelerinin, mecmualarının ve kitapçılarının önünde birkaç kere bazen birkaç yüz ve bazen de birkaç bin kere reverans yapmak ihtiyacını duyanlar. Bu uğurda mesela bir gazeteyi veya mecmuayı yaşatabilmek için ne inanılmaz fedakarlıklara katlananlar vardır. Hakiki mesleklerini terk ederek evlerini, arsalarını, dükkanlarını, apartmanlarını satarlar, ağır borçlara girerler. Bu yokuş, kendilerine biraz isim yapabilmek için bütün servetlerini feda eden ne şöhret hovardaları, ne fikir mirasyedileri görmüştür. Hepsî imzalarını beyaz kağıt üzerine matbaa harfleriyle yazıldığını görebilmek için, Babıali caddesine otomobillerle gelmiş, yıllarca didindikleri halde bu işin sırrına eremedikleri için bütün servetlerini boşaltarak, patlak potinle çekilip gitmişlerdir.

Bu da gösterir ki, Ankara caddesinde muvaffak olabilmek için, servet kafi değildir. Çok defa bir gazete sahibi olmak istemeyenler için servet şart bile değildir. O halde ne lazım?

Diploma mı? Ne gezer! Bu cadde pek çok diplomalılar da görmüştür. Paris “ulümu siyasiye”, politeknik, Sorbon mezunları, Kembriç veya Oksford’dan parlak diploma almış olanlar da bizim yokuşa uğramışlar, tek gözlüklerinin altında kısılan istihfaflı bakışlarıyla piyasayı süzerek bir iki ay içinde matbuat çarşısının bütün şöhret ve kıymetlerine hakim olacaklarını sanmışlar, nihayet büyük bir hayal sükutuyla bu sevdadan vazgeçerek, bir hariciye memurluğunda karar kılmak üzere Babıali’den ayrılmışlardır. Bilakis bu meslekte şöhret yapanların yüzde doksan dokuzu diplomasızdır; Abdülhak Hamid, Tefik Fikret,

İsmail Safa, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Abdullah Cevdet, Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Falih Rıfkı yüksek mektep mezunu değildirler.

Ne servet, ne diploma! Bu meslekte şöhret yapabilmek için bir tek şey lazımdır: Kıymet! Fakat Babıali caddesinde şöhret kazananlarla hayatlarını kazananları birbirinden ayıralım. Bazıları vardır ki – çoğu böyledir- şöhretlerini burada, hayatlarını başka yerde kazanıyorlar. Kimi devlet memuru, kimi muallim, kimi avukat, kimi mebus falandır. Bazıları da vardır ki – bunlar pek azdır- hem şöhretlerini, hem de hayatlarını burada kazanırlar. Muharrirliği ciddi bir meslek haline getirmiş olanlar bunlardır.

Bir çok gençler bize mektupla veya bizzat müracaat ederek sorarlar:

- Ben muharrir olmak istiyorum. Hukuku bitirdim. Ne yapayım?
- Bir tecrübe ediniz. Fakat hukuku bitirmek kafi değil.

Yahut:

- Ben Kolombiya Üniversitesini bitirdim. İki ecnebi dili bilirim. Türkçe'm de kuvvetli. Muharrir olmak istiyorum.
- Bir tecrübe ediniz. Fakat bir Amerika veya Avrupa üniversitesini bitirmek de, birkaç ecnebi dili bilmek de kafi değil.

Bu gençler sorarlar:

- Daha ne lazım? Tecrübe mi? Meleke mi?
- Tecrübe ve meleke de kafi değil.
- Ya?

Onlara verdiğimiz cevap şu olur:

- Eğer sade muhbirlikte, mütercimlikte kalmak istemiyorsanız, eğer bu meslekte hem şöhret, hem de hayatınızı kazanmak istiyorsanız pek çok şey lazım: Evvela tabii Türkçe'yi iyi yazacaksınız. Bu iyi yazmak işi sadece gazetecilik üslubunun talep ettiği dar manada almayınız. Bu şekilde her gün imzası çıktığı için herkesin tanıdığı, fakat parlıtısız ve alelade bir köşe fikracısı veya makaleci olup kalırsınız. Spordan, askerlikten, belediyeden bahsedersiniz. Şehircilik mütehassısı geçinirsiniz fakat orta seviyeyi aşamazsınız. “İyi yazı” dan maksat hem edebi kaliteye hem de bir fikir ve kültür cevherine sahip yazı demek. Bu kültür dar olmamalı. Mesela yalnız hukuk, yalnız tarih, yalnız iktisat yetişmez. Bütün manevi bilgileri, insanlığın bütün fikir tarihini ve bütün modern fikir

cerayanlarını bileceksiniz. Bilmek de kafi değil. Bütün o meseleleri sevecek her gün düşünecek ve önünüze serdiği muammaların içinde pişeceksiniz. Her gün bu karanlıklardan çıkmak için, kendi kafanızla bir ışık arayacak, ona doğru koşacak ve okuyucularınızı da koşturacaksınız.

- Vay...

- Bu da kafi değil. Fikirlerinizi bizim gazetelerin sütun hacmine ve okuyucu seviyesine göre en iyi fıkra ve makale kalıplarına dökebileceksiniz. Fakat hayatı kazanmak için bu da kafi değil. Mutlaka bir ecnebi dil bilecek ve süratli, düzgün,selis tercümelemler de yapabileceksiniz.

- Vay...

- Bu da kafi değil. Telif hikaye ve roman da yazacaksınız. Yazdıklarınızı halka mutlaka beğendireceksiniz. Yalnız halka değil, güzidelere de. Yani memleket edebiyatında kıymet sahibi olacaksınız.

- Vay...

- Bu da kafi değil. Kültürsüz halkın seviyesine göre neşeli, alaylı fıkra, müzahabe, mizahi yazı da yazacaksınız. Ve çok yazacaksınız ve her gün yazacaksınız. Bir taraftan da etütlerinize, konferanslarınıza, esaslı kitaplarınızı hazırlamaya devam edeceksiniz.

- Fakat memlekette böyle muharrir kaç tane var?

- Belki pek az, belki hiçe yakın bir veya iki tane. Fakat hem kıymetinizi kabul ettirmek, hem de hayatınızı yalnız bu meslekte kazanmak istiyorsanız tek yol bu.

- İstiyorum.

- Yolunuz açık olsun. Çok isterseniz muvaffak olursunuz. Arzuyu ve iradeyi birleştiren bir istek muvaffakiyetin garantisidir.

- Fakat o geniş kültür...

- Şart... Çünkü okuyucu her meseleyi kendisinden daha iyi etüt eden muharrire inanır.

- Zor iş...

- O kadar zor ki Babıali'nin ince delikli süzgecinden geçen binlerce kabiliyet arasında ancak birkaç tanesi kalbur üstü gelebiliyor.

* Server Bedi, “Şöhret ve Hayat Kazanmak”, *Yedigün*, C. 13, Nu: 338, 29 Ağustos 1939, s. 5.

KADER TERAZİSİ *

Hepimiz mutlak saadet olmadığını biliriz. Biliriz ki en mesut adamın hayatında sayısız neşe anları vardır: “Mahzun gönül, sus, şikayeti bırak güneş bulutların arasında da aydınlık verir. Senin bahtın da herkesin bahtı gibidir. Her hayatta fırtına saatleri, kederli, karanlık günler olmak gerek!” diyor İngiliz şairi. Bunu bildiğimiz halde hepimiz, insanları, sarışın ve esmer gibi, mesut ve bedbaht iki sabit zümreye ayıran klasik tasnife iştirak ederiz. Bütün ömründe mesut veya bedbaht olduğuna inandığımız adamlar vardır. Dünyanın büyük bedbahtları arasında Michel Ange, Beethoven, Baudelaire çapında büyük sanatkarları göstermek adet olmamış mıdır? Bu adamların, biyografaları tarafından hep birer felaket serisi halinde gösterilen hayatlarını okuduğumuz zaman, büyük hassasiyetlerin, yalnız keder duymaktan başka bir fonksiyonları olmadığına inanacağımız gelir. La Bruyère “hayatın, düşünenler için bir komedi, hissedenler için bir facia” olduğunu söylememiş mi?

Saadete dair epey kitap okudum. Başlıcaları Allain’in “Saadet üstüne sözler” kitabı, Sir John Lebock’un “Yaşamak Saadeti” kitabı, Mourois’in “Yaşamak Sanatı” kitabı vesaire. Bunların hepsinde, muharrirleri saadetin şartlarını dışarıdan ziyade kendi içimizde aramak lazım geldiğini anlattılar. Emzikli çocuk ağlar. Başına üşüşen ev halkı onu susturmaya muvaffak olamaz. Karnı mı aç? Bir yeri mi ağrıyor? Dili yok ki söylesin. Meme verirler, anason verirler, yine susmaz. Neden sonra anlaşılır ki, sütninenin kundak üstüne taktığı çengel iğnenin ucu açılmış, çocuğun etine batıyormuş. İğneyi çıkarınca bebek susar. Allain diyor ki, büyüklerin de çok defa duydukları kederin bu kadar basit ve gizli bir sebebi vardır, bu sebep kendi içimizdedir, onu bulmak kafi.

Saadetin sebepleri ister içimizde, ister dışımızda olsun, bunları yan yana getirerek mesut olmak elimizde midir? Hayatında keder ve sevinç duymamış tek adam olmadığını biliyoruz. Öyleyse mesut ve bedbaht kimlere derler? Zannederim ki şöyle cevap verilecek: “Mutlak saadet yoktur. Her adam keder ve felaket anları yaşamaya mahkum. Mesut adam dendiği zaman, hayatında felaketten ziyade saadet anları yaşamış adam anlaşılır. Bedbaht adam da aksi.”

O halde saadet, hazlarımızı ve sevinçlerimizi kederlerimizden ve acılarımızdan fazla bir kemiyete ve keyfiyete kavuşturmadır. Hepimiz buna inanırız, uzvi ve ruhi yapımız bizi kederden kaçırıp hazza doğru koşturur sanırız. Buraya kadar yazdıklarım çoğumuz tarafından kabul edilmiş hakikatlerdir

Ben bunlar üstünde ne düşündüğümü söylemeden evvel, bir hazzın bir sevincin nasıl doğduğunu araştıracağım.

İlk önce vücudumuza ait hazlardan başlayalım. Acıkmanın bir ıstırap, yemenin bir zevk olduğunu hepimiz biliriz. Yine hepimiz biliriz ki, ne kadar acıkırsak, acıkmanın ıstırabını ne kadar çok duyarsak, yemek yemenin zevki de o kadar artar. Demek ki: 1. Yemek zevki, acıkma ıstırabı ortadan kalktığı zaman mümkün oluyor. 2. Acıkma ıstırabı ne kadar çok olursa yemek zevki o kadar artıyor. Vücudumuzun bütün hazlarında, bütün keyiflerinde öyle. Dinlenmenin keyfi yorulduktan sonra başlıyor ve ne kadar yorulmuşsak dinlenmekten o kadar hoşlanıyoruz. Uyumanın keyfi, uyuduktan sonra başlıyor ve ne kadar uykusuz kalırsak uyumaktan o kadar hoşlanıyoruz. Vücudumuzun bütün hazları bu kanuna tabi. Bu kanun iki maddelik: 1. Zevk, tatmin edilen bir temayülün ıstırabı ortadan kalktığı zaman mümkün oluyor. 2. İstırap ne kadar çok olursa zevk o kadar artıyor.

Ruha ait temayüllerimiz için de böyle. Sevdiğimiz insana kavuştuğumuz zaman duyduğumuz zevk, ayrılığın verdiği ıstırap bittiği zaman mümkün oluyor ve ayrılık ne kadar uzun sürer de hasretin acısı ne kadar artarsa kavuşmanın zevki de o kadar çoğalıyor. Ne kadar ararsak bulmanın, ne kadar uğraşırsak muvaffak olmanın zevkini o kadar tadıyoruz. Aşkın hazzı nispetinde acısı olduğunu her aşık bilir. Ölçmek mümkün olsaydı hazla kederin müsavi olduğu görülecekti. Büyük başın derdi büyük olur diyoruz. Onun keyfi de büyüktür. Çünkü onun zevki ıstırabı nispetindedir.

İşte burada saadetin daha büyük bir kanununa yükseliyoruz. Saadet, haz anlarımızın yekunu demekse, madem ki bu haz anları keder anlarına bedeldir ve nispetleri müsavidir, öyleyse ne kadar ıstırap çekersek o kadar haz duyuyoruz. Bundan şöyle bir hayret verici netice çıkar. Her insan bedbaht olduğu kadar mesuttur. Madem ki her insan için bu böyledir, insanlar birbirleri kadar mesut ve bedbahttırlar. Kimse kimseden daha fazla ne mesut ne de bedbahttır!

Ben bütün ömrümde kendi müşahedelerimden çıkan bu hayret verici kanuna inandım. Şimdi “Yedigün” okuyucularına bu düşüncemi kabil olduğu kadar sade ve bir makalenin dar çerçevesi içinde anlatmaya çalışıyorum. Fakat bu düşüncemi bütün psikoloji doneleriyle bir kitapta izah etmek eski bir emelimdir. Eğer siz de benim gibi düşünmüyorsanız, bana hayretle soracaksınız:

- Nasıl? Dünyada mesut ve bedbaht, iki nevi insan olduğunu kabul etmiyor musunuz?

Düşüncemi size daha kanaat verici bir şekilde tekrarlayabilmem için müsaadenizle ben size sorayım.

- Dünyada acı duymamış bir adam olabilir mi?

Vereceğiniz cevap muhakkak ki şudur:

- Hayır, her insan az çok acı duyar.

Madem ki böyledir, kimlere mesut diyorsunuz:

- Hayatında az acı, çok zevk duyanlara.
- Kimlere bedbaht diyorsunuz?
- Hayatında çok acı, az zevk duyanlara.

- Demek ki talihimiz bir teraziye benzetilebilir. Bir kefesinde duyduğumuz ve duyacağımız hazlar, keyifler, sevinçler, neşeler vardır. Diğer kefesinde, duyduğumuz ve duyacağımız acılar, kederler, ıstıraplar vardır. Sizce mesut adam talihinin bu terazisinde haz ve sevinç kefesi ağır basan demektir, bedbaht adam, talihinin bu terazisinde keder ve ıstırap kefesi ağır basan demektir.

- Evet.

- Pek güzel. Şimdi hayatınızda duyduğunuz hazlardan, sevinçlerden birer örneğini hatırlayınız. Mesela susadığımız zaman su içmek bir zevktir, değil mi?

- Tabii.

- Fakat susadıktan sonra su buluncaya kadar geçen zaman ıstıraplıdır, değil mi?

- Şüphesiz.

- Bu ıstırap ne kadar çok olursa su içmenin zevki de o kadar fazla olmaz mı?

- Evet.

- Şimdi gözünüzün önüne o teraziye getiriniz. Bir kefesine susamanın ıstırabını, öbür kefesine de su içmenin tadını koyunuz. Madem ki su içmenin tadı, susamanın ıstırabına müsaavidir, kefeler bir hizaya gelecek, değil mi?

- Öyle olması lazım.

- Pek güzel, maddi ve manevi bütün hazlarınızı, sevinçlerinizi, saadetlerinizi kontrol ediniz, göreceksiniz ki, duyduğunuz keyif aynı miktarda bir mahrumiyetin acısına

bedeldir. Maddi ve manevi bir şeye ihtiyacınız ne kadar çoksa, (yani o şeyden mahrum kalmanın ıstırabını ne kadar çok duyarsanız) ona kavuşmanın tadı da o kadar fazla olur, hareket noktanızla hedef arasındaki mesafenin uzunluğu ve yoruculuğu nispetinde gayeye varmanın zevki artar. O halde terazinizin sevinç kefesine ne kadar dirhem koyarsanız ıstırap kefesine de o kadar dirhem koyacaksınız. Bu, her insan için böyle, değil mi?

- Öyle olması lazım.

- O halde hiçbir insanın kader terazisinde, sevinç veya ıstırap kefelerinden biri ötekinden daha ağır basamaz. Halbuki demin mesut adamı tarif ederken talihin terazisinde haz ve sevinç kefesi ağır basan adamdan bahsetmiştik. Şimdi anlıyoruz ki, böyle bir adam yoktur. Her insanın kader terazisinde iki kefesinin de bir hizaya gelmesi şart olduğunu görüyoruz. Bundan çıkan neticeyi şimdi biraz daha vuzuhla tekrarlayabiliriz: Her insan, bedbaht olduğu nispette mesut ve mesut olduğu nispette bedbahttır. Bahtiyarlık ve bedbahtlık yok, yalnız her insanın hayatında birbirine müsavi bahtiyarlık ve bedbahtlık anları, haz ve keder anları, sevinç ve ıstırap anları vardır. Kimse kimseden daha fazla ne mesut, ne de bedbahttır. Allah'ın adaletine inanmamız için, talihimizden şikayet etmememiz için, başkalarının saadetini kıskanmaktan nefsimizi korumak için bu kanun yeter.

- O halde mesut olmak için hiçbir hamle yapmayalım mı? Diye sorabilirsiniz.

Cevabım şu olacak:

- Bilakis! Bize geleceği muhakkak ıstıraplardan kurtulmak için bitip tükenmez hamleler yapmaya mecburuz. Hayat bu hamlelerin yekunudur. Fakat büyük saadet, büyük sabırlara, büyük enerjilere, büyük yorgunluklara nasip olur. Saadetimiz, yaratıcı ıstırapın dışında olmaktan evvel içindedir.

* P. Safa, "Kader Terazisi", *Yedigün*, C. 15, Nu: 370, 9 Nisan 1940, s. 5, 19.

DİREKLERARASI *

Comédie Française'in ve arkasından, büyük bir tiyatro inkılapçısı olarak selamladığımız Jacques Copeau'nun Türkiye'ye gelişi, bana direklerarasını hatırlattı.

Siz yirmi beşini doldurmamış İstanbul çocukları, direklerarasını bilmezsiniz. Daha beşikleriniz mihlanırken, Şehzadebaşı'nın, arasında bir tiyatro dünyasını barındıran şöhretli direkleri yıkılıyordu. Direklerarasının en ihtişamlı devirlerinde bütün tiyatromuz bu direklerin arasındaydı: Osmanlı Dram Kumpanyası (Manakyan), Eğlence hane Osmanî (Komiki Şehir Hasan), Abdi, Şevki, hepsi. Ağlamak isteyenler sağ kaldırımdaki tiyatroya, gülmek isteyenler soldakine buyursunlar. Elektrik yok. Benek benek havagazı ışıklarıyla yazılmış "İdare-i Manak", "İdare-i Hasan" kelimelerinin harfleri tiyatronun kapısı üstünde en hafif rüzgarla ürperirler: "idare" nin elifi kısalır, dalı büzülür, he'si göz kırpar. Rüzgar biraz kuvvetli eserse bütün harfler arasında ihtilal çıkar ve kelimeler okunmaz olur. Fakat ne kalabalık! Fakat ne heyecan!

Manak o gece Kızılıköprü cinayetinde kör baba rolüne çıkacak. Aleksanyan - Notrudam kilisesinin saati tam on ikiyi vururken- ihtiyar kontu bıçaklayacak, Şahinyan sevgilisine kavuşacak, komiki şehir Hasan'ı rüyada taaşukta yılan ısırarak. Fakat hangi tiyatroya giderseniz gidiniz, gözlerinizin yaşarması mukadder: Birinde ağlamaktan, ötekinde kahkahadan! Tiyatroda oturacak sandalye, alacak hava bulmayabilirsiniz, fakat işin bu sansasyon tarafı garantidir. Manak ağlatmazsa, Hasan güldürmezse para yok! Bunu size her tiyatro kapısının önünde çingirak çalan ve elinize bir ilan tutuşturan çığırkan temin eder. Bu çarşaf kadar büyük ve tek yapraktan ibaret el ilanında mutlaka tiyatroperveran efendilerimize hitap eden bir beyanname de vardır: "Hulûliyle müşerref olduğumuz mahı siyamın birinci gecesinden itibaren Şehzadebaşı'nda Direklerarasında Şark tiyatrosunda ahiren teşkiline ve tevsiline muvakkat olduğum kumpanyamla icrayı lübiyata mübaşeret eyledim" diye başlar, "tiyatroperveran efendilerimizin rağbet ve teveccühlerine intizar" ederek biter.

Gerçektir ki, o zaman tiyatroperveran efendilerimiz bugünkülerden çoktu. Meşrutiyetten sonra tiyatroya büyük servetler adayarak yeni kumpanyalar teşkil eden mirasyediler, babasına isyan ederek sahne hayatına atılan paşa çocukları, genç sanatkarları himaye eden resmi cemiyetler görülüyordu. Sahnenin meczupları, fedaileri, gönüllüleri vardı. Biri çıkıp öteki batan yüzlerce mecmua içinde tiyatrodan bahsetmeyenine rast

gelmek mümkün değildi. Bu galeyan, Direklerarasından, matbuat vasıtasıyla bütün memlekete taşıyordu.

Ben Vefa Lisesindeyken Manak ve Hasan efendiler ihtiyarlamıştı. Sahneye az çıkıyor ve daha az alkışlanıyorlardı. Sahnenin yeni şöhretleri doğmak üzereydi: Ertuğrul Muhsin, Raşit Rıza, Eliza Binemeciyan, Müvahhit, Emin Belig ve ötekiler. Donanma cemiyeti bu sahne gençliğini himayesi altına almıştı. Yeni yapılan “millet” tiyatrosunda temsillere başlandı. Celal Esad’ın tarihi piyesleri: “Sultan Selim Salis”, “Büyük Yarım”, Aka Gündüz’ün “Muhterem Katil”i oynanıyordu. Tiyatro delisi arkadaşla bu piyesleri bedava seyredebilmemiz için bir lisenin başını dolduran küçük dehalarımızı yola çıkarmak lazımdı.

Ertuğrul Sadi, bu meseleyi beş paralık bir temel çivisiyle halletmişti. Tiyatronun arka kapısının kanadı altına bu çivi sokuyor, ortasını taşa dayayarak bir manivela kuvveti tesis ediyor, kanadı yukarı kaldırarak rezeyi yerinden oynatıyor ve kapıyı açıyordu. Belki onun sahnedeki şöhretinin temellerini atan ilk madde, bu beş paralık temel çivisidir. Ben donanma cemiyeti reisi Yağcı Şefik Beye müracaat ediyor, her gece oyun başlamadan evvel sahnede Türk donanması için bir nutuk söylüyor ve ikinci mevki bir koltuğa hak kazanıyordum.

Darülbedayi o tarihlerde doğdu. Şehzadebaşında galiba “Saadet” adlı bir apartmanda ilk tiyatro mektebi kuruluyordu. Antoine’nin reisliği altındaki imtihan heyetinin huzuruna, Ertuğrul Sadi ve ben de çıktık. İmtihani kazandık. Eğer Büyük Harp olmasaydı, mektep kapanmasaydı, bugün siz beni Şehir Tiyatrosu sahnesinde Hazımla veya Galiple çene yarıştırmaya görecektiniz.

Fakat Büyük Harbin çıkması, benim amatör kumpanyalarında şiir okumak için yahut figüran rollerinde sahneye çıkmama mani olmamıştır. O tarihlerde, Direklerarasında bir piyesin nasıl prova edildiğini ilk romanlarımdan birinde yazdım. “Mahşer” den bir iki sayfayı kısaltarak buraya alıyorum.

“Salon bomboş. Her yer zindan. Nihat dosdoğru sahneye gitti. Orası daha korkunç. Küçük pencerelerden sızan kirli sarımtırak ışıklar, her tarafı darmadağın olmuş bu büyük odaya, nemli, küflü bir mahzen kılığı veriyor. Perdeci uykudan yeni kalkmış. Gündüz uykusuzluğunun huzursuzluğu içinde, eline bir tavan süpürgesi almış, yerlere rasgele su serperek ortalığı süpürüyor. Nihat, burnuna hücum eden mayhoş, keskin bir kokuyla geriye kaçtı. Sonra perdeciye gidip sordu:

- Kimse gelmedi mi?

Perdeci kirli yumruklarıyla çapaklı gözlerini oğuşturarak cevap verdi:

- Görmedim.

- Bugün prova olacaktı.

- Rıza Beyin oyunumu? Ha... Bir haftadır prova prova diyorlar ama gelen giden yok. Oyun da yarın akşam!

Nihat, perdecinin yüzüne, etrafına, sahnenin açık penceresinden karanlık tiyatronun boş localarına, koltuklarına baktı. Bunlar yarın gece dolacak, ışıklar yanacak, ahali günlerden beri ilanlarını gördüğü Nestereni seyretmek için el çırpacak, ayaklarını vuracaktı. Halbuki piyesin daha birinci provası yapılmamıştı.

Nihat ağır ağır sahneden ayrılarak, tiyatronun iç camlı kapısının önündeki kontramarka sandığının üstüne oturdu. Uzun bir tahayyül içinde bekledi. Tam bir saat bekledi.

Saat üçü geçerken, zayıf, kısa boylu, saz benizli, sağa sola hafif yalpa vurarak yürüyen genç bir adam, tiyatronun kapısından isteksizlikle içeriye baktı. Nihat'a kısa bir selam sarkıtarak, sinirli dolaşmaya başladı.

Nihayet bonjurunun eteklerini sallayarak, elinde bir cüzdanla, başı dik, Nesterenin mısralarını mırıldana mırıldana Rıza geldi, Nihat'ın elini sıktı ve zayıf aktöre döndü:

- Nasıl iş bu yahu! Müsamere yarın akşam. Daha bir tek prova yapmadık. Pek sallıyoruz be yahu!

Öteki filozof sordu:

- Sen neden geç geldin?

- Mannik'e uğradım. Yok. Zaten öğleye kadar uyuyakalmışım.

- Bizim rolleri yazıp getirecektin, hazır mı?

- Hayır, dün gece yazamadım.

- Ben daha bir kelime bilmiyorum.

Rıza başını salladı:

- Zaten ben rolleri değiştirdim. Şah Gazanfer'i sana vereceğim, Bayramı ben alacağım.

- Anlaşıyor, Nestaren de tuluat gidecek.

Tiyatroya ince, uzun, biraz kamburca, uykusuzluktan göz kapakları şiş, yüzü sararmış, fesi yanda, elleri pantolonunun cebinde, yürürken “cik cik” kuş taklidi yapan bir aktör daha geldi, Rızaya sordu:

- Geciktim mi?
- Yoo... Saat beş!
- Ne diyorsun? Beş var mı? Ben Fevzi'nin odasında altmışaltıya dalmışız, farkında değilim.

Zayıf aktör sordu:

- Kim yutuldu?
- Moruk iki papel kaybetti. Parası yokmuş, salladı. Bir “Yenice” kopardım.
- Raşit de oradamıydı?
- Beybabanın odasındaydı. Saliha' dan bir şarkı öğrenmiş, onu söylüyor, sesini işittim.

Rıza bağırdı:

- Peki yavrum! yarın akşam burada altmışaltı mı oynayacaksın, Nesteren mi?
- Ben rolümü biliyorum.
- Anlatma! Dün gece Galatadaymışsınız.
- İstersen okuyayım. Dinle bak!

Bu aktör, askı düğmelerine iki büyük avucunu yapıştırarak pantolonunu bir silkeledi, yukarıya çekti, fesini kaşlarının üstüne yıktıktan sonra, yumruğunu sıkıp havada sallayarak, çatlak sesle Nesteren'den bir parça okudu:

Sen yine mezar taşı gibi durdun,

Milletin naşına çıkıp oturdun,

Ananı ayaklar altına aldın

Babanı da batırdın çıktın

Rıza, birdenbire aktörü durdurdu:

- Yanlış be!.. Babanı değil, “vatanı batırdın da çıktın”.

- Neyse canım, ana, baba, vatan hepsi bir...
- Bir olur mu hiç? Maderi vatan derler, pederi vatan demezler. Vatan erkek değil, dişidir.
- Al bundan da bir numara... Vatanın erkekliği, dişiliği olur mu? Muayene etmediler ya...

Münakaşa açıldı. Fakat uzun boylu aktör ısrar etmedi:

- Hakkın var, dedi. Ben savuşuyorum, moruğu bulayım, yarım papel daha koparayım.

O zaman Direklerarasında, yeniler böyleydiler.

Eskiler?

Bütün Harbin ilk senesinde, bir gün tramvayda Madam Hekimyana rasladım. O zaman tiyatro hayatımız neşesizdi. Manakyanın açtığı melodram devresi yeni kapanmış, Darülbedayi muvaffakiyetli temsillerine başlamamıştı. Söz tiyatroya gelince Madam Hekimyanın yüzü, buruşuk bir mendil gibi alev aldı. Derin bir “ah yavrum!” dedikten sonra anlattı:

- Ah yavrum! Teatoro, teatoro, teatoro... Bunu şimdikiler anlamıyorlar. O koca ihtiyar yok mu? Misnak... Ona git de anlatsın: Biz prova günleri ne şevkle toplanır, ne uzak yerlerden koşar, ne kıyak işlerimizi bırakırdık. Rollerimizi bülbül gibi ezberlerdik. Bugünkü gençlerde olduğu gibi hoppalıklar, çirkin şakalar, cahillikler yapmazdık. Bugün Binemeciyan’ı mezardan kaldır, bütün rollerini sana ezber okur, kabirde bile unutmamıştır. Ben bütün Dalilada yalnız kendi rolümü değil, ötekilerden de parçalar ezber bilirim, bak...

Madam Hekimyan yavaşça kısa bir parça okudu: Sesi otuz yaş gençleşerek titriyor, kelimeler ağzından güneşte ısınmış olgun ve pıtırak yemişler gibi sıcak ve yumuşak dökülüyordu. İhtiyarlığını ve şivesini affettiren, her an yirmi yaşında bir hafıza ve heyecan!

Eskiler böyleydiler.

* P. Safa, “Direklerarası”, *Yedigün*, C. 15, Nu: 373, 30 Nisan 1940, s. 8,9.

MİLLİ BİRLİK ve MİLLİ TEAZZUV *

Tehdidi altında yaşadığımız büyük tehlike içinde her memleket, muhasara edilmiş bir şehir gibi, mukavemetini organize etmek ihtiyacından doğan bir tesanüt şuuruyla milli birliğine sarılıyor. Avrupa'nın muharip ve gayri muharip, her memleketinde günün parolası milli birliktir.

Milli birlik ne demek? Harpten evvel, milli planda bir taazzua kavuşmamış, yarı veya tam liberal demokrat memleketlerde milli birlik yok muydu? Mesela Fransa ve İngiltere ayrı ayrı birer milli vahdeti temsil etmiyorlar mıydı? Şüphesiz her memleket bütün dünya tarihinde, kendisini ötekilerden ayıran bir vahdet ifade eder. Fakat tam manasıyla milli birlik, bu toprak vahdetinden hatta tehlike anlarında doğan tesanüt şuurunun kuvvetlendirdiği geçici millet vahdetinden ibaret değildir. Milli planda organize edilmemiş tek veya çok partili, yarı veya tam parlamenter memleketlerde toprak birliği, devlet birliği ve yalnız hukuki planda bir millet birliği olmakla beraber milli hayata fert veya sınıf menfaatleri hakimdir. Bu endividüalist yapıları memleketlerde her fert, mesela her tüccar, ne kadar fazla kazanırsa ve ne kadar fazla vergi verirse milli ticaret ve menfaate o nispette hizmet edeceğine inanmıştır. Ferdi menfaat, milli menfaatten önce gelir. Bu memleketlerin fertçi bünyeleri milli birliği yalnız toprak ve devlet vahdeti halinde bırakmıştır.

Bu telakkiyi al aşağı eden bir dünya inkılabı içindeyiz. Yeni manasıyla milli birlik bütün fertlerin faaliyetlerini milli ideale ve milli menfaate göre tanzim eden canlı bir taazu demektir. Bu taazuun iki şartı vardır:

1. Gaye birliği
2. Vasıta birliği.

Milli taazuuna kavuşmamış memleketlerde gaye ferdin refahıdır. Milli refah bu ferdi refahların yekûnu telakki edilir. Devlet, ferdin malını, canını, ırzını bekleyen bir gece bekçisinden başka bir şey değildir. Milli taazuuna kavuşmuş memleketlerde gaye ferdin değil, milletin selametidir. Hususi menfaat umumi menfaate feda edilir. Fert bütün şahsi keyfini, rahatını, zevkini, hatta canını milli gayeye feda etmeye her an hazır, tam bir feragat ve kahramanlık iradesiyle mücehhezdir. Hatta ferdin saadeti kendi menfaatlerini milli gayeye feda ettiği nispette artar. Milli cemiyetlerde devlet bir gece bekçisi değil, tam bir millet hülasasıdır ve elinde milli idealin meşalesini taşır.

Bu gaye birliğini vasıta birliği gerçekleştirir.

Asıl taazu, organizasyon bu vasıta birliğindedir. Ayrı ayrı bütün fertlerin faaliyetlerini milli menfaate göre tanzim eden yepyeni bir organizasyon bu vasıta birliğini temin eder. Öyle bir organizasyon ki fertlerin milli menfaate aykırı alabildiğine kazanç elde etmelerine meydan bırakmaz. İstihsalı, istihlâki, ithalatı, ihracatı milli menfaate göre planlaştırır. Kendini milli cemiyete feda edenlere, yalnız feragat sahiplerine ve kahramanlara şeref ve rütbe verir; millet için iyi olan her şey iyi, fena olan her şey fena prensibine dayanan bir ahlak telkin eder; lüpcüyü, anaforcuyu, dalkavuğu, yalancıyı, her menfaate kazanç iştahıyla diş geireni, lüks ve sefalet canavarını tepeler ve yaşatmaz.

Bu organizasyonun nasıl yapılabileceğinin tetkiki buraya sığmaz. Fakat yeni dünya nizamı içinde, milli planda bir cemiyet kurmanın şart olduğu kadar da mümkün olduğunu göreceğimizden eminiz.

Milli taazuuna henüz kavuşmamış memleketlerde milli birlikten bugünkü kadar sık bahsedilmesi ya tehlike karşısında duyulan geçici tesanüt ihtiyacındandır ki bu takdirde esaslı hiçbir kıymeti yoktur; yahut da milli taazuun henüz bir iştiyakından ibarettir ki bu takdirde milli birlik şuuru, milli taazzu hareketine doğru koştuğu nispette büyük ve asıl hedefine yaklaşır. Milli taazzu olmayan yerde milli birlik sözü, böyle bir hamleyi temsil eden şuurun ifadesi olsa bile, aksiyon haline gelinceye kadar, kafi derece de hissedilmemiş ve yaşanmamış ideallerin adım klişeleştiren mekanik bir tekrardan fazla ve başka bir şey değildir.

* P. Safa, “*Milli Birlik ve Milli Teazzuv*”, *Bozkurt*, S. 5, Ağustos 1940, s. 109.

KAVANOZ ÇOCUKLARI *

(17 Birinci Teşrin 940 Tasviri Efkar'dan)

Her gün Türkiye'nin büyük şehirlerinde göze görünmeyen, sessiz ve mesuliyetsiz bir cinayet işlenir. Yüzlerine beyaz maske, ellerine lastik eldivenler geçirmiş, beyaz gömlekleli adamlar, birbirlerine Latince parolalar fısıldayarak, içinde madeni parıltılar savrulan aydınlık bir odada meş'um işlerini görürler. Yapılan işin teknik adı: "Kürtaj"dır. Yani ameliyatla çocuk düşürmek; bu cinayeti yapanların meslek adı, "doktor"dur, yani Türk sağlığının bekçisi.

Bu cinayetin meşhur mütehasısları vardır. Mahalle bekçisine sorunuz, onun evini, köşedeki eczaneye sorunuz, onun muayenehanesini size gösterir. Bu cinayetin yeri ve tarifesi muayyendir. Divan heykeline eş, narin sedef vücudunun ince çizgilerini, gebelik halinde karnının davlumbaz şişkinliğiyle bozmak istemeyen, çıtı pıtı, zarif bayan, meşhur kürtaj mütehasısının muayenehanesine gider, pey verir ve randevu alır, günü ve saati gelince tıpkı bir çürük diş çektirenlerin soğukkanlılığıyla, vücudunda teşekküle başlayan canlı insan mukaddimesini aldirtir ve öldürür. Maktul, yumuk yüzlü, şiş karınlı ve ince bacaklı, serçe parmak kadar küçümencik bir gafildir; doğmasıyla ölmesi bir olmuştur; lâboratuvarın cam rafı üstünde duran içi alkol dolu kavanoz onun hem beşiği hem tabutudur.

İstatistik umum müdürlüğü, memleketin senede böyle kaç bin veya kaç yüz bin kavanoz çocuğu kaybettiğini bilmesi gerektir. Fakat memleketin büyük şehirlerinde herkes, bu cinayetin hemen her gün işlendiğini, aleni itirafların şahidi sıfatıyla pek iyi bilir. Eğer kürtaj âdetinin vatana girdiği tarihten beri düşürülen kavanoz çocukları şimdi sağ olsalardı, üç gün sonra yapılacak sayım belki bir iki milyon daha kabarırdı.

Adaletin ve devletin gözü önünde işlenen bu kürtaj cinayetlerinin, fen adamı geçinen ve herkesçe malum failerinden ciddi bir hesap soracağımız güne kadar, nüfus davasında haysiyetli bir mesafe ölçüsüyle kaydedilmeye layık büyük bir adım atmış olmayacağız.

* P. Safa, "Kavanoz Çocukları", *Bozkurt*, S. 8, İkinci Teşrin 1940, s. 188.

KAVANOZ ÇOCUKLARI İÇİN *

(25 Birinci Teşrin 940, Tasviri Efkar'dan)

Kavanoz çocukları için bu sütunda çıkan yazının peşinden bazı mırıltılar ve homurtular yükseldi. Güya Türkiye'de sıhhi bir zaruret olmaksızın çocuk alan tek şuursuz hekim yokmuş; istisnasız her biri bir şeref ve namus abidesi olmaya layık doktorlarımızın haysiyetlerine tecavüz ettiğim için aleyhime dava açılmış; bir gazete bu şubenin hekimleriyle konuşmuş, başka bir gazete İstanbul Müddeiumumiliğinin aleyhimde takibat yaptığını yazmış, üçüncü bir gazete onu tekzip etmiş.

Türkiye'de sıhhi bir zaruret olmadan çocuk alan vicdansız hekim yok değil, çoktur. Bunlardan bir kısmı aleyhine davalar da açıldı. Fakat piyasası 10-15 liraya kadar düşen kürtaj ücretinin elebaşları, cinayetlerini kitaba uydurmanın bütün çarelerine başvurdıkları için, bugüne kadar hesap vermek mecburiyetinden yakayı sıyrabilmişlerdir. Kürtaj denilen ameliye, Taksim meydanında, Zafer abidesinin dibinde ve herkesin gözü önünde yapılmayacağı için şahidi yoktur. Bu ameliyatı yaptıran kadın, suçun mesuliyetine iştirak ettiği için onun aleyhinde şahadete yanaşmaz. Böylece bütün deliller ve şahitleri bertaraf edilen cinayetin meşhur, yüzsüz, pişkin mütehassıslarından biri bu satırları okuduktan sonra yarın ortaya çıkabilir, bana: “Türk hekimlerine iftira ediyorsunuz, iddianızı ispat ediniz!” diyebilir. Gazetelerle ortalığı velveleye verdikten sonra, gidip cinayet yuvası evinde veya hastanesinde üç adet kürtaj daha yapabilir. Bay memnun, bayan memnun! Bıçağı yiyen zavallı kavanoz çocuğunun gık demeye mecali yok. Buyurun da siz ispat edin! Doğrusu bu davada kürtaj dahilerinin kanuni vaziyetleri oldukça muhkemdir, itiraf ederim. Fakat bunlar aleyhine kanuni deliller toplamanın tamamıyla imkansız olduğuna da kani değilim. Hele bakalım, günün birinde yüz binlerce kavanoz çocuğunun canına kıyanları demir parmaklıklar arkasında görecektir miyiz? Allah'ın adaletinden ümit kesilmez.

Aleyhimde dava açıldığı yalan. Dün İstanbul Müddeiumumiliği ikinci tetkik bürosu, fikirlerime ve malumatıma müracaat etmek suretiyle, bu mevzudaki hukuki ve milli hassasiyetini gösterdi. Yukarıda yazdıklarımı tekrarladım. İstanbul Adliyesinin gösterdiği alakaya teşekkür ederim. Dava büyük. Ortalıktaki telaşa gelince, korku psikolojisinde bunun manası gayet açıktır.

* P. Safa, “Kavanoz Çocukları İçin”, *Bozkurt*, S. 8, İkinci Teşrin 1940, s. 189.

İNSAN YOK, MİLLET VAR *

Geçen harbin sonundan bugüne kadar Avrupa'nın hangi noktasında bir harp, bir ihtilal, bir politika ve ideoloji çarpışması olmuşsa, orada istisnasız, hep milliyet fikri zaferi kazanmıştır. İlk önce Türk istiklal harbinde, garp demokrasilerinin kukla ordularını tepeleyen milliyet fikridir; peşinden İtalya'da marksist, liberal ve farmason beynelmilelçileri tepeleyen milliyet fikridir. Almanya'da inkılaptan sonra hemen Reni askeri işgal altına alan milliyet fikridir. Anschluss'u yapan milliyet fikridir. Münih'te Fransa'ya, İngiltere'ye diz çöktüren ve Südetleri ilhak eden milliyet fikridir. İspanya'da kızıkları tepeleyen milliyet fikridir. Yunanistan'da bütün marksistleri, liberalleri, farmasonları bütün beynelmilelleri tepeleyen ve iş başına getiren milliyet fikridir.

Bugünkü harbin kaderi, ondan evvelki iktisadi, siyasi, asker, mücadelelerin hepsinde, gözleri kör olmayan herkesin görebileceği açık bir alın yazısı halinde meydana çıkmıştır. Tarihte hiçbir harp zaferini bu kadar peşin vermemiştir. Adeta bugünkü harp başladıktan sonra da birbirini kovalayan yıldırım zaferleri, mevsimi gelince milliyet ağacından pıtırak halinde yağın yemişler gibi, tarihi bir olgunluğun tabii neticeleridir.

Bana bunun bir tek istisnasını gösteren çıkabilir mi? Büyük harpten sonra nerede bir ihtilal ve bir harp olmuş ki orada milliyetçi, beynelmilelciyi ve insancıyı tepelememiş olsun? Bütün bu zaferlerin istisnasız birbirini takip etmeleri bir tesadüf serisi midir? Bu ne biçim tesadüf serisidir ki tabiatın kanunları kadar mutlak neticeler veriyor ve hiçbir istisna kabul etmiyor? Milliyetçi tarihin hiçbir devrinde görülmeyen bu kudretini, sarıldığı büyük fikrin doğruluğundan değilse nereden alıyor? Bu fikir doğru değilse, tarihte hangi yalan, sırtı sıra bu derece muzaffer olmuştur?

Canlı varlıklar arasında bu asrın bir milliyet asrı ve bu dünyanın bir milliyet dünyası olduğunu anlamamakta, ağaçlardan ve hayvanlardan başka hiç kimse mazur değildir. İşte en büyük hakikat ve kör gözlere bile çivi gibi saplanan en büyük hadise, “mücerret insan” fikri iflas etmiştir! “Hukuku beşer” beyannamesinde liberal demokrasi ve marksist beyannamesinde üçüncü enternasyonel, hep bu mücerret insan hayalinin peşinde topallayan ve nihayet yüzü koyun kapaklanan fikirlerdir. Öyle bir mücerret insan ki, lisanı olmasın, tarihi olmasın, geçmişinden geleceğine doğru uzanan canlı kıymetleri olmasın, cemiyetlerin morfolojisinde muayyen bir milli hüviyeti olmasın, ırkların açık ve gerçek varlığında kanının hususi bir terkibi, uzvi yapısının milli bir karakteri olmasın, örfleri ve

âdetleri olmasın; öyle bir mücerret insan ki tarihin karnından buzağı gibi hafızasız, an'anesiz, şahsiyetsiz fırlasın; büyüdükçe öküzleşerek, birbirlerine müsavi istihsal hayvanları sürüsünü doldurmaktan başka varlığının hiçbir hikmeti olmasın. Böyle dilsiz, tarihsiz, hafızasız hiçbir ırka ve millete mensup olmayan mücerret bir insan var mıdır? Yoksa bundan sonra yaratılması, tabiatın da, cemiyetin de, insan ruhunun da muayyen şartlarını ve kanunlarını tepen bir hayalin gerçekleşmesine çalışmakla nasıl mümkün olur?

İnsan, mübarek bir mefhumdur. Fakat onu reel bir hale koyan millet ve ırk fikrinden ayrılmamak şartıyla. İnsan tekinin nasıl uzvi bir vücudu ve ruhu varsa, insan topluluğunun da vardır. İnsan topluluğunun vücudu ırk, ruhu millettir. Bunlarsız insan, vücutsuz ve ruhsuz insan gibi, mübarek değil bomboş bir mefhum olur.

İçinde bulunduğumuz kanlı imtihan, bütün tarih boyunca insanın bomboş mefhumlar uğruna yaptığı abes mücadeleleri sona erdiriyor. Liberal demokrat olsun, marksist olsun, bütün “mücerret insan” simyacıları, lâboratuvarlarını kapatıp tası tarağı toplamak üzeredirler. Simyacılar diyorum, fakat sahte altın yapma hülyasına kapılanların tatlı vehminde, bu sahte insan yapıcılarının nazariyelerinden daha az hayal ve daha çok ilim haysiyeti vardır.

* P. Safa, “İnsan Yok, Millet Var”, *Bozkurt*, S. 11, Temmuz 1941, s. 250.

MİLLİ İDEALİMİZ APARTMAN YAPTIRMAK MI? *

Güzel Sanatlar Akademisine bir uğrayınız. Heykel şubesi bomboş. Mimari şubesi hıncahıncıdır. Çünkü Türkiye’de patenti yabancı şöhretlerin elinde bulunan heykeltıraşlık Türk sanatkarına para getirmez. Fakat mimar hem başkalarına hem de kendisine apartmanlar yapan bahtiyar kişidir. Üniversitenin Dil- Tarih Fakültesi تنها, Tıp Fakültesi tıklım tıklımdır. Çünkü lisan veya tarih âlimi için bütün ömründe üç odalı bir ev yaptırmak şansı pek az, doktor için apartmanlar yaptırmak şansı pek çoktur.

Birkaç idealist müstesna, yüksek tahsilin eşiğinde, istikbale nişan alan her Türk gencinin gönlünde bir apartman yatıyor. Apartman! Genç ve yaşlı, mimar ve doktor, esnaf ve avukat, tüccar ve bol maaşlı memur, komisyoncu ve müteahhit, her şuurun altı ve üstü, boydan boya silme apartman kesilmiştir. Apartman! Cimri parayı bunun için biriktiriyor, iş adamı bunun için taban tepiyor, avukat bunun için mahkemede coşuyor, doktor bunun için gözünü profesörlüğe dikmiş. Vekilin treni gelmeden üç vapur evvel Haydarpaşa’ya damlıyor. Apartman! Sabahleyin, yatakta mahmur gözler açılınca uykunun rehaveti içinde erimiş vücudu kamçılaman ve obüs gibi sokağa fırlayan ideal: Apartman! Bir tek varlık sebebi, yaşamanın hikmeti, bahtiyarlığın âmili, insanlığın gayesi, memleketin selameti, kainatın sırrı: Apartman! Çimento yok, fakat apartman yapılıyor; demir kalmamış fakat apartman yapılıyor; işçi asker fakat apartman yapılıyor. Şu herif çok akıllı, çünkü apartmanı var; şu herif iyi gazeteci, iyi doktor, iyi avukat çünkü apartmanı var. Apartman dirayet, muvaffakiyet ölçüsü; apartman ihtisas vesikası; apartman terakkinin son kertesini, apartman milli refah, apartman milli ideal!

Kimse farkında değil ki apartman milli servetin mezarıdır; çünkü iç piyasalarımızda tedavül ettikçe üreyecek olan sermayeleri, damarda donmuş kan gibi hareketsiz ve kısır bırakır. Apartman böyle bir salgın halinde milli refaha değil, memleketin sefaletine yol açar. Apartman milli değil, millet zararına ferdi idealdir. Bundan “apartman yapılmasını” manasını çıkaracak sersemlemlerle konuşacak değilim. Apartmanı bir refah vasıtası olmaktan bir millet gayesi olmaya kadar yükselen gayrı milli, gayrı beşeri, gayrı medeni, hayvanca kazanç iştahına vuruyorum.

Midemizi ve bağırsaklarımızı apartmanla dolduran bu iştah bize iki yerden gelmiştir. Biri kendimizden, öteki dünyamızdan.

Kendimizden gelen tarafında mazuruz. Kafesli, karanlık, rutubetli, cumbası çarpılmış, taşlığı küf ve mutfağı lağım kokan tahta evlerimiz ailelerimize tabut olmuştur. Bu evlerden her biri, gözümüzde, koskoca imparatorluğumuzun çöküşünü ve onun harabeleri üstünde mutlak ve mücerret ölümü temsil ediyor. Farkında olarak, olmayarak milli haysiyetimizi şöyle bir sembolik tasavvurun ağır telkini altına koymuşuz. Tahta ev mazi, apartman istikbaldir; tahta ev tabut, apartman beşiktir; tahta ev ölüm, apartman hayattır.

Bu apartman iştahının bize dışarı dünyamızdan gelen tarafında hiç mazur değiliz. Bu kazanç hırsı, ammenin menfaatini alaşağı edip yerine ferdin ve kâr gruplarının menfaatini koyan bu doymaz lüks ve mal düşkünlüğü bize, yıkılmak üzere olan Avrupa ve Amerika merkantilizminin yadigarıdır. Oralardan kovulan altın tanrısı, para tanrısı, elmas tanrısı, lüks tanrısı, her iflas eden fikrin, her devrilen putun son vatanı burasıymış gibi, sürü sürü Türkiye'ye göç ediyor.

Garp medeniyetini, içtimai müesseselerin köklerini ve bunların tekamül tarihlerini anlamakla değil, yalnız göz bebekleriyle seven geri milletlerin bina, lüks ve süs hasreti içinde emekliyoruz. Ensesinde gümüşlü tilkinin gıdaklayışını hissetmeyen Türk kadını bedbaht, nişan yüzüğünde pırlanta kırıntılarının sıralanmadığını gören Türk kızı bedbaht, kübik divanı olmayan ev bedbahttır. Fakat odasında kütüphane, duvarında resim, rafında kitap olmayan ev bedbaht değildir. Zengin ailelerimizde Avrupa medeniyetini poker ve viski temsil ediyor. Bugün Avrupa'yı yıkan bütün sefahat tanrıları Türkiye'yi yapmaya gelmişlerdir.

Eski Türkler, “paranın haramı ya zinaya gider, ya binaya” dedikleri zaman bu dünyada pek çok insanın pek geç anladığı bir hakikatin tanı şuuruna sahiptirler. “Bir lokma, bir hırka” telakkisiyle soysuzlaşan bir anlayışın başak bir terreddi kutbu da “her işin başı para” kanaatidir.

Gençliğin, hiç olmazsa gençliğin ruhundan bu mal, bu süs, bu lüks hayranlığını sökelim. Onların beyinlerine apartmandan evvel yapmaya mecbur olduğumuz yüzde sekseni hala harap bir köy Türkiye'si içinde yaşadığımızı en büyük Türk hakikati halinde çakmak gerek.

- Tasviri Efkar'dan-

* P. Safa, “*Milli İdealimiz Apartman Yaptırmak mı*”, *Bozkurt*, S. 11, Temmuz 1941, s. 280.

SÖZDE TÜRKLER *

Dar milliyetçilik milleti yalnız hukuki ve siyasi manasında anlar. Buna “kütük milliyetçiliği” de diyebilirsiniz. Kütüğe yazılı ve nüfus cüzdanında “Türk” işareti bulunan her adam Türk’tür. Bu adam, tarihiyle, an’anesiyle, kanıyla, canıyla Türk düşmanı olsa bile!

Dar milliyetçilik Türkiye’nin sınırlarını da en dar manasında anlar, Türkelini içinde yalnız Osmanlı garp Türklerinin oturduğu topraktan ibaret sanır ve bütün yurtseverliği, yurdun her savaşta biraz daha daralan sınırlarını korumak düşüncesinde kısılır.

Dar milliyetçilik, milli olmak zaruretini, dar ve bücür bir kendini koruma insiyakından öteye ulaştıramadığı için, idealini cemiyetin siyaset, iktisat, edebiyat ve dil, aile, hukuk müesseselerine kadar genişletmez. Bakarsınız, rejim davasında liberal, iktisat davasında, milli iktisadın taban tabana tersine, serbest mübadelecidir. Edebiyatta ve dilde Osmanlıcı kalır. Ailede “ittihadı anası” cıdır. Kanı Türk olmayanları, hatta Türk tabasından olmayanları, karı, koca, gelin, damat sıfatlarıyla yuvasının içine sokar. Türk tarihiyle bütün bağları kopuktur, milletine yapılan bütün fenalıkları unutmuş, eski ve ebedi düşmanlıklar üstüne dostluklar kurmaya bile kalkmıştır. Onun hafızasında bir Kafkas, bir Şeria, bir Çanakkale, bir Sakarya yoktur. Milletleri dimdik tutan milli kinden mahrum yaşar; daha kötüsü, düşmanlarını yurdunun, muhafaza cihazının ve ailesinin mahremiyeti içine, dost ve akraba olarak alır. Ona daha uygunu, “Sözde Türk” demeliyiz.

Sözde Türk! Fakat bu sözdelik ve eğretilik sözde Türklerin hepsinde şuurlu ve istekli değildir. Bunların bir kısmı masum sayılır. Türk olmanın şartları kendilerine öğretilmemiştir. Bir yandan Türk yurdu ve ulusu için halis emeller besledikleri halde bir yandan da farmason locasına kapılanmışlarsa, yabancı karırlarla veya heriflerle evlenmişlerse, Türk düşmanlarıyla siyasette ve ailede sarmaş dolaş olmuşlarsa, garp kapitalizminin sömürgeci liberal fikirlerine bayılmışlarsa, Türkleştirme ve Türkleştirme davasına yabancı kalmışlarsa, bu, kötü niyetlerinden değil, gafletlerinden ve bilgisizliklerinden, milli terbiyesizliklerindedir. Çoğu ecnebi mekteplerinde, yahut ecnebi hoca ve programlarıyla hala tedrisat yapan sözde Türk mekteplerinde, Avrupa mekteplerinde, hep Türk düşmanlarından terbiye ve telkin alarak yetişmişlerdir.

Fakat sözde Türklerin bir kısmında bu sözdelik ve eğretilik şuurlu ve isteklidir. Bunlar bilerek ve isteyerek Türk düşmanındırlar. Kendi ırklarına, kavimlerine ve

milletlerine elik tellerle sımsıkı bağlı oldukları halde, kendi hesaplarına müthiş ırkçı ve milliyetçi oldukları halde, ırkçılığı ve milliyetçiliği geri bir nazariye gibi göstermeye uğraşırlar. Sonu “cu” ile biten ne kadar münafıklık varsa bunlardadır: Vurguncu, soyguncu, istifçi, fesatçı, bozguncu...

Sözde Türklere karşı z Türklerin akslamele yöntemi ve devi vardır. Bunların masumlarını irşada ve uyandırmaya çalışmak, melunlarına karşı bugünlük uyanık durmak ve ileride melunluklarının tam hesabını sormak!

Türk bünyesi bu sözde Türk septisemisinden temizlenmedikçe bizim için tam kurtuluş yoktur ve bunu böyle bilmeyen, böyle düşünmeyen, şuurlu veya şuursuz, fakat hiç şüphe yok, sözde Türk'tür.

* P. Safa, “Sözde Türkler”, *Bozkurt*, C. 2, S. 1, 5 Mart 1942, s. 4.

ÇANAKKALE *

Çanakkale Savaşı yalnız önemli bir deniz üssünün müdafaası değildir; yalnız bir şehrin müdafaası değildir; yalnız bir payitahtın müdafaası değildir; yalnız bir memleketin müdafaası değildir; yalnız Türk âleminin müdafaası değildir; yalnız hilafet merkezinin ve İslam âleminin müdafaası değildir. Çanakkale Savaşı, üç yüz yıldan beri dünyanın bütün denizlerini içtikçe büyüyen, büyüdükçe şişen, şiştikçe önüne durulmaz tek bir istila kudreti haline gelen koskocaman İngiliz İmparatorluğuyla yine üç yüz yıldan beri kanı emile emile küçülen, küçüldükçe sönen, söndükçe ufacık Balkan milletlerine kadar büyük ve küçük her yabancının iştahını kendine çeken Türk imparatorluğu arasında, manasını bugün daha iyi anladığımız büyük bir çağ dönümü savaşıdır.

Fatih İstanbul'u aldı, bir çağ değişti; geçen büyük savaşta İngiltere İstanbul'u alamadı, bu da bir çağ değişmesinin başlangıcı oldu. Çanakkale Savaşı, sömürgeleşen ve sömürgeleştirilmek istenen bütün mazlum memleketlerin ilk isyan ve mukavemet şuurunu kendinde duyan Türk milletinin sanayici garp kapitalizmine karşı ilk zaferidir. Bugün yıkılmaya başladığını gördüğümüz o nizamın parası, çeliği, tekniği, azameti, prestiji, parasız, çeliksiz, tekniksiz, azametsiz ve prestijsiz bir milletin, işte bu şuurunu önünde denizin dibine inmiştir.

Çanakkale bir çağ dönümüdür. Türk bu zaferi kazanmasaydı çarlık yıkılmayacaktı; yerini, yurdunu, zamanını şaşırان cenin halindeki türlü türlü komünist ihtilalleri olmayacaktı; bunlara karşı dünyanın mukaddeslerini korumak ihtiyaç ve iddiasıyla doğan faşist, nasyonel – sosyalist, falanjist ve nasyonalist inkılaplar olmayacaktı; iki savaş arası devrinde altın ve büyük sermaye nizamının kıymetleriyle yenileri arasındaki selametli mücadele başlamayacaktı; bu mücadeleden 1929 buhranı ve 1939 savaşı doğmayacaktı.

Çanakkale olmasaydı şimdi İstanbul'da Çarlık Rusya'sının bayrağı dalgalanıyordu. Türkiye yoktu. Ne Sakarya'sını, ne inkılabını yapacaktı; köle milletlerin listesinde tarihi bir isim olarak kalacaktı; bütün mazlum ve sömürge şarkın kurtuluş hamlesi kırılacaktı.

Fakat Çanakkale bir tarih zaruretidir. Çanakkale olacaktı. Çünkü yalnız Türkiye için değil, dünya için de istismar nizamının yıkılması lazımdı.

Çanakkale oldu.

Çanakkale bir çağ dönümüdür.

Fakat bunun bize verdiği gururun yanı başında eskisinden daha büyük bir şuurumuz olmalıdır. Kendimizi bilelim. Fatih İstanbul'u aldı, yeni bir çağın doğmasına sebep oldu, fakat onun çocukları bu çağı anlayamadılar ve geri bir ortaçağ nizamında kaldılar. İdrakimiz dört yüz yıl gecikti. Bu sefer tarih bize bol keseden dört yüz yıl değil, dört yıl bile vermez. Yeni doğan dünyayı bugün, bugün, bugün anlamak zorundayız. Yoksa ne Çanakkale kalır, ne Sakarya!

Milletlerin yaşaması için kahramanlık elvermez. İçinde bulunduğumuz dünyanın çağ dönümü sırlarını anlamak, ona uymak, Avrupa'da ve Asya'da milliyetçi ihtilal şuurunun niçin, nasıl doğduğunu ve nasıl bir dünyaya doğru zaferden zafere koştuğunu tam bir ilim aydınlığı ve ideal heyecanıyla kavramak zorundayız.

* P. Safa, "Çanakkale", *Bozkurt*, C. 2, S. 3/14, 19 Mart 1942, s. 43.

YAZIK ve BRAVO *

- Peyami Safa'nın bu yazısını, bilhassa son satırları için benimsediğimizden aynen alıyoruz -

Her intihar gibi Fransız donanmasının kendisini batırması da, en son haddine varmış bir haddin ve en son haddine varmış bir kudretin müşterek ifadesidir. İnsanın kendi kollarıyla, bilerek ve isteyerek yokluğu kucaklamak iradesi, ölüm karşısında bir bakıma ne müthiş bir hezimet, bir bakıma da ne yaman bir hamle! Hezimet, çünkü bu yokluğa teslim oluşun ta kendisidir; hamle, çünkü ölümün üstüne en cüretli atılıştır. Kendiliğinden gelen ölümün tehdidine değil, varlık şuurunun dolgunluğundan gelen bir iradeyle yokluğun üstüne bu saldırı, metafizik planda varlıkla yokluğu birleştiriyor. Bunun için Tulan'daki Fransız donanmasının kendini batırması bizde hem merhamet, hem de hayranlık uyandırıyor ve bunun için ağızımızdan şu ikiz çığlık bir anda fırlıyor: "Yazık!.." ve Bravo!.."

Yazık!.. Çünkü şimdi Akdeniz'in dibinde yatan çelik yığınları ve kahraman cesetleri, asırların biriktirdiği ve bir patlayışta berhava olan Fransız emeğini, servetini ve Fransız gururunu temsil ediyor. Yüz otuz sekiz seneden beri Trafalgardan evvelki kudretini bulmaya ve aşmaya çalışan bu donanma, bir dağın bir uçuruma kayması gibi dehşet verici bir yuvarlanışla bir anda gözden kayboldu.

Bravo!.. Çünkü bu filo için herhangi yamancı bir devlet hesabına yaşamak manen ölmektir. Hiç olmazsa tarihin koynunda kendi kendisi kalmak için, Fransız donanması, maddeten var ve manen yok olmaktansa, manen var ve maddeten yok olmayı tercih etti. Bu intihar mananın maddeye karşı zaferidir.

Fransız donanması dişleri sökülmiş bir aslanın pençesinde kalan son tırnaklardı. Onlar da kendi kendine sökülünce, ortada, postunu kapamak için leşini dost ve düşman, her yabancıya kendine doğru çekip sürüklediği bir canlı cenaze kaldı. Tulan'da intihar eden bir donanma değil, ihtiyar Fransa'dır. Zafer, sulh ve hürriyet naraları içinde harpten çok evvel partilerin alacalı renklerine bölünen mozaik Fransa; milliyetçilerin bu harpten çok evvel haber verdiği akibeti vaktinde anlamayan, milli birliğine varamayan, Halk cephesi grevleri, sokak nümayişleri ve havra gürültüleri içerisinde kendisini toplayamayan Fransa! İntihar eden odur, fakat bütün Fransa o değildir. Can veren ihtiyar aslanın dipdiri yavruları

var. Onlar yarının Avrupa'sında, kan ve göz yaşı dolu bir bataklıktan yeni bir Fransa çıktığını, milletten daha aziz bir varlık ve milliyetten daha üstün bir ideal olmadığını anlamış genç bir Fransa doğduğunu göstermektedir. (Tasvir-i Efkar)

* P. Safa, “*Yazık ve Bravo*”, *Çığır*, C. 9, S.121, Aralık 1942, s. 329.

BİR MECMUANIN RENGİ ve HEDEFİ *

- Peyami Safa, Yurt ve Dünya Mecmuası için, Tasviri Efkar Gazetesinde şöyle yazıyor-

Dostlarım bana Ankara'da çıkan bir mecmuanın sayılarını gösterdiler. Bugüne kadar dikkatimden kaçan bazı yazıları okudum. Her sayfası kesildikçe, bu mecmuayı çıkarınların kafası, ortasından bıçakla yarılan bir karpuz gibi rengini açığa vuruyordu: Kıpkızıl!

Bir sürü iddiasından bir tanesine bakınız: Türkiye'de yüz seneden beri gelen harp şairleri arasında en büyüğü Nazım Hikmetmiş! İspanya harbinde kızılıarı müdafaa için öyle bir destan yazmış ki edebiyatımızda eşi yokmuş.

Bu yazının rengi de, hedefi de besbelli: Türk okuyucusunun, Türk gençliğinin ve Türk ordusunun gözlerinde Nazım Hikmeti örnek şair gibi yükseltmek, "sınıf" harbinin "millet" harbinden daha meşru, uğrunda can vermeye değer tek harp olduğunu telkin etmek; yüz seneden beri Namık Kemal'den Yahya Kemal'e ve Behçet Kemal'e kadar gelen Türk şairlerini sıfıra indirmek; Mehmet Akif'in Çanakkale'sini milli hafızadan silip yerine Nazım Hikmetin Kızıl İspanyasını yerleştirmek!

Mecmuanın öteki yazıları, Türk vatanperverliğinin ve milliyetçiliğinin genç ve yaşlı öteki kıymetlerini alaşağı etmek için sistematik bir ısrarla yazılmış açık propaganda makaleleri... Mecmuanın kurucuları ve yazıcıları arasında bu kışkırtıcılığı yüzünden vaktiyle takibe uğramış olanlar var. Mecmuanın üç elebaşısı; bugün Ankara Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesinde kürsü sahibi birer doçent; ellerine gençliğin sıcak balmumu gibi dışarıdan verilecek her şekli kabule hazır, yumuşak zekaları teslim edilmiş!

Bugünlük yalnız müşahede planında kalıyorum.

Meslek, meşrep, üslup, eda, her bakımdan her yazısı, tutuşturulmuş yağlı kundak kokan bu propaganda kuklalarının iplerini tutan elleri araştırmak bana düşmez. Bunlar hiçbir yabancı ilhama bağlı olmayan mücerret fikirler bile olsa renklerinde ve hedeflerinde şüpheyeye yer yoktur.

Mecmuanın sahipleri ve yazıcıları bütün fikirlerinde olduğu gibi hesaplarında da yanılıyorlar: Uyumuyoruz! “Tasviri Efkar, 07.01.1943”

* P. Safa, “*Bir Mecmuanın Rengi ve Hedefi*”, *Çığır*, C. 10, S. 122, Son Kanun 1943, s. 30,31.

MİLLİ CEMİYETLERDE İDEAL *

- Değerli mütefekkirimiz Peyami Safa'nın "*Millet ve İnsan*" adlı eserinden üstünde ısrarla durulması gereken bir parçayı okuyucularımıza sunuyoruz-

İdeal ferdi manasıyla varılması özlenen her hangi bir gayedir.

İçtimai manasıyla ideal, gelecekte varılması özlenen ve tasarlanan meçhul yarınlara ait bir hayal değil, taze ve dolgun bir milli şuur hali, cemiyetle fert arasındaki gizli telleri seslendiren bir sosyal uyanış, tastamam bir realitedir. İçtimai manasıyla ideal milli şuurun ferdi şuurumuza dolması, ben'imizi biz'in iştihakları ve heyecanlarıyla doldurmasıdır. Burada artık habire peşinden koşulan ve bir türlü varılamayan bir serap yok, her an aşılın bir merhaleden yeni bir merhaleye doğru koşma ve kavuşma vardır.

İçtimai ve milli manasıyla ideal, cemiyete zararlı, hatta sadece faydasız, nafiye ferdi isteklerimiz yerine içtimai isteklerimizi dolduran milli şuur zenginliğidir. Bu her an tazelenen dolgun şuur hali içinde artık niçin yaşadığımızı biliyoruz. Eğer evleniyorsak, bu yalnız şu güzel kızın gözlerine vurduğumuz için değil, yalnız ev hayatının disiplinine kavuşmak için değil, bunların ve buna benzer ferdi keyif ve menfaatlerden evvel, cemiyete bir aile hücresi daha kazandırmak, nüfusu çoğaltmak, memlekete yeni kuvvetler ve milli hayata yeni hayatlar katmak içindir. Eğer ticaret yapıyorsak, bu yalnız para kazanmak için değil, ondan evvel memleket istihsalini, paramızın kıymetini, milli serveti çoğaltmak içindir. Ferdi hareketlerimizin en büyüğünden en küçüğüne kadar hepsinde bir milli menfaat hesabı vardır. Şu köşeyi dönüyorsak, şu dostla sevişiyorsak, şu gazeteyi okuyorsak, şu tiyatroyu seyrediyorsak bunların hep memlekete faydalar temin ettiğine emin olduğumuz içindir. Hatta yemek, içmek gibi uzvi faaliyetlerimizin de gayesi millidir. Bir milletin uzvu olmazsak hayvanlaşacağımızı biliyoruz; bir milletin uzvu olmamanın mümkün olmadığını biliyoruz; ferdi hayatımızın milli hayatımızla kaim olduğunu biliyoruz; ferdi hayatımızın fani, milli hayatımızın baki olduğunu biliyoruz; milli hayatımızın devam edebilmesi için ferdi hayatımızı onun emrine vermek lazım olduğunu biliyoruz.

Liberal Demokrat cemiyetlerde bu milli şuur, sükun ve ferah zamanlarında uykuya dalar, harp, ihtilal ve buhran zamanlarında uyanır. Sükun zamanlarında fertlerin çoğu, ancak aile ve dost kadrosu içinde sosyal hayatlarını yaşarlar; bütün fedakarlıkları kendi

yakınlarına inhisar ederler; kendilerinin ve yakınlarının saadetinden başka bir şey düşünmezler. Milli şuurların memlekete şamil tarafı derin bir uyku içindedir. Fakat Gökalpimizin izah ettiği gibi: Milletın hayatı büyük bir tehlikeyle tehdit olunduğu, cemiyet büyük bir hamleyle kendisini kurtarmaya azmettirdiği galeyanlı dakikalarda, cemiyet bu derin uykudan birden bire uyanır. Fertler bu esnada kendi menfaatlerini, şahsi arzularını, gailelerini unuturlar. Hepsinin ruhunda yalnız müşterek bir heyecan, müşterek bir ihtiras hüküm sürer.

“...Bu galeyanlı anlarda fertler son derece fedakar olurlar. Bundan başka onların ümitleri, azimleri, metanetleri de fevkalade şiddet kazanır. Bu anlarda nice sakin adamlar kahramanlıkta, nice bedbinler nikbinlikte, nice meyuslar ümit varlıkta numune olmuşlardır. Bu anlarda bütün ruhlarda sari ve müstevli bir veed vardır ki hepsini en tatlı saadet duygularına boğar.”

Gökalpimizin – mürşidi Durkheim gibi- en büyük eksiği, liberal cemiyetlere has olan bir hali bütün cemiyetlere teşmil etmesidir. Sükun zamanlarında milli şuurun uykuya dalması liberal cemiyetlere hastır. Çünkü bunların sosyal yapıları ferdidir; bütün kanunları ve aneleri ferdin selametini idealleştirir. Ancak harp ve buhran zamanlarında memleketin selametine ferdin menfaatleri feda edilir. Böyle cemiyetlerde milli şuurun uyanması için harp, ihtilal ve buhran sarsıntıları lazımdır. Liberal demokrasi “hürriyet, sulh ve refah” afyonlarıyla sükun zamanlarında, fertlerin milli şuurunu kendi eliyle uykuya yatırır.

Milli cemiyetlerin sosyal yapıları millidir. Bu cemiyetlerde fert, refah mirasyedisi, hürriyet sarhoşu ve sulh esrarkeşi değildir. Her mesele onun için milli davadır ve sükun zamanlarında da o, bu davanın zaferi için uyanık durur. Korporasyon nizamı içinde mesleğini milli menfaat emrine veren teşkilatta vazife almıştır. Hiçbir milli meseleye omuz silkemez. Çünkü sükun zamanlarında da millet bir ordu halinde ve milli hayat kansız, fakat galeyanlı bir mukaddes harp halindedir.

Milli adam sükunu değil mücadeleyi, emniyeti değil tehlikeyi, politikayı değil kahramanlığı, uyusukluğu değil atılganlığı sever. Bu adamın gözünde sulh ve harp aynı şeydir. Birkaç damla kan, ikisinin arasındaki iştıyak, heyecan ve hedef birliğini ortadan kaldırmaz.

Milli adamın ideali her zaman uyanıktır; çünkü onun bütün hayatı bu ideal hayatından başka bir şey değildir.

* P. Safa, “*Milli Cemiyetlerde İdeal*”, *Çığır*, C. 13, S. 127, Haziran 1943, s. 165,166.

İDEALSİZ ADAMI ÇEVİREN BOŞLUK *

- Peyami Safa'nın "*Millet ve İnsan*" adlı değerli eserinden aldığımız bir parçayı okuyucularımıza sunuyoruz-

Nietzsche zahitlerin idealinden bahsederken (La généalogie de la Morale s.282-284) bundan mahrum olan hayvan – adamın manasızlığını belirtir. “İnsan ne için yaşıyor?” suali “asetik” idealden mahrum olanlar için cevapsızdır. Bunlar insan kaderinin peşinde şu ümitsiz nakaratın çınladığını duyarlar. “Nafile!”. İdealsiz insanı “büyük bir boşluk çeviriyor, bu insan kendisini teyit etmeyi, tefsir etmeyi, ikrar etmeyi bilmiyor, hayatın manası problemi önünde ıstırap çekiyor.” Fakat bu idealsiz adamın en büyük meselesi ıstırapın kendisi değildir. O, daha ziyade niçin ıstırap çekmeli sualine cevap vermemenin azabı içindedir. Hayvanların en cesuru ve ıstıraplara en dayanıklısı insan, ıstıraptan ıstırap olduğu için kaçmaz. Hatta onu arar bile, elverir ki varlığının hikmeti ve bu ıstırapın sebebi kendisine gösterilsin. Fakat zahitlerin ideali sayesinde ıstırap izah edilmiş oluyor, büyük boşluk doluyor, her türlü nihilizm üstüne kapılar kapanıyor. Hayatın bu tefsiri hiç şüphesiz yeni bir ıstırap getiriyor, eskisinden daha derin, daha mahrem, daha zehirli, daha öldürücü bir ıstırap, çünkü bir hatanın ezası yerine geçiyor. Fakat bütün bunlara rağmen selamet de getiriyor. Çünkü artık insanın bir manası var, artık rüzgarın koyduğu bir yaprak, tesadüfün zeki bir oyuncuğu, manasız bir varlık değil o, artık bir şeyler isteyebiliyor ve böylece insanın iradesi, hiç olmazsa irade kurtulmuş oluyor. Beşeri ve daha ziyade hayvani ve en ziyade maddi olan her şeye karşı zahitlerin bu kini, şanslardan hatta akıldan bu nefret, saadetten ve güzellikten bu korku; görünüş, değişme, oluş, ölüm, ceht, hatta arzu olan her şeyden bu kaçamak arzusu, bütün bunlar, anlamaya cesaret edelim, bir yok olma iradesi, hayata bir düşmanlık, hayatın esaslı şartlarını kabulden çekinme ifade eder; fakat bu hiç olmazsa bir iradedir ve öyle kalacaktır. İnsan yokluğun iradesine sahip olmayı, hiçbir şey isteyememeye daima tercih ediyor.

Nietzsche bu satırları yazdığı zaman (1887), milliyetçilik henüz bir akide haline gelmemiş olduğu için, geçen asırları dolduran ascétique = zühdi idealin yerine milli idealin geçmeye namzet olduğunu bilmiyordu. Bugün uçak ve denizaltı kahramanlarının, savaş meydanlarında vurulanların ölünceye kadar yüreklerini dolduran ve çarptıran mana, ferdin cüce varlığından duyulan tiksinti içinde milleti yaşatmak için insanın - canına varıncaya

kadar- nefesine ait bütün kıymetleri topyekün feda atmeye hazır olması iradesidir. Bu irade bütün selameti ve ebediliği uğrun ferdin kendine kıymakta, şehveti gölgede bırakan bir keyif duymasından ileri geliyor. Ve bu irade, öylesine bir milli ideal hamlesi ki, taşıyanını ölüme bile fırlatıp atsa peşinden büyük milletler ve medeniyetler yükseltiyor. Buna inanmayan ve kendisinde bu kahraman yapısı bulunmayan asker, anavatan kıyılarından binlerce mil uzakta, denizin yüz metre derinliğinde, ciğerini suni balon havasıyla şişirerek, bir düşman gemisini torpillemek aşkıyla nefesine ait bütün tatları ve onun hülasasından başka bir şey olmayan canını tehlikeye atmaz; ordunun daha az tehlikeli hizmetlerine koşar. Çünkü insan, Sophokles'in cümleleriyle "Karanlık denizlerin üzerinde, fırtınalı lodos rüzgarlarıyla kabaran dalgaları aşarak, gürültüler arasında yoluna giden insan". "Şu çok bilmiş insan, gamsız kuş sürülerini, ormandaki yırtıcı hayvanları, denizdeki türlü mahlukları ipten örülmüş ağlarla tuzağa düşüren insan" , "dağın yabani hayvanını zekasıyla yola getiren ve altın yelesi başına koşum ve kimseye ramolmayan dağ boğasının boynuna boyunduruk geçiren insan", Nietzsche'nin de dediği gibi ıstıraptan da, tehlikeden de, ölümden de kaçmaz; elverir ki ona bu fedakarlığının ulvi sebebi izah edilsin. İnsan ki hayvanların en cesuru, insan ki Allah'a en yakın kul, en yaratıcı ve en kahraman, okyanusların dibine iner stratosferlerin üstüne fırlar, yaşamak için yaşar ve yaşatmak için ölür. Fakat ona ekmek ve ideal veriniz, ekmek ve ideal, ideal, ideal!

* P. Safa, "İdealsiz Adamı Çeviren Boşluk", *Çığır*, C. 14, S. 128, Temmuz 1943, s. 28,29.

CUMHURİYETİN MADDESİZ KAZANCI *

Cumhuriyetin bu memlekete verdikleri arasında, fotoğraf objektifinin görebildiği ve göremediği kıymetler vardır. Resmini çekebildiğimiz binalar, köprüler, barajlar, fabrikalar, elektrik santralleri ve petrol kuyuları yanında, inkılabın fotoğraf albümüne girmeyen, maddesiz kazançlarımız nelerdir?

Bu soruyu cevaplandırmanın zorluğu mevzuun konkre bir muhtevadan mahrum hiçbir ölçüye sığmaz oluşundandır. Mukayese unsurları da belirli ve açık değildir. Neyi ne ile ölçeceğiz? Okulların, öğrencilerin, okur yazarların, gazete ve tirajlarının artması, ilerlemenin normal ritmini aşan bir fark ifade etmez. Herhangi bir rejimde bu böyle olabilirdi. İdare sistemi ne olursa olsun, yaşayan bir cemiyette bu artış bir varlık şartıdır ve her memlekette görülür. Kültürümüzün, güzel sanatlarımızın, dilimizin gelişmelerini de rejime bağlayamayız. Meselelerimizin hepsi Cumhuriyet inkılabından evvel vardı. Doğu batı davamız en az Tanzimat kadar eskidir ve meşrutiyet yıllarında açık cepheler halini almıştır. Tarih ve dil Türkçülüğü Balkan Harbinden sonra en kesin ifadesini bulmuştur. Bütün bu dava ve münakaşalarımızı devlet şeklimizin neticeleri değil, sebepleri arasında görmek doğru olur.

Cumhuriyetin bize getirdiği kıymetler arasında fikir ve mana olarak ne kalıyor?

Belki bir tek şey, fakat pek büyük.

İnkılap, bize tereddütlerimizin tasfiyesi yolunda en cesaretli hamleyi yapmaya muktedir bir millet olduğumuzun inancını vermiştir. Ruhumuzda yatan ve varlığından şüphe ettiğimiz büyük enerjinin şuuruna ve güvenine kavuşmamız maddesiz kazançlarımızın başında gelir. Bu silkinme hamlesinin kendisi hedefinden daha önemli ve değerlidir.

Sosyal hayatın kanunları fizik kanunları kadar müspet ve muhakkak olmadığı için her inkılap bir denemedir. İdeal ile gerçek arasındaki münasebeti tayin için insan aklının kifayetsiz kaldığı yerde tecrübeyi imdada koşturur. Bu denemeye muhtaç, fakat ondan kaçan milletler, imkanları yoklama fırsatından mahrum kaldıktan başka potansiyel kuvvetlerini harekete getirdikleri için, taaffüne başlayan bir düzen içinde uyuşurlar. Bu bakımdan inkılap, hedefini her şeyden evvel kendi kendinde bulan bir hareket ihtiyacını ifade eder. Cumhuriyet ilanının hedefi ne şapka, ne Latin harfleriydi. Şapkasız bir cumhuriyet ve şapkalı bir saltanat mümkündü. Yeni devlet şekli bu inkılapların şartı

değildi, ileri fikirli bir padişah da, Tanzimat hareketini daha ileri götürerek bu işleri yapabilirdi. Devlet şeklinin bu inkılaplara mani olmadığını Büyük Petro gibi bir çok inkılapçı hükümdarlar göstermişlerdir. Fakat Sultan Hamit'te istibdat, Sultan Reşat'ta uyuşukluk, Vahdettin'de hıyanet halinde gittikçe soysuzlaşan bir hanedan bu işi yapacak adamı yetiştirmekten âciz kalınca, bütün modern cemiyetlerde olduğu gibi, inkılapçının halk arasından çıkması mukadderdi.

Atatürk Samsun'a ayak bastığı zaman, sonradan yapacağı inkılapların hiçbirini düşünüp kararlaştırmış değildi. İstilacıyı kovmaktan başka hedefi yoktu. Fakat tarih bir silkinme fırsatı hazırlamış ve tam zamanında onun önüne çıkarmıştı. Atatürk tereddüt etmedi. Şapka inkılabından evvel, hiçbir sosyoloji kanunu Türk milletinin serpuş değiştirmeye hazır ve razı olduğunu bize haber veremezdi. Tecrübeden başka çare yoktu. Denemenin müspet netice vermesi, bu mevzuda ikiye ayrılan Türk düşünürleri arasındaki çatışmayı kesti. Doğu batı davasını hiç değilse muaşeret ve metot akımından tasfiye etti.

Bir inkılabın tarihinde 26 yıl kısa bir zamandır. Bu göz açıp kapama devrinde meselelerimizin hepsini halledebilmiş değiliz. Çoğunu münakaşa ediyoruz. Bizi “olmuş” dan, “oluş” hareketine geçiren Cumhuriyet inkılabının verdiği yeni ruh içinde bütün imkanlarımızı yokluyoruz. Tek partili cumhuriyet tipini bıraktık. Çok partilisini deniyoruz. Liberal miyiz, sosyalist miyiz, radikal miyiz, sosyal demokrat mı? Partilerimiz bu dünya fikir kategorilerinden hiçbiri içine girmemişlerdir. Tecrübe kılavuzumuz olmaya devam ediyor. Cumhuriyet inkılabı bize, imkanların kapısını açmış, irticanın kapısını kapamıştır. Fakat bu “ileri”, “geri” mefhumları üzerinde, beylik izahlara düşmeden bugünkü dünyamızın oluş istikametini sezerek düşünmek zorundayız.

Demokrasi, fikirler arasında bir tercih serbestliğidir. Hepimiz bu hürriyete can atışımız, yeni devlet şeklimize en uygun manayı aramaya devam ettiğimizi gösterir. Şekilden ruha doğru, gittikçe derinleşen Cumhuriyet inkılabı, en yüksek değerini bir millete verdiği bu araştırma hummasında ve değişme hamlesinde buluyor. Cumhuriyet bir varış değil, hareket noktasıdır.

- Ulus'tan -

* P. Safa, “Cumhuriyetin Maddesiz Kazancı”, *Ülkü*, C. 3, S. 35, Kasım 1949, s. 3,13.

TERBİYE KONGREMİZ HAKKINDA İNTİBALAR *

İkinci Terbiye Kongremizin bütün Türkiye’de intibalar bıraktığını görüyoruz. Kıymetli muharrir Peyami Safa’nın (Ulus) da çıkan bir güzel fikrasını bu intibalara bir numune olmak üzere naklediyoruz.

İstanbul’da toplanan 1950 Terbiye Kongresinde mütehasıs komisyon raporları bugünkü imtihan usullerinin gençlerimizin enerjisini öldürmek için mükemmel bir mekanizma olduğunu, öğretim usullerinin de aile ve cemiyet vasıtasıyla öğretilenleri unutturma ve bozma sisteminden başka bir şey olmadığını belirtmişler.

Kongrenin öğretim sistemi hakkında vardığı bu netice dünyanın hemen bütün pedagogları tarafından, dünyanın hemen bütün okullarında kullanılan öğretim usulleri için verilen hükmün aynıdır. Gençliğimin öğretmenlik yıllarında, başımı uzun zaman bu davanın üzerine sarkıttığım için her memleketin okullarında katliama uğrayan çocuk zekasının, içinde kıvrandığı işkence mekanizmasıyla nazari ve ameli temaslarım vardır. Bu dava, okulda verilen bilgilerin miktar bakımından çokluğundan ve kalite bakımından yüksekliğinden ve lüzumsuzluğundan ibaret değildir. Klasik mektebin kuruluşu da çocuğun ihtiyaçlarını ve zihin mekanizmasını anlayışı da baştan başa hatalıdır. Dünyanın toptan bir maarif inkılabına ihtiyacı var. Milli Eğitim Bakanı, Terfik İleri gibi ateşli ve kültürlü bir idealist de olsa, tek başına bu cihanşümül problemin üstesinden gelemez.

Terbiye Kongresinin imtihan ve öğretim usulleri hakkındaki tenkitlerinin teferruatını bilmiyorum. “Yeni İstanbul” da gördüğüm güzel bir bilançodan yalnız konuşulan meselelerin ve varılan kararların ana çizgilerini öğrendim. Bu makaleyi yazan “İ. N”imzalı zat, gazetelerimizin kongreden birkaç satırla bile bahsetmediklerini hatırlattıktan sonra, Türk gazeteciliğinin henüz bu gibi mühim kültür hareketlerini günü gününe aksettirecek bir seviyeye gelmediklerine işaret ediyor. Bu utandırıcı hükmün altına imzasını atmayacak dürüst bir Türk gazetecisi yoktur. Hac yolcuları için Honolulu dilberleri, eşya piyangolarıyla müsabaka güzelleri arasında mekik dokuyan Türk gazeteciliğinin, hepimize gurur veren teknik ilerleyişi yanında, kültür hareketlerine gösterdiği alakanın günden güne azalması, meslek ve memleket hesabına hayra yorulamaz.

* P. Safa, “Terbiye Kongremiz Hakkında İntibalar”, *Bilgi*, C. 4, S. 43, 1 Kasım 1950, s. 13,14.

PEYAMİ SAFA FİKİR HAYATIMIZI TENKİT EDİYOR *

Konuşan: Niyazi Ahmet Banoğlu

İnci okuyucularını bir fikir ziyafetine götürme vazifesini üzerime aldığım zaman doğrusu irkildim. Yirmi küsur yıl aynı caddede meslek arkadaşlığı yapmış olmamıza rağmen Peyami Safa ile bir mülakatın bütün güçlüğüne çok iyi hissediyordum; çünkü, Peyami artık bir Sözde Kızlar müellifi, bir Cingöz Recai mübdii, bir sayfalar dolusu mizahi fıkralar veren espri kaynağı, bir her sabah günün en mühim davasını kendi zaviyesinden ve kendine has görüş ve sezış potasında eriterek okuyucusuna sunan fikra muharriri değildi; o şimdi hepsinin üstünde Türk tefekkür dünyasının bir zirvesi olmuştu.

Peyami, artık dalları yerlere sarkmış ve etrafı dolaşılarak kolay kolay meyveleri toplanan bir ağaç değil, meyvesini çok yükseklerde veren bambaşka bir ağaçtı. Daha başka misaliyle o, el fenerinin ışığıyla gözlerimizi kamaştıran bir insan değil, projektörüyle uzak, çok uzak meçhulleri, başak alemlerin karanlıklarını aydınlatan bir insandı.

O halde onunla konuşacağım mevzuu, soracağım sualler, harcıâlem, klasik mülakat sualleri olmayacaktı. Mühim davaları yahut davalarının felsefesini konuşacaktım.

Bir telefon muhaveresi bana girizgahı hazırladı. Bir dostu Ulus gazetesinde yazılarını görmediği için merak etmiş, hasta olup olmadığını soruyordu.

- Çok şükür sıhhatteyim, yalnız bir mecmua çıkarmak üzereyim de, onun hazırlıkları başka yazılarıma mani oluyor, diye cevap verdi.

Sualim kendiliğinden sorulmuştu:

- Tebrik ederim, dedim. Demek bir mecmua hazırlığı var?
- Türk Düşüncesi adlı bir mecmua hazırlıyorum, dedi.
- O halde Türk efkarı umumiyesine müjdeyi biz verelim...

Kırıksık yüzünün bütün hatları bir anda gülmüştü sanki.

Bizde umumiyetle iki türlü mecmua vardır. Ya çok sağda din mecmuaları, ya solda amatör dergileri... Bunların her ikisinde de memleketin ve dünyanın ana meselelerini günlük demagojinin elinden kurtarabilecek fikirlere rastlıyoruz. Binaenaleyh tam ölçüde bir fikir dergisinin yeri hala boştur. Ben bunu tamamlamaya çalışıyorum. Türk Düşüncesi memleketin ve dünyanın büyük fikir aktüalitetlerini aksettireceği kadar bütün sanat

hareketlerini de yakından takip edecektir. İstanbul, Ankara Üniversiteleri, Teknik Üniversite, İstanbul ve Ankara Konservatuarları, Güzel Sanatlar Akademisi profesör ve öğretmenlerinden her ihtisas dalını temsil eden gruplar Türk Düşüncesine yardım edeceklerdir. Dergi, kuru, akademik ve ilmi yazıların yan yana gelmesinden ibaret bir mozaik olmayacaktır. Bütün yazılar arasında bir fikir vahdeti kadar okuyucunun seviyesi ile de uygunluk olacaktır.

- O halde garp dünyası fikir hareketlerinin bizde saha bulamadığına kanisiniz. Yani medeni seviyemiz yanında fikir medeniyetinden uzak kalıyoruz.

- Maalesef... aradaki fark benim hayatımın en büyük ıstıraplarından biri olmuştur. Diyebilirim ki, utançtan bir az kurtulmak için yıllardan beri bir dergi çıkarmayı düşündüm.

Türkiye’de her sahadaki seviye trajedisi döne dolaşa fikir seviyemize yaklaşır. Bunu kaldırmak için günlük gazetelerin gayretleri yetersizdir. Türkiye’de ana fikir cereyanlarının hepsi mecmualardan doğmuştur. Garpcılık “içtihat” ın, Türkçülük “Türk Yurdu” ve “Yeni Mecmua” nın, İslamcılık “Sebilürreşat”ın temsil ettiği cereyanlardır.

Cumhuriyet devri, bugüne kadar Osmanlı Meşrutiyetinin bu mecmuaları ayarında hiçbir mahsul vermemiştir. Hayat ve Kültür Haftası gibi nazım fikrinden mahrum mecmuaların yaşayamamış olmaları belki de böyle bir ana fikir cereyanını temsil etmedikleri içindir.

- Türk Düşüncesine hakim olan nazım fikri ne olacaktır?
- İrtica ve komünizm düşmanlığı. En ileri manasıyla garpcı. Fakat batı kültür ve medeniyetine vereceğimiz mana, ortalıkta dolaşan fikirler değildir.

- Yani...
- 19. asır Avrupa’sını örnek alan, inkılapçı münevverlerimizin pek çoğu bugünkü batı dünyasının büyük meselelerinden habersiz görünmektedirler. Türk Düşüncesi, okuyucuyu ve meselelerle temasa geçirecek ve Türkiye’nin ana meseleleriyle derin ilgisini belirtecektir. Görecektir ki, bizim anladığımız Avrupa ve batı dünyası bugünkü Avrupa ve batı dünyası değildir. İnkılabımızın geçmiş bir Avrupa örneğine göre yerleşmesi tehlikesi vardır. 19. asırda doğan Tanzimat’ın Avrupa’sı ile bugünkü arasında elli yıldan beri gittikçe büyüyen farkı anlamadığımız takdirde geri bir Avrupacılıkta ayak diremiş oluruz. Bunun irticadan farkı yoktur. Geri, yani kaba materyalist bir Avrupacılık...

Şimdi Peyami'den en can alacak noktanın izahını isteyebilirdik. Türkiye'de bir "seviye trajedisi" kabul eden Peyamiye, bugünkü ileri garp fikrine Türkiye'nin intibak edip edemeyeceğini veya mâkes olup olamayacağını sormalıydım.

- Hayır, dedi. O hizayı bulmamıza bugün için tarih, coğrafya, ekonomi ve teknik şartlarımız elverişsizdir. Fakat bunlar da değişiyor. Anadolu'da öküz son günlerini yaşıyor, istihsal, teknik seviyemiz süratle yükselmektedir. Bu hadise, bizim önümüze bir çok problemler yığıyor. Onları ister istemez düşünmek zorunda kalacağız. Fikir seviyemizin kalkınabilmesi için bu, ümit verici zarurettir.

Her mevzuu münakaşa ediyor ve elle tutulur misallerini belirtiyoruz. Peyami, hakikaten bu toprağın, bu milletin ıstırabını çekmiş, bu ıstırapla yoğrulmuş bir insandır, iki yüze varan eseri bunun canlı bir örneği değil midir? Şu anda hayaller halinde önümde dizilen roman kahramanlarının birer ömür dolusu ıstırap ve saadetleri Peyami'yi sade bir doğum sancısına uğratmış yaratıklar olarak kabul edemiyorum. Onunla konuşurken hissediyorum ki her romanın kahramanı, bir ömür boyu sürmüş ıstırap ve saadetiyle, Peyami'den uzaklaşmamış; hala beraber yaşıyorlar, hala beraber ıstırap çekiyorlar. Bu mukaddes ıstırap, bugün Peyami'de bir insanlık ıstırapı halinde tecelli etmektedir.

Bir rüyadan uyanır gibi realiteye dönmek istiyorum ve soruyorum:

- Şekil olarak garba tamamıyla uyduğumuzu da inkar etmek istemezsiniz herhalde?

Bir az gülümsüyor ve sonra:

- İnci okuyucularını bu kadar ciddi mevzula yormak istemezdim. Cevabım şudur: Evlerimize mesela elektrik süpürgesi halinde giren garp tekniğinin manevi değerlerimizi de süpürmesi tehlikesini önlemeliyiz. Beyoğlu vitrinlerinde kadınlarımıza baygınlık geçirten lüks eşya bugünkü batı kültür ve medeniyetini temsil etmez. Amerikan lüks otomobillerinin memlekete getirebileceği hiçbir kültür değeri yoktur.

Rahat ve keyifli yaşamayı idealleştiren bu lüksü, topraklarımıza giren bir düşman askeri kadar tehlikeli görüyorum. Böyle bir lüks ancak ona layık bir kültür ve zevk seviyesine varıldıktan sonra hoş görünebilir. İleri ve batı memleketlerinde bir netice olan bu lüks bizde hanımefendilerden hizmetçilere kadar, beyefendilerden aşçıbaşlarına kadar ve şehirlilerden hacıağalara kadar adeta milli idealimiz olmaya başladı. Gittikçe artan ahlak düşkünlüğüyle, sefahatle, cinayet salgınları ile bunlar arasında bir münasebet kurmak zor değildir.

- Teknikte garp ile mukayese edebilir miyiz?
- Tekniğin bu memlekete bir efendi olarak değil, bir hizmetkar olarak ve daha yüksek ideallerimizin bir gerçekleşme vasıtası olarak girmesini sağlayacak ana fikirleri yaymak zorundayız.
- Kadınlarımızın seviyesi hakkında birkaç söz söyler misiniz?
- Şehir kadınlarını kastediyorsanız, onların bir ideal buhranı geçirdiklerini sanıyorum. Ne için dünyaya geldiklerini bilmeyenler pek çok, bunu kendi kendilerine soranlar pek azdır. Fakat kadınlarımız için en çok ümit veren şey, bugün onların erkeklerden fazla okumalarıdır. Ancak bu okuma, belirli bir ideale doğru yönelen fikirleri ve heyecanları beslemekten ziyade eğlendirici bir tecessüsü tatmin içindir. Bu da fena bir hareket noktası sayılamaz. Gitgide, daha esaslı fikir meselelerine merak duyacaklarından emin olduğum kadınlarımızın kültür bakımından erkeklerimizi kıskandıracak bir yüksek mertebeye namzet olduklarını sanıyorum.

Türk münevverlerine bir müjde verebilmek düşüncesiyle sordum:

- Yeni roman hazırlıyor musunuz?
- Bir değil, birkaç roman düşünüyorum. Daha doğrusu üç roman...
- Tezleri hakkında bir az malumat verir misiniz?

“Bu da olur mu” der gibi gülümsedi:

- İlkini bir seneden evvel bitiremeyeceğim. Onun için şimdi bir şey söylemeyeyim.
- Roman cemiyet üzerinde müessir bir vasıta mıdır?
- Roman, cemiyet hayatının mahsulü olduğu gibi onun üzerinde de doğrudan doğruya tesirleri vardır. O kadar ki roman kahramanına benzeyen bir insana rastlarsanız romancının mı onu örnek aldığı, onun mu romandan gelen tesirlerle kahramana benzediği gibi fikir arasında kalırsınız. Bu bakımdan belki hepimiz roman sayfalarından fırlama birer kahramanız. Hatta hiç roman okumayanlar bile romanlardan, filmlerden, tiyatrolardan havaya dolan tesir dalgaları içinde birer dereceye kadar şahsiyet değiştirirler. Öyle muazzam bir telkin dünyasında yaşıyoruz ki, her an, herkes, her şeyle ve devamlı tesir alış verişindeyiz.

Bahis, sormak istediğim asıl mevzua dökülüyordu.

- Teknik, roman üzerinde ne gibi tesir yapmıştır? Romanla metafizik arasında bir münasebet aramak doğru mudur?

- Felsefi manası olmayan hiçbir varlık ve hiçbir hadise mevcut değildir. Ancak bu mana romanda ya gizli kalabilir ve tenkitçiler tarafından belirtilir veyahut bizzat romancı kahramanlarının sözlerinde veya düşüncelerinde bunu sarih bir hale getirir, ikisi de mümkündür ve birbiri kadar doğrudur. 20. asır romanı, daha ziyade insana ait problemlerle açıkça temas eden romanlardır. En büyük romancılar, mesele getirenlerdir. Teklif ettikleri hal şekillerinin önemi daha sonra gelir. Bugün romanı sinemadan ayıran büyük farklardan biri de onun insan ruhuna ve meselelerine dalabilmesidir. Yoksa sesli sinemanın icadından sonra romanın rolü sona ermiş olmak lazım gelirdi. Tahlil ve izah romana has bir fonksiyondur. Yatak odalarında eğlenmek veya uyumak için okunan romanların parlak bir geleceği olduğunu sanmıyorum. Televizyon yatak başına geldiği gün bu romanların zürriyeti kuruyacaktır. Fakat metafizik, felsefi veya sosyal problemler getiren roman, yerini herhangi bir teknik icadın alabileceğini sanmıyorum. Bu bakımdan kuru vaka romanlarının son günlerinde olduğuna hükmedilebilir.

Peyami' nin son senelerde “ruh alemi” ile çok yakından meşgul olduğunu bilmeyen yoktur. En son olarak bu suali sordum:

- Bu dünya, dedi, görüldüğü kadar basit değildir. Modern fizik bile bizi görünmez ve ölçülmez realitelerle temasa getiriyor. Düne kadar hurafe veya boş itikat sandığımız bir çok hadiselerin 20. asırda ilim mevzuu olduklarını görüyoruz. Rüyalara, manalarına, telepati hadiselerine, beş duyumuzun delaleti olmadan uzağı görme hassalarına, ruhun madde üzerine tesirlerine ilim çevrelerinde verilen önem gittikçe artıyor. Bütün bu hadiselerin başka bir dünya ile alakası olup olmadığı da ayrı meseledir. Son yıllarda memleketimizi de saran acemice bir takım ruh tecrübelerinin ve nazariyelerinin cemiyet içindeki tesirleri az çok romanda da bir akis bulacaktır. Bunu evvela ben sezebilmişsem, sadece bahtiyarım.

Bu fikir ziyafeti beni doyurmuştu. Peyamiyi bu cephesiyle size anlatabildimse, vazifesini yapmış bir insanın istirahatını duyacağım.

* “Peyami Safa, Fikir Hayatımızı Tenkit Ediyor”, Konuşan: Niyazi Ahmet Banoğlu, *Yeni İnci*, S. 7/23, 13 Aralık 1952, s. 18-21.

İKİ ZİYA GÖKALP *

Eserlerinde biri milliyetçi, biri de telifçi iki Ziya Gökalp görünür.

Milliyetçi Ziya Gökalp, zamanında yaşayan üç fikir cereyanından (İslamiyetçilikten, Garpcılıktan ve Türkçülükten) yalnız üçüncüsüne kumanda etti. İttihadı İslamcılara, İttihadı anasircılara, kozmopolit Tanzimatçılara ve garpcılara muarızdı. Bunun için de Sebilürreşad, ne de içtihat mecmuasıyla bağdaşabilirdi. Yalnız Türk Yurdunda yazar ve yalnız Türk Ocağında konuşurdu. Bu Ziya Gökalpe bakarsanız onu din ve medeniyet fikirlerine karşı, yalnız millet fikriyle cephe almış görürsünüz.

Fakat bu milliyetçi Ziya Gökalp'in yanında bir de telifçi Ziya Gökalp vardır. "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" adlı kitabında bu üç kelimenin temsil ettiği üç cereyanı telife çalışmıştır. Bu kitap gençliğe üç kıble gösterir. Biri Turan, biri Mekke, biri de Avrupa. Bu kitabında Ziya Gökalp, öteki eserlerinde reddettiği bütün fikirleri kabule meyyal görünür. Hilafetçidir, Garpcıdır ve Türkçüdür.

"Milliyetçi" ve "Telifçi" iki Ziya Gökalp arasındaki bu tezat neden ileri geliyor? Bu iki adamdan hangisi daha samimidir?

Milliyetçi Ziya Gökalp'in samimiyetinden hiç kimse şüphe edemez. Yeni Mecmuada, Türk Yurdunda (yazık ki bugün hala bir kitap haline getirilmemiş) bütün yazılarında, Durkheim'in Türkiye acentesi Ziya Gökalp, kollektif şuurun milli bir şuur olduğunda ısrar eder. Bu Ziya Gökalp için her şey milli ve yalnız millidir. Asıl Ziya Gökalpi bu fikirleri içinde aramalıyız. Buradaki Ziya Gökalp bir ilim adamı ve kendi kelimesiyle bir mefkûrecidir.

Telifçi Ziya Gökalp bir ilim adamı değil, sadece bir politika adamıdır. "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" adlı kitabını yazdığı zaman Türkiye büyük harp içindeydi. Başında bir Padişah ve Halife vardı. İttihadı anasır sistemi devam ediyordu. Sancağı Şerif çıkmış, cihadı mukaddes açılmıştı. Bir taraftan da Avrupa hukukundan ilham alınarak bir hukuk aile kararnamesi vücuda getirilmişti. İttihat ve Terakki, imparatorluğu büyük hayat memet kavgasında bu üç cereyandan da istifadeye çalışıyordu. Yalnız milliyetçilikle ısrar etse dincileri ve garpcıları kaybedebilirdi. Ziya Gökalp'in o zaman ki telifçiliği, İttihat ve Terakkinin politikasını kitaba uydurmaya çalışmaktan başka bir şey değildi.

Büyük Harpte milliyetçi Ziya Gökalp, karargahını Türk Ocağında, telifçi Ziya Gökalp de karargahını Merkezi Umumiyyede kurmuştu. Bu iki yerden biri Türk düşüncesinin ocağı, öteki de Türk politikasının merkeziydi. Ziya Gökalp kendini ikiye bölmeye ve bu iki yerde başka başka konuşmaya mecbur kaldı. Hakikatte Ziya Gökalp ne hilafetçi, ne de medeniyetçidir. Ziya Gökalp milliyetçidir. Bugün bize kalan Ziya Gökalp de odur. Politikacı ve telifçi Ziya Gökalbi tanımıyoruz.

Hangi ilim adamı vardır ki politika yapmaya karar verdiği zaman akidelerine birer ikişer kıymaya mecbur olmaz? İktidar mevkiine gelen ideolojilerin öz prensiplerinden gitgide nasıl ayrıldıklarını görüyoruz. Şahit olduğumuz vakalardan arasında en canlılarından biri de, Lenin'in yazdıklarıyla yaptıkları arasındaki farktır. Bu fark, masa başıyla iş başı arasındaki aşılmaz mesafeyi tayin eder. Yahut evdeki pazarla çarşı arasındaki mesafeyi.

Evdeki Pazar, çarşı, yani hayat ve politika arasındaki mesafe, düşüncelerimizi vücuda getiren kelimelerle hayatı vücuda getiren realiteler arasındaki farktan doğuyor. Durkheim, Paris'teki yazı masası başında, kapısının önündeki hayat ve hadiseler tarafından tekzip edileceğini aklından bile geçirmediği bir sosyoloji nazariyesi kurabilir; fakat bu fikirler trene binip de İstanbul'a gelinceye kadar değişmeye başlar; hele cephede çarpışan Türk askerinin tüfeğine barut yerine bu fikirler doldurulmak lazım geldiği zaman, aralarına büsbütün başka, ateş alıcı diğer maddelerde katmak lazımdır.

Masa başındaki Ziya Gökalple iş başındaki Ziya Gökalp veya Türk Ocağındaki Ziya Gökalple Merkezi Umumiyyede ki Ziya Gökalp arasındaki fark da buradan, yani düşünceyle realite arasındaki farktan ileri geliyor.

Mefkure hayatın şiiridir. Mefkureci ve şair Ziya Gökalple politikacı ve realist Ziya Gökalp arasındaki şahsiyet ikiliğini, yeryüzünde politika yapmaya mecbur olmuş fikir adamlarının hepsinde görürüz. Ziya Gökalp hazin bir istisna değildir.

* P. Safa, "İki Ziya Gökalp", *Bilgi*, C. 8, S. 90-91, Ekim- Kasım 1954, s. 29.

PARA ve AHLÂK *

Yirmi sene kadar var. Paris'te bir gece, büyük mağazalardan birinin vitrini önünde, genç ve zengin bir Türk hanımı bana sordu:

- Fakir bir kadının ahlakı üzerinde bu vitrinlerin menfi bir tesiri olabileceğini kabul eder misiniz?

- Hayır, dedim, doğrudan doğruya değil.

- Ahlâk meselesini bu hanım gibi düşünmek, çözülmesi güç bir düğümü bıçakla kesmek gibidir. Bir medeniyet nizamı içinde ve bir cemiyette ahlâk bozulmasının o kadar çeşitli sebepleri vardır ki, bunları bire indirip vitrini, lüksü veya parayı suçlandırmak, düşünmekten yorulmuş bir zekayı dinlendirir, fakat davayı halletmez.

Paranın bazen vicdan satın aldığı doğrudur. Fakat bazı vicdanların düştüğü zaafın sebepleri ayrıca izaha muhtaçtır. Yani paranın kuvvetinden ziyade vicdanın zaafı bahis konusudur. Karısını satan kocalar vardır. Fakat para her kadını satın alabilir mi?

Sefahatin bugünkü ahlâk bozukluğunda oynadığı rol hakkında fikrini öğrenmek isteyen bir okuyucudan ortaçağı hatırlamasını rica ederim. O devirlerde böyle bir mesele yoktu. Yeni çağda paranın gittikçe artan bir kuvvet oluşu ahlâk mukavemetinin gittikçe azalmasındandır. Bunun sebebini, insanı maddeye daha çok bağlayan bir hayat telakkisinin çeşitli âmilleri arasında bulabiliriz.

Zamanımızda, maddeci bir dünya görüşüne karşı açılan büyük fikir savaşı zaferle neticeleninceye kadar parayı tahtından hiç kimse indiremez. Bu bankayla mabet arasındaki gizli yarışın sonuna bağlı bir problemdir. Ucu Allah'a varan manevi değerlerin üstün güzelliğini insanlara kabul ettirdiğimiz gün, para sadece asgari bir refah vasıtası halinde kalacaktır.

Otuz milyondan fazla servet sahibi bir tanıdığım var ki tükenmek üzere bulunan ömrünün son enerjilerini birkaç milyon daha kazanmak için boşaltmaktadır. Bu zavallı, musikiden hoşlanmaz, kitap okumaz, aşkı en sefil manasında anlar, manevi güzelliklerin hepsine karşı duyarlılığını kaybetmiştir. Parayı sevmesi, ondan başka bir şey sevmediği içindir.

İşte o başka şeyleri sevdirecek bir dünya görüşünden başka hiçbir şey bu dünyayı kurtaramaz, gibi geliyor bana.

* P. Safa, "*Para ve Ahlâk*", *İç Varlık*, C. 5, S. 52, 31 Ağustos 1955, s. 1855, 56.

SAPIK İDEOLOJİLER *

Rayından çıkan bir tren hemen durmazsa devrilir. Fikirler için böyle değildir. Birçok düşünce sapıklıkları için yaşama şansı vardır. Aklın doğru yolu bir rayla tespit edilmiş olmadığı için, yolundan çıkan fikirleri konre (somut) bir muhteva kesinliği içinde görmek mümkün olmaz. Mantık yetersiz bir disiplindir, tartışmayı önlemez. Gerçeklik hükümlerinin bile izafî olduğu bir dünyada mutlak bir hakikate varamayan insan zekası hatadan salim değildir. Yanlış düşünebilir.

Fakat sapık düşüncelerin perakendelikten çıkıp belirli kalıplar, devamlı inançlar, akideler ve sistemler halini aldığı devirlerde bu fikirlerin yaşaması toplum için büyük bir tehlike olabilir. Fikir istikrarına kavuşmuş ve düşünce disiplinine az çok sahip memleketlerde tehlike büyük değilse bile bu istikrardan ve fikir düzeninden mahrum memleketlerde sistemleşmiş sapık düşünceler milli bir tehlike halini alabilirler. Bunlarla savaşmak aydınların ödevidir. Gericilik, komünistlik, aşırı sosyalistlik, ırkçılık, faşistlik veya tam zıddına, anarşistlik, bizim toplum yapımız için tehlikeli fikir davranışlarıdır.

Sapık ideolojiler denilen bu inançların sapıklıkları da mutlak değil, izafidir. Türk toplumunun içinde yaşadığı sosyal yapı ve merhale için tehlike olan şu veya bu akide, başka toplum bünyeleri için normal hatta zaruri olabilir. Her millete yakışan rejim, kendi toplum yapısına, sosyal merhalesine, bilgi, ahlak ve ekonomi seviyesine en uygun olanıdır. Ancak bu uygunluk, toplumun geçmişi kadar geleceğini de hesaba katan bir gelenekler ve idealler terkinin en doğru formülüne bağlanmış olmalıdır.

Türkiye gibi kendi kendisine istikrarlı ve disiplinli bir hak ve hürriyet nizamı arayan memleketlerin buhran devirlerinde bu ölçüyü bulmak zorlaşır ve sapık ideolojiler, telkinlerine en uygun manyetik alanları bulmak ümitlerine düşerler. Ajanlar gayrete gelmişlerdir. Sihirli formüller yağar. Yayın piyasası kurtarıcı tasarılar deryası halindedir. Bu fikir harragürasının açtığı gedikler arasından bir çeşit sapık ve yabancı düşünce tesirleri içeri sızar. Bir hakikat lokomotifinin peşine takılmış yalan ve kandırma vagonları yola çıkarılır.

Doğru, yanlış bütün ölçülerin ve fikirlerin ince uzun saçlar gibi birbirine dolanıp kör düğüm olduğu devirlerde, avare zekaları her çeşit heyecanlı telkin ve propaganda cırlıklarının tesirinden korumak için umumi bir ruh sükun ve huzuruna ihtiyaç vardır. Bulanık su avına imkan vermemek için suların durulması ilk manevi disiplin şarttır.

Normal görüş imkanı doğduktan sonra, sisler dağılınca, eşyanın en doğru hendesi yapısını ortaya koyan vuzuh kendiliğinden belirir ve sapıkların, çarpıklıkların, sakatlıkların idraki kolaylaşır. Frak giymiş yobaz, ten fanilasının içinde orak- çekik taşıyan devrimbaz ve her türlü aşırılığın, sapıklılığın maskeli çıkırtkanı daha kolay teşhis imkanlarının ağına düşer.

Aşırı sağa ve aşırı sola karşı en keskin dikkatle silahlanmış bir ruh sükunu içinde, bütün tahriklere karşı şuurumuzun üstünü, altını muhafazalı ve uyanık bulunduralım.

* P. Safa, “*Sapık İdeolojiler*”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 1, 5 Ocak 1961, s. 5.

HASTA ADAM ve REÇETELERİ *

Avrupa Türkiye'ye "Hasta Adam" adını ne zaman koydu ve bu sıfat bütün batı dünyasını nasıl sardı, bilmiyorum. Yalnız, Balkan Harbinde Pierre Loti "Can Çekişen Türkiye" adındaki kitabını yazdığı zaman, Türkiye'nin hasta adamlığı yeni değildi ve bütün Avrupa yazarlarının dilindeydi.

İstiklal Mücadelesinde silinip ayağa kalkan fakat bugüne kadar tam sağlığa henüz kavuşamayan bu hasta adamın dosyası gözden geçirilirse, yapılan başlıca tedavi denemelerinin arşivinde şu reçetelere rastlanır:

1. Gülhane Hattı Hümayunu (Tanzimat reçetesi)
2. Birinci Kanunu Esasi (Mithat Paşa reçetesi)
3. İkinci Meşrutiyet reçetesi
4. Yüzde yüz Avrupalılaşma hareketi (Dr. Abdullah Cevdet reçetesi)
5. İslamlaşma Hareketi (Sebilürreşad reçetesi)
6. Türkçülük hareketi (İlk Türk Yurdu reçetesi)
7. Üç cereyanın telifi (Ziya Gökalp ve Yeni Mecmua reçetesi)
8. İçtimai ilim, ademi merkezîyet ve teşebbüsü şahsi (Sultan oğlu Sabahattin reçetesi)
9. Terakkiperverler reçetesi
10. Cumhuriyet (Atatürk reçetesi)
11. Serbest Fırka reçetesi
12. Altı Ok reçetesi
13. Demokrasi hareketi (DP reçetesi)
14. 27 Mayıs hareketi (Millî birlik reçetesi)

Bütün bu reçeteler ve tedavi sistemleri arasında, kendilerinden önce bazılarını kısmen kabul edenler, reddedenler, tâdil yoluyla tekrar edenler olduktan başka, Kadro Dergisi gibi tarihi maddecilerin Ankara'da uzun yıllar CHP'nin çıkardığı Ülkü gibi koyu devletçi ve milliyetçilerin, Türk düşüncesi gibi doğu-batı sentezcilerinin öncüleri ve ayrıca

çıkılmış ve kapatılmış bir çok komünist, gerici, aşırı sosyalist mecmualar da vardır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet tarihimizin bütün bu fikir ve hamlelerini, akım, akide, sistem ve nazariyelerini siyaset ilminin değerli araştırmacısı Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya son yazdığı ve yayınladığı bir seri kitapta oldukça objektif bir ilim adamı ruhuna sadık kalarak inceledi ve özetledi.

Bütün bu birbirini çelen veya perçinleyen düşüncelerin zenginliği ve çeşitliliği, hasta adamın bir buçuk asırdan beri sürüp gelen arama hummasındaki dinamizmin belirtileridir. Kapalı sistem kadroları veya dikta felsefeleri içinde boğulmaya razı olmayan Türk ruhunun veya düşüncesinin hakka ve hakikate götüreceği yeni yollar aramaktan hiçbir devirde geri kalmadığını gösterir. Batı kültür ve medeniyeti de her inanca ve her aramaya hayat hakkı tanıyan bu çokluğun ve çeşitliliğin eseridir.

İkinci Cumhuriyetin anayasasını hazırlamak için toplanan kurucu meclis, bundan önceki reçetelere bir yenisini ekleyecektir. Yeni tedavi sisteminin bu şeması, eski denemelerden daha tesirli olabilmek için bazı vasıflara muhtaçtır. Gazetelerimizde umumiyetle temenni edildiği gibi kurucu meclis, partilerin üstünde, peşin hükümlerden uzak, her hangi bir zümre diktasına izin vermeyen bir ilmi tarafsızlıkla çalışıp yeni Anayasayı ve Seçim kanununu hazırlamalıdır.

Değerli fikir, ilim ve politika adamlarımızın büyük bir kısmını ihtiva eden kurucu meclis, Sayın Cemal Gürselin açış mesajında belirttiği halis emel ve zihniyet istikametinde, memlekette ki bütün esaslı fikir adamlarının dikkatli bir tahlil ve tenkidıyla işe başlarsa, umumiyetle temenni edilen objektiflik vasfına ulaşır ve milli emellerin özeti halinde en doğru prensiplere varır. Yeni Anayasa şu veya bu partinin programı ve tüzüğü değil, bütün Türk milletinin ihtiyaçlarına ve emellerine cevap veren milli bir eser olacaktır. Kendisinin bir parti kurultayı olmadığını her an hatırlamasını temenni ettiğimiz kurucu meclisimize, önemi kadar sorunu da büyük bu tarihi ödevinin gerçekleşmesinde tam bir başarı dileriz.

* P. Safa, “*Hasta Adam ve Reçeteleri*”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 2, 12 Ocak 1961, s. 12.

BABIÂLİ ROMANI *

Tanımadığım bir kadın okuyucumun sıcacık sesi, telefonda benden artık edebiyata dönmememi ve sadece romanlar ve edebi eserler yazmaya devam etmemi ısrarla istedi. Tam o günlerde Babîâlî adında edebiyat ve basın hayatının unutulmaz anlarını, olaylarını ve başlıca tiplerini oldukları gibi veren otobiyografik bir roman yazmayı düşünüyor, notlarımı hazırlıyordum. Okuyucuya bunu çıtlattım. Edebiyata ait projelerim bundan ibaret de değil.

Fikir işçilerinin durumunu taze ve canlı bir aktüalite haline getiren son olaylar üzerine bu son romanın kahramanından, yani kendimden biraz bahsetmek ihtiyacını duydum. Bu egoist arzunun hoş görüleceğini umarım.

Edebiyat hayatına kırk altı yıl önce Serveti Fünun Mecmuasında başladım. Gazeteciliğe profesyonel olarak kırk dört yıl önce İkdam gazetesinde girdim. Yarım yüz yıla yakın bir zamandan beri yazdığım sayısız makale, fıkra, tefrika, anket, röportaj, tercüme, mizahi yazı, roman ve hikayeyle beraber üç yüz ciltten fazla kitabım çıktı. Kitap haline henüz gelmemiş tefrika ve makale serileriyle birlikte bu sayı beş yüzü bulur. Bir bakıma bu, dünya rekoruymuş.

Kitaplarımı basıp da büyük paralar kazanmamış, beni yazı kadrosuna alıp da muazzam servetler yığmamış editör ve gazete sahibi zor gösterilebilir. Bu kazançta kendilerinin gayret ve kabiliyet payını inkar edecek değilim. Fakat benim gayret payımın mükafatı yarım asır süren uzun bir mahrumluk, hastalık ve işkence hayatından başka bir şey olmamıştır. Onların matbaaları, apartmanları, hanları, otomobilleri, kamyon ve kamyonetleri, büyük servetleri vardır. Benim bir avuç arsam, bir kümesim, bir gecekondu, bir ahırım, bir küçük arabam, bir atım veya eşeğim yoktur. Bankalarda otuz yedi buçuk liradan ve hususi çekmecemde iki üç yüz liradan fazla param olmadığını da ilave edip bu mal beyanı listesini tamamlayayım. Geçenlerde bazı gazetelerin, yandığını haber verdikleri ev de kayıinvalidemindi. Ben önümüzdeki ay ev kiramı nasıl verebileceğim problemini henüz halledebilmiş değilim.

Damarları bizim kanlarımızla dolu zengin meslektaşlarımıza gelince, onların arasında bir tek eseri, kitabı, hatta broşürü olmayanlardan tutun, kara cümle yazmaktan aciz olanlara, baba mirasıyla servet ve şöhret yapanlara, hatta bu mirasın bile meşru olmadığını mahkemelerde ispat olunanlara kadar çeşitli ehliyet fukarası vardır. Aralarında

tek tük centilmen kırması, efendi mizaçlı, az çok değer bilenler de yok değildir. Fakat zümrelerine has sömürme zihniyetinden uzak kalmış olanlar varsa heykellerini dikelim. Bunlardan bazılarına bana (ve bizlere) sözlü ve yazılı ne mukavele oyunları oynadıklarının, haklarımızı nasıl gasp ettiklerinin trajik hikayesi buraya sığmaz. Daha yakın zamanda aramızdaki sözleşmelere ve yazılı mukavelelere rağmen bazılarının – teminat şöyle dursun – işlemiş aylıklarımı da vermeyen beni aç bilâç sokağa attıkları şimdi mahkemelerimizde görülen bir dava konusudur.

Ne yapalım arkadaşlar? Komünist mi olalım? Asla, yirmi sekiz milyon kere asla! Milli Birlik Komitesince hazırlanan yeni kanun, simidi ellerinden alınmak istenen bizlere uzatılmış bir cankurtaran simididir. Evvela ona sarılalım. Fakat bu yetmez. Basın davasını toptan halledecek bir teşkilat kanununa da ihtiyaç var. İlerde bunu görüşürüz.

Komünizm veya aşırı sosyalizm bu davanın hal çaresi değerini taşıyaydı hür dünya basını bunları kabul ederdi. Hür dünya basını bunları reddediyor.

Yeni basın kanunu da, sermayeyle iş arasında en adil muvazeneyi kurmak gibi halis bir sosyal emel düşüncenin eseridir.

* P. Safa, “*Babîli Romanı*”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 3, 19 Ocak 1961, s. 7.

BU ve ÖTEKİLER *

Onun yazılarında halis fikir arayanlar boşuna yorulurlar. Terkos suyunda vitamin arayan kimyacı daha şanslıdır. Dedikodu ve yarenlik sevmeyenler gibi ben de onun devamlı okurlarından değilim. Düşünen Adam'ın geçen sayısında gördüm. Tövbe etmiş.

Diyormuş ki:

- Çok defa gazetelerimizin bazılarının sahipleri ve baş yazarları kadrolarında komünist bulduklarını için aşırı solculukla suçlanmışlardır. Gerçekten de kadrolarında çalışanların bir haylisi poliste fişliydi. Fakat başta ben olmak üzere bu memlekette içtimai adaletten bahseden herkese bu damganın vurulduğunu ileri sürerek, onları savunduk. Artık benden tövbe.

Bu üç gün içinde hepsi kızıl maskelerini takıverdiler. Moskova'nın proleterya edebiyatı klişeleriyle sokulabildikleri gazetelerin ilk sayfalarını donattılar. Kendimi 1927 Moskova'sında sandım. Nerede ise.

- Burcoy... Burcoy... diye taşlanacaktık.

Milli Emniyet ve Birinci Şube halimize ne kadar gülmüştür.

Bu tövbenin okuyucuda aradığı hayret boşunadır. Şaşmadık. Biliriz. Dünyacının dünyasına dokunursanız, ne gericiliğinizi bırakır, ne yobazlığınızı. Dünyalığına dokunursanız ne aşırı solculuğunuz kalır, ne komünistliğiniz. İşine öyle geldiği zaman işçilerin işçisi, böyle geldiği zaman da patronların patronu olur.

Ömründe bir defa bile ilmi manasını düşünmediği ve hiçbir yazısında izah etmediği içtimai adalete meğer öylesine hayranmış ki onun yüzü suyu hürmetine, bütün aşırı solcuları ve fişlileri savunmuş, fakat son basın kanunu fikir işçilerinin haklarını koruyunca patronluğu kabarmış ve bütün mahutları toptan Milli Emniyete ve Birinci Şubeye hatırlatmış.

Biraz geç değil mi?

En az yirmi beş yıldır Türk yazarlarının milliyetçi zümreleri aşırı solcularla açık mücadele halindedir. Dünyacı ve mücadelede solcuları tutmuş, milliyetçileri gericilik ve inkılap düşmanlığıyla suçlandırmıştı. Şimdi, memlekette hiç böyle bir şey olmamış gibi

birdenbire ağız değiştiriyor. “Bilmiyordum işte öğrendim, artık tövbeler tövbesi, bir daha onları savunmayacağım” demeye getiriyor.

Buna yalnız Birinci Şube değil bütün memleket güldü ve gülüyor. Çeyrek yüz yıldan fazla süren bir fikir sapıklığının bütün sorumluluğunu “Artık benden tövbe” gibi üç kelimeyle başından savmak hüneri de boşunadır. Bu millet ve gençlik, Stalin’in ve İnönü’nün isimlerini yan yana yazıp ikisinin de Őefimiz olduğunu iddia edenlerin koleksiyonlar ve dosyalar dolusu yazılarını bir dakika unutacak kadar hafıza ve idrak yoksulu değildir.

* P. Safa, “*Bu ve Ötekiler*”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 4, 27 Ocak 1961, s. 6.

SOVYETLERE BİR BAKIŞ *

Bizde bir (Sovyetolog) yoktur. Korkarım, bizde bu kelimeyi bile ilk kullanan ben oluyorum. Sovyetlerin inkılaplarından beri geçirdikleri siyasi, sosyal ve iktisadi safhaları, buhranları ve iç durumlarını onların diliyle inceleyen ve yazan bir tek bilginimiz olmadığı gibi gazetelerimiz ve dergilerimiz de yok. İtalya’da D’Ancelo ve Paladini, Almanya’da Walter Hildenhrarandt gibi sovyetologların kitaplarını okuyan yabancı yazarların delaletiyle, üçüncü elden bilgiler ediniyoruz. Bugünkü Sovyet ekonomisi hakkında La nouvelle économie sovietique (Grasset) tarzında kitaplar yazan Robert Bordaz gibi tarafsızlıklarına emin olduğumuz yazarlar da olmasa büyük komşularımız hakkında bizim gazetelerimizden ve kitaplarımızdan hiçbir şey öğrenemeyiz.

M. Bordaz, kitabında Sovyetler Birliğinin, peyklerini istismar sayesinde elde ettiği menfaatleri anlattıktan sonra, 1957’den beri Sovyet ekonomisinin önüne dikilen engelleri anlatıyor. Bu yazara göre, hedeflerin tahdidi beş yıllık planın terk edilmesi ve umumi borçların yirmi yıl müddetle tâliki tam bir iflasa tekabül eder.

Sovyet ekonomisinin yeniden teşkilatlanmasına gelince, M. Bordaz’a göre Sovnarkhoz’ların teşkili yetersizleşen geliri arttırmak için devlet merkezi bürolarında toplanan ekonomi idarecilerini memlekete dağıtmak, başarısızlığa uğrayan bir denemedir. Bu bölgeleştirme sistemi bazı mahalli zorluklara karşı çare gibi görülse bile, derin sebeplere tesir edemez.

D’Angelo ve Pladino’ya göre Kruşçef 1958’de verdiği bir demeçte Sovyetler Birliğinin mart ayında bin kişiye on mesken yapıldığını söylemiş. (Amerika’da 6,7 ; Fransa’da 6,2; İngiltere’de 6,9). Fakat şu muazzam farkla: Kruşçef’in istatistiğinde yalnız şehir sakinleri sayılmış, memleketin büyük bir kısmını teşkil eden köyler hesaba katılmamıştır.

Jules Moch da “U.R.S.S. les yeux ouverts” adlı eserinde (s.243) Fransa’da inşa edilen meskenlerin 71 metre kare üzerine yapıldığına, Rusya’dakilerin 45 metre kareyi geçmediğine işaret ediyor. Bütün bu müelliflere göre Sovyetler yeni mesken inşasında dört büyüklerin başında değil kuyruğunda gelmektedir. Yapılan ciddi hesaplara göre, Sovyetler Birliği ancak seksen sene sonra, 2040 yılında Fransa’daki kadar mesken sahibi olabilecektir.

Sovyet ekonomisinin zaaflarına ve geri kaldığı noktalara dair bir sayısında bilgiler veren EST et Ouest (Milletlerarası siyasi incelemeler teşkilatının bülteni) 250. sayısında da, Sovyetler Birliği'nin Musevilere ve Müslümanlara tatbik ettiği politikaya dair şaşırtıcı ve düşündürücü bilgiler veriyor.

Sovyetler Rusya'da Yahudiliğin son kalıntılarını yok etmek için şiddetli bir Yahudi aleyhtarlığı propagandasına başlamışlar. Bazı sinagoglar, Yahudi mezarlıkları ve küçük bir çok dua grupları kapatılmış ve dağıtılmışlardır. Dağıstan Cumhuriyetinde çıkan Komünist gazetesinin 9 Ağustos tarihli sayısında, Yahudilerin Tanrıya günahlarını affettirmek için Müslüman kanı içtikleri yazılmış ve bu haber, aralarında yüz bin Yahudi bulunan bir buçuk milyon Dağıstanlı üzerinde kötü bir tesir uyandırmıştır. Böylece Sovyet iç politikasının Musevilerle Müslümanlar arasına kin ve nifak tohumları ekmek için hangi propaganda vasıtalarına kadar gittikleri de görülüyor.

Bizdeki mahutların ve kızıl rejim hayranlarının içine sinen aşağılık duygusunu tedavi etmek için komşu memleketin gerçeklerini halka bildiren milli bir basına ihtiyacımız var. Fakat nerede o?

* P. Safa, "Sovyetlere Bir Bakış", *Düşünen Adam*, C. 1, S. 5, 2 Şubat 1961, s. 7.

BİZDEN İLERİ MEMLEKETLER *

Bir kültür filmi beni Bangkok'a, Honk Kong'a, Kamboç'a, Tokyo'ya götürdü. Hindistan'ı da ekran üzerinde çok gördüm. Bu müşahedelerin bana verdiği hayret, bugüne kadar geriliğin, batıl inançların ve boş metafizik hayallerin diyarı sandığımız doğunun, batı medeniyetinden en yüksek ve modern Amerika ve Avrupa medeniyetlerini bile imrendirecek bir ileriliğe varmış olmasından doğdu. Yabancı memleketi kollarının arasına alırken kendi kendini olmaktan hiçbir şey feda etmeyen Doğu, birbirini yadırgamadan ve yok etmeye çalışmadan ahenk içinde beraber yaşamının yolunu bulmuştur. Göğe yükselen beton apartmanlar, geniş asfalt caddeler, hava trenleri, meydanlar, heykeller ve limanların yanında ihtişamlı mabetler, eski çağların geleneğine uygun ibadetler, dini ve milli rakslar, milli kıyafetler, adetler ve görenekler yaşamaktadır.

Doğu satıhta yerini hep Batıya bırakmış, kendini derinliklere çekip saklamıştır. Satıhta hep Batı medeniyetinin dünyayı saran eserleri ve üslubu derinlikte yerli inançlara bağlı bir yaşama tarzı. Orada Batıyla Doğu aşka benzeyen bir sıcak anlayışla kucaklaşmış görünüyor.

Uzun yıllardan beri, kitaplarımda ve günlük yazılarımda bu Doğu, Batı sentezinin müdafaasını yaptım. Prof. Tarık Z. Tunaya "Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma" adındaki son eserinde bu sentezden bahsetmektedir. Benim ve Türk Düşüncesindeki arkadaşlarımla inancımıza göre, bizde hala gerçek manası bilinmeyen Batı ile Doğu arasında bir sentez aradık. Tarık Z. Tunaya diyor ki:

"Türk Düşüncesi, teklif ettiği sentezin unsurları hakkında şimdiye kadar yeter derecede açıklık vermiş değildir. Batıdan neleri alıp, neleri almayacağımızı, kendimizde olan şeyleri nasıl koruyacağımızı belirten yazılar henüz Türk Düşüncesi sayfalarında yer almış değildir".

Doğu- Batı sentezini reddetmeyen, fakat bu sentezin unsurlarını bilmek isteyen bu görüşe bazı Profesörlerimizin ve yazarlarımızın anketlere verdikleri cevaplarda rastlıyoruz.

Doğuyla batı arasındaki sentez, evvela kalitatif (keyfi) dir. İki cihan telakkisi, iki medeniyet ve iki metafizik arasındaki sentezi bir dükkanın sattığı eşya gibi maddi unsurlara irca etmek mümkün değildir. Bunu milli ruh tayin eder. Batı medeniyetine düşman olmayan fakat kendi milli ve dini inançlarını muhafaza eden bir millet, Hintliler gibi, Japonlar gibi, bütün Uzak doğulular gibi bu sentezi sağlayan manevi ve maddi

unsurları bir hayat bütünü halinde anlar. Bu bütünün her millete göre bir yorum tarzı ve özelliği vardır.

Her medeniyet bir sentezdir. Bugünkü Batı medeniyeti de yeni bir senteze doğru istihaleler geçirmektedir. Bunu anlamadan Batı medeniyetinin eski kalıplarına göre Batılılaşma gayretleri bize tam manasıyla Batılı ve kendi kendisi olmak şansını kazandırmamıştır. Atatürk bunu hissettiği içindir ki, Batı medeniyetiyle Orta Asya Türk medeniyetinin kökleri arasında bir yakınlaşma aradı. Böyle bir sentezin imkanlarını araştıranları Atatürk düşmanlığıyla suçlandırmak bir komünist oyundur. Evvelce de yazdığım gibi bu sentez bizi, “Tercüme inkılapçılıktan, telif inkılapçılığa, hazır konuculuktan yaratıcılığa, 1930’dan beri kurulan teknik devletten kültür devletine ulaştıracaktır.

* P. Safa, “Bizden İleri Memleketler”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 6, 10 Şubat 1961, s. 7.

BİR ÜMİTSİZ DOSTLA MÜNAKAŞA*

Dedi ki:

- Evet, itiraf ediyorum. Benim artık ümidim kalmadı. Bu memleket yaşamaz. Milyarda bir ihtimal göremiyorum. Ben bir tarihçi olarak, inkıraz bulmuş devletlerin tarihlerini tetkik ettim. Endülüs, Roma, Bizans... Bir Fransız tarihçisi yalnız bunlarla uğraşır. Eserlerinin hemen hepsini okudum. Mesela Bizans'taki inkıraz alametlerinin hepsi bizim yakın tarihimizde var. Rüşvetler, hırsızlıklar, siyasi cinayetler, iktidar dalavereleri, suiistimaller, din kavgaları, dil perişanlığı, ahlak düşkünlüğünün her çeşidi, büyüğe hürmetsizlik, tarihi ve an'aneyi inkar... Hepsi var. Beni ne söyletiyorsun? Şairlerimizi konuşur. Resmi ve hususi hırsızlar salgınları karşınızda.

İstikamet mahz cinnettir bu mülk-ü millete
demeye kadar varan Ziya Paşaya sor, sana,

Bu mülkün halkını söylet sana feryat lazımsa

Bu halkın mülkünü seyret harabâbât lazımsa

diyecektir. Namık Kemal,

Ölürsem görmeden millete ümit ettiğim feyzi

Yazılsan sengi kabrimde Vatan mahzun, ben mahzun
diye diye öldü. Mehmet Akif Cenabı Hakka diye haykırıyordu:

Nur istiyoruz, sen bize yangın veriyorsun,

Yandık diyoruz, boğmaya kan gönderiyorsun.

Ya Fikret?.. İnkırazı nasıl inliyor ve haykırıyordu:

Sen bak nasıl donup düşüyor nağmeler yere,

Sen bak nasıl benizler uçuk nazreler melûl,

Sen bak sitareler nasıl amadei üful.

Sen bak şu tuzlu dalgaların gayri şumuna,

Sen bak şu kütlenin tabakatı zulumuna,

Sen bak ne bünyeler boğuyor gül-ü inhitat!

Ben son inhitat yıllarının tarihini altmış beş yıl içinden yaşadım. Bu şairlerimizin hepsiyle yaşıtım. Kendi gözlerim ve vicdanımla onların ki arasında fark yok. İnkıraz tablosu aynı. Ben de gördüm ve görüyorum.

Dedim ki:

- Ümitsizlik, Osmanlı şairlerinde ve sende görüldüğü gibi, romantik bir tedai fırtınası içinde menfiden menfiye koştığı zaman onu geriye çevirmek zordur. Bir kere dönebilse, o zaman müspetten müspete koşar, karşında yine “Dur!” diyen beni bulursun. İnan ki acı acı seyrettiğin inkıraz levhasının menfileleri yanında müspetleri de var. Çeşitli hırsızlıklar yanında otomobilde yolcunun unuttuğu mücevher torbasını bulunca götürüp sahibine teslim eden ve bir lira bahşış kabul etmeyen şoförler gibi ahlak anıtları da var. Bir ana ile dört yaşındaki kızını denizde boğulmaktan kurtaran, sonra zatürreeden ölen sandalcı da var. Hudutlarda vatan için ölen, milli davalarda ideal için, hürriyet için ölenler de var. Bu memleket yıkılması. Çünkü onun kötü hücrelerinin yanında sağlamları da ürüyor.

Tarihin yıkamadığını senin ihtişamlı hayalini tamamlamaya kalktığı zaman, elindeki balta, bazen öyle bir sertliğe çarpar ki duraklırsın. O zaman senin Fikret’in ve Akif’in geri döner, ümit şarkıları söylemeye başlarlar. Fikret:

Ümidimiz bu: Ölürsek de biz, yaşar mutlak

Vatan sizinle şu zindan karanlığından uzak
diyecektir. Akif daha imanlı bekleyecektir:

Doğacaktır bize vadettiği günler hakkın

Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın.

Müsaadenle hafif bir ilim ağzıyla ilave edeyim. Psiko- Sosyal denilen olaylar grubunda, insanın iradesi, kör bir determinizmin kaderini aşar ve geleceği dilediği gibi yaratır. Olan olmuştur. Fakat olacak olan, elimizdedir. Yanımızda duran ve gözlerimizin içine bakan gençlik ordularına vereceğimiz kader parolası budur. Hangi genç bana:

- Bu memleketi kim kurtaracak ve yükseltecek, diye sorsa, derhal:

- Sen kurtaracaksın! Diyeceğim.

Herkes vazifesini iyi yapsa yolun büyük bir kısmını alırız.

Ümitsizliğimizi öldürmek, binlerce ümidimizi öldürmekten daha kolay değil mi?

* P. Safa, “Bir Ümitsiz Dostla Münakaşa”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 7, 17 Şubat 1961, s. 7.

YÜZ – KIRK – YEDİLER *

Adları 147'ler kaldı. Hakikatte bu rakamın ifade ettiği görünüş birliği altında bir ve beraber olan bir vasıf ve kalite yoktur. Çok defa 147 profesör denen bu zatların hepsi profesör değildir, kimi doçent, kimi de asistandır. Hepsi eser, şöhret ve kıdem sahibi olmadığı gibi hepsi gençliğin teveccühüne mazhar veya haklı infialine de maruz değildir. Hepsi Halkçı veya Demokrat, hepsi komünist veya hepsi gerici veya devrimbaz da değildir. Hepsi klikçi, hepsi kürsüsünün semtine uğramayan, hepsi ömrünün büyük bir kısmını yabancı memleketlerde geçiren avarelerde değildir. Fikirleri, durumları ve davranışları arasında hiçbir beraberlik yoktur. Onlar bir sandık portakal gibi toptan muameleye konamaz. Bir keyfiyet değil, kemiyet ifade eden 147'ler etiketi, bu rakamın temsil ettiği gayri mütecanis grubun lehinde veya aleyhinde toptan karar almaya imkan vermez.

Bu 147'ler arasında kardeş kadar sevdiğim, yakın dostlarım, mesleki bilgilerine, eserlerine hayran olduklarım var. Üniversite içindeki hareket tarzlarını beğenmediklerim de var. Taşındıkları sığata layıkları ve gayri layıkları da var. Fakat bu hükümler ne kadar objektif delillere istinat ederse etsin, yine de şahsidir, içine hayatın kattığı sayısız sempati ve antipati hisleriyle karışıktır, kariyer bakımından lüzumlu ve dürüst bir ayıklamada kıstas olamaz.

Eğer bu 147'ler meselesi, kurucu meclis gibi yüksek bir merciin tetkikine sunulacaksa, dikkate alınması gereken noktaları şöyle tespit etmek doğru olur sanıyorum:

1. Haklarında toptan, müspet veya menfi karar verilebilecek bir 147'ler grubu yoktur.
2. Her bir öğretim üyesinin dosyası ve sicili ayrı ayrı tetkik edilerek karara bağlanmalıdır.
3. Bu karar, üniversite muhtariyetini zedelememek için senatolara bırakılır ve kurucu meclis tarafından tasdik olunur.
4. Söylentilere, dedikodulara itibar olunmaz.
5. Profesörler de, bilhassa Ordinaryüslerde, aranacak ehliyetin esası milletlerarası müspet bir takdir notu almış eser, orijinal çalışma (travay) kâşif ve icattır. Bu şart 147'lere dahil olmayanlarda da aranır.

6. İلمي ehliyetten sonra kariyer ahlakına ve nizamına aykırı hareketten, mizaç ve karakterden uzak bulunma şartları aranır.

7. Bu şartlardan mahrum olanlar, ister 147'lere mensup olsun, ister olmasınlar tasfiyeye uğrarlar.

8. Komünizmi kanun dışı etmiş memleketlerin üniversitelerince kabul edilmiş usul ve prensipler memleketimizde de uygulanır.

9. Hiçbir öğretim üyesi dini veya siyasi inancının hesabını vermek zorunda bırakılmaz.

Yüz kırk yediler meselesinin bu esaslar dahilinde yeni kararlara bağlanması doğru olur. Bu kararların ileride kurulacak tam yetkili parlamentonun tasvibine sunulması da icap eder.

* P. Safa, "Yüz-Kırk-Yediler", *Düşünen Adam*, C. 1, S. 8, 24 Şubat 1961, s. 7.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA SAVAŞI BAŞLADI *

Bu sansasyonel cümle Reader's Digest adındaki Amerikan dergisinin Fransızca sayısı Selection'un mart nüshasında çıkan bir yazının başlığıdır ve hiçbir hayal mahsulü değildir. Ben bu yazıyı görmeden, kendi tecrübelerimden, arşivimden ve başka kaynaklardan ilham alarak Son Havadis'te Siyasi Harp başlıklı makalemi yazdım. Selection'un makalesi de Revue des Deux Mondes Mecmuasında General Valluy'un bir makalesinden, Pennsylvania Üniversitesinin dış politika araştırma enstitüsünde Komünist Strateji mütehassıslarından dört zatın yazdığı bir kitaptan ilham almıştır. İddia bir hayal değil, gittikçe bütün dünyada anlaşılan bir hakikatin ifadesidir.

Dünya, komünistlerle muarızlarının karşılaştığı bir savaş sahasıdır. Fakat Lenin'den ilham alarak kırk yıldan beri komünistler bu savaşı idare ettikleri halde hür milletler bunun yeni farkına varmaya başlamışlardır. Zamanına ve yerine göre bu savaş, askeri, paramiliter, siyasi, psikolojik, teknolojik veya ekonomik olmaktadır. Komünistler bu savaşı kazanıyorlar, çünkü harp ettiklerini biliyorlar. Biz, yani hür milletler kaybediyoruz. Çünkü savaşta mı, barışta mı olduğumuzu bilmiyoruz.

Hür dünya, bölüm bölüm parçalanıyor. Batı zaferle yenilgi arasında nöbetleşe kazanç ve kayıpları olduğunu sanıyordu. Hakikatte gitgide kuvveti azalıyordu. Kore Harbinde veya Orta Doğu bölgelerinde olduğu gibi kazanır gibi olduğu zamanlar eski durumu, statükoyu muhafaza etmekten başka bir şey yapmıyor, halbuki düşman Çekoslovakya, Çin veya Hindi çininde olduğu gibi kendisine kapalı bölgeleri ele geçiriyordu. Bizim barış dediğimiz şey, komünistler için askeri olmayan vasıtalarla sevk ve idare edilen savaştır.

Komünistlerin elinde her şey silahtır. Mesela Birleşmiş Milletler kurulduğu günden beri silah olarak kullanılmıştır. Diplomasi, ilim, gazetecilik, güzel sanatlar, maliye, ekonomi de silahtır. Propaganda, casusluk, baltalama, hepsi metotlarına girer. Bu mücadele politikası, Birinci Dünya Savaşında Lenin'in Brest –Litosk'ta ayrı sulh imzaladığı zaman başlamıştır. Lenin daha o zaman bugünkü harp şeklini düşünmüş, hazırlamış ve “Ne Yapmalı?” gibi kitaplarıyla anlatmıştır. Başlıca metodu sömürgeleri metropol memleketlere isyan ettirip kapitalist hükümeti düşürmektir.

İkinci Dünya Savaşında Moskova, Tahran, Yalta, Potsdam Konferanslarında ve daha sonraları, Stalin yalnız Almanya'ya değil, müttefiklerine karşı da uzun vadeli bir harp güdüyor, Roosvelt'i, Churchill'i, Truman ve ötekilerini parmağında oynatıyordu.

Her memleketteki hoşnutsuzlukları, buhranları istismar ederek ihtisâr tahrik ve telkin metotlarıyla çalışan Sovyetler, bilgili ve becerikli elemanlar yetiştirmek için dünyanın her tarafından dersaneler, okullar açmışlar ilk partide bin ajan yetiştirmişlerdir. Kızıkların bu yoldaki faaliyetleri korkunç derecede sinsidir. “Dünyanın üstüne serilen ağ” adındaki eserinde F. H. Cookridge bu konuda geniş bilgilere yer veriyor.

Bu hakikatleri memleketime anlatmak için yirmi beş yıldır açtığım mücadelede uyanık bir nesil yetiştirdiğim kabul edilse bile ilgilileri yeter derecede uyandırdığımı söyleyemem. Fakat artık dünya uyandı ve mücadelemizde yalnız değiliz.

* P. Safa, “Üçüncü Dünya Savaşı Başladı”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 11, 17 Mart 1961, s. 7.

SOSYALİZM İHTİKÂRI *

“Sosyalizm” fikir ihtikârına en yatkın kelimelerden biridir. Rahatça sağa da sola da çekilebilir. Nasyonal – Sosyalizme de Devletçiliğin her şekil ve derecesiyle bağdaşır. Sosyal olan her davranışa sosyalist demek mümkün olduğu için bu umumiliğin ve kaypaklığın zararlı ve tehlikeli olduğu haller vardır.

Asrımızın en büyük Sosyalist yazarlarından Henri de Man “Le Socialisme Constrüctif” adındaki eserinin 37. sayfasında soruyor:

“Niçin bir sosyalist kendi anladığı manada sosyalizmi hürriyetle, bir başkası eşitlikle, bir üçüncüsü adalet duygusuyla, bir dördüncüsü Hristiyanlıkla, bir beşincisi insan haysiyetiyle, bir altıncısı selim akıl ve saire ile izah eder?”

Bence buna verilebilecek cevap tektir: Sosyalizmin sabit unsuruna, evrensel tarihi aşan, ebedi, sonsuz manasını sözle tarif etmek teşebbüsleri tabiatıyla suya düşer, çünkü muhteva, konu, ihata edenden (tariften) daha büyüktür. Akıl vasıtasıyla inşa edilen bu tarifler aklın üstünde ve dışında kalan manalarını tam ve tatmin edici şekilde ifade edemezler”.

Kitabının başka bir yerinde (s.9) aynı yazar diyor ki:

“Sosyalizmin tam bir tarifinin imkansız olduğuna kaniim. Din gibi, aşk veya ahlak gibi her canlı şey, kelimelere hapsedilmesi imkanı olmayan akıl dışı unsurlar ihtiva eder. Nietzsche’nin sözü buraya uygundur: “Ancak tarihi olmayan şeyler tarif edilebilir”.

Sosyalizmi iki asra yakın tarihi içinde aldığı çeşitli manaların yalnız bir ikisini aydınlatabilen bir tarifin eksikliğinden kurtulmak için yapılan bütün tarif tecrübeleri onu her derde deva umumiliğe götürmüş ve başlıca sosyalistleri şaşkırtmıştır.

Sosyalizmin mahiyetini bilmeyen memleketimizde böyle bir şaşkınlık bizi bataklık ve uçurum yollarına saptırabilir. Bu gafleti önlemeye savaşıyoruz. Yerine göre faydalı, yerine göre tehlikeli bir davranış olan sosyalizmin, ilaç gibi dozu ve tatbik sahası iyice bilinmelidir. Yoksa, kurtarabilir de, öldürebilir de.

* P. Safa, “Sosyalizm İhtikârı”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 12, 24 Mart 1961, s. 7.

DOĞULU VE BATILI OLMAK *

İstanbul aydınında öteden beri bir Avrupalı adam olmak özlemi vardır. Batılılar gibi prensip sahibi, metotlu, işlerini rasyonel akıl bir düzene koymuş, her gün saat kaçta ne yapacağını ve ne düşüneceğini bilir, randevularına dakikası dakikasına sadık, ziyaretlerini ihmal etmeyen, mektuplara zamanında cevap veren ve vazife hayatı saat gibi işleyen adam olarak, belki Tanzimat'tan beri İstanbul aydınlarının ideali halinde yaşamıştır. Kılığı, kıyafeti, hayat üslubu, tavrı, edası ve insanlarla münasebeti bakımından bu medeni adam tipini gerçekleştirmiş Osmanlı aydınlarına rastlamadım değil. Bu insanlara “çelebi adam”, “efendi adam” dendiği de olurdu. Kısacası İstanbul aydını mükemmelce bir adamın vasıflarını batılı adamda, Avrupalı adamda arıyordu.

Son günlerde batılı adam olmak hasreti bazı yazarlarımızda da tepmiş. Fakat onların batılı adam tipi mükemmel adam hayalini değil, maddi adam, dinsiz adam hatta solcu adam tipini canlandırıyor.

Batıda doğulu adam tipine çok rastlanıyor. Bir çok Avrupalı ve Amerikalılar sanki bir Asya memleketinde doğup büyümüş gibi bize yakındırlar. İtalyan tarihçisi ve düşünürü Guglielmo Ferrero'nun “Geçmişle gelecek arasında” adlı kitabında izah ettiği gibi bugünkü Avrupa ve Amerika'nın Asyacılığını tarif etmek zordur. Büyük Hint şairi Tagore bunu anlamamışa benziyor. O, büyük bir ısrarla ruhçuluğu, iç hayat derinliğini, doğunun manevi yükselme özleyişini, batının maddeciliğiyle, aceleciliğiyle, doymak bilmez kazanç hırsıyla, sonsuz çalışma hummasıyla karşılaştırıyor. Fakat dikkat etmiyor ki, doğuyla batı arasında gördüğü çalışma, batının kendi içinde de vardır. Doğuyla batı gibi kendi kendisiyle mücadele halinde iki Avrupa ve iki Amerika vardır. Her Avrupalı ve her Amerikalı, ne kadar aydın olursa olsun, aynı zamanda hem batılı hem de doğuludur.

Maclerlinck'in meşhur sözüne göre, her insanın beyninde bir “doğu köşesi”, bir de “batı köşesi” bulunmaktadır. Hiçbir memleket veya insan için yüzde yüz batılı olmak imkanı yoktur. Yalnız beynimizin bir köşesiyle doğuya, bir köşesiyle de batıya bağlı değil, coğrafyamızın bir tarafıyla doğuya, öte tarafıyla da doğuya batıya mensubuz. Tek taraflı bir bağlantı bizi ruhi, tarihi, coğrafi ve milli bütünlüğümüzden mahrum eder, yarım yamalak, sakat, hayatiyetten mahrum bir varlık haline sokar.

* P. Safa, “Doğulu ve Batılı Olmak”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 13, 31 Mart 1961, s. 9.

YARIN MEÇHULDÜR *

Bugünün insanı dünyanın kenarında ve bir zirvede durup etrafına şaşkın bakan ürkek bir hayalettir. Tepesinin üstünde alabildiğine gökyüzü. Ayaklarının altında ilk çağların sileri içinde kaybolan insanlık tarihi. Gözlerinin önünde, geleceğin meçhullerle dolu simsiyah ufku. Bu adam politikacıysa, bastığı yeri görmeyen bir kör gibi hareketten kurtulmak için yarınları bilmek zorundadır. Meteoroloji, en ince ve mükemmel aletleriyle ona yirmi dört saatten ilerisini haber vermez. Sosyal ve siyasi meteorolojiye ona bu kadar yakın bir geleceği haber vermekten de acizdir. Bu karanlıklar faal politikayı bir tahmin sanatı haline sokmuştur.

Fakat çok defa politikacı hareket serbestliğini kaybetmemek için geleceği bilmemeyi bilmeye tercih eder. Bu hakikat Valery'ye "Siyasi bir harekette bulunabilmek için neleri bilmemek lazımdır" sözünü söyletmiştir.

Politika- istisnasız her politika- kumardır. Bir siyaset Totosudur ve halkı çeken tarafı da budur. Buhran ve ihtilal devirlerinin politika hayatında "umulmazın" rolü o kadar büyüktür ki, politikacı iyi bir kumarbazsa, elindeki kozlara da güvenmez. Bazen en iyi kozun onu mahvedebileceğini bilir.

İyi bir politikacı her ihtimale saygı gösteren adamdır. Kesin hareketten kaçır. Paris'in giyotinleri, yarının meçhullerini hesaba katmayanların başları için çalışmıştır. Danton ve Robespierre, Allah'tan başka kimsenin bilmesine imkan olmayan geleceği bilme iddiasının kurbanıdır. Bütün Konvansiyon gibi.

Her siyasi hareket neticelerine, hatta son neticelerine göre değerlendirilir. Başlangıç daima bir deneme mahiyetindedir. Toy politikacı ilk başarıyı devamlı sanır, pişkin politikacı her başarının altındaki tehlikeyi bilir.

Hatta Horasyus'a sorarsanız "İnsan hiçbir zaman her saatin içinde saklanan tehlikeyi bilemez". Hayat bilhassa siyasi hayat öyle sürprizlerle doludur ki "ne oldum dememeli, ne olacağım demeli" sözü politikacılar için daha doğrudur. "Cenaze alayından evvel hiç kimsenin mesut olduğunu söylememeli" diyor Ovide.

Kral Kresus idam edilmeye götürülürken "ey Solon, Solon" diye bağırmıştı. Sebebi sonradan anlaşılmalı. Meğer Solon ona şöyle dermiş: "Bir insanın talihi ne kadar güler yüz gösterirse göstereceği son gününden önce onun bahtiyar olduğuna hükmedilemez".

Bu gerçekler belirli bir devir ve insan için değil, her ağ, her memleket, her Şahıs için doğrudur. Geleceği tastamam bilmesine imkan olmayan politikacı için hiç değilse bunları bilmekte büyük faydalar görüyorum.

* P. Safa, “*Yarın Meçhuldür*”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 14, 7 Nisan 1961, s. 10.

MODERN ADAM ÜZERİNE *

Modern adam var ki, tarihin dışında yaşamak ister. Benim yaşımı geçmiş bir edebiyatçı ve baş yazar tanırım, ismi lazım değil, siz de tanırsınız. Erenköy’de bir yeni köşk yaptırmıştı, her şey yeniydi, binası, bahçesi, mobilyası. Bu eski meslektaş da henüz gençti. Yeni mobilyasının salkım söğütler altında karanlık akislerle aynalaşan havuzunun karşısında bize itiraf etti:

- Ben, dedi, modern olmayan hiçbir şeyi sevmiyorum. Müzelerden nefret ediyorum. Eski edebiyattan hoşlanmıyorum. Radyoda alaturka başlayınca düğmeyi çeviriyorum.

Bu arkadaş tarihsiz yaşamayı modern olmak sanıyordu. Hakikatte, bir takvim yaprağı gibi, sadece günün adamıydı. Yirmi dört saat sonra o günün de geçmiş olacağını düşünmüyordu. Günlük bir gazetenin bir sayısı kadar geçici bir aktüelliği, devamlı bir yenilik sanıyordu.

Şu günlerde bir tesadüf beni C. G. Jung’un “Modern Ruhun Problemleri” adındaki eserinin bu konuyla ilgili sayfalarına götürdü, “Modern Adamın Psikik Meselesi” adındaki fasılda Jung diyor ki:

“Geçmişini inkar etmek ve şimdiki zamandan başka bir zamanın şuuruna sahip olmamak halis yalandır. Bugün, ancak dün ve yarın arasında mana kazanır. Dünden uzaklaşan ve yarına yaklaşan bir geçiştir”.

Zamanın üç unsurundan birini inkar etmekle, hepsini toptan reddetmek arasında fark yoktur. Zamanın bu nihilizmi, insanı kendi kendinden kaçmaya ve kendi kendini topyekûn inkara götüren bir manevi intiharın şekil değiştirmesidir. Biz, dünümüzün içinde yoksak, bugünümüzde de yarınımızda da yokuz.

Böyle bir inkılap, hangi dünden yarına intikal ettiğini bilmedikçe yarının malı olamaz.

Sözde modernlerden bazıları, en çok inkar ettikleri gerçeklerin tuzağına düşerler. Bir de şeklen modern adam tanırım ki daima zariftir. Amerikan sigarası içer, hiçbir yeni film kaçırmaz, Beyoğlu’na gelen bütün yeni tiyatro gruplarına, virtuozlara, balelere gider. Ömrünün büyük bir kısmı yabancı memleketlerde geçmiştir. Hiçbir boş inancı olmadığını söyler. Fakat gazeteyi açınca ilk gözden geçirdiği sütun yıldız falıdır. Bir mecliste kahve

falina bakan birine rastlasa, hemen fincanını ona uzatır, avucu el falına bakana doğru açıktır. Bir medyum bulunan eve koşar ve ispiirtizma masasının başında iğreti bir septik gülümsemeye oturur. Hastalıklarını iyi ettirmek için şifacı hocalara da başvurduğu az değildir. Fakat gene de eskinin düşmanıdır ve bunu daima tekrarlar.

Samimi olmadığı söylenemez. Bu tipler ruhlarının kabuğunda kalmış insanlardır. Fakat şuurlarının arka planına girildiği zaman bir çok düşüncelerinin tam tersine inandıkları görülür. Bunlar kaba şuurlarıyla modern, ruhlarının içiyle muhafazakardırlar.

Sahici modern adam üç zaman içinde de yaşamasını bilendir. Modernliği bu güne münhasır olmadığı için devamlıdır. Geçmiş, bugün ve yarın aynı liyakatle temsil eder. Modern olduğu kadar muhafazakar ve muhafazakar olduğu kadar da inkılapçıdır. Gençliğe vereceğimiz inkılap fikrinde, zamanın üç unsurundan hangisini ihmal edersek, onun bizden acı bir şekilde intikam alması ihtimali vardır. Tarihi inkar edersek, irtica tehlikesi, geleceği inkar edersek, ihtilal tehlikesi, günün icaplarını inkar edersek, yerine göre her iki tehlike de karşımıza çıkar. Sosyolojide, sosyal dinamik adını alan toplum sıkışmalarının neticeleri çok defa bunlardır.

* P. Safa, "Modern Adam Üzerine", *Düşünen Adam*, C. 1, S. 16, 19 Nisan 1961, s. 10.

SİHİRLİ FORMÜL SİHİRİ ADAM *

Türkiye'yi hangi fikir kurtarır? Hangi ideoloji, hangi doktrin, hangi siyasi felsefe, hangi politika bize selamet yolunu gösterir?

Herkes bu sihirli formülü arıyor. Yüz elli yıldan beri Türk ıslahatçılarının ve Türk inkılapçılarının aradığı şey, bu fikir sistemi için bütün meselelerimizi halletmektir. Tanzimat bunu aradı. Meşrutiyet aydını bu sihirli formülün peşindeydi. Garpcılık, İslamcılık, Türkçülük ve benzeri fikirlerin her biri tatbik edilince, bizi selamete götüreceğimize inandığımız büyümlü reçetelerdi. Hep tek ilaç arıyorduk, hepsini denedik ve hiçbirinde aradığımız şifayı bulamadık. Altı ok gibi bir kaçını birden denedik, netice değişmedi. Çünkü bu altı ok da, sihirli formül arama zihniyetinden doğmuştur.

Bugün gene sihirli formül peşindeyiz. Kimimize göre Demokrasi, kimimize göre Sosyalizm, kimimize göre Marksizm, kimimize göre ne olduğu hala bilinmeyen Garpcılık ve Laiklik ve saire kurtarıcı formüldür.

Şimdi, şurasını emniyetle tekrar edebiliriz ki, bu sihirli formüllerden hiç biri memleketi muhtaç olduğu ilerleme istikametine kavuşturabilmiş değildir ve kavuşturamaz. Çünkü geriliğimizin tek sebebi yoktur, öteki sebepleri peşine takan bir ilk sebebi de yoktur. Bir çok âmillerin yan yana çeşitli bir sebeplilik şebekesi vücuda getirdikleri bir çapraşık toplum yapısı içindeyiz. Gerçekteki bu karışıklığı, zihin şemaları içindeki basit âmillere bağladığımız zaman, rahatlayacağımıza inanmanın gafleti içindeyiz.

Batı medeniyetine ihtiyacımız olduğu yalan mı?

Yalan değil. Fakat batı medeniyeti, formülünü kendisinin de bilmediği ve çeşitli yorumlara teslim olan belirsiz bir düşünce ve davranış sistemidir. Batılı olmayı istemekle, olmak arasındaki farkı inkılap hayallerine kurban edemeyiz.

Ya Demokrasi?

Ona da muhtacız. Fakat hürriyet nizamı, sadece bir imkan nizamıdır. Mümkün ve gerçek ayrı ayrı şeylerdir. İmkana sahip olmakla, onun vaatlerini gerçekleştirmiş olamayız. Bütün demokrasi denemelerimiz bize bunu gösterdi.

Sosyalizm için de aynı şeyler söylenebilir mi?

Sosyalizmin o kadar çok çeşidi var ki, bunların tek kelimeyle ifade edilmesi bizi aldatmamalıdır. Sosyalizm, tek bir sihirli formül değildir. İcaplara ve ihtiyaçlara göre değişen yüzlerce çeşidi vardır. Bu icaplar ve ihtiyaçları tayine çalıştığımız zaman gene sihirli formülü elden kaçırmış oluruz.

Sosyalizmi, tek formüle irca eden Marxizm için mesele daha başkadır. İktisadi ve teknik seviye Marxsızmin aradığı merhaleden çok uzak olduğu için bunu düşünmek bile boş inançlarımıza en zararlısını katmak olur.

Siyasi felsefe sistemlerinin hangisine alıcı gözüyle bakacak olursak, hepsine evvela sistem olmasından gelen ve gerçeğe çatışan bir kavramcılık görürüz, sonra bu gerçek bizim gerçeğimiz olduğu için, batı kavramıyla arasındaki fark daha keskindir. Bununla beraber gerçeğin yalnız bir görünüşünü aksettiren her sistemin bize öğreteceği ve kazandıracığı şeyler vardır. Bunları reddedemeyiz. Fakat hiç birine de tek başına bağlanamayız. Sistemlerden ihtiyacımıza uyanları seçmek ve bunlardan bir tercih sistemi vücuda getirmek işi, siyasi bir ampirizm dehası ister. Bu deha, tek adamda değil bütün bir aydınlar grubunda bulunmak ister. Daha doğrusu, sabit fikirlere saplanmamış, zekasının tahlil, tenkit, tercih çevikliğini muhafaza eden aydınlar söz konusudur. Bunun için de aydın vasfına layık olmak isteyen her insanı dünyanın fikir tarihine girmiş her düşünce sistemini iyi bilmesi, bunlara ait tenkitleri gözden geçirmesi ve üzerlerinde düşünmesi gerekir. Memleketi selamet yoluna götürecektir kurtarıcı aydınlık bu aydınlardan beklenir.

Türkiye'deki fikir keşmekeşinin disipline kavuşması için bu tahlil, tenkit ve münakaşa düzenine girmekte daha fazla gecikmemeliyiz. Yoksa demokrasi, her kafadan bir ses perişanlığı içinde soysuzlaşmaya devam eder.

Memleketi kurtaracak sihirli formül ve sihirli adam hayallerinden uzaklaşıp, çeşitli çapraşık Türk gerçeğinin icaplarına göre rotamızı çizmek imkanı, böyle bir anlayışa muhtaçtır. Sağ veya sol imanların her çeşidi, bu sihirli formül aramak ihtiyacından doğar, bilgisizliğin ve geriliğin en dogmatik şekillerini yaratır. Gerçek manasıyla batılı olmak da, batıya inanmak dahil, tenkitsiz ve tahlilsiz, her türlü dogmatizmden sakınmakla mümkün olur. Artık sihirli formüllerden hiçbirini denemeye vaktimiz kalmamıştır. Bizi kurtarırsa, yalnız düşünmek ve hür düşünmek kurtaracaktır.

* P. Safa, "Sihirli Formül Sihirli Adam", *Düşünen Adam*, C. 1, S. 17, 26 Nisan 1961, s. 9.

IRKÇI MIYIZ, MİLLİYETÇİ Mİ *

Bize saldırmak için kendilerine muarız olmamızdan başka hiçbir sebep ve delil bulamayanlar, arada bir ırkçı olduğumuzu ileri sürerler.

Irkçı mıyız, milliyetçi mi?

Eğer ırkçılıktan ve milliyetçilikten, bütün öteki ırkların ve milletlerin varlıklarını, hatta onlara has kaliteleri inkar manası çıkarılıyorsa, ne biriyiz ne de öteki. Bu dar manasıyla ırkçı ve milliyetçi olmaktan çok uzağız. Ayrıca ırkın vasıflarını yalnız damarlarda arayan biyolojik ırkçılık ilme ne kadar aykırıysa bize de o kadar yamancıdır. Saf ırk olmadığını biliyoruz. Fakat bir milleti millet yapan çoğunluk unsurları arasında ırkî cevherinin rolünü kabul etmek lazım geliyorsa, bunu da asla reddetmiş ve edecek değiliz. Her Fransız çoğunluğunda bir Latin, her Alman çoğunluğunda bir Cermen soyu bulunduğunu ve bu iki milletin tarihinde bu soy şuurunun oynadığı büyük rolü kim inkar edebilir? Bütün milletlerde aynı gerçeği görüyoruz.

Gobloseau'nun teorisi meşhurdur: "İrkların müsavatsızlığı üzerine deneme" adındaki eserinde, bu yazar siyasi hastalıkların, ihtilallerin hatta kaybedilmiş harplerin milli felaketlerin derin ve esaslı sebepleri olmadığını, bu felaketlerin daha devamlı fakat göze daha az çarpan bir fenomenden ileri geldiğini anlatır. İrkin "soysuzlaşma"sı. Gobloseau'ya göre; dünyanın en iyi idare edilen milleti, eğer bu iç dağılma haline dönüşmüşse, ölümden kurtulamaz. Bunun iki misalinden biri istilaya uğradıkları halde ırkî vasıflarını muhafaza ettikleri için ölmeyen Hintliler, öteki de Çinlilerdir. Buna mukabil, "kavmi cevherlerini tüketen" eski Romalılar ve Grekler tarih sahnesinden çekilip gitmişlerdir.

Gobloseau'nun "kavmî" prensip veya cevher dediği şey, bizce ırkî olmaktan ziyade milli cevherdir. "Millet" kavramını vücuda getiren şey, biyolojik olmaktan kana ve ırka dayanmaktan ziyade, çoğunluğu vücuda getiren unsurlar arasında, ırk da dahil, tarih, dil, kültür ve din birliğinin de bulunmasıdır. Bir millet yalnız hayatta bulunan insanlardan değil, ölümlerden ve doğacak çocuklardan da mürekkeptir. Türk milleti atalarından, torunlarımızdan ve bugün hayatta olanlardan mürekkep manevi bir bütün teşkil eder. Her canlı varlık gibi üç zamana mensuptur ve biyolojik temelleri olduğu gibi manevi bir yapısı da vardır.

Bir milleti yok etmek isterseniz, askeri istilaya lüzum yoktur. Ona tarihini unutturmak, dilini bozmak, dininden soğutmak ve dolayısıyla manevi değerlerini, ahlakını soysuzlaştırmak kafidir. Komünistlerin ve yarıdakçıların bütün gayretleri de bu neticeyi elde etmek içindir.

Milli varlığımızın köklerini kemirse düşman ideolojilere karşı tek müdafaamız bu manada milliyetçilik olduğu için milliyetçiyiz. Fakat başka milletleri de içine alan milletlerarası ahengi reddeden kapalı ve dar kafalı bir milliyetçilik bizim daima tenkitlerimize ve hücumlarımıza uğramış ve uğrayacaktır.

Bir millet, milli şahsiyetine sahip olduğu nispette milletlerarası ailede itibar sahibi olur ve silik bir varlık olmaktan kurtulur.

Dar manasıyla ırkçı olmadığımız için aynı prensipler ve haklar içinde başka milletlerin, gizli veya aşikar ırkçılıklarına da düşmanız. Bir Yahudi veya Slav ırkçılığını da hoş göremeyiz. Kendi ırkçılıklarını muhafaza edip bizim milliyetçiliğimizi hoş görmeyenler bizi milli intihara sevk etmek isteyenlerdir. Eğer bunlara bütün enerjimizle “Hayır!” diyorsak, bu sofu bir milliyetçi olduğumuz için değil, milli varlığımızı muhafaza etmek içindir.

Türk gençliğini de bunun için milliyetçi olmaya çağırıyoruz. Bu şuura sahip olmayan gazetelerin ve yazarların Atatürkçülüğüne de aldanmayalım. Bunlar Türkçü olmadıkları için hiçbir zaman samimi bir Atatürkçü de olmamışlardır.

* P. Safa, “*İrkçi miyiz, Milliyetçi mi?*”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 18, 3 Mayıs 1961, s. 12.

MARKSİST, KOMÜNİST ve AJANLARI *

Türkiye’de öteden beri bir komünist propagandası vardır. Herkesin fikrini açıkça söylemesi lazım geldiğini ileri süren liberalizmi destekler. “Bırakınız herkes konuşsun efendim, bırakınız herkes söylesin”.

Bu hürriyetçilik tuzağına arada bir bazı saf yazarların da düştüğünü görüyoruz. Onlar da marksisti, Komünisti, casusu, ajanı birbirine karıştırıyorlar. Sanıyorlar ki bizdeki Komünistler iffetli düşünce adamlarıdır, savundukları siyasi ve iktisadi felsefe marksizmdir. Siz buna muarız olabilirsiniz, fakat muarızınızı susturmaya hakkınız var mıdır? Bırakınız o da söylesin bakalım.

Böyle saf düşünceli yazarlarımızdan biri son fıkralarından birinde diyor ki:

“Ben kendi hesabıma bunların (komünistlerin) yazmasını istemiyorum. Bari ne koyup ne dedikleri belli oluyor. Biz de ona göre konuşuyoruz. Kimin haklı olduğunu ise, Türk efkarı yargılayıp hükme bağlıyor. Siz komünizmin gizli olmasından korkunuz.

Zaten komünizm dediğiniz, ipliği pazara çıkmış, en barbar diktatörlerin işine yaramış iptidai bir yobazlık sistemidir. Onu çürütmek için miting yapmaya hiç lüzum yok. Bir az iktisat okumak, biraz kültür edinmek, onun hiçliğini anlamamız ve anlatmamız için çok bile gelir.

Bırakınız konuşsunlar, siz dinleyin, okuyun ve düşünün”.

Türkiye’de Komünizmle savaş marksizmle veya herhangi bir sol düşünce sistemiyle savaş değildir. Ajanlarla, sabotajcılarla, casuslarla mücadeledir. Özel şekilde yetiştirilmiş yüz elli bin Bolşevik ajanının Türkiye’ye memur edilen bir kısmı gençliğin, halkın, işçinin, köylünün, basın, partilerin içine sokularak kışkırtıcı, yıkıcı propagandasını yapar. Bunun marksizmle ilgisi yoktur. Bizde Komünist yazarların hiçbiri, “tarihi materyalizm bir sentez mi getiriyor, yoksa Hegel idealizminin bir anti tezi midir?”, “her toplumun esas münasebetleri yalnız istihsal münasebetleri midir” gibi marksizmin esas meselelerine giren ve bunları münakaşa eden bir tek komünist görülmüş müdür? Onlar bu münakaşalara yanaşmazlar. marksizmin ne olduğunu da bilmezler. Onların işi, muarızlarını arkadan vurmak, aleyhlerine iftira propagandaları yapmak, çaktırmadan Sovyetlere sempati, Amerikalılara nefret uyandıran telkin bahaneleri bulmak, memleketin köşesinde bucağında yangınlar, kavgalar, hadiseler çıkarmaktır. Tek başına polis ve adliye

bunlarla başa çıkamaz. Gençliğin, basının, bütün dernek ve kurumların da yardımı lazımdır. Eğer herkes, “Bırakalım konuşsunlar, cevabını düşünürüz” diye içine bütün bir hür dünyanın katıldığı bir mücadeleden elini eteğini çekerse, düşmana varımızı yoğumuzu bırakarak savaşı terk etmiş oluruz.

Bugün Avrupa’da ve Amerika’da komünizme karşı açılan savaş sadece mücerret fikir ve felsefe münakaşası değildir. Soğuk harptir. Üçüncü Dünya Savaşının Sovyetlerce icat edilen kansız şeklidir. Düne kadar batı aydını da komünistlerle mücadeleyi yalnız fikir sahasında bırakıyordu. Fakat komünistler Çin’de iktidarı ele aldıktan ve Uzak Doğuda zaferler kazandıktan, Afrika’ya, Latin Amerika’ya ve Küba’ya el attıktan sonra hür dünya uyandı ve akademik münakaşaların bize hiçbir şey kazandırmayacağını anladı.

Dava artık iki fikir arasında değildir. Komünizmin teori olarak iflas ettiğini bilmeyen aydın azdır. Dava iki kuvvet ve irade arasındadır. Bunu iyi anlamak lazımdır.

* P. Safa, “*Marksist, Komünist ve Ajanları*”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 19, 10 Mayıs 1961, s. 18.

DİKTATÖRLÜĞE DAİR BİR ESER *

Birinci Cihan Harbinden sonra, Avrupa’da ve Amerika’da diktatörlük hakkında yazılan eserlerin listesi bir broşürü dolduracak kadar çoktur. Bu konu hala Fransa’da yeni eserlerin düşünce kaynağı olmaktadır. Maurice Duvarger’in “Diktatörlüğe Dair” adlı kitabı birkaç gündür bana yeni düşünce istikametleri gösteren fikir uçları uzatıyor.

Fransa gibi insan hak ve hürriyetlerinin teminat altında bulunduğu bir memlekette bile siyasi partilere ve Anayasa hukukuna ait eserleriyle tanınmış müellif hala diktatör korkusu içindedir. Kitabın başına Cromwell’in şu vecizesini koymuş:

“Vatandaşlarımın onda dokuzu bana kin mi besliyor? Ne ehemmiyeti var? Onda biri silahlı olduktan sonra...”

Ve eserin önsözü bu korkunun tasviriyle başlıyor:

“Diktatörlük neslime mensup insanların etrafında gezinmekten hiçbir zaman geri kalmamıştır. Kükremesiyle geceleyin insanı uykusundan uyandıran bu canavar, bazen o kadar yaklaşıyor ki, nefesi yüzümüze vuruyor. Hayatımızın her merhalesinde bir istibdat misali var. Biz zıp zıp oynarken Mussolini Kapitol’e giriyordu. Hitler ilk gençliğimizde zuhur etti. Franco, Petain gençliğimizdedir. Sonra Orta Doğu askerleri, nihayet bizimkiler geliyor. 19382de Paul Valéry, “vaktiyle hürriyet gibi, bugün de diktatörlük salgın halindedir” diyordu.

Tarihteki diktatörlükleri gözden geçiren yazara göre gelişmiş toplumlarda iktidar mekanizması yeni bir aydınlık içindedir. İhtiyaçların hemen hemen umumi tatmini, sosyal, iktisadi çalışmaların yumuşaması, ideolojik mücadelelerin gevşemesi diktatörlük maceralarına karşı garanti değildir. Diktatörlüğün sebepleri ortadan kaybolur, fakat bir hükümet darbesine karşı mukavemet de aynı şekilde zayıflar.

Diktatörlüğün sosyolojik amillerini arayan yazar, psikolojik izahları yeter bulmuyor. Evet, her istibdadın kökünde bir adamın şiddetli ikbal hırsı vardır, büyük bir siyasi maharete ve daha az olmayan bir şansa eklenecek bu ikbal hırsı diktatörü yaratır, buna şüphe yok. Keza Sezar, Cromwell, Robespierre, Napoléon, Hitler, Stalin, Franco v.b gibi diktatörlerin kısa boylu olmaktan gelen bir küçüklük hissinden kurtulmak istemeleri gibi psikanalitik sebeplerin diktatörlüklerinde âmil oldukları doğrudur. Fakat bu ferdi sebepler

diktatörlüklerin bazı tarihi devrelerinde azalıp çoğalmaların sosyolojik sebeplerini aydınlatıyor.

Müellif, diktatörlüklerin oldukça belirli tarihi durumlara tekabül ettiklerini göstermektedir. Çok defa inanç buhranlarıyla karışan sosyal bünye (strüktür) buhranları bu şiddet rejimlerini doğuruyor. Bu rejimler iki tipe ayrılabilir. Sosyolojik diktatörlükler, teknik diktatörlükler. Birinciler sosyal bünye ve inanç buhranlarına bağlıdırlar; toplumun derinliklerinden gelen sebeplerin tesiri altındadırlar. İçten gelmedirler. İkinciler toplumun bünyesinde değil, daha dış tesirlere bağlıdırlar. Milletın ihtiyaçlarına değil, bir kısım insanın arzularına tercüman olurlar. Sayısı az olan bu insanların temsili bir kabiliyetleri yoktur ve yalnız diktatörlük tekniğiyle iktidarı ele geçirirler.

Müellif diyor ki:

“Diktatörlükler büyük sosyal oluşların ortasında, harplerin ertesi günlerinde, derin iktisadi çöküntülerde zuhur ederler. Bu maddi buhranların da, biri konjonktürel, ârizi geçici şartlara bağlı vechesi, biri de Strüktürel, sosyal bünyeye bağlı vechesi vardır. Tarihte konjonktürel bazı diktatörlüklere rastlanır. Bunlarda ciddi bir sosyal bünye değişikliği olmaması yüzünden hususi şart ve icaplar esaslı rolü oynar. Bunlar nadirdirler, kısa sürerler ve daima iflasla biterler”.

Bana öyle eliyor ki, yakın ve uzak tarihin bazı olaylarını düşündüren bu tasnif sun’i ve şematiktir. Bütün diktatörler derece derece sosyal bünyeye (strüktüre) bağlı oldukları gibi, hepsi de teknik vasıflara sahiptirler. Bize konjonktürel, ârızî, geçici şartlara bağlı görünen değişmeler, aslında toplumun strüktürüne bağlı değişmelerin kaynama halleridir. Bu diktatörlerin teknik metot ve maharetleri de hemen hepsinde derece derece müşterektir. Tasnif, mahiyetleri değil, dereceleri göstermektedir.

Bir şahsın veya zümrenin dikta rejimi kökleri toplumun derinliklerine daldırabildiği derecede dikta rejimi olmaktan çıkmaya ve normal bir hukuk rejimi olmaya başlar. Satıhta kalan, halk kütlelerine mal olmamış, kendisini zorbalık yoluyla kabul ettirmeye devam eden dikta rejimlerinin ömrü kısa olur. Çünkü halkın tercihiyle beslenemeyen zayıf kökleri milli hayatıyetten yoksundur.

Türkiye’de de halkın ve devletin bir an evvel serbest seçimlere gitmek arzusu, kökleri toplumun derinliğine daldırılmış, yaşama gücünü halkın iradesinden alan normal bir hukuk rejimine duyulan özleyişin neticesidir. Yoksa diktatörlük kabusu bu normal hukuk rejiminden yoksun her memleket gibi bizi de tehdit edecektir.

27 Mayısın bize verdiği en canlı tarih dersi budur.

* P. Safa, “Diktatörlüğe Dair Bir Eser”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 20, 17 Mayıs 1961, s. 13.

KİM KOMÜNİSTTİR KİM DEĞİLDİR *

Türkiye’de bazı komünistler belli kişilerdir. Hapse girmiş çıkmışlardır. Gizlemezler. Pek saf bulduklarına komünist olmadıklarını söyler. Böylelerini teşhis etmek zor değildir.

Bazıları sizi tereddüde düşürürler. Sık sık olmamakla beraber, dara gelince komünist olmadıklarını söylerler, fakat Marx’a hayranlıklarını gizlemezler. “Solcu” olduklarına hükmeder, geçersiniz.

Bazılarından hiç şüphe etmezsiniz. Zerre kadar renk vermezler. Eğer komünisti komünist olmayandan ayıran bazı farklara dikkat etmezseniz, bunları dindar, milliyetçi ve mülkiyetçi bile zannedebilirsiniz.

Kimler komünisttir? Kimler değildir?

Bunları ayırmak için bazı ölçüler vardır. Türkiye’de komünistlerin ayaklanmaya başladığı ümidini veren bazı tevkifler üzerine, bu ölçülerin herkesçe, bilhassa ilgililerce bilinmesinde zaruret görüyoruz. Aşağıda sayacağımız işaretler teker teker dikkate alınır, komünist olmayanlarda da bulunabilir. Her biri veya bir kaç keskin bir delil ve işaret değerinde değildir. Fakat bir adamın şahsında bu işaretlerden çoğu veya bilhassa hepsi yan yana geldiği zaman o şahsın renginde şüpheyeye ve tereddüde yer yoktur.

Türkiye’de bir komünistin umumi vasıfları şunlardır:

1. Komünist Allah’a inanmaz. Materyalist (maddeci) olduğu için manevi ve ruhi değerlerin üstünlüğüne de inanmaz. Fırsat buldukça dini inançların aleyhinde bulunur ve bu inanç sahiplerini gericilikle, yobazlıkla damgalar.

2. Komünist, iktisadi sınıfları milletin üstünde bir gerçek saydığı ve insanlığın tarihini sınıflar arasında bir mücadele tarihi sandığı için milletin üstün değerine ve milliyetçiliğe de inanmaz. Yazılarında ve sözlerinde din, milliyet, manevi değerler aleyhindedir.

3. Komünist geçmişin düşmanıdır. Tarihin, geleneklerin düşmanıdır. Netice olarak kendisi gibi düşünmeyen bütün yaşlılara, değerini tarihi tecrübeden alan bütün şahsiyet ve şöhretlere, bütün eser sahiplerine düşmandır. Gerekirse onlara küfür ve iftira eder.

4. Komünist bugünkü hür dünya rejimlerini gerici burjuva rejimleri telakki eder. Netice olarak bütün burjuva rejim, sanat ve muaşeretlerine düşmandır.

a. Kendisi iktidara gelinceye kadar burjuva hürriyetlerine sığınmak istemesine rağmen hürriyet düşmanıdır. Hürriyetçiliği kazanırsa altından bir sınıf diktasına taraftar olduğu görülür. Yazıları ve sözleri böyle bir dikkatle gözden geçirilmelidir.

b. Komünist güzel sanatlarda yenilik, devrim, geçmişle ilgiyi tam kesme taraftarıdır. Dergi ve kitap kapaklarında, şiir ve romanlarında görülen o sözde modern, çarpık ve acayip resimler böyle bir komünist anlayışının işaretleridir.

c. Komünist dilde uydurmacıdır. Türk'ün geçmişle ilgisini kesmek için yenilik bahanesiyle evvela dilimizi bozmaya çalışır. Dil geleneklerine saygısı yoktur.

ç. Edebiyatta da en değerli geçmiş değerlerin, şöhretlerin, çeşitlerin düşmanıdır. Divan Edebiyatı, Serveti Fünun, Fecri Âti, hatta ilk devre Cumhuriyet Edebiyatı aleyhinde propaganda yapar.

d. Komünist edebiyatta milli gerçeklere uymayan sahte bir köycülük ve halkçılık tutturmuştur. Romanlarında tasvir ettiği köylüyü aynı köyde yaşamış köylüler bile reddetmişlerdir. Köy ve halk dili de mübalâğalar ve uydurmalarla doludur.

e. Komünist para kazanmaya bayıldığı ve bazen servet yaptığı halde, burjuva gibi yaşamaktan kaçır, fakir lokanta ve meyhanelere gider. Kendisine pis ve derbeder bir işçi süsü ve tavrı verir. Milyon kazanan ressamı vardır ki, karıları ve kendileri dilenci gibi giyinir ve görünürler.

f. Komünist bir kısım ağanın değil, bütün ağaların düşmanıdır. Çünkü büyük zirai mülkiyet düşmanıdır. Bazen açıkça müşterek mülkiyet ister. Kolektif çiftlikler ister, kesin ve umumi planlama ister.

5. Komünist gazete ve yazarlar din ve milliyetçilik lehine haberleri hatta resmi demeçleri ve tebliğleri yayınlamazlar, bunları övmezler.

6. Komünist komünizm aleyhinde esaslı hiçbir şey yazmaz ve konuşmaz. Marx, Lenin, Stalin gibi komünist peygamberleri aleyhine tek kelime yazmaz ve konuşmaz. Komünist yazar ve şairler hakkında da bu dikkati vardır. Hatta bir biçimine getirirse Nazım Hikmet misalinde olduğu gibi bunları kurtarmaya çalışır, bazı yayın evlerinin açıkça yaptığı gibi komünist yazarların kitaplarını çıkarır.

7. Castro gibi komünist ihtilalleri göklere çıkarırlar. Fakat kahramanlıkları gibi uydurma Sovyet başarısını kullanırlar.

8. Birleşik Amerika aleyhindeki haberlere fazla yer veren komünist gazetelerinin Sovyetlere sempatisi de sezilir.

9. Komünist yalancıdır. Muarızlarına iftira eder, taraftarları için başarılar uydurur. Mesela bazı komünist gazeteler, kendi yazarlarından birinin Nobel mükafatına namzet gösterildiğini haber vermişlerdi. Baştan başa yalan. Aynı yazarın İngilizce'ye çevrilmiş bir kitabının İngiltere'de en çok satılan kitap olduğunu haber vermişlerdir. Bu da yalan!

Bu saydığımız işaretlerin hepsini ihtiva eden gazeteler vardır. İlgili makamlar koleksiyonları dikkatle inceledikleri takdirde görürler.

Eğer komünizmle mücadelemizde samimiysek fakat “ben komünistim” diye avaz avaz bağırın safdiller bekliyorsak bir iki kişiden başka bulamayız ve gayretlerimiz ötekileri sindirip kaçırmaktan fazla netice vermez.

* P. Safa, “*Kim Komünisttir, Kim değildir?*”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 21, 24 Mayıs 1961, s. 13.

GELENEK DÜŞMANLIĞI ve İNKILÂPLARIMIZ *

Bizde gelenek düşmanlığı kendisine inkılâpçı süsü verir ve Atatürk'e yaslanır. Dini bayramlarımızı ve onlara bağlı gelenek ve göreneklerimizi oldukları gibi muhafaza eden Atatürk gelenek düşmanı değildi. Zira biliyordu ki gelenek, bir toplumda bilhassa bir dinde, ister sözle ister yazıyla, ister hareket tarzıyla nesilden nesle intikal eden bir davranıştır. Paul Bourget'in daha güzel söylediği gibi "bir millet kendisine uygun müesseseleri ancak şuur altı hayatının asırlarca süren devamında gelenekleri ve görenekleriyle bulur".

"Gelenekçilik" adını alan (Fransızcası: traditionalisme) bir akide vardır ki, en ünlü ve otoriteli dünya düşünürlerine kendisini kabul ettirmiştir. Bu akideye göre an'anevi (geleneksel) siyasi ve dini şekilleri, bir toplumun gerçek ihtiyaçlarının ifadesi ve meşru tecellisi olduğu için aynen muhafaza etmek lazımdır. Yalnız akıl yoluyla yapılacak tenkit, zaruri olarak sathi, uygunsuz ve hayırsızdır. Bundan dolayı Parodi der ki:

"Bugün bu iki zihniyetin mücadelesi gibi birbirine karşı iki aksiyon felsefesi vardır. Bunlardan birine gelenek zihniyeti, ötekine de akılcı zihniyet denebilir".(Gelenekçilik ve Demokrasi, s.3)

Hatta bazı filozoflara göre her türlü bilginin esası ilkel bir sezgidir, hakikat yalnız gelenek yoluyla tanınabilir.

Gelenekçilik akidesine göre, hakikate yalnız gelenek yoluyla varılabilir. Hatta akıl yoluyla vardığımız hakikatlerin tarih kökleri aranırsa bunların da geleneklerden doğduğu görülür, her birinde bir düşünce itiyadı prensip halindedir.

Fakat sosyolojiye göre, bize geçmişten intikal eden müesseseler arasında canlıları, yarım canlıları (sürvivanları), cansızları (müshaseleri) vardır. Mesela muaşeret gelenekleri arasında yerden (kandilli) selam vermek umumiyetle terk edilmiş bir adettir. Bunda ısrar eden gülünç bir gericiliğe düşer.

İrtica (gericilik) ölü geleneklere kakılıp kalmaktır. Bunları canlı geleneklerle bir tutup topyekûn bütün gelenekleri yıkmak isteyen devrimciler milli varlığımızı yok etmek isteyen düşman fikirlerin hizmetindedirler.

Laikliği dini gelenek ve göreneklerle (dini bayramlarla, Kandillerle, Mevlit geleneğiyle, cenaze törenleriyle...) telif eden Atatürk nasıl gelenek düşmanı sayılabilir?

Otuz sekiz yıldır her yıl 29 Ekimde kutladığımız Cumhuriyet Bayramı da bir gelenek haline geldi. Gelenek düşmanı devrimbazlar bu geleneğimize de karşı durabilirler mi?

* P. Safa, “Gelenek Düşmanlığı ve İnkılâplarımız”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 22, 31 Mayıs 1961, s. 9.

MÜSAMAHA ve MEDENİYET *

Okula yarım saat geç gelen öğrenci müsamaha bekler. Borcunu gününde ödemeyen adam müsamaha ister. Başkasının zıddını düşünen kimse müsamaha talep eder. Sanık müdafil adaletten müsamaha diler. Dinler ve mezhepler birbirlerinden müsamaha beklerler.

Müsamaha “hoş görmek”, “göz yummak”, “affetmek”, “muarızın düşüncesine saygı göstermek” manasınadır. Müsamahasız iş hayatı yürümez. Müsamahasız fikir hürriyeti mümkün değildir. Müsamahasız insaftan mahrumdur. Müsamahasızlık taassup, müsamahasızlık şiddet, müsamahasızlık zulüm ifade eder.

Hukuk düzeninin yerleşmiş olduğu memleketlerde, fikir hürriyetine alışılmış memleketlerde müsamaha en yüksek ve şaşmaz terbiyedir. Medeni basında, medeni meclislerde, medeni topluluklarda müsamahasız adam yer alamaz. Batı medeniyetinin manevi temellerinden biri de müsamahadır. Bizde bazen tesamüh de denilen müsamaha kavramı medeni anlamıyla yeni, batıda eskidir.

Müsamaha kelimesi on altıncı yüz yılda, Katoliklerle Protestanlar arasındaki din savaşlarında doğmuştur. Nihayet iki taraf da birbirinin inancına müsamaha göstermeye razı olmuştur. Sonra bütün dinlere ve inançlara karşı müsamaha istenmiş ve on dokuzuncu yüz yılda müsamaha bütün düşünce hürriyetlerine kadar uzanmıştır.

Batıda müsamaha (tolerance) kavramına verilen önem nispetinde kelimenin çeşitli manaları üzerinde de çok durulmuş ve tartışılmıştır. Felsefe sözlüklerine bakarsak bunların birinde şu tarifleri görürüz:

a. Kendi söz götürmez haklarına, reddedebileceği mutad bir tecavüzü protestosuz karşılayan bir kimsenin davranışı (hareket tarzı). Bir otorite makamının bir adete uyararak nizamla veya kanuna aykırı bir hareketi açıkça kabul etmesi.

b. Numaralı ölçülerde (mesela bilhassa bozuk para cins ve ağırlığında) kamunun veya adetin peşinen kabul ve müsaade ettiği azami fark.

c. İştirak edilmeyen fikirleri bile ifade etmek hürriyetini herkese veren zihniyet veya hareket tarzı. “Düşünce hürriyeti ve müsamaha vazifesi”.

d. Bazen başkalarının inançlarını toptan hakikate bir yardım telakki ederek sevimli bir saygıyla karşılamak.

Bazı düşünürlere göre müsamaha değil “saygı” demek lazımdır. Yoksa müsamaha kelimesi haysiyetle bir çeşit tecavüz manası taşıyor. Müsamaha isteyen adam sadaka istemiş gibi küçülüyor. Oysaki hakimin sanığa gösterdiği müsamaha bir sadaka değil adalet vazifesidir. Aynı fikir sahiplerinin birbirlerine müsamahaları da vazifeleridir. Müsamaha kelimesi bu inceliği belirtmiyor ve çok defa küçük düşürücü bir mana taşıyor. Bir insanın hareketlerine veya düşüncelerine müsamaha etmekte şöyle bir mana gizleniyor: “Hareketiniz fena fakat ben size lütfediyor, hoş görüyorum” yahut “bence yaptığımız kabahattir fakat ben buna göz yumuyorum” yahut “ben müsamahaya mecbur değilim ama size acıyorum ve aldırımıyorum”.

Bu tenkitlere rağmen saygı kelimesi müsamahanın yerini alamamıştır. Çünkü müsamahada kullanışa göre saygı, merhamet, hoş görme, lâkaydi manalarına varılır. Yalnız saygı kelimesi bunları ifade etmiyor. Müsamaha kelimesi yaşamaktadır.

Talep eden için müsamaha bir sadaka değil, bir haktır. Fakat buna layık olmak lazımdır. Başkasına müsamaha etmeyen yalnız kendisi için müsamaha isteyemez. Komünizm müsamahasız bir rejimdir ve bir komünistin müsamaha istemeye hakkı yoktur. Yazılarında muarızlarına söven bir yazarın kendi fikirlerine de saygı beklemeye hakkı olamaz. Bu yüzden bu adam müsamahaya layık değildir. Müsamahayı suiistimal ediyor, cümlelerini sık sık duyarız.

Bazı doğu ve Orta Doğu memleketlerinde müsamaha olmadığı için fikir hürriyeti ve tarafsız tenkit, edepli münakaşa ve bundan doğan zengin bir fikir hayatı da yoktur. Geriliklerinin başlıca sebeplerinden biri de budur.

Türkiye’de bazen tembelliğe teşvik eden bir iş müsamahası vardır, fikir müsamahası yoktur. Dini inançlarınızı söylerseniz, mürtecisiniz, yobazsınız, gericisiniz. Milli inançlarınızı söylerseniz, ırkçısınız, Turancısınız, nazisiniz.

Fertleri birbirine müsamaha etmeyen memleketlerde müsamaha zihniyeti ve ruhu yerleşmediği için hükümetler de müsamahasız olurlar. Fikir, inanç, fikir hürriyeti kurulamaz. Müsamaha olmadıkça Anayasanın teminat altına aldığı hak ve hürriyetler de muhafaza edilemez.

Daha şümüllü olarak denebilir ki, müsamahasız hukuk devleti kurulamayacağı gibi hürriyete de kavuşulamaz. Müsamahasız basın hayatı, ilim hayatı, kültür hayatı mümkün değildir.

Batının şapkası msamahadır. Müsamahasız batı olamayız. Medeniyetin zirvesini işaret eden müsamaha ruhu, hiç değilse her aydının içine işleyinceye kadar bu medeniyetin nimetlerinden mahrum kalacağız.

* P. Safa, "Müsamaha ve Medeniyet", *Düşünen Adam*, C. 2, S. 23, 7 Haziran 1961, s. 9.

ORDU, MUHAFAZAKÂRLAR ve MÜRTECİLER *

Her millet inkılabını kendine göre yapar. Türkler asker bir millettir. İnkılaplarını ordu yapmıştır ve askerce yapmıştır. 1908 meşrutiyet inkılabı, 1923 Cumhuriyet inkılabı, 1960 milliyet ve hürriyet inkılabı ordunun eserleridir.

Her memlekette ordu muhafazakardır. Çünkü evvela vatani muhafaza eder ve onunla birlikte milletin bütün tarihini, bütün canlı geleneklerini, kültür hazinesini ve manevi değerlerini muhafaza ettiğinin yüksek şuuruna sahiptir. Fakat bu şuur onun inkılapçılık ruhunu dondurmaz. Bilakis tarih köklerine bağlar, yaratıcılık hamlesini hızlandırır.

Sathi bir bakışa mütenakız görünen bu iki vasıf, muhafazakarlık, inkılapçılık birbirinin tamamlayıcısıdır. Her canlı varlık var olabilmek için hem kendi özüne sadık kalmaya hem de değişmeye mahkumdur. Büyük milletlerin hepsi, aynı zamanda muhafazakar ve inkılapçılardır. Başta İngiltere, Almanya hemen bütün Avrupa.

Mürteci, muhafazakarın soysuzlaşmış tipidir. Geçmiş geleceğe bağlayan köprüyü geçmek istemez, ona arkasını döner ve zamanın tek buudu içinde kakılıp kalır. Muhafazakar bu köprüyü kurar ve üstünden geçer. Bir ayağı geçmişte olmayan bir köprünün geleceğe kurulamayacağını bilir. Zengin bir tarih şuuruna sahiptir, geleceğin geçmişten doğduğunu bilir, geçmişle ilgisini kesen devrimbazdan ayrılır. Devrimci değildir, inkılapçıdır. Devirmez, yaratır, geçmişin temelleri üzerine geleceğin çatısını kurar. Bu temellerden mahrum devrimler yıkılmaya mahkumdur, geçmişe sırtını çeviren devrimbazla geleceğe sırtını çeviren mürteci, zihin yapısı bakımından, aynı adamdır, zamanın üç buudunu kavrayamaz. İçinde yaşadığı halin öncesiyle sonrası arasındaki münasebetin idraksizliği içindedir.

Zamanın üç buudunu kavrayan muhafazakar, milletin ruhu gibi, ebedilik planındadır. Düşüncesi, mürtecinin ki gibi yalnız geçmişe, devrimbazın ki gibi yalnız geleceğe saplı değildir. Ebediliğin prensiplerine, olmuş olanla olacak olanın arasındaki sonsuz münasebetin idrakine bağlıdır.

Her inkılap, yıkıcı olduğu nispette yapıcı olduğu için, dünden aldığını yarına ödemek zorundadır. Bu borcu ödemediği tarihin sahnesinden çekilemez. Yalnız yıkmakla kalan ve tarihe borcunu ödemekten kaçan bir inkılap yarım kalmıştır ve onu tamamlayacak bir yeni inkılapa gebedir. Mefhum kalıpları içinde kalan, bunları doldurmayan, kelimeci

inkılaplar, sözde inkılaplardır. Romantiktirler, hayal, dilek, nümayiş ve nutuk safhasında kalırlar. Romantik devreden realist devreye, imha safhasından inşa safhasına geçemezler. Yıkanlar yapmak ödevini üzerlerine almışlardır.

Bu yalnız dileklere yasa çekli veren hukuki bir inşa değildir. Topyekûn bir devleti temelinden çatısına kadar kuran bir madde ve mana yapısıdır. Şairin ve hukukçunun kifayetsiz ellerine bırakılamaz. Bütün tarih ve manevi değer hazinesiyle, bütün mülki ve idari teşkilat bünyesiyle bütün dini, ahlaki ve milli temelleriyle toptan bir inşadır.

1960 inkılabı yıkmaktaki dehasını yapmakta da göstermeye davetlidir.

Herkes kabul eder ki, ikincisi birincisi kadar süratle gerçekleştirilemez. İnşası gereken bina bir gecekondur devleti değildir. Yalnız planı üzerinde bile, inkılap mimarlarıyla bütün Türk düşünürlerinin uzun iş birliği şarttır. Dava muazzam bir hareketi bir iki siyasi partiye acele devir ve teslim etmek değildir. Dava Türkiye'nin yeniden inşasıdır. *

* Üstadın neşredilmemiş son makalesi.

* P. Safa, "Ordu, Muhafazakarlar ve Mürteciler", *Düşünen Adam*, C. 2, S. 25, 21 Haziran 1961, s. 14.

SONUÇ

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı tarihi gelişimi boyunca pek çok şair ve yazar yetiştirmiş önemli bir edebiyattır. Şiir, roman, hikâye, tiyatro ve tenkit gibi türlerin en başarılı örneklerini sergileyen bu edebiyatın gelişmesinde Peyami Safa'nın da bir yazar olarak büyük katkısı olmuştur.

Peyami Safa, düzenli eğitim göremediği halde kendisini yetiştirmiş, çok okumuş ve sürekli düşünmüş bir yazarımızdır. Türk edebiyat ve fikir hayatına kazandırdığı birçok eser onun bu konudaki başarısını sergilemektedir. Sadece kalemiyle geçinen yazarın Türk basınındaki yeri de ayrı bir önem taşır. Hayatının sonuna kadar gazete ve dergilerde kaleme aldığı fıkra ve makalelerinde geniş bilgi birikimini yazılarına ustalıkla aktarmayı başarmıştır. Dergilerde yer alan hikâyelerinde edebiyatçı kişiliğini gösteren yazar fıkralarında ise ele aldığı bir fikri sonuna kadar savunarak bu konudaki kararlılığını belli etmiştir.

Peyami Safa, bir milletin fertlerini birbirine kenetleyen en kuvvetli bağın dil olduğunu biliyor ve Türk dilini köreltmek isteyenlerle amansız mücadeleler veriyordu. Fıkralarında ise Türk lügatinin zenginliğini, gramerinin mükemmelliğini ve Türk nahvinin sadeliğini ispata çalışıyordu. Peyami Safa, yazılarında özellikle münevverlerimizin Türk diline gereken saygıyı göstermediklerinden yakınmaktaydı.

Yazar, mecmualarında şiir ve Türk şiiri hakkındaki düşüncelerini de sık sık dile getirmiştir. Ayrıca zamanımızın şair bolluğu ve şiir azlığını da, şiirimizin birçok yönlerinin bozuk olmasına ve yaşamadan, tecrübe sahibi olmadan yazarların çokluğuna bağlamıştır. Türk edebiyatına mensup olan yazarları, şairleri, düşünürleri de fıkralarına konu olarak Peyami Safa, onları tanıtmış, teşvik etmiş, yüceltmiş ve zaman zaman da tenkit etmiştir.

Peyami Safa, dergi sayfalarında hikâyelerine de yer vermiştir. Basın hayatına yeni adım attığı yıllarda dergilerde tercüme hikâyeler neşreden Peyami Safa, zamanla hikâye yazma konusunda ustalaşmış ve küçük hikâyeler kaleme almıştır. Dili oldukça sade olan bu hikâyeler vasatı aşmayan konularına rağmen büyük ilgi uyandırmıştır. Bu arada Peyami Safa, Server Bedi müstear adıyla da daha hafif, entrika ağırlıklı, aşk ve macera konulu hikâyeler yazmıştır. Dergilerde yer alan imzalı yazılarına göre daha çok rağbet gören bu hikâyeler sayesinde geçim sıkıntılarından bir az olsun kurtulmuştur. Peyami Safa'nın elimizde bulunan dergilerde Server Bedi imzalı toplam 6 hikâyesi ve 2 fıkrası

bulunmaktadır. *Hızır Aleyhisselam* adlı hikâyesi, his ve macera romanı olarak yazılmış ve 13 sayı sürmüştür; *Genç Kızlar Cumhuriyeti* ise şen roman adıyla 4 sayı devam etmiştir. Yazarın dergilerde kaleme aldığı hikâye sayısı ise toplam 9'dur.

Bu arada Peyami Safa, tiyatrodan da bahsetmiştir. Çocuk denecek yaşta başlayan tiyatro sevdası ileriki yıllarda da etkisini yitirmemiştir. Bu sebeple de dergilerde yazılarının konusu olmuştur.

Peyami Safa bu dergilerde toplam 55 tane dil ve edebiyata dair yazı kaleme almıştır. Yazar, dergi sayfalarında edebiyatçı kişiliğini sergileyen yazıların yanında, kültür ve toplum hayatımızı irdeleyen fıkra ve makalelere de yer vermiştir.

Peyami Safa, kültür ve toplum hayatına yönelik fıkralarında okuyucu ile yazıları arasında daima bir bağ kurmuş ve okuyucuya faydalı olabilmeyi esas almıştır. Türkiye'de ve dünyada yaşanan kültürel faaliyetleri de takip eden yazar, bu anlamda faydalı olabilmek için sürekli okumuş ve araştırmalar yapmıştır. Yazarın dergilerde tespit edebildiğimiz kadarıyla kültüre dair toplam 42 fıkrası mevcuttur. Peyami Safa'nın burada ele aldığı konular çok çeşitli olmuştur. Küçük sanatından, modern resmin özelliklerine, dünyada gelişen felsefî cereyanlardan, tabiat konularına kadar hemen hemen her sahada yazı neşretmiştir.

Toplum hayatına dair yazılarında ise cemiyet hayatımızın umumî davalarına değinmiş, inkılaplarımızı değerlendirmiş, Avrupalılaşmak davasında fikirler öne sürmüştür. Onun fikrî hayatına istikamet veren en büyük prensiplerinden biri milliyetçiliğidir. Bu özelliğini topluma dair yazılarında sürekli tekrarlamıştır. Zaten bu fıkralar toplu olarak okununca görülecektir ki Peyami Safa, milliyetçilik fikrinin dışına hiç çıkmamış ve yazılarında bu düşüncelerini sürekli geliştirmiştir. Peyami Safa, maneviyatçı bir özelliğe de sahiptir. Onun fikrî yapısına uygun olmayan maddeci ve komünist görüş ve bu konuda yazılarıyla verdiği fikrî mücadele dikkate değerdir. *Çığır*, *Bozkurt*, ve *Herşey* dergilerinde daha çok milliyetçi fikirlerini anlatan yazar, *Düşünen Adam*'da ise zararlı ideolojiler diye nitelendirdiği komünizm ve Marksizm'e savaş açmıştır.

İncelenen dergilerde de görüleceği üzere yazar edebiyatçı yönünü başarılı bir şekilde kullanarak fıkra türünün en güzel örneklerini vermiştir. Geniş kültür ve bilgi birikimi, üslubunun güzelliği ve fikir adamlığı yönüyle Peyami Safa, Türk basınında kendisine önemli bir yer edinmiştir. Bu açıdan bakılırsa o, basın hayatımıza renk katmıştır. Onun

fikra yazarlığında ulaştığı başarısının kanıtı da 42 yıl boyunca mecmualarda yer alan yazıdır.

KAYNAKÇA

I. PEYAMİ SAFA'NIN DİL, EDEBİYAT, KÜLTÜR ve TOPLUMA DAİR YAZILARI

SAFA, Peyami; “İtiraf”, *Fağfur*, C. 1, S. 2, 5 Eylül 1918, s. 13-16.

_____ ; “Tılsımlı Bir Kadın”, *Yeni İnci*, Nu:10, Mayıs 1923, s. 8-10.

_____ ; “Tılsımlı Bir Kadın 2”, *Yeni İnci*, Nu:11, Haziran 1923, s. 13-15.

_____ ; “Selma'nın Üzüntüsü”, *Süs*, C. 1, S. 2, 3 Haziran 1923, s. 29,36.

_____ ; “İlk Çarşaf”, *Süs*, C. 1, S. 7, 28 Temmuz 1923, s. 102.

_____ ; “Onlardan Biri”, *Yeni İnci*, Nu: 12, Temmuz 1923, s. 3.

Server Bedi; “Genç Kızlar Cumhuriyeti-1”, *Papağan*, C. 6, Nu: 53, 27 Mart 1929, s. 4.

_____ ; “Genç Kızlar Cumhuriyeti-2” *Papağan*, C. 6, Nu: 54, 3 Nisan 1929, s. 4.

_____ ; “Genç Kızlar Cumhuriyeti-3”, *Papağan*, C. 6, Nu: 55, 10 Nisan 1929, s. 4.

_____ ; “Genç Kızlar Cumhuriyeti-4”, *Papağan*, C. 6, Nu: 56, 17 Nisan 1929, s. 4.

_____ ; “Başka Düşünceleri Yok ki...”, *Papağan*, C. 6, Nu: 57, 24 Nisan 1929, s. 2.

_____ ; “Hanımefendinin Dayısı”, *Papağan*, C. 6, Nu: 58, 1 Mayıs 1929, s. 2,3.

SAFA, Peyami; “Bizde Gençlik Var mı?” *Yedigün*, C. 1, Nu: 1, 15 Mart 1933, s. 3.

_____ ; “Alaturka mı? Alafranga mı?”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 2, 22 Mart 1933, s. 3.

_____ ; “Rejisörün Paltosu ve Şapkası”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 3, 29 Mart 1933, s. 3.

_____ ; “Güzellik Müsabakalarının İçinden Görünüşü”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 3, 29 Mart 1933, s. 3.

_____ ; “Yahudi'nin Suçu Ne?”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 5, 12 Nisan 1933, s. 3.

- _____; “Dilimize İftira Edenler”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 6, 19 Nisan 1933, s. 3,4.
- _____; “Vallahi Bu Böyledir”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 7, 26 Nisan 1933, s. 3.
- _____; “Karpuz ve Elmas”, *Yedigün*, C. 1, S. 8, 3 Mayıs 1933, 3.
- _____; “Bir Abidenin İntiharı”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 9, 10 Mayıs 1933, s. 3.
- _____; “Aşk ve Tabanca”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 10, 17 Mayıs 1933, s. 3.
- _____; “Bir Berber Çırağına Cevap”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 11, 24 Mayıs 1933, s. 3.
- _____; “Tramvayda Kadınlar”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 12, 31 Mayıs 1933, s. 3.
- _____; “Hitler Bir Boyacı idi...”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 13, 7 Haziran 1933, s. 3.
- _____; “Ahmet Haşim’in Ölümü”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 14, 14 Haziran 1933, s. 3.
- _____; “Haşim’in Dostluğu ve Düşmanlığı”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 15, 21 Haziran 1933, s. 5.
- _____; “Ey Fakir Delikanlı”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 16, 28 Haziran 1933, s. 3,4.
- _____; “Kabahat Bende”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 17, 5 Temmuz 1933, s. 3.
- _____; “Yalana Dair Gevezelik”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 18, 12 Temmuz 1933, s. 3.
- _____; “Bir Gencin Hususi Anketi”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 19, 19 Temmuz 1933, s. 3,4.
- _____; “Acaba?”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 20, 26 Temmuz 1933, s. 3.
- _____; “Bir ve İki Yüzlü Bıçak”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 21, 2 Ağustos 1933, s. 3.
- _____; “Çakıl, Başak ve Ördek”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 25, 30 Ağustos 1933, s. 6.
- _____; “Aşk Etrafında Bir Gezinti”, *Yedigün*, C. 1, Nu: 26, 6 Eylül 1933, s. 3.
- _____; “Büyülü Taşın Sırrı”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 27, 13 Eylül 1933, s. 6.
- _____; “Tarihe Karışan Maddeler”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 28, 20 Eylül 1933, s. 5.
- _____; “Kesik Başlar Pazarı”, *Yedigün*, C. 2, S. 29, 27 Eylül 1933, s. 6.
- _____; “Dostlarım Ağaçlar”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 30, 4 Ekim 1933, s. 6.

- _____; “Üstadım Hayvanlar”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 31, 11 Ekim 1933, s. 3.
- _____; “Gençlik Bilseydi”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 32, 18 Ekim 1933, s. 6.
- _____; “10 Yıl”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 33, 29 Ekim 1933, s. 7.
- _____; “Üzüme Dair”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 34, 1 Kasım 1933, s. 3.
- _____; “Sükut ve Cinayet”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 35, 8 Kasım 1933, s. 3.
- _____; “Bir Yılbaşı Gecesinde Üç İnsan”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 43, 3 Ocak 1934, s. 3.
- _____; “Spor, Sinema, Dans”, *Yedigün*, C. 2, Nu: 44, 10 Ocak 1934, s. 3.
- _____; “Celal Sahir Erozan Hakkında”, *Çığır*, C. 3, S. 34, 1 Ocak 1936, s. 58.
- _____; “Edebiyatın Güç Tarafı”, *Gündüz*, C. 1, S. 1, 15 Nisan 1936, s. 6.
- _____; “Memleket Gençliği”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 163, 22 Nisan 1936, s. 10.
- _____; “İnkıraz Tipleri”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 164, 29 Nisan 1936, s. 4.
- _____; “Şimdi”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 166, 13 Mayıs 1936, s. 4.
- _____; “Düşünmek İşkencesi”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 167, 20 Mayıs 1936, s. 9.
- _____; “Şiir Nedir?”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 171, 17 Haziran 1936, s. 7.
- _____; “Bir Nevi Bekara Dair”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 172, 24 Haziran 1936, s. 8.
- _____; “Tatilde Seyahat”, *Yedigün*, C. 7, Nu: 181, 26 Ağustos 1936, s. 4,25.
- _____; “Bizde ve Avrupa’da Kübik”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 188, 14 Ekim 1936, s. 7,8.
- _____; “Şiir ve Bahar”, *Gündüz*, C. 1, S. 3, 15 Haziran 1936, s. 65.
- _____; “Atatürk’ün Nutku”, *Çığır*, C. 4, S. 43-44, Ekim ve Kasım 1936, s. 44.
- Server Bedi**; “Hızır Aleyhisselam-1”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 190, 28 Ekim 1936, s. 23,24.
- _____; “Hızır Aleyhisselam-2” *Yedigün*, C. 8, Nu: 191, 4 Kasım 1936, s. 23,24.
- _____; “Hızır Aleyhisselam-3”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 192, 11 Kasım 1936, s. 23,24.
- _____; “Hızır Aleyhisselam-4” *Yedigün*, C. 8, Nu: 193, 18 Kasım 1936, s. 23,24.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-5”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 194, 25 Kasım 1936, s. 23,24.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-6”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 195, 2 Aralık 1936, s. 23-25.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-7”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 196, 9 Aralık 1936, s. 23,24.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-8”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 197, 16 Aralık 1936, s. 23-25.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-9”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 198, 23 Aralık 1936, s. 23,24.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-10” , *Yedigün*, C. 8, Nu: 200, 6 Ocak 1937, s. 23,24.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-11”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 201, 13 Ocak 1937, s. 23,24.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-12”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 202, 20 Ocak 1937, s. 23,24.

_____ ; “Hızır Aleyhisselam-13”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 203, 27 Ocak 1937, s. 23,24.

SAFA, Peyami; “*Mehmet Akif’e Dair*”, *Çığır*, C. 3, S. 46, Ocak 1937, s. 81,82.

_____ ; “*Medeniyet ve Sürat*”, *Yedigün*, C. 8, Nu: 205, 10 Şubat 1937, s. 4.

_____ ; “*Biz İnsanlar Hakkında Birkaç Söz*”, *Gündüz*, C. 2, S. 12, 15 Mart 1937, s. 282.

_____ ; “*Bir Cenaze Arkasından Fısıltılar*”, *Gündüz*, C. 3, S. 14, 1 Mayıs 1937, s. 49.

_____ ; “*Sarhoş ve Sanatkar*”, *Yedigün*, C. 10, Nu: 239, 6 Ekim 1937, s. 4.

_____ ; “*Şiir Ölüyor mu...*”, *Yedigün*, C. 10, Nu: 240, 12 Ekim 1937, s. 12.

_____ ; “*Şiir Hakkında*”, *Gündüz*, C. 4, S. 20, 15 Kasım 1937, s. 41-43.

_____ ; “*Şiir Hakkında*”, *Gündüz*, C. 4, S. 21, 15 Aralık 1937, s. 61,65.

_____ ; “*Kuvvet ve Teknik*”, *Yedigün*, C. 10, Nu: 251, 10 Ocak 1938, s. 8,47.

_____ ; “*Âlim ve Pehlivan*”, *Foto Magazin*, C. 1, S. 2, 1 Haziran 1938, s. 12.

- _____; “*Bay ve Bey*”, *Foto Magazin*, C. 1, S. 4, 1 Ağustos 1938, s. 18.
- _____; “*Modern Kız Bu mu...*”, *Yedigün*, C. 12, Nu: 287, 6 Eylül 1938, s. 10,11,25.
- _____; “*Okuyucu Olmak Sanatı*”, *Yedigün*, C. 12, Nu: 289, 20 Eylül 1938, s. 4,18.
- _____; “*Yarım Türk*”, *Herşey*, C. 1, S. 1, 8 Ekim 1938, s. 4,5.
- _____; “*Kahrolsun*”, *Herşey*, C. 1, S. 3, 22 Ekim 1938, s. 4,5.
- _____; “*Beşik ve Tabut*”, *Herşey*, C. 1, S. 4, 29 Ekim 1938, s. 6,7.
- _____; “*Kırk Beş Para ile Devri Alem*”, *Herşey*, C. 1, S. 6, 12 Kasım 1938, s. 4.
- _____; “*Utanmaya Dair*”, *Yedigün*, C. 12, Nu: 296, 8 Kasım 1938, s. 14-16.
- _____; “*Felsefî Buhran*”, *Çığır*, C. 4, s. 71-72, Kasım 1938, s. 174, 175.
- _____; “*Felsefî Buhran-2*”, *Çığır*, C. 4, S. 73, Aralık 1938, s. 195-197.
- _____; “*Büyük Ölü Karşısında*”, *Çığır*, C. 5, S. 74-75, Ocak 1939, s. 17.
- _____; “*Çarpık Resim Yaşayacak mı*”, *Yedigün*, C. 13, Nu: 326, 6 Haziran 1939, s. 7,8.
- _____; “*İyi Yazı Kötü Yazı*”, *Yedigün*, C. 13, Nu: 329, 27 Haziran 1939, s. 5,25.
- _____; “*Fikir ve Spor Gençliği*”, *Çığır*, C. 7, S. 80, Temmuz 1939, s. 138.
- Server Bedi**; “*Sevilen Kadın Tipi*”, *Yedigün*, C. 13, Nu: 333, 25 Temmuz 1939, s. 17,18.
- _____; “*Muharrirlikte Nasıl Tutunabilirsiniz*”, *Yedigün*, C. 13, Nu: 338, 29 Ağustos 1939, s. 5.
- SAFA, Peyami**; “*Kader Terazisi*”, *Yedigün*, C. 15, Nu: 370, 9 Nisan 1940, s. 5,19.
- _____; “*Direklerarası*”, *Yedigün*, C. 15, Nu: 373, 30 Nisan 1940, s. 8,9.
- _____; “*Millî Birlik ve Millî Teazzuv*”, *Bozkurt*, S. 5, Ağustos 1940, s. 109.
- _____; “*Kavanoz Çocukları*”, *Bozkurt*, S. 8, Kasım 1940, s. 188.
- _____; “*Kavanoz Çocukları için*”, *Bozkurt*, S. 8, Kasım 1940, s. 189.

- _____ ; *“İnsan Yok, Millet Var”*, *Bozkurt*, S. 11, Temmuz 1941, s. 250.
- _____ ; *“Milli İdealimiz Apartman Yaptırmak mı”*, *Bozkurt*, S. 11, Temmuz 1941, s. 280.
- _____ ; *“Sözde Türkler”*, *Bozkurt*, C. 2, S. 1, 5 Mart 1942, s. 4.
- _____ ; *“Çanakkale”*, *Bozkurt*, C. 2, S. 3/15, 19 Mart 1942, s. 43.
- _____ ; *“Yazık ve Bravo”*, *Çığır*, C. 9, S. 121, Aralık 1942, s. 329.
- _____ ; *“Bir Mecmuanın Rengi ve Hedefi”*, *Çığır*, C. 10, S. 122, Ocak 1943, s. 30,31.
- _____ ; *“Milli Cemiyetlerde İdeal”*, *Çığır*, C. 13, S. 127, Haziran 1943, s. 165,166.
- _____ ; *“İdealsiz Adamı Çeviren Boşluk”*, *Çığır*, C. 14, S. 128, Temmuz 1943, s. 28,29.
- _____ ; *“Cumhuriyetin Maddesiz Kazancı”*, *Ülkü*, C. 3, S. 35, Kasım 1949, s. 3,13.
- _____ ; *“Terbiye Kongremiz Hakkında İntibalar”*, *Bilgi*, C. 4, S. 43, 1 Kasım 1950, s. 13,14.
- _____ ; *“Peyami Safa Fikir Hayatımızı Tenkit Ediyor”*, *Yeni İnci*, S. 7/23, 13 Aralık 1952, s. 18-21.
- _____ ; *“İki Ziya Gökalp”*, *Bilgi*, C. 8, S. 90-91, Ekim- Kasım 1954, s. 29.
- _____ ; *“Para ve Ahlak”*, *İç Varlık*, C. 5, S. 52, 31 Ağustos 1955, s. 1855,1856.
- _____ ; *“Sapık İdeolojiler”*, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 1, 5 Ocak 1961, s. 5.
- _____ ; *“Hasta Adam ve Reçeteleri”*, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 2, 12 Ocak 1961, s. 12,64.
- _____ ; *“Bab-ı Âli Romanı”*, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 3, 19 Ocak 1961, s. 7.
- _____ ; *“Bu ve Ötekiler”*, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 4, 27 Ocak 1961, s. 6.
- _____ ; *“Sovyetlere Bir Bakış”*, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 5, 2 Şubat 1961, s. 7.
- _____ ; *“Bizden İleri Memleketler”*, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 6, 10 Şubat 1961, s. 7.

- _____ ; “Bir Ümitsiz Dostla Münakaşa”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 7, 17 Şubat 1961, s. 7.
- _____ ; “Yüz- Kırk- Yediler”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 8, 24 Şubat 1961, s. 7.
- _____ ; “Üçüncü Dünya Savaşı Başladı”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 11, 17 Mart 1961, s. 7.
- _____ ; “Sosyalizm İhtikarı”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 12, 24 Mart 1961, s. 7.
- _____ ; “Doğulu ve Batılı Olmak”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 13, 31 Mart 1961, s. 9.
- _____ ; “Yarın Meçhuldür”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 14, 7 Nisan 1961, s. 10.
- _____ ; “Modern Adam Üzerine”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 16, 19 Nisan 1961, s. 10.
- _____ ; “Sihirli Formül Sihirli Adam”, *Düşünen Adam*, C. 1, S. 17, 26 Nisan 1961, s. 9.
- _____ ; “İrkçi miyiz, Milliyetçi mi”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 18, 3 Mayıs 1961, s. 12.
- _____ ; “Markxist, Komünist ve Ajanları”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 19, 10 Mayıs 1961, s. 18.
- _____ ; “Diktatörlüğe Dair Bir Eser”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 20, 17 Mayıs 1961, s. 13.
- _____ ; “Kim Komünisttir Kim Değildir”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 21, 24 Mayıs 1961, s. 13.
- _____ ; “Gelenek Düşmanlığı ve İnkılaplarımız”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 22, 31 Mayıs 1961, s. 9.
- _____ ; “Müsamaha ve Medeniyet”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 23, 7 Haziran 1961, s. 9.
- _____ ; “Ordu, Muhafazakarlar, Mürteciler”, *Düşünen Adam*, C. 2, S. 25, 21 Haziran 1961, s. 14.

II- ÇALIŞMAYA ESAS OLAN YAZARIN ESERLERİ

A- Fikir ve Sanata İlişkin Eserleri

Büyük Avrupa Anketi, Kanâat Kitabevi, İstanbul 1938.

Türk İnkilâbına Bakışlar, Kanâat Kitabevi, İstanbul 1938 (Ötüken Yayınları, İstanbul 1997).

Felsefî Buhran, Recep Ulusoy Basımevi, Çığır Mecmuası Neşriyatı: 6, Ankara 1939.

Millet ve İnsan, Halk Basımevi, Akbaba Yayını: 4, İstanbul 1943.

Mahutlar, Toprak Dergisi Matbaası, İstanbul 1959.

Nasyonalizm, Babıali Yayınevi, İstanbul 1961.

Sosyalizm, Babıali Yayınevi, İstanbul 1961.

Mistisizm, Babıali Yayınevi, İstanbul 1961.

Doğu-Batı Sentezi, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1963 (2. bs. 1976).

B- Edebi Eserleri

Gençliğimiz, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1922 (Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 2. bs. 1938).

Şimşek, Sühûlet Kitabevi, İstanbul 1923 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 7. bs. 1984).

Mahşer, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1924 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 7. bs. 1980).

Bir Akşamdı, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1924 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 11. bs. 1997).

Cânân, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1925 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 5. bs. 1989).

Sözde Kızlar, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1925 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 22. bs. 1999).

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1930 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 32. bs. 1998).

Fatih-Harbiye, Sühûlet Kitabevi, İstanbul 1931 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 18. bs. 1999).

Bir Tereddüdün Romanı, Sühûlet Kitabevi, İstanbul 1933 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 14. bs. 1998).

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1949 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 16. bs. 1999).

Yalnızız, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1951 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 9. bs. 1989).

Biz İnsanlar, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul 1959 (Ötüken Yayınları, İstanbul, 12. bs. 1998).

C- Objektif Serisi

Osmanlıca Türkçe Uydurmaca, Ötüken Yayınları, İstanbul 1970.

Sanat Edebiyat Tenkit, Ötüken Yayınları, İstanbul 1971.

Sosyalizm Marksizm Komünizm, Ötüken Yayınları, İstanbul 1971 (6. bs., 1999).

Din ve İnkılap İrtica, Ötüken Yayınları, İstanbul 1971.

Kadın Aşk Aile, Ötüken Yayınları, İstanbul 1973 (4. bs., 1982).

Yazarlar Sanatçılar Meşhurlar, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.

Eğitim Gençlik Üniversite, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.

Yirmi Asır Avrupa ve Biz, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976 (2. bs., 1978).

III- YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

AÇIKGÖZ, Halil; *Peyami Safa: Hikâyeler*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980, 414 s.

AYVAZOĞLU, Beşir; *Peyami: Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, 538 s.

_____ ; *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, Ufuk Kitapları, İstanbul 2000, 295 s.

BALİ, Muhan; *Peyami Safa'nın Romanlarında Hasta, Sakat ve Dejenere Tipler*, Türkiyat Araştırmaları Merkezi T. 532 (Mezuniyet Tezi), İstanbul 1961-1962.

BÜRÜN, Vecdi; *Peyami Safa ile 25 Yıl*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1978, 335 s.

DOKSAT, Recep; “*Birinci Ölüm Yılında Ünlü Yazar ve Düşünür Peyami Safa*”, *Yol*, S. 2, 14 Haziran 1962.

ERDEM, Galip; “*Galip Erdem Peyami Safa'yı Anlatıyor*”, *Divan*, S. 8, Haziran 1979.

ERGENEKON, Ali; *Peyami Safa: Kavga Yazıları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1989, 183 s.

GÖZE, Ergun; *Peyami Safa - Nazım Hikmet Kavgası*, Yağmur Yayınları, 3. bs., İstanbul 1975, 426 s.

_____ ; *Peyami Safa'nın Türk Düşüncesindeki Yeri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1997.

_____ ; *Peyami Safa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 3. bs., Ankara 2002, 183 s.

HACALOĞLU, Yücel; *Sevenlerinin Kalemile Peyami Safa*, Toprak Yayınları, İstanbul 1962.

HERAY; “*Peyami Safa Diyor ki*”, *Heray*, Nr. 1, 1937.

İkdam; “*Yakup Kadri Bey Diyor ki*”, 27 Haziran 1929.

KANDEMİR; “*Peyami Safa Anlatıyor*”, *Yedigün*, C. 8, S. 184, 16 Eylül 1936.

KANTARCIOĞLU, Sevim; “*Peyami Safa'da İnsan Kavramı*”, *Hisar*, S. 261-262, Temmuz 1979, Ağustos-Eylül 1979.

KÖSOĞLU, Nevzat; *Peyami Safa*, Alternatif Yayınları, Ankara 2002, 222 s.

- LEE, Nan A.;** *Peyami Safa'nın Romanlarında Doğu-Batı Meselesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, 197 s.
- MORAN, Berna;** *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, 286 s.
- NACİ, Elif;** "Anılardan Damlalar", *Milliyet Sanat*, 5 Haziran 1980,
- OLCAYTO;** "Neler Yazdılar, Neler Söylediler?", *Yelpaze*, 5 Mart 1958.
- ÖNAL, Mehmet;** *Peyami Safa İmzalı Romanlarda Fiktif Yapı (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1989.
- SAFA, Peyami;** "Jakond ile Si-Ya-U", *Resimli Ay*, S. 10, Kanunuevvel 1929.
- _____ ; "Varız Diyen Nesil", *Hareket*, S. 1, 11 Mayıs 1929.
- _____ ; "Cingöz Recai'den Nâzım Hikmet'e", *Hafta*, S. 77, 23 Eylül 1933.
- _____ ; "Sürü Adamı", *Tan*, 23 Haziran 1935.
- _____ ; "İlk Basamak", *Cumhuriyet*, 30 Mart 1940.
- _____ ; "Ölümünün Yıldönümünde Teyfik Fikret", *Tercüman*, 21 Ağustos 1959.
- _____ ; *Kızıl Çocuğa Mektuplar*, Milli Ülkü Yayınevi, İstanbul 1971, 111 s.
- SAZYEK, Hakan;** "Canan'da Batılılaşma Açısından Aile", *Türk Dili*, S. 433, Ocak 1988.
- SERVER, Bedia;** "Genç Yazarlarımızın Anneleri Anlatıyor: Çocuğumu Nasıl Büyüttüm?", *Resimli Ay*, Mayıs 1929.
- TANPINAR, A. H.;** *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yayınları, İstanbul 1977.
- TARANCI, C.S;** **Peyami Safa:** *Hayatı Eserleri*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1940, 72 s.
- TEKİN, Mehmet;** *Peyami Safa'nın Romanlarında Sosyal Meseleler*, Tez, Türkiyat Nr. 1774, İstanbul 1976, 152 s.
- _____ ; *Peyami Safa'nın Romanlarının Yapı ve Anlatım Teknikleri Bakımından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1986, 352 s.

_____; *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları*, S. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Konya 1989, 112 s.

_____; *Peyami Safa'nın Romanları Üzerinde Bir Araştırma*, S. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Konya 1990.

_____; *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999, 318 s.

_____; *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2003, 142 s.

TİMURTAŞ, F. K. - E. Göze; *Peyami Safa'dan Seçmeler*, Yağmur Yayınları, 2 .bs., İstanbul 1976, 339 s.

ÜLKÜ, İrfan; “*Peyami Safa'nın Hikâyeciliği*”, *Türk Edebiyatı*, Nr. 92, Haziran 1981.

Yüz Büyük Edip; *Peyami Safa*, Toker Yayınları, İstanbul 1984, 229 s.

DİZİN

I- ESER ADLARI VE YAZI BAŞLIKLARI DİZİNİ

A

<i>Ahmet Haşim'in Ölümü</i>	21
<i>Arsen Lupen</i>	6
<i>Asrın Hikayeleri</i>	5, 15
<i>Ayda Bir</i>	11

B

<i>Başka Düşünceleri Yok ki</i>	19
<i>Bilgi</i>	14, 16
<i>Bir Akşamdı</i>	7
<i>Bir Mekteplinin Hâtratu/Karanlıklar Kralı</i>	4
<i>Bir Provokatör Üstünde Hiciv Denemeleri</i>	12
<i>Bir Tereddüdün Romanı</i>	7, 8, 11
<i>Biz İnsanlar</i>	8
<i>Biray Aydınlik</i>	12
<i>Boyalı Cümle</i>	12
<i>Bozkurt</i>	14, 16, 24, 25, 26, 386

C

<i>Cânân</i>	7
<i>Cingöz Recai Kibar Serseri</i>	6
<i>Cingöz Recai'den Nâzım Hikmet'e</i>	12
<i>Cingöz Recai'nin Harikulâde Sergüzeşleri</i>	6
<i>Cumhuriyet</i>	1, 8, 10, 11, 16, 21

Ç

<i>Çakıl, Başak, Ördek</i>	23
<i>Çığır</i>	14, 15, 22, 23, 386

D

<i>Diktatörlüğe Dair Bir Eser</i>	27
<i>Direklerarası</i>	20
<i>Doğu-Batı Sentezi</i>	9
<i>Dokuzuncu Hariciye Koğuşu</i>	3, 7, 11
<i>Dostlarım Ağaçlar</i>	23
<i>Düşünen Adam</i>	9, 12, 14, 16, 24, 27, 386

E

<i>Edebiyatın Güç Tarafı</i>	18
<i>Eski Dost</i>	4, 5

F

<i>Fağfur</i>	4, 14, 19
<i>Fatih Harbiye</i>	7

<i>Fatih-Harbiye</i>	8
<i>Felsefi Buhran</i>	9
<i>Foto Magazin</i>	14, 16

G

<i>Gelmeyecek mi</i>	2
<i>Genç Kızlar Cumhuriyeti</i>	19, 385
<i>Gençliğimiz</i>	5
<i>Gündüz</i>	14, 15, 18

H

<i>Hafta</i>	11, 12
<i>Hanımefendinin Dayısı</i>	19
<i>Hareket</i>	10, 11
<i>Havadis</i>	12, 16
<i>Herşey</i>	14, 15, 24, 386
<i>Hızır Aleyhisselam</i>	385

İ

<i>İç Varlık</i>	14, 16
<i>İkdam</i>	9, 11, 21
<i>İlk Çarşaf</i>	19
<i>İtiraf</i>	19

J

<i>Jakond ile Si-Ya-U</i>	11
---------------------------------	----

K

<i>Kızıl Çocuğa Mektuplar</i>	9
<i>Kültür Haftası</i>	12

M

<i>Mahşer</i>	7, 20
<i>Mahutlar</i>	9, 12
<i>Marksist, Komünist ve Ajanları</i>	27
<i>Matmazel Noraliya'nın Koltuğu</i>	8
<i>Millet ve İnsan</i>	9, 324, 327
<i>Milli İdealimiz Apartman Yaptırmak mı?</i>	25
<i>Milliyet</i>	1, 3, 11, 13, 24
<i>Mistisizm</i>	9
<i>Muharrirlikte Nasıl Tutunabilirsiniz</i>	19

N

<i>Nasyonalizm-Sosyalizm-Mistisizm</i>	9
--	---

O

Ordu, Muhafazakârlar ve Mürteciler 16

P

Papağan..... 14, 15, 19

Peyami Safa Özel Sayısı 16

Piyano Muallimesi..... 4

R

Rejisörün Paltosu ve Şapkası 20

Resimli Ay..... 10, 11

S

Saadet 2

Sakın Bu Kitabı Okumayın 4

Selma'nın Üzüntüsü..... 19

Servet-i Fünun 1, 4

Sevilen Kadın Tipi 20

Sihirli Formül Sihirli Adam..... 27

Son Havadis..... 13

Son Telgraf..... 5

Sosyalizm 9, 27

Sosyalizm İhtikarı 27

Sovyetlere Bir Bakış 27

Sözde Kızlar..... 5, 6, 7

Sözde Türkler..... 25

Sürü adamı..... 12

Süs..... 14, 15, 19

Ş

Şarlatan 12

Şiir Hakkında..... 18

Şiir Nedir? 18

Şiir ve Bahar..... 18

Şimşek..... 6, 7

T

Tan..... 12

Tasvir-i Efkâr..... 5, 25

Tercümanı-ı Hakikat..... 2, 5

Türk Dili için Rapor 16

Türk Düşüncesi..... 13

Türk İnkılâbına Bakışlar..... 9

Ü

Ülkü 14, 16

Üzüme Dair 23

V

Varız Diyen Nesil..... 10

Y

Yalınayak..... 10
Yalnızız 8, 9
Yanardağ 10
Yedigün..... 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22
Yeni İnci..... 14, 15, 19
Yirminci Asır..... 5, 15
Yüz-Kırk-Yediler 27

II- ŞAHİS ADLARI DİZİNİ

A

Abdullah Cevdet	2, 4, 296, 343
Abdülhak Hâmid	11, 21, 231, 295
Abdülkadiri Meraği	77
Abidin Daver	82
Ahmet Ağaoğlu	11, 12
Ahmet Haşim	20, 21, 102, 104, 296
Ahmet Vefa	1, 243
Aka Gündüz	304
Ak Şemsettin	1
Ali Kâmi	1, 15
Allain	89, 230, 299
Anatole France	132
André Billy	235
Andre Gide	77
Antoine	20, 304
Aristo	132
Atatürk	9, 12, 20, 26, 27, 147, 148, 165, 280, 330, 343, 352, 378
Aynıştayn	126
Ayşe Samiye Hanım	1

B

Behçet Kâmi	15
Bergson	115, 270, 277, 290
Besim Ömer Paşa	136
Büyük İskender	132

C

C. G. Jung	364
Celal Esad	304
Celal Sahir	21, 144
Cemal Gürsel	344
Churchill	359
Cromwell	372

D

D'Angelo	349
Danton	362
Descartes	138, 270, 275, 277, 278
Dilthey	270, 271, 272
Don Juan	158
Durkheim	114, 115, 325, 337, 338

E

Elif Naci	3, 6
Ertuğrul Sadi	20, 304
Eugene Borel	77

F

F. H. Cookridge	359
Falih Rıfki.....	296
Fatih.....	1, 267, 318
Fatma Vehibe.....	1
Fernand Leger.....	285
Fichte	271
Fiehten.....	272
Franco.....	372
Fuzuli.....	77, 78

G

Galib	77
Giordano Bruno	270
Goethe.....	17, 86, 270
Groethuysen.....	273
Guglielmo Ferrero	361

H

Hacer Merve	1
Hacı Bayram.....	1
Hegel.....	270, 370
Henri de Man.....	360
Herder	270
Hitler.....	100, 101, 126, 261, 372
Horasiyus.....	362
Husserl.....	274

I

Itri	23, 77
------------	--------

İ

İlhami Safa.....	15
İlya Ehrenbourg	120
İsmail Hâmi Danişmend	1
İsmail Safa	1, 2, 5, 243, 296

J

Jacques Copeau	303
Jakobi.....	271
Jean Jaque Rousseau.....	266
John Lebock.....	299
Jules Moch.....	349

K

Kant	137, 270, 271, 277
Karl Marx	115
Keiserling	271, 272

Keriman Halis.....	83
Kruşçef	349

L

La Bruyère.....	299
La Rochefoucauld.....	14
Leibnitz.....	270, 277
Lenin.....	338, 358, 376
Léo Ferrero	275
Luc Durtain.....	261

M

M. Bordaz.....	349
M. Lavarède.....	263
Maclerlinck.....	361
Marcel Proust.....	277
Mark-Aurele	116, 117
Marx	375, 376
Marxin	114
Matisse.....	285
Maupassant.....	14, 19, 36
Maurice Barresten	77
Maurice Chevalier	23, 77, 90
Maurice Duvarger.....	372
Mehmet Akif	21, 226, 231, 322, 353
Mehmet Behçet Efendi	1
Mevlana	23, 77, 128
Michel Ange	77, 229, 257, 299
Mimar Sinan	77, 92
Mithat Cemal.....	231
Mourois.....	299
Muallim Nâci.....	2, 18, 156
Muhsin Ertuğrul.....	20
Mussolini	372

N

Namık Kemal.....	10, 226, 231, 322, 353
Napoléon.....	267, 372
Nâzım Hikmet	10, 11, 12, 322, 376
Nedim	77
Newton	129
Nicolas de Cuse	272
Nietzsche	268, 269, 270, 271, 272, 276, 278, 327, 360
Niyazi Ahmet Banoglu	332
Nurullah Ataç	12

O

Orhan Seyfi.....	15, 55
Ovide	362

P

Paladini	349
Paul Bourget	378
Paul Claudel.....	90, 236
Paul Valéry	241, 372
Peyami Safa 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 320, 322, 324, 327, 331, 332, 385, 386, 396	
Picasso	285
Pierre Loti.....	77, 343
Pladino	349
Puankare	279

R

Regnier	235
Rembrandt	275
Rıza Tevfik	247
Ribot	114
Robespierre.....	362, 372
Rocke	277
Ronsard.....	236
Roosvelt.....	359
Rouget de Lile	226
Rousseau.....	14

S

Sadi	77
Saint Augustin	278
Schleiermacher	270
Schopenhauer	272
Sedat Simavi.....	136
Server Bedi	6, 9, 15, 19, 385
Server Bedia Hanım	1, 2, 4
Sezar	372
Shakespeare	89, 236, 277
Shelling.....	270
Simmel.....	271, 272, 273, 274
Sophokles	328
Spinoza	270, 272, 277
Stalin.....	348, 359, 372, 376
Stoisienler	272
Sultan Hamit.....	330
Sultan Reşat.....	330
Süleyman Nazif	296

T

Tamburi Cemil.....	23, 77
Tarık Zafer Tunaya.....	344, 351
Tevfik Fikret.....	1, 144, 147, 226, 295
Truman	359

V

Valéry	235, 236, 244, 275, 276, 277, 278, 362
Vecdi Brn.....	1, 9, 15
Victor Hugo	77, 117, 236
Voltaire	17, 86

W

Walter Hildenhrarandt	349
-----------------------------	-----

Y

Yahya Kemal	5, 77, 78, 322
Yakup Kadri	5, 11, 296
Yunus Emre	78, 87
Yusuf Ziya	15, 21, 105

Z

Ziya Gökalp	21, 296, 337, 338, 343
Ziya Paa	353